

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET

A gyóntatói diszkréció és a gyónási titoktartás fogalma, jogrendezése és jogvédelme

Háda László
doktori dolgozata,

melyet
Dr. Kuminetz Géza
professzor moderátorsága mellett
nyújtott be

a tiszteletreméltó Doktori Tanácsnak

Dr. Szuromi Szabolcs Dsc., Dr. Philip Gudenus és Dr. Soltész János
professzoroknak

BUDAPEST
2012.

Rövidítések jegyzéke

AA	<i>Apostolicam Actuositatem</i> , II. Vatikáni Zsinat tanítása <i>Negyedik, változatlan kiadás</i> , Budapest 1975.
Atv.	A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény
Btk.	A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
CCEO	<i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> , in HOLLÓS, J., <i>Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez I. kötet</i> , Nyíregyháza 2003.
CD	<i>Christus Dominus</i> , II. Vatikáni Zsinat tanítása <i>Negyedik, változatlan kiadás</i> , Budapest 1975.
CIC 17	<i>Codex Iuris Canonici</i> , Friburgi Brisgoviae, 1918.
CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> , (harmadik, bővített kiadás), Budapest 1997.
DH	DENZINGER, H., - HÜNNERMANN, P., <i>Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai</i> , BURGER, F., Bátorternye- Budapest 2004.
Ebtv.	Az egészségbiztosítási szervnek a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény
KEK	<i>A Katolikus Egyház Katekizmusa</i> , Budapest 1993.
LG	<i>Lumen Gentium</i> , II. Vatikáni Zsinat tanítása <i>Negyedik, változatlan kiadás</i> , Budapest 1975.
Nbtv.	A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény
OP	<i>Ordo Penitentiae</i> (2.12.1973.), in AAS 66 (1974)
PO	<i>Presbyterium Ordinis</i> , II. Vatikáni Zsinat tanítása <i>Negyedik, változatlan kiadás</i> , Budapest 1975.
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ptk.	Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény

*„confitemini Domino quoniam bonus
quoniam in aeternum misericordia eius”
(Ps 135.1.)*

Bevezetés

Doktori értekezésünk célja a szentgyónás diszkrecionális feladatainak meghatározása, melyet a diszkréció mibenlétével kívánunk megvilágítani, majd a szentgyónásra alkalmazva kívánjuk kifejteni. A dolgozatunkban megalapozzuk ehhez a szentgyónás létjogosultságát azzal, hogy a vallásosság elismerésében, mint annak egy megnyilvánulási formáját védi a természetes emberi érzés mellett a világi jog is, akár nemzetközi, akár hazánk jogrendi szintjén is.

Miután a szentgyónást, mint védendő értéket meglátjuk, rámutatunk a szentgyónás pótolhatatlanságára, mivel sajátos eredete és sajátos kegyelmi hatása egyedülálló. Természetesen, hogy a szentgyónásról szólhassunk, meg kell ismernünk a bűn fogalmát is, amelynek az emberi egzisztenciára nézve hátrányos hatásaitól oldozhat fel a szentgyónás, és engesztelheti ki az embert az Istennel, Egyházzal és önmagával egyaránt.

A szentgyónáshoz gyóntatói hatalom szükséges, amelyhez elmélyítjük a szentgyónás teológiai megközelítését feltárva a latin és a keleti jog sajátosságait a gyóntatói fakultás kérdésében, majd joghatóság megadóinak körét mutatjuk be.

A gyóntatói diszkréció alkalmazása a gyóntató papban testesül meg, aki önmaga a szentgyónásban többirányú követelménynek kell, hogy megfeleljen, ismerve nem csak az általános elveket, amely szerint eljár a gyóntatás során, hanem azon konkrét eseteket is, melyeket súlyosságukra való tekintettel az Egyház fenntart egyes gyóntatók részére nevelő szándékkal.

A gyóntató önmaga értelmezi, alkalmazza a törvényeket és utasításokat a lelkek üdvének szolgálatában a gyónó sajátosságainak figyelembevételével. Diszkrécionalitásának sajátossága, hogy mindezt úgy teszi, hogy nincs feljebbviteli fóruma, azaz önmagában segíthet valakit az üdvösség felé, vagy magatartásával tántoríthat meg valakit hitében és bizalmában az Isten és az Egyház irányában.

A másik kényes kérdés, melyet vizsgálni szeretnénk a diszkréció témakörén belül a titoktartás témakörének kifejtése. Hogyan szabályozza a világi jog, hogyan az egyházi jog a titoktartási fegyelmet? Van-e átfedés a két jogrend között valahol? Az értekezésünk ötödik fejezetében a titoktartások és a titoktartással kapcsolatba hozható hatályos magyar világi törvényeket és az Egyházi Törvénykönyvben fellelhető rendelkezéseket gyűjtjük össze, majd ezen felsorolás alapján állítjuk rendszerbe és kapcsoljuk össze a jogrendi vonatkozásokat.

Ezen rendelkezésekből csúcsosodik ki számunkra a gyónási titok mibenléte, tartalmi megközelítése illetve védelme akár a civil, akár egyházi jogrendben egyaránt.

Úgy véljük, a diszkréció azért is találó kifejezés a szentgyónással kapcsolatosan, mivel a tartalma túlmutat a jogi kereteken. A gyóntató részéről ugyanis nem elegendő az állami vagy egyházi jogszabályok szó szerinti megtartása (akár csak a szankciótól való félelem miatt), hanem ezen felül a reá bízott titkot a morális értékrend és az illendőség kedvéért is megtartani köteles, hogy azzal védje a gyónónak jogát, saját intimszférájának rezervált voltát. Ez jelenti, nem pusztán a szóban való titoktartás megtartását, hanem a titok bármilyen ráutaló magatartással való felfedésének is a kerülését, annak érdekében, hogy a gyónó Istenre tartozó titka ne sérüljön. A gyóntatói diszkréció teljes egészében védeni kívánja az Isten és ember fórumához tartozó titkot és a személy intimszférájának jogát, hogy minden botránytól ment lehessen.

Ilyen, és ehhez hasonló kérdések megválaszolása áll előttünk dolgozatunk folyamán. Azonban mindezen kérdéskört belehelyezve az emberi igény jelentkezésének és annak jogvédelmi bemutatásába, láthatjuk azt, hogy nem pusztán egy egyházi jelentőségű témát dolgozunk fel, hanem egy olyan igényt szeretnénk megválaszolni, amely segítség lehet minden hívő és nem hívő számára is, hogy ismereteit gazdagíthassa.

Disszertációnkban törekszünk a kánonjog mellett a hagyományos erkölcsstan, lelkipáztorkodástan témánkkal kapcsolatos részeit ismertetni, valamint a civil jogrend témánkkal kapcsolatos joganyagát feldolgozni.

Bízunk abban, hogy a téma kifejtése és szemlélete elmélyíti a szentgyónás szentségének fontosságát, és segít helyesen megérteni és megközelíteni a kiengesztelődés szentségének méltóságát, valamint annak egyház- és civiljogi védelmét.

1. A gyóntatói diszkréció alapjai

1.1. A diszkréció értelmezése és alkalmazása

A Latin nyelv szótára szerint a *discrētio* szó elkülönítést, különválasztást, megkülönböztetést jelent.¹ Ha a diszkréció szó igazi értelmét kívánnánk megfogalmazni, akkor ez a tartalom elégtelen lenne ahhoz, hogy megértsük dolgozatunk tartalmi fontosságát és gazdagságát. A Magyar értelmező kéziszótár szerint a diszkréció főnév jelentése nem más, mint titoktartás, tapintat és tapintatosság. A diszkrecionális melléknév pedig kizárólagos, kizárólagos jog, jogkört jelent, másodsorban pedig saját belátása szerinti dolgot jelent.² Az Etimológiai szótár bővebben fogalmaz: titoktartás, tapintat. Latin jövevényszó *discretio*, mely elkülönítést, elválasztást jelent. A középkori latinban ítélőképességet a hazai latinban pedig megkülönböztetést, belátást jelent.³ A Magyar szókincstár ezeken túlmenően a hallgatás, szótartás, kímélet, tartózkodás, finomság, gyengédség, udvariasság, odafigyelés, óvatosság, körültekintés, diplomácia szavakkal is jellemzi a diszkréció szót, ellentétének pedig indiszkréció, fecsegés, figyelmetlenség és tapintatlanság szavakat tartja. A diszkrét melléknévben pedig beleteszi a kíméletes, tartózkodó, bizalmas, kényes, kínos, egyszerű, észrevétlen, visszafogott határozószókat.⁴ Az Idegen szavak szótára ezekhez már nem képes többet hozzátenni.⁵

A fogalmi elemzés után vizsgálnunk kell, a diszkréció szó jogi nyelvben való értelmét is.

A diszkréció „az állami szervek számára döntésükhöz biztosított mérlegelési jogkör. A közjog területén fordul elő. A diszkrecionális jogkör gyakorlása során a jogalkotó felhatalmazást ad a jogalkalmazó szerveknek arra, hogy adott esetben az állami kényszer alkalmazását belátása szerint mérsékelje.”⁶ A jogi lexikon szerint: „a közigazgatási szervek... felhatalmazása arra, hogy szabad belátásuk szerint, jogi kööttség nélkül jogi normákat... és egyedi érdemi aktusokat... adhassanak ki”⁷

¹ Vö. *A latin nyelv szótára*, FINÁLY, H., Budapest 1991, *discrētio*

² Vö. *Magyar értelmező kéziszótár*, JUHÁSZ, J., SZŐKE, I., O., NAGY, G., KOVALSZKY, M., Budapest 2000, diszkréció, diszkrecionális

³ Vö. *Etimológiai szótár Magyar szavak és toldalékok eredete*, ZAICZ, G., Budapest 2006, diszkréció

⁴ Vö. *Magyar szókincstár Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*, KISS, G., Budapest, 2005, diszkréció

⁵ BAKOS, F., *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára*, Budapest 1999, diszkréció

⁶ *Kidolgozott szóbeli tételek jogi asszisztensek részére*, Budapest 2007, SZABÓ, M.,

http://www.jegyzet.hu/uploaded/1406/sz_beli_t_telek_2007_sorbarandezvel.doc, (2009. február 13.) 10-11.

⁷ *Jogi lexikon*, LAMM, V., PESCHKA, V., Budapest 1999, diszkréció

Az Európai Unión belül a tagállamokat is diszkréció illeti meg, mely áll az államok mérlegelési jogában az egyes jogok tágabb vagy szűkebb értelmezésével kapcsolatban, amely a nemzeti hatóságok azon mozgásterét határolja le, amelyre nem terjed ki a strasbourgi szervek felülvizsgálata.⁸ Azaz áll az Unió jogszabályainak értelmezési szabadságában, és minden bizonnyal áll olyan törvények alkotásában, illetve jogok gyakorlásában, melyben nem rendelkezik, vagy nem rendelkezhet az Unió.

A civil bírói jogalkalmazásban is szerepe van a diszkréciónak, bár használhatósága vitatott. Pontos tartalmi meghatározottság hiányában sokan úgy vélik, hogy nem megengedhető a bírói gyakorlatban, hiszen a törvényhozó jogkörét csorbítaná az, ha a bíró úgy alkalmazna egy jogi normát, hogy az az adott rendelkezésben nincs benne teljesen. Erről Takács Péter így ír Ronald Dworkin jogelmélete című munkájában: „A bíró mérlegelési szabadsága kapcsán a viták alapja gyakran az, hogy e szabadságnak milyen a terjedelme. A diszkréciót sokan kötetlen, vagy legalábbis meghatározatlan választásként értelmezik. Ezt elkerülendő Dworkin különbséget tesz a diszkréció tágabb és szűkebb értelme között. Az előbbien valami olyasmit ért, amit mi értelmezési szabadságnak nevezünk (ideértve a szabályok és az elvek súlyozását is), az utóbbin pedig azt, hogy nem egy meghatározott közhatalom által alkotott magatartásminta vezet a bírói döntést.”⁹ A diszkréció tehát nem jelenti a bírói önkényt, ami a jogrend kiszámíthatatlanságához is vezetne, de abban az esetben mégis csak fontos, mondhatjuk hézagpótló szerepet tölt be, amikor a jog nem világos és elfogynak egy ügyben az alkalmazható jogszabályok. Dworkin szerint ilyenkor a bírói diszkréció terjedelme annyit tesz, hogy a bíró nem hozzáad a meglévő joganyaghoz valamit, hanem a meglévő joganyagban implicit módon meglévő megoldást keres. Azaz, elveket hosszabbít meg a bíró a joggyakorlatában.¹⁰

A diszkréció más tartalommal töltődik meg a szerzetesi életben is, melyről a bencés lelkiesség is tanúskodik. Szent Benedek regulájának lelkiségében „A discretio lehetővé teszi a középút felismerését: a helyes arány és nem a közepszerűség útját. A discretio szoros összefüggésben áll a körültekintéssel, előrelátással, a bölcsességgel...”¹¹ „A diszkréció a megkülön-

⁸ Vö. POLGÁRI, E., *A strasbourgi bíróság és az európai konszenzus*, in *Fundamentum Az emberi jogok folyóirata* (2005) 5-13.

⁹ TAKÁCS, P., *Ronald Dworkin jogelmélete*, ELTE JAK Jogbölcséleti előadások Budapest 2008. <http://www.ajk.elte.hu/HallgatoiInformaciok/TanszettekHirei/AllamEsJogelmelet/Jogbolcseleti%20Eloadasok/Jogbolcseleti%20eloadasok%202008%20%5B4%5D.pdf>, (2009. február 13.) 6. További utalásokban csak a cím szerepel.

¹⁰ Vö. TAKÁCS, P., *Ronald Dworkin jogelmélete*, ELTE JAK Jogbölcséleti előadások Budapest 2008, 10., A diszkréció és a méltányosság kapcsolatának alkalmazása a magyar jogrend szerint is egy érdekes kérdéssort vet fel. Vö. ZÖDI, ZS., *Diszkréció és méltányosság: Fogalmak jog és értékek határán*, in *Jogbölcséleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 197-211.

¹¹ *A Regula lelkiségének alapelemei*, in *Szent Benedek Regulája*, Pannonhalma 2005, 131.

böztetés művészete, mely ténykedése során tekintettel van önnön gyengeségére és képtelenségére; így megfontoltsággá válik és önmegettartóztatásra hajlik.”¹²

A keresztény szellemiség lexikona magyarázata visz legközelebb a témánkhoz, hogy úgy szemlélhessük a diszkréciót, mint a szentgyónással kapcsolatos fogalmat. A diszkréció bejegyzésnél a lelkek megkülönböztetésén túlmenően kapcsolatba hozza a fogalmunkat a sarkalatos erényekkel, a bölcs mértéktartással meghozott törvényhozással, mely figyelembe veszi az ember adottságait.¹³ Hasonlóan elemzi a „discretio”-t a Magyar Katolikus lexikon is.¹⁴

Ha a Katolikus Egyház törvénykönyvében nézzük a fogalom használatát, akkor könnyen érhetne bennünket az a vád, hogy dolgozatunk címe és tartalma teljesen elkülönülni látszik egymástól. Ennek alapja az lehetne, hogy a törvénykönyv szóhasználatában inkább jogalkalmazási terminusnak tekinthető a „discretio”, mint titoktartással kapcsolatos fogalom.¹⁵ A Latin - magyar - szlovák egyházjogi kishoztár is a megítélés, illetve „iudicii” összetétellel pedig az ítélőképességet jelöli meg, mint magyar nyelvű megfelelő.¹⁶ A szentgyónással kapcsolatban azonban mégsem egy elvetendő fogalomként jelölhetjük meg a diszkréciót, hiszen a szentgyónás, jogi nyelvezetre való lefordításában, mint bírói tevékenység jelenik meg, melyben a gyóntató pap bírói tevékenységéhez nélkülözhetetlen a bölcs belátás és a megfelelő tapintattal meghozott feloldozói, vagy a feloldozást megtagadó ítélete.¹⁷ A szentgyónás ezen aspektusát is szeretnénk a későbbiekben részletesebben tárgyalni.

A törvénykönyv a titoktartással kapcsolatos fogalomként inkább a „secretum”¹⁸ kifejezés megfelelő alakjait használja. Ezt a véleményünket láthatjuk megalapozottnak az egyházjogi kishoztár alapján is.¹⁹ Így például a hivatali titokra a „secretum officii” kifejezést használja a CIC. Kivételt képez a szentgyónással kapcsolatos egyedi fogalom a gyónási titok megnevezé-

¹² BÖHRINGER, H., *Gondolatok filozófia és művészet viszonyáról*, in *HB: Szinte semmi*, Budapest 2006, 12, www.c3.hu/-tillmann/forditasok, (2009. február 13.)

¹³ SCHÜTZ, C., *A keresztény szellemiség lexikona*, Budapest 1993, diszkréció

¹⁴ Vö. *Magyar Katolikus Lexikon, II.*, DIÓS, I., VICZIÁN, J., Budapest 1992, discretio

¹⁵ A discretio szó előfordulása a CIC-ben nem gyakori, mindössze hét alkalommal fordul elő: 193. kánon 3. §, 633. kánon 2. §, 666., 891., 979., 989., 1095. kánonokban. Józan belátás, bölcs megítélés, szükséges óvatosság, kiszolgáltató belátása, gyónással kapcsolatban tapintatosság, gyónóval kapcsolatban híven meggyónás, házassággal kapcsolatban lényeges házassági jogokkal kapcsolatos fogalomként jelentkezik a törvénykönyvben.

¹⁶ *Latin - magyar - szlovák egyházjogi kishoztár*, ERDŐ, P., GÁBOR, B., SZALAY, L., Budapest 1997, discretio, onis, f.

¹⁷ Gondoljunk csak például a CIC 981. kánonjára: „A bűnök jellegének és számának megfelelően, de a gyónó helyzetének figyelembevételével, a gyóntató szabjon ki üdvös és megfelelő elégtételt”.

¹⁸ A titok szó jelenléte a CIC alábbi kánonjaiban szerepel: 269, 377, 413, 471, 489, 645, 1130, 1131, 1132, 1133, 1158, 1455, 1457, 1546, 1548, 1602, 1609. Megjegyezhetjük, hogy a pápai titok, titoktartás is secretum, secretum pontificium. (vö. *Latin - magyar - szlovák egyházjogi kishoztár*, ERDŐ, P., GÁBOR, B., SZALAY, L., Budapest, 1997. secretum, i, n.). Szentgyónással kapcsolatban 1388. kánon 2. §. amely utal a 983. kánon 2. §-ra, mindazok körének büntetethőségét említik, akik a szentgyónásból bármilyen módon információk birtokába kerülhettek, és azt a titkot megszegik.

¹⁹ Vö. *Latin - magyar - szlovák egyházjogi kishoztár*, ERDŐ, P., GÁBOR, B., SZALAY, L., Budapest 1997, secreto, secretum, i, n., secretus 3

se a „sacramentale sigillum”²⁰ kifejezés, amit a későbbiekben még vizsgálni fogunk, és be fogjuk látni, hogy a titok efféle megkülönböztetése nem is olyan véletlen a törvénykönyvben.

A vád, mely felmerülhetett volna bennünk, így méltán oszlik el, mivel beláthatjuk, hogy a diszkréció szó használata mégis csak jogos részünkről, hiszen nem pusztán az egyházi jogrendjét kívánjuk vizsgálni dolgozatunkban, hanem kitekintéssel szeretnénk lenni más jogrendekre is, ahhoz hogy a szentgyónást jobban értelmezni tudjuk. Nem pusztán a gyónási titok fogalmát kívánjuk vizsgálni, hanem azt a miliót is, amely körül veszi, azt a légkört, amelyben az egyházi jogrend által kapott joghatósággal rendelkező felszentelt pap Isten nevében megbocsátja az előtte bevallott bűnöket.

Amikor tehát azzal szeretnénk foglalkozni, hogy a gyóntatói diszkréciót elemezzük, akkor ezen említett megfogalmazások gazdagságát kell vizsgálni. A szentgyónás ugyanis egy olyan valóság az Egyház és az ember életében, amely komplex dolog. A szentgyónás a maga nemében egy különleges eljáráshoz hasonlít, melyben ítélet születik, és mint bírói tevékenység útján Isten bűnbocsátó szeretete nyilvánul meg, melyben a pap szerepe kétségtelenül fontos szerep, hiszen Isten irgalmának közvetítőjeként van jelen. A szentgyónásban éppen ezért fontos, hogy a pap tisztában legyen feladatának súlyával, és megfelelő felkészültséggel és tudással rendelkezék feladata teljesítéséhez. Látnia kell, mennyire kényes a feladata, milyen emberséges válaszra szorul a vétkező ember, mennyi megértésre, de mennyi igazságosságra, vezetésre vágyik a gyónó és az isteni kegyelem milyen gazdag, mely benne és általa működik. Tudnia kell, hogy bizalmi szerepkörében mit engedhet meg önmagának és gyónójának. Ítéletben, mely lehet a bűnös feloldozásának megtagadása is vagy a feloldozás megadása, hogyan is miként járjon el, ha a jogszabályok nem elégségesek, vagy a jogszabályok nem rendelkeznek.

1.1.1. A gyóntatói diszkréció mibenléte és teológiai súlya

A gyóntatói diszkréció tehát szerteágazó tartalmi megközelítést mutat. Magába foglalja a titoktartás kötelezettségét, tartalmát, annak védelmét, a gyóntató pap bírói tevékenységéből következően, a jog lelkek üdvéért való alkalmazását, a szentgyónás alatti kellően kimért kérdést, az ítéletben lévő elégtétel alkalmazásának mértékét... és mindezt azzal a tudattal kell a lelkipásztornak megtennie, hogy a szentgyónásban nincs jogorvoslati lehetőség, vagy feljebb-

²⁰ A gyónási titok szakfogalma már a CIC 17-ben is a sacramentale sigillum volt. Vö. *Codex Iuris Canonici*, Friburgi Brisgoviae, 1918, 889. kánon

viteli fórum. Ez a gyóntatónak óriási szabadságot ad, viszont óriási felelősséget is! Éppen ezért szükséges, hogy a gyóntató kellően bölcs legyen, felkészült a feladatának ellátására.²¹

A gyóntatói diszkréció teológiai súlya alatt kívánjuk érteni a fent említett alapvetően kétirányú feladat dogmatikai, egyházi megközelítését.

A gyóntatói titoktartás esetén dogma súlyú alapokkal nem rendelkezünk. Erre abból következtethetünk, hogy a dogmatikai kézikönyvek pusztán említés szintjén foglalkoznak bűnvallás kérdésével, és az Egyházi Tanítóhivatal ilyen jellegű kijelentést nem tett dogma jelleggel.²² A kérdés azonban elsődlegesen nem is dogmatikai jellegű, mivel nem a szentség létjogosultságához, tartalmi, hatásbeli megközelítéséhez tartozik, hanem inkább morális és diszciplináris. Ez azt jelenti, hogy erkölcsileg hogyan őrizze meg a gyóntató a gyónásban hallottakat, mint titkokat, másrészt ezen erkölcsi alapokon nyugvó egyházfegyelmi kérdést hogyan deklarálja az Egyház. Mint egyházfegyelmi rendelkezés természetesen nem jelenti azt, hogy alóla a megyéspüspök felmentést adhatna a CIC 87. kánonja alapján, mivel az Apostoli Szentszék magának tartja fenn a gyónási titok megsértésének büntetési jogát,²³ ami rámutat arra a tényre is, hogy a gyónási titok jogrendi védelme kiemelkedően fontos az Egyház számára. Éppen ezért neves teológusok a gyónási titok sokrétű megalapozottságát igazolják. Császár József Gyóntatók Zsebkönyvében így fogalmazza meg álláspontját: „A gyónási pecsét megtartására kötelezi

²¹ „A gyóntató minden területre (teológia, pszichológia, aszketika, stb.) kiterjedő alapos felkészülése azért is nélkülözhetetlen, mivel egyrészt a pap ezt a szolgálatát a 'gyóntatószék rejtettségében' végzi, s így az esetleges tévedésének korrigálására nincs mód, másrészt, habár ez a szentség a papi szolgálat legszebb és legvigasztalóbb feladatai közé tartozik, de egyben a legnehezebb, legfárasztóbb, és a legtöbb okosságot, prudenciát valamint felelősséget is kívánó tevékenység.” CSIZMADIA, I., *A pap szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének liturgiátörténetében, Egri Hittudományi Főiskola, Érseki Szeminárium, Eger 2005, 259.*

²² MÜLLER, G. L., *Katolikus dogmatika a teológia tanulmányozásához és alkalmazásához*, Budapest 2007, 696-697.: „A bűnbevallás formájára nézve nincs isteni parancs; lehet titkos, de lehet nyilvános is. A zsinat azon vélekedését, hogy a bűnvallás kezdetől fogva titkos volt, történetileg nem lehet igazolni. Itt a IV. Lateráni zsinatra történik utalás, amely szerint a súlyos bűnöket legalább évente egyszer meg kell gyónni (DH 812)... Csak a papok és püspökök képviselik teljhatalommal a kulcsok hatalmával rendelkező egyházat (vö. Cyprianus, laps. 29; Ambrus, paen. I, 2, 7; I. Leó pápa, ep. 108, 2; DH 323; már itt megemlíti a pap előtt végzett titkos bűnbevallás gyakorlatát).” Hasonlóan láthatjuk a kérdésünkről Schütz Antal elemzését: „A fülgyónás nem idegen Jézus Krisztus rendelkezésétől (Trid. 14 c. 6). Az Üdvözítő ugyanis elrendelte a gyónást, de a módját közelebről nem határozta meg; tehát helyet enged arra, hogy az Egyház megfelelő okok alapján az enyhébb módot válassza. Sőt nem is volna bölcs az Üdvözítő részéről az olyan egyetemes parancs, mely minden, még a legtíkosabb bűnöknek is nyilvános gyónásra kötelezne; sok ember számára lélektani lehetetlenséggé tenné a gyónást, és sokszor megrendítené a társas vonatkozások alapját, a tiszteletet és bizalmat (Vö. Cf. Trid. 14 cp 5. DH 1683).” SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 554. A Trienti Zsinat tanítása: „A gyónás módja titkos, egyedül a papnak kell bevallani. Igaz, Krisztus nem tiltotta, hogy valaki vétkei megtorlására és önmaga megalázására részint, hogy másoknak példát adjon, részint a megsértett Egyház épülésére, nyíltan is megvallja bűneit. Mégsincs erre isteni parancs, és elég megfontolatlanul írnia elő egy emberi törvény, hogy a bűnöket, főleg a titkosakat, nyilvánosság előtt kelljen feltárni. Ezért minthogy a legszentebb és legrégebb atyák teljes és egyöntetű megegyezése a titkos szentségi gyónást ajánlotta mindig, amely, az Egyház kezdete óta használatos és jelenleg is így van...” DH 1683. „Ceterum, quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem...” DENZINGER, H., *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, editio 28 augmentata*, Friburgi Brig.- Barcinone 1952, 901.

²³ Vö. CIC 87. kánon 1-2§; CIC 1388. kánon 1. §; CIC 983. kánon 1. § és 984. kánon 1. §

a gyóntatót a természeti, a tételes isteni és az egyházi törvény. A természeti törvény, az igazságosság, mert a ránk bízott titkot a hallgatólajos szerződés alapján meg kell tartani; a tételes isteni törvény, amint ezt az Egyház hagyománya és állandó gyakorlata bizonyítja és amint ez következik magának a szentségnek természetéből, ezt követeli a vallás erénye a szentség iránt tartozó köteles tisztelet és a szentség java miatt...²⁴ Hasonlóan látja megalapozottnak a gyónási titok létjogosultságát Kuminetz Géza is: „Isteni joggal védi a gyónást a titoktartás kötelezettsége. Mivel a gyóntató Isten szolgája, a bűnöket a gyónó Istennek vallja be, ugyancsak Isten az, aki megbocsát szolgája közreműködésével. Ezt a titkot védi a tételes isteni jog, a természetjog és a tételes egyházi jog is.²⁵ A természeti törvény az igazságosság címén védi, mivel a ránk bízott titkokat egy amolyan hallgatólajos, ám igen szigorú szerződés alapján²⁶ kell megtartani (kötelezettség vállalása); a tételes isteni törvény védelme alatt pedig a szentség természetéből, a vallásosság erényéből adódóan áll ez a titok.²⁷ Mindezt a tételes egyházi törvény is deklarálja, pontosabban tételes szabályokkal konkretizálja.²⁸ ... E titok létéről, pontosabban e titok megtartási kötelezettségéről már a patrisztikus korból is vannak biztos forrásaink.^{29,30} Megjegyezzük, hogy a korábban említettek alapján Császár József tételes isteni törvényre való hivatkozását nem látjuk teljesen megalapozottnak.³¹ Viszont a vallásosság erényére utalás láttatja velünk, hogy vallás és a bűn, bűnbocsánat szoros kapcsolatát, amelyet a következő pontokban távolabbról megközelítve részletesebben fejtünk ki.

A gyónási titok elsődleges kötelezettje a gyóntató, de alóla a gyónó felmentést adhat. „A gyónó engedélyének kifejezettnek és teljesen szabadon adottnak kell lennie, hogy azzal a

²⁴ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 116-117.

²⁵ A gyóntató tehát ahhoz hasonlóan ismeri a titkot, mint ahogy azt Isten ismeri, míg a természetes titoktartás esetén a titok birtokába jutó úgy ismeri a titkot, mint ember. Vö. CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II.*, Taurini – Romae 1944, 611.

²⁶ E szerződés alapján a gyónó kötelezi magát arra, hogy „föltárja legtitkosabb bűneit is a pap előtt, de viszont a gyóntató kötelezi magát, hogy a gyónásban hallottakról örökre hallgat, azokat soha, semmi körülmények között, senki előtt föl nem fődí.” Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorok köréből*, Budapest 1921, 250.

²⁷ Vö. CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II.*, Taurini – Romae 1944, 603.

²⁸ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 116-117.

²⁹ A gyónási pecsétre vonatkozó törvények kialakulásának történetéről bővebben lásd: Vö. CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II.*, Taurini – Romae 1944, 650-654. Ugyancsak érdekes adatokkal szolgál Mattheus Conte a Coronata. A nyilvános penitencia-rendszer idején a titkos gyónás esetén is már létezett a szentségi pecsét. Az a pap, aki ezt a pecsétet feltörte, büntetést kapott. Az első szövegtanúja ennek 527-ből való egy örményországi zsinati aktákban. Gratianus Dekrétuma a letétel (poena depositionis) büntetését rendeli el erre az esetre. Vö. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De sacramentis. Tractatus canonicus I.*, Taurini – Romae 1943, 395.

³⁰ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 177-179.

³¹ Lehet utalni néhány szentírási helyre, melyben az Isten megbocsátó hatalmáról olvashatunk, abban az értelemben, hogy az eltörölt bűnökre Isten nem emlékezik többé, ezen megbocsátott bűnök nem képezik a különítéletkor esedékes megítélendő tárgyat, de mint dogmatikai súllyal kijelentve nem volt még. Pl. Jer 31,34; Iz 1,18.

gyóntató gyónáson kívül szabadon élhessen.”³² A gyónási titok másodlagos kötelezettjei mindazok, akik szentgyónásból bármiféle információhoz jutnak.

A másik diszkrecionális irány, a bírói funkció esetén valódi tételes törvényről beszélhetünk, mivel a Trienti Zsinat 9. kánonja rögzíti „Ha valaki azt állítaná, hogy a paptól kapott szentségi feloldozás nem bírói cselekmény, hanem csupán szolgálat annak megállapítására és kinyilvánítására, hogy a bűnbánó bűne meg van bocsátva, föltéve, hogy hiszi magáról, hogy fel van oldozva, vagy ha a pap nem komolyan, hanem tréfából oldozta is fel; vagy azt állítaná, hogy nincs is szükség a bűnbánó gyónására ahhoz, hogy a pap feloldozhassa: legyen kiközösítve.”³³ A zsinat tanító részében pedig olvashatjuk: „bírói ténykedés mintájára a pap, mint egy ítélő bíró nyilvánítja ki az ítéletet.”³⁴ A zsinat a bírói ténykedés egyik fontos elemét az elégtétel adásának okát és hasznosságát is tárgyalja, amelyeket a zsinat 13. és 14. kánonja szűken fogalmaz meg. Az elégtétel üdvös és megfelelő mértékben történő alkalmazása visszatart a büntől, gyógyítanak a bűnök maradványaitól, elégtételt ad, orvosság a betegségre.³⁵

1.2. Az ember vallási igénye, és annak jogrendi megmutatkozása

Amióta értelmes ember él a földön megtalálhatjuk a nyomait annak, hogy az ember nem úgy szemléli önmagát, mint aki létét önmagával megmagyarázni képes, és aki létében minden külső hatástól mentes.³⁶ Az Isten szó Kr.e. 3000 körül bizonyosan már létezett: „A legjelentősebb történelmi nyelvek, a hindu, a latin, a görög, a szláv és a germán nyelvek az indogermán nyelvcsaládhoz tartoznak, amelynek alkotója az az indogermán ősnép volt, amely Kr.e. 3000 évvel még létezett, majd folyamatosan eltűnt. Megállapítható, hogy ezeknek a nyelveknek isten-neve közös gyökből származik... W. Schmidt S.V.D. (1868-1940) által alapított úgynevezett „Bécsi iskola” az ősnépek néprajzkutatásával ugyanerre az eredményre jut (Ursprung der Gottesidee). A legősibb kultúrákban egy Istent ismertek és imádtak, az egyetlen, a legfőbb és mindenható létezőt. Schmidt ezt az ősi tudatot az őskinyilatkoztatás tényével hozta összefüggésbe. Ezzel megdőlt a Comte-al kezdődő vallástörténeti evolúció skémája: ősök kultusza → animizmus → totemizmus → politeizmus → henoteizmus → monoteizmus. Ennek ellenére mind a mai napig sokan erőltetik ezt az evolúciós teóriát, még teológiai körökben is, külön-

³² CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 117.

³³ DH 1709.

³⁴ DH 1685.

³⁵ Vö. DH 1689-1692, DH 1713-1715.

³⁶ Vö. RAHNER, K., *A hit alapjai Bevezetés a kereszténység fogalmába*, Szeged 1998, 40-45.

böző előfeltevések alapján.”³⁷ Mindemellett, ha az utóbbi teóriát is fogadnánk el, észre kellene vennünk, hogy a vallás, és a vallási megnyilvánulások jelen vannak az emberek életében. Ezen megnyilvánulások nem egy-egy ember magánügye, vagy tette, hanem közösségi jellegű. A természeti vallások „a szellemek és hatalmasságok által áthatott természetet istenként imádják.”³⁸ A törzsi vallásban az egyén „integráns része egy őt meghatározó nagyobb közösségnek.”³⁹ Sőt ezen vallási megnyilvánulások között szerepel az áldozat olyatén módon való bemutatása, mely engesztelésül szolgál az elkövetett rend megsértéséért. „Az a tudat, hogy az ember nem autonóm ura életének és sorsának, létének minden síkján egy „magasabb hatalomra” utal. Benne keresi biztonságát, amikor neki mutat be áldozatot, őhöz imádkozik, őt idézi vagy engeszteli.”⁴⁰

A vallások sokaságában nem az a kérdés, hogy létezik-e isteni, hanem ez az isteni, vagy Isten hogyan van jelen az ember életében, és hogy az emberi a saját láttató képességével ezen misztériumot hogyan képes kifejezni vagy pedig megsejtetni.

A természet isteni tartalommal megtöltése, istenek léte és világa, az Isten fogalom kialakulása árulkodik arról, hogy az ember önmagát vallásosként értékeli alapvetően. A modern ateista, amikor Isten létét támadja, miért is érzi szükségesnek azt, hogy egy nem létező nemlétezését igazolja akkor, ha az nem lenne evidencia? Mert az emberi lét nem áll birtokában önmagának, és kérdésekkel telt, melyekre válaszolni képtelen. Érdekesség az, hogy az ateizmus, mint olyan nem ismert az emberiség kezdeti lépéseinél, modern ateizmusról csak a XIX. századtól beszélhetünk Feuerbach vezetésével, és az ateista irányzatokban sincs egyetértés abban, hogy hogyan lehet megmagyarázni az ember tagadhatatlan transzcendencia-igényét és a vallásokban egyetemesen megjelenő istenhitet.⁴¹ És hogy ebben mennyire emberi igényről beszélhetünk, az megmutatkozik abban is, hogy az emberi közösségeket szabályozó jogrendek sem képesek ezen igény mellett szóltanul elmenni, azaz kénytelenek bizonyos normákat alkotni, amelyekben válaszokat adnak erre az igényre és tiszteletben tartják azokat.

Dolgozatunknak természetesen nem az a kérdése, hogy megítélje ezen példaként felhozott jogrendek tartalmi milyenségét, hanem értékrendjük bemutatásával szemléltetni kívánjuk állításunk igazságát, miszerint annyira emberi a vallás, hogy az minden közösségben jogrendi kérdés is. Különösen is szem előtt tartjuk az ENSZ egyik alapokmányát Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, melyet Európában mindenki egy közös alapidokumentumként al-

³⁷ GALAMBOS, I., *Az egy Isten tana, főiskolai jegyzet, Kézirat*, Veszprém 2000, 30-31.

³⁸ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 74.

³⁹ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 74.

⁴⁰ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 76.

⁴¹ Vö. GALAMBOS, I., *Az egy Isten tana, főiskolai jegyzet, Kézirat*, Veszprém 2000, 13.

kalmaz és épít be általában saját országának jogrendjébe, mint emberi értékek közös védelmének állásfoglalásául. Igaz, hogy az egyes országok szabadon csatlakozhattak ezen dokumentum aláírásához, de a nyilatkozat megfogalmazásában kitűnik, hogy alapvető jogokat kíván megfogalmazni, melyek az emberi méltóságból forrásznak.⁴²

Mindez, nem jelenti, hogy az egyes államok az Egyházzal más tartalmú megállapodást, vagy konkordátumot nem köthetnek.⁴³ Az ENSZ dokumentum elveket fogalmaz meg, de minden állam a maga jogrendjében aktualizálhatja azt, vagy még többletet is adhat hozzá.⁴⁴

1.2.1. Vallási utalások az ENSZ alapdokumentumaiban

Az ENSZ alapokmányának preambulumból kiderül, hogy a szövetség létrehozásának szükségességére a két világháború pusztításai hívták fel a figyelmet. „Az Egyesült Nemzetek Kartáját 1945. június 26-án írták alá, nem egészen két hónappal a második világháború vége után, amely háború lábbal taposta az emberi méltóságot, és durván megsértette az emberi jogokat.”⁴⁵ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát 1948. december 10-én fogalmazták meg.⁴⁶ Az imént felsorolt dokumentumok nem említenek semmiféle Isten nevet, vagy természetfölötti létezőt, ami érthető is, hiszen pusztán emberi elveket kívántak megfogalmazni. Takács Péter szerint „az emberi jog jellegzetesen modern kifejezés... ilyen jogokra csupán a XVIII. századtól találunk hivatkozásokat, rendszerint a természetes jogok helyett.”⁴⁷ „Az Egyetemes Nyilatkozat az ember jogait megalapozó méltóságot három tengely mentén bontja ki: a szabadság, egyenlőség, testvériség, tehát a francia forradalom jelszavait veszi alapul, amelyek végső elemzésben keresztényi elvek.”⁴⁸ – Szabó Ferenc véleménye szerint. Ez az elképzelés abban is látszódnak megalapozódni, hogy bár a francia forradalom nem éppen kereszténybarát ideát állított fel a szabadságjogok terén, mégis az emberi jogok kifejezés tartal-

⁴² Vö. *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata*,

http://www.menszt.hu/informaciok/emberi_jogok/az_emberi_jogok_egyetemes_nyilatkozata (2009. április 28.) vagy <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/hng.htm> (2009. április 28.) További utalásokban csak a cím szerepel.

⁴³ Vö. SZURÓMI, SZ. A., - FERENCY R., *Az egyház és állam kapcsolatainak alakulása Közép- és Kelet Európában az elmúlt két évtized jogalkotásának tükrében*, in *Kánonjog* 12 (2010) 105-112.

⁴⁴ Európa több országa kötött a Szentszékekkel konkordátumot, amelyben az ENSZ által megfogalmazott elveken túlmenően gyakorlati szempontok is érvényesültek. Erre jó példa Spanyolország, ahol ezen konkordátum az Egyház és az állam kapcsolatát teljes körűen szabályozza. Vö. SZURÓMI, SZ. A., *Az állami egyházjog sajátosságai a spanyol jogban*, in *Jogtudományi közlöny* 58 (2003) 419-424. vagy SZURÓMI, SZ. A., *A vallásszabadság érvényesülése a spanyol jogban az állami egyházjogot érintő jogszabályok és a nemzetközi megállapodások alapján*, in *Kánonjog* 4 (2002) 29-48.

⁴⁵ DELÉTRAZ, H., *Az emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ötven év után* in *Távlatok* 39 (1998) 3-13. Vö. *Az ENSZ alapokmánya*, <http://mek.nif.hu/00000/00056/html/145.htm>, (2009. február 18.) További utalásokban csak a cím szerepel.

⁴⁶ Vö. DELÉTRAZ, H., *Az emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ötven év után* in *Távlatok* 39 (1998) 3-13., Vö. *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*

⁴⁷ TAKÁCS, P., *Emberi jogok*, in *Jogbölcseleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 213-241.

⁴⁸ SZABÓ, F., *Az emberi jogok teológiájához*, in *Távlatok* 39 (1998) 14-19.

mi megközelítésében sokszor az Egyház által is használt természetes jogok örököse, mely politikai tartalommal telítődött meg.⁴⁹ Majd pedig abban is fellelhető a keresztényi szemléletű tartalom a jogok megfogalmazásával kapcsolatban, hogy az Egyház maga is több ízben tett megnyilatkozásokat hasonló értékrenddel kapcsolatban, illetve maga is támogatja ezen értékeket vagy pedig kifejezetten a fenti dokumentumokat.⁵⁰ Olyannyira lehet ezt valós tartalomként felfogni, hogy II. János Pál pápa 1979-ben maga is felszólalt az ENSZ székházban és kifejtette álláspontját, miszerint: „Az ember jogainak alapja az emberi személy méltósága”.⁵¹ Az ENSZ dokumentumok is végső soron erre az alapra kívánnak építeni, amit mind az alapokmány bevezetője, mind pedig Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata bevezetője és 1., 22., 23., cikke is tartalmaz megalapozásaképpen az elismert jogok tiszteletben tartásához.

Azonban meg kell jegyeznünk, hogy az ENSZ dokumentumok éppen azzal, hogy nem utalnak természetfeletti létezőre, vagy valamilyen abszolútumra a dokumentumok tartalmi megközelítése változandóságot is jelenthet, pusztán társadalmi szerződés egyszerű produktuma, mely alapjogokat fogalmaz meg, de tartalmuk értelmezésében egy-egy adott kor embereinek véleménye számít, illetve egyetemességét is csak akkor lehet teljességgel vallani, ha azt valóban minden állam elismerné.⁵² Ezt látszik alátámasztani az ENSZ alapokmány 1. fejezet 1. cikk 3. pontja is, amikor céljaként említi „az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen”.⁵³ Az ENSZ dokumentumok tehát csak annyiban lehetnek normatív tényezői egy jogrendnek, ha azt maga a jogrend elfogadja és magáénak ismeri el. Semmi esetre sem beszélhetünk egy mindenki által elfogadandó alapigazság-halmazról, ami kényszeredetten helyezkedne az emberi-

⁴⁹ Vö. TAKÁCS, P., *Emberi jogok*, in *Jogbölcseleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 213-241. Az emberi jogok fogalmának története bőségebb kifejtésben Vö. RITTER, G., *Ursprung und Wesen der Menschrechte*, in *Zur Geschichte der Erklärung der Menschrechte*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, SCHUR, R., Darmstadt (1964) 201-237.; GASTBERG, R., *Natural Law and Human Rights: An Idea-historical Survey in International Protection of Human Rights*, EIDE, A., SCHOU, A., New York (1968) 13-34.; GÁL, F., *Az emberi jogok és az egyház*, in *Vigilia* 49 (1984) 190-195., SZENNAY, A., Vallásszabadság és tolerancia, A II. Vatikáni Zsinat vallásszabadságról szóló nyilatkozata, in *Vigilia* 60 (1995) 577-587.

⁵⁰ Vö: pl. XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris, körlevél*, 1963.; VI. PÁL PÁPA, *Populorum progressio, enciklika*, 1967.; Justitia et Pax Pápai Bizottság, *Az egyház és az emberi jogok*, 1975., *Gaudium et Spes* 12., II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.; *Dignitatis humanae* 2., II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Redemptor hominis, enciklika*, 1979, 17.

⁵¹ SZABÓ, F., *Az emberi jogok teológiájához*, in *Távlatok* 39 (1998) 14-19.

⁵² Vö. DELÉTRAZ, H., *Az emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ötven év után* in *Távlatok* 39 (1998) 3-13.; TAKÁCS, P., *Emberi jogok*, in *Jogbölcseleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 213-241. és ERDŐ, P., *Fórum Egyház - Állam - Emberi jogok* in *Fundamentum Az emberi jogok folyóirata* 2 (1997) 57-58.

⁵³ Az ENSZ alapokmánya

ség fölé, de elfogadásuk mégiscsak az emberi értékrend helyesebb felfogásáról árulkodnak egy nemzet életében.⁵⁴

Az ENSZ dokumentumok természetüket tekintve nem köteleződnek el semmiféle vallás mellett, hanem azt az ember méltóságából kifolyólag az ember magánügyének tekinti, melyet mások tartanak tiszteletben. Ez a tiszteletben tartás illeti meg más olyan személyhez kötődő tevékenységeket is, amelyek például az ember magánéletéhez (12. cikk), vagy pedig a véleménynyilvánításhoz tartoznak (19. cikk). Ezek ugyanis nem gazdasági jellegű védelmek, hanem az ember szellemi létezésének „termékei”.⁵⁵

A vallásossághoz tartozó jogok említése előtt leszögezi Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, hogy az „emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek”.⁵⁶ A lelkiismeret szó említése azonban maga is sugalmaz egy olyan belső tartalmat, amit alapvetően egy vallásos ember tud értelmezni. Az ember magában hordozza a méltóságának egy részét a lelkiismeret szaván át, amit mi katolikusok nem pusztán saját magunkból eredőnek, hanem Istentől eredőnek vallunk. És így bár kimondatlanul, de ezen szó mentén azért lehet mondani, hogy valamely módon az Európa keresztény alapjainak egy kicsiny morzsáját felfedezhetjük a dokumentumban. Igaz megjegyezhetjük, hogy jogilag a lelkiismeret fogalma nem meghatározott. Úgy láthatjuk, hogy sokkal több tartalommal rendelkezik mint a vallásos meggyőződéshez való jog birtoklása, annak tagadásához való jog is lehet ugyanis.⁵⁷

Soltész János nem véletlenül állítja, hogy a „lelkiismereti szabadság tehát nem lehet abszolút, s ez a szabadságjog... nem jelenti a szabadosságot, hogy rá hivatkozva az ember azt mondhat, tehet, amit csak akar”.⁵⁸

A dokumentum bármilyen vallású ember számára hivatkozási alapul szolgálhat,⁵⁹ többek között akkor is, ha vallásosságával járó jogaiban sérül. Ilyen alapvető jogok a dokumentum szerint a következők:

⁵⁴ Szuromi Szabolcs Anzelm megállapítása szerint a II. világháborút megelőző alkotmányokra még jellemző volt a természetfeletti való utalás, de a világháború után a jog megalapozása pusztán evilági jelleget mutat már. „szembetűnik, hogy polgári alkotmányok népszuverenitás, hatalommegosztás, népképviselés és a parlamentarizmus talaján álló, illetve a vallásszabadság eszméjét kihangsúlyozó felfogásban ez az istenkép már leginkább deista. A felvilágosodás utáni szekularizált és hézagpotló istenkép, amely az államrend és normák végső megalapozását biztosította, már nem szükséges a jog és igazságosság eszményének társadalmon belüli érvényesítéséhez... Ám a II. világháborút követően lényegileg átalakított vagy újonnan megfogalmazott alkotmányok szövegéből, alkalmazkodva a modern állam tisztán evilági jellegét hangsúlyozó felfogáshoz, végleg kimaradt a vallási mozzanat...” SZUROMI, SZ. A., *Megjegyzések az egyház és állam modern kori viszonyának változásaihoz* in *Jogtörténeti szemle* 2 (2003) 7-13.

⁵⁵ Vö. Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatáról*, http://www.menszt.hu/informaciok/emberi_jogok#5 (2009.május 1.)

⁵⁶ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1. cikk*

⁵⁷ Vö. SCHANDA, B., *Magyar állami egyházjog*, Budapest 2003, 20-21.

⁵⁸ SOLTÉSZ, J., *A lelkiismeret szerepe* in *Erkölcsteológiai Munkák I* (2006) 31-50.

„Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.”⁶⁰ A nyilatkozat lefedi ebben a cikkében a vallásosság belső, személyes és a közösségi aspektusát is, amely láthatóvá teszi a vallásos közösség életét. És egyúttal megemlíti ezen vallásos megnyilvánulásnak néhány további lehetőségét, amikor a házasságra, nevelésre és a tudományos munkák tiszteletben tartására hívja fel a figyelmet.

„Mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani.”⁶¹

„A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint az Egyesült Nemzetek által a béke fenntartásának érdekében kifejtett tevékenység kifejlődését. A szülőket elsőbbségi jog illeti meg gyermekeiknek adandó nevelés megválasztásában.”⁶² Ez utolsó megjegyzés utal a szülők vallásos nevelés megválasztására irányuló jogra is.

„Mindenkinek joga van minden általa alkotott tudományos, irodalmi és művészeti termékkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez.”⁶³ Jelen esetben, annyiban vallásos vonatkozású a jog megfogalmazása, amennyiben a szellemi termék vallásos tartalommal bír.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata alapján fogalmazódtak meg a később keletkezett Uniós megnyilatkozások többsége. Szerteágazó elvek megfogalmazásában tiszteletben tartják a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát, az oktatáshoz való jogot, rituális állatvágást, mint vallási megnyilvánulás, az egyházak adatkezelésének a jogát, istentiszteletek közvetítésének a jogát, és annak módját rendezik, pénzügyi ügyekben különböző kedvezmények meglétét engedélyezi. Az Unió a diszkrimináció tilalommal pedig védi egyrészt a vallási alapon való megkülönböztetést a munkavállalók között, és védi a vallási intézményekben a

⁵⁹ Vö. *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 2. cikk*

⁶⁰ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 18. cikk* Mindamellett megjegyezzük: „különbséget kell tennünk a személyt emberi méltóságánál megillető lelkiismereti és vallásszabadság, és a krisztushívőt, mint krisztushívőt az egyházban megillető szabadságok és jogok között”, ERDŐ, P., *Engedelmesség és szabadság az egyházban az új codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 34-38.

⁶¹ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikk*

⁶² *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 26. cikk*

⁶³ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 27. cikk*

vallási alapú normák tiszteletben tartásának követelhetőségét.⁶⁴ A keresztény ember a jogokat természetesen a hitünk tételeivel összhangban kell, hogy megalapozza és értelmezze, tiszteletben tartva az ember teremtéséről, megváltásáról és üdvösségéről szóló tanítással.⁶⁵

A vallás jogrendi védelmének ábrázolása tehát, mint a szemelvényekben láttuk, magába foglalja a vallási cselekedetek, megnyilvánulások védelmét is, azaz implicit módon magában hordozza a szentgyónás szentségének védelmét is, mint a vallásunk integráns részét.⁶⁶

1.2.2. Vallási utalások a Magyar állam jogrendjében

Szerteágazó lenne, ha ennél az alpontnál minden vallásos magatartásra vagy tevékenységre vonatkozó jogszabályt idecítálnánk, feladatunknak csak azt tekintjük, hogy kidomborodjék az a jogbiztonsági miliő, amelyet az ENSZ dokumentumok is sugalltak, és amely dokumentumokhoz Magyarország is csatlakozott.⁶⁷

Dolgozatunk szempontjából a magyar állami törvények közül először a 2011. december 31-ig hatályban levő 1990. évi IV. törvényt kell megemlíteni, mely a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szól. Jelen állami jogrendünk egyházakkal történő viszonyának alapja ez a törvény, mely tartalmát tekintve szinte teljesen magába foglalja az ENSZ alapidokumentumának vallási meggyőződésre vonatkozó jogait. A törvény első paragrafusában alapvető emberi szabadságjognak ismeri el a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, a 2. paragrafusában pedig deklarálja az Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikkét, melyet kiegészít a tömegtájékoztatási eszközök használatbavételének lehetőségével is.⁶⁸ Az alapjogok felvázolása után gyakorlati, értelmező jellegű rendelkezések jönnek sorba, melyekben szerepel az említett jogok védelme is. Hasonlóan az ENSZ alap gondolatához, a negatív megkülönböztetés mellett a vallásgyakorlás megakadályozásának elítélése is szerepel a törvényben. Tiszteletben tartja a szülők nevelési jogosítványait, illetve az állam által létesít-

⁶⁴ Vö. SCHANDA, B., Vallási vonatkozású európai normák, in *Kánonjog* 3 (2001) 49-56.

⁶⁵ Vö. GÁL, F., *Az emberi jogok és az egyház*, in *Vigilia* 49 (1984) 190-195.

⁶⁶ Vö. témánkkal kapcsolatban KARDOSNÉ KAPONYI, E., *Az emberi jogok nemzetközi védelme, Doktori értekezés, PPKE HTK, Kézirat*, Budapest 2000.

⁶⁷ Vö. *Az ENSZ alapokmánya*, Az alapokmány bevezetőjében álló dátum szerint Magyarországon 1956-tól érvényes a dokumentum.

⁶⁸ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 2. § és *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 18. cikk.* „2. § (1) A lelkiismereti és vallásszabadság joga magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon - akár egyénileg, akár másokkal együttesen - nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa. [Alkotmány 60. § (2) bek.] (2) A vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés terjesztése a tömegtájékoztatási eszközök útján is történhet. Ebben az esetben e tevékenységre a tájékoztatásra vonatkozó törvényi rendelkezéseit kell alkalmazni.”

tett és fenntartott intézményekben is a vallásszabadság megélésének jogát.⁶⁹ A vallásgyakorlás korlátját is megemlíti a törvény, ami az ENSZ alapdokumentumaiban nem található. A vallásgyakorlás korlátja olyan célok kitűzése egy vallási közösség részéről, melyek az alkotmánnyal és az állam törvényeivel szembe helyezkedők.⁷⁰

Bár a törvény mindezek ellenére konstatálja, az alkotmányra hivatkozva, hogy az egyház az államtól elválasztva működik, az egyházak létét az emberi jogok megélésén túl is, mint szervezet, tiszteletben kell, hogy tartsa.⁷¹ Ez a szervezeti megkülönböztetés az autonómia elismerése mellett is az egyházak állami feladatok átvállalása miatt, saját feladatainak ellátása végett az állami törvények sokrétű szabályozását vonja maga után.⁷²

A 2011. április 25-én közzétett és 2012. január 1-én hatályba lépő Magyarország Alaptörvénye a Szabadság és felelősség cím alatt lévő VII. cikkében a vallásszabadsággal kapcsolatosan a következőket írja: „(1) Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa, vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. (2) Az állam és az egyházak különváltan működnek. Az egyházak önállóak. Az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal. (3) Az egyházakra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”⁷³

A 2011. évi C törvény, mint sarkalatos törvény az egyházakkal való kérdéseket teljes körűen kívánta rendezni. A sarkalatos törvény 2011. július 19-én lett közzétéve és a Magyarország Alaptörvényével egy időben 2012. január 1-én lépett volna hatályba, ha hatálybalépése előtt nem vonták volna vissza. Az új törvény tartalmát tekintve a vallásszabadság megélhetőségéről közel azonos elveket tartalmaz a korábbi normákkal, azonban a vallásról és a vallások jogállásáról konkrétabb és szigorúbb jogszabályokat vezetett volna be. Megjegyezzük, hogy míg az 1990. évi IV. törvény az egyházakkal kapcsolatosan a 15. §-ban az egyházak és az állam kapcsolatáról azt írja „A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik. [Al-

⁶⁹ Vö. 1990. évi IV. törvény 3. § (1); 4.§; 5.§; 6.§ és 7.§.

⁷⁰ Vö. 1990. évi IV. törvény 8. § (2) bekezdés

⁷¹ Vö. 1990. évi IV. törvény 15. § (1), Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény, Alkotmány 60. §; Bővebben pedig: ERDŐ, P., *Egyház - állam - emberi jogok. Fórum, in Fundamentum Az emberi jogok folyóirata 2 (1997) 57-58.* és SCHANDA, B., *Egyház - állam - emberi jogok. Fórum, in Fundamentum Az emberi jogok folyóirata 2 (1997) 62-64.*

⁷² Vö. *Egyházakra vonatkozó hatályos jogszabályok gyűjteménye*, RAVASZ. L. A., GALIK. G., Budapest 2002.; ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993.

⁷³ Magyarország Alaptörvénye in *Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám 10656-10681. (2011. április 25.)*

kotmány 60. § (3) bek.]”⁷⁴, addig a 2011. évi C törvény „Magyarországon az állam és az egyház különváltan működik.”⁷⁵ Jelentve egy szemléletbeli változást az egyházakkal szemben. A korábbi törvény távolságtartó szemléletmódjával szemben a jelen törvény az egyházak és az állam autonóm voltát emeli ki.

Miután a 2011. évi C törvény nem lépett hatályba, a Magyar Kormány maratoni ülésezési rendben 2011. december 30-án fogadta el az új sarkalatos törvénynek minősülő egyházi törvényt, melynek címe a hatályba nem lépett törvényével azonos. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 2011. december 31-én jelent meg a Magyar Közlönyben és 2012. január 1-én lépett hatályba.⁷⁶ Az új vallásügyi törvény bevezetője és első fejezete megegyező a korábban hatályba nem lépett 2011. évi C törvénnyel. A bevezető leszögezi: „Az Országgyűlés – a lelkiismereti és vallásszabadság érvényre juttatása, a mások meggyőzésének tiszteletben tartása biztosítékeként az egyházak önállóságának biztosítása, az állammal fennálló kapcsolatainak szabályozása céljából, – figyelemmel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára, az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményre, valamint a lelkiismereti és vallásszabadság alapvető emberi jogával kapcsolatban megfogalmazott nemzetközi dokumentumokra, valamint arra, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 17. cikke szerint az Európai Unió tiszteletben tartja és nem változtatja meg az egyházak és vallási egyesületek vagy közösségek tagállamokban meglévő státuszát, – az Alaptörvénnyel összhangban, az állam és egyház különvált működésének alkotmányos követelményét figyelembe tartva, de az együttműködés kölcsönös előnyökön alapuló elveit megfelelően érvényesítve, – folytatva a vallásszabadságot biztosító törvényekben testet öltő hagyományt, – tekintettel az állam világnézeti semlegességére és a felekezetek közötti békés együttélésre való törekvésre, – tiszteletben tartva az egyházakkal megkötött megállapodásokat, – felismerve, hogy a közjó előmozdításának kulcsa az emberi személy méltóságának a tisztelete, amely lehetővé teszi nemcsak az emberek és a családok számára, hanem az egyházak részére is, hogy szabadon teljesítsék küldetésüket, – külön is elismerve Magyarország történel-

⁷⁴ 1990. évi IV. törvény 15.§ (1)

⁷⁵ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 8. § (1) bekezdés in *Magyar Közlöny 2011. évi 85. szám 25102-25109 (2011. július 19.)*

⁷⁶ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény in *Magyar Közlöny 2011. évi 166. szám 41621-41632 (2011. december 31.)* A törvénynek egy szépséghibája van, a cím és a tartalom némi eltérést mutat, mivel a törvény szerint lettek államilag elismert egyházak (a melléklet szerint 14) és lettek egyesületekre degradálódott szervezetek, amelyek vallásos tevékenységet is folytathatnak, viszont semmi esetre nem lett hármas felosztás, mint azt a törvény címe is mutatja.

mében és kultúrájában folyamatosan meghatározó jelentőséggel bíró egyházak kiemelkedő szerepét az Alaptörvény végrehajtására, az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdése alapján, a következő törvényt alkotja.”⁷⁷ Azaz elismeri és magára nézve kötelezőnek tartja az Országgyűlés az európai normákat, mindezt a személy jogán túl az egyházak állam életében való pozitív együttműködését deklarálva.

Garantálja a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, amelyet egyénileg és közösségek is kifejezhet az ember vallásos cselekmények vagy szertartások útján, amiből nem keletkezhet senkinek sem előnye vagy kára.⁷⁸ Megjegyezzük, hogy az „egyház jogi értelemben vett, de tényleges szabadságát is az állam hivatott biztosítani, a sana cooperatio értelmében”.⁷⁹

Beláthatjuk, hogy a magyar vallásokkal kapcsolatos törvénykezés főbb pontokban az ENSZ alapokmányán nyugszik, gyakorlati rendelkezései pedig technikai lehetőséget kívánnak biztosítani ezen jogok megéléséhez. Igaz, a valós élet nem olyan egyszerű, mint a jogelvek megfogalmazása, de a szentgyónással kapcsolatosan úgy vélhetjük a szükséges alapelvek rendelkezésünkre állnak, hiszen azon törvények, amelyek vallás gyakorlásának megélhetőségéről szólnak, biztosítják a lehetőséget, a magánéletben való minden külső kényszer mentes megélését, illetően vallási szükségletünknek.

1.3. Az emberi büntudat jelenléte

A vallás megélési lehetőségét szemléltük eddig, mint az ember részéről felmerülő igény, és szemléltük azt, hogy hogyan mutatkozik meg ezen igény az ember által alkotott jogalkotásban. Igaz, itt kiemelt szemelvényeket láttunk bemutatni, de a ránk ható, jogainkat gyakorolni engedő alapelvek tudatosítását láthatjuk bennük. Jelen alpontunkban az eddig megélhető általános igény egy belsőbb fórumát kívánjuk szemlélni. Ezen a vallásos igényen belül felmerülő aspektusát az emberi mivoltnak már nem szabályozhatja semmilyen állami törvény, ezért sem ezen konkrét törvényeket szemlélhettünk korábban, csak az általános elveket. A vallásos ember ezen igénye a büntudat jelenléte és annak feloldása. Tudjuk azt, hogy különböző vallások, illetve vallási alapokon nyugvó közösségek máshogy szemlélik ezt a jelenséget, és máshogy is próbálják a benne feszülő kétségeket feloldani. Mi természetesen katolikus módon kívánjuk

⁷⁷ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény preambuluma

⁷⁸ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 1. § (1-3)

⁷⁹ KUMINETZ, G., *A klerikusi jogok és köteleességek*, in KUMINETZ, G., *A klerikusi életállapot. Válogatott pasztorálteológiai és kánonjogi tanulmányok*, Budapest 2010, 286.

szemlélni és feloldani az ember ezen igényét, de általánosságban is kell, hogy szóljunk a jelenségről. Nagyvonalakban felvázolni szándékozunk a bűn fogalmait néhány korábbi kultúrák körében, hogy lássuk a bűn fogalmának alakulását, csiszolódását.

A természeti vallásokban a közösség egysége domborodik ki a természettel az ősök szellemével és a közösségükkel egyaránt. „Egy törvény vagy tilalom megszegése, ha nem is tudatos az egyén részéről, hatással van az egészre. Ezért a közösségnek minden egyén érdekében gondoskodnia kell a szükséges engesztelő cselekmények elvégzéséről.”⁸⁰ Másképp megfogalmazva: „A természetvallásokban a bűn a mágikus követelmények és szertartások be nem tartása, a tabuk megsértése, a közösség hagyományainak semmibe vétele”⁸¹ Az ember függőségben él, a függőség megsértése a bűn, de ez a bűn nem erkölcsi büntudatot eredményez. A hinduizmusban „az erkölcsi rendben, amely minden lény számára előírja a helyes magatartást, a kasztoknak és életkorszakoknak megfelelő kötelességek betartására kényszerít, a jó és a rossz cselekedetekért kiszabja a bért”.⁸² A buddhizmusban úgy tűnik a születés, elmúlás és újraszületés gyötrelmes körforgása maga a büntetés mindaddig, amíg meg nem képes élni az ember a „nyolcas utat” amin Buddha jár, és így szabadulni képes a gyötrelmes újjászületéstől. A várt jövő itt a nirvána, a „Tiszta Ország”. A buddhistának ezért befelé kell fordulnia, a legmélyebb titkok feltárásának szolgálatában kell, hogy élje életét. „A helyes viszonyulás embertársaihoz, éppúgy idetartozik, mint a tartózkodás a szenvedélyektől, amelyek akadályt gördítenek a megvilágosodást kereső ember elé. A vallásos üdvözítő célnak kell mindent alárendelni, mindent ehhez kell hozzáigazítani.”⁸³ A bűn fogalma tehát itt is a természet rendjében betöltött helyes szerep megszegéséhez áll közelebb, mint a bűn személyes valóságához, bár a közösségben az embertársakhoz való viszony szerepe is jelenvalóvá válik.⁸⁴ Ehhez hasonló alapon nyugszik a kínai univerzizmus is, amelynek célja, hogy megvalósítsa az ég, a föld, és az ember harmóniáját. A világregd teljességét az egyén vonatkozásában az erkölcsi rend tükrözi, amely megélése garancia a nép fennmaradására. „A Menny által kiszabott megtorlás, büntetés vagy illő jutalmazás kínai felfogás szerint a mennyei törvények figyelembevételének vagy elhanyagolásának a folyománya.”⁸⁵

1995 októberében a Dobogókői tanulmányi napok keretében konferenciát tartottak Bűn – büntetés – bűnhődés címmel. Maróth Miklós filológus a bűn fogalmát mutatta be a görög és

⁸⁰ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 75.

⁸¹ GÁL, F., *Az ember és a bűn*, in *Vigilia* 49 (1984) 245-250.

⁸² BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 100.

⁸³ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 109.

⁸⁴ „A keleti vallásokban sem az erkölcsi rossz szennyezi be a lelket, hanem az anyaggal, a testiséggel való érintkezés, és a lélekvándorlásban ettől kell megtisztulni.” GÁL, F., *Az ember és a bűn*, in *Vigilia* 49 (1984) 245-250.

⁸⁵ BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged 1998, 119.

iszlám kultúrkörben. A görögöknél a bűn fogalma több szóval és tartalommal fejeződött ki. Drámára jellemző „A ”hamartéma” az a tragikus vétség, amit elkövet a főhős, és a dráma végén a tragikus kimenetel tulajdonképpen ennek következménye.”⁸⁶ Bár vétség, mégsem az általunk ismert bűn fogalmazódik meg benne. A következő kifejezés a jog megszegésére utal a görögöknél. „Arisztotelész szerint: ”adikia” a törvény ellenében önként ártani valakinek. Ez az ”adikia” a ”diké”-vel szemben. Tehát az igazságnak elismert törvénnyel szemben való ”para ton nomon” cselekedet jelent. Ez megfelel latinul az ”iniura”-nak, tehát, a ”ius” megszegésének.”⁸⁷ Az írott törvénnyel szembehelyezkedés fogalma volt az ”adikia”, mint látjuk a jog megsértése, mint tényszerű cselekedet mindennemű belátás nélkül. Az ”asebeia” más indoeurópai nyelvekben is szereplő szó, az ószövegségi Mózes-történetben is fellelhető gondolat, az Isten jelenlétében levő sajátos légkör volt, tisztelet. Ez a tisztelet kijárt azonban az előjáróknak is és az uralkodóknak is. „Az Istennek járó tisztelet meg nem adása összehozható valamilyen bűnnel. Bűnhöz hasonló dolog volt, de nem azonos vele.”⁸⁸ Görög szövegeket olvasva találkozhatunk még a ”kakia” amely a rosszaság szava a görögben, az ”éthosz” (lelki alkat, lelki tartás, erkölcsi habitus) negatív oldala. (Az ”éthosz” pozitív oldala lesz az ”áreté” azaz az erény.) A ”kakia” fogalom a filozófiai erkölcsstan negatív fogalma, valami racionális dologgal szembehelyezkedés. Az utolsó fogalom, ami a bűnnel összehozható valamilyen szinten, a görög kultúrkörben az a ”hübrisz”, amely fogalom egy érzésben jelenik meg, amelyben az ember megérzi, hogy az, ami jó vele történik, már csak az isteneknek járna ki, és ezt nem lehet büntetlenül megélni. Kicsit hasonlít ez a fogalom a mi görög fogalmunkhoz, de inkább az elbizakodottság veszélyének kifejeződésére szolgált ez a fogalom.⁸⁹ Láthatjuk a görögöknél megjelenik a büntudat egy kezdetlegessége, amely a joggal, a racionalitással és az istenek kijáró tulajdonságokkal szembe helyezkednek el. A bűnben nem vehető észre az egzisztenciális aspektus és a belátás fontossága, nincs büntudat. Inkább törvényszerűség fogalmazódik meg, a társadalom és az ésszerűség mentén.

Az iszlám kultúrkörben a bűnnel összekapcsolható nézeteket három csoportra oszthatjuk. Az első csoport a jogi szemléletű többség felfogása. Ezen belül két jogforrást ismertek el a

⁸⁶ MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.; „A görög tragédiák sem erkölcsológiailag nézik a bűnt, hanem úgy, ahogy az a sors kegyetlenségében és a korlátozott emberi létben megjelenik. Az ember léte szerint szerencsétlen lény, és helyzetéből nincs kiút.” GÁL, F., *Az ember és a bűn*, in *Vigilia* 49 (1984) 245-250.

⁸⁷ MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

⁸⁸ MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

⁸⁹ Vö. MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

kinyilatkoztatást (Korán) és a prófétai szokást. A bűn pedig nem más, mint a jog megsértése. A jog kijátszása viszont ebben a jog-centrikus felfogásban nem volt bűn. A bűn kérdése pusztán arra vonatkozott, megszegte-e valaki a törvényt vagy sem. Az egyik veszély a törvény alóli kibúvás lehetőségével való élés ebben a gondolkörben, a másik pedig a rigorizmus, a kicsinyesen betartott törvény abban, amit fontosnak tartunk magunkra vonatkozóan. Az iszlámon belül ma is ez az általános nézet uralkodik. A második csoport az iszlámon belül a racionális teológusok csoportja. Ők kisebbséget képviselnek. A bűn gondolata vegyes, színezi a görög filozófia néhány egyszerű eleme, a kereszténység tanítása. Adekvát megfogalmazását a bűnnek nem lehet megfogalmazni. Alapvetően a törvények megszegését, a bűnt Istentől (Alláhtól) megítélendő cselekedetnek tartják, amely ítéletre halálunk után kerül majd sor. A harmadik csoport az iszlámon belül egészen kicsi, ez a szúfi irányzat. Régi egyszerű szerzetesek voltak ők, misztikusok. Ők a tudást akarták keresni, de nem a könyvekből, hanem az Istentől. Az Istentől való függőség megtámadását tekintik bűnnek, mint a görög "hübrisz" fogalomnál láttuk.⁹⁰

Az eddig felvázolt vallási kultúrákban a bűn személyessége hiányzik. A tett dominanciája az uralkodó aspektus egy cselekedet megítélésében: vagy elkövette, vagy nem. A lelkiismeret, mint fogalom csak átvitt értelemben jelenik meg azon irányzatokban, ahol a törvény megtartásán túl az egyéni törekvésnek is helyet engedett a vallási irányzat. Azonban az alapérték a törvény, amely általában írott jogszabály gyűjtemény, vagy hagyomány, amelynek megsértése magában hordozhatja a természetfeletti rend büntetését is.

Az archaikus római világban, hasonlóan, mint a görög világban, a jogi normák nem határolódtak el élesen a vallási (szakrális) és az erkölcsi (morális) normáktól. „A jogi normák parancsait és szankcióit az akkori társadalmi tudat egyszersmind szakrális és erkölcsi parancsoknak és normáknak tekintette és viszont.”⁹¹ A köztársaság ideje alatt azonban a jog fogalmának differenciálódásával elkülönült a „ius”, mint a jog, a „fas”, mint a vallási norma, és a „mos”, mint az erkölcsi normarendszer. A „fas” az istenek jogainak tiszteletben tartása, a megsértése pedig a „nefas”. Kezdetben minden olyan magatartást értettek a „fas” alatt, amely az isteneket nem sérti, és a nekik szentelt dolgokat megillette. Később azonban a vallási normák összességét értették a „fas” alatt. A „mos” lett az önálló erkölcsi rend normarendszere. Gyakran volt a szokásjog vagy az egyszerű szokások tiszteletben tartásának kifejezése. A cenzori jogalkalmazásban viszont olyan társadalmi normákat is ide soroltak, amelyek sem a „ius” sem a „fas”

⁹⁰ Vö. MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

⁹¹ FÖLDI, A., HAMZA, G., *A római jog története és intézményei*, Tizenegyedik átdolgozott és bővített kiadás, Budapest 1996, 27.

körébe nem tartóztak. „A római jogtudósok... világosan látták a jog (ius) és az erkölcs (mind a szűkebb, mind a tágabb értelemben vett mos) határait, és korántsem gondolták azt, hogy az erkölcsi szabályoknak feltétlenül jogilag is kötelező erővel kellene rendelkezniük. Ugyanakkor azonban a jogot sem tekintették mélyebb belső tartalom nélküli, pozitív normarendszernek...”⁹²

A büntudat fejlődésében ez a jogi distinkció vitathatatlanul nagy fejlődés. Elkülönül a kötelező jog és a személyesen megélhető erkölcs, ami lelkiismereti alapú, mivel nem szankcionálható, egyedi értékrendet tükröző magatartásról beszélhetünk. Mivel megélhető, az ember saját döntésének megfelelően tehet meg valamit, vagy halaszthat el valami megtételét.

A római jogban a bűncselekményt alapvetően két fogalommal jelölték: „crimen” és a „delictum”. A „crimen” súlyosabb közbűncselekményt jelentett, míg a „delictum” minden más bűncselekményre vonatkozott.⁹³ A római jog az adott esetek megítélésére vonatkozó gyakorlata pedig előre mutatja az irányt az emberi cselekedetek általános megítélési szabályaihoz (akár az Egyház általi gyakorlatra, vagy a lelkiismereti dilemmák megoldására gondolhatunk). Alapvetően látjuk elkülönülni a tettet, a szándékot és a körülmények hatását egy adott tett megítélésben.⁹⁴

Modern megfogalmazásban összegzésképpen láthatjuk be Kuminetz Géza sorait: „A bűn, bűnösség, büntetés, elégtétel, és hasonló kifejezések... az emberlét jogi dimenziójához tartoznak... A jogrend egyik gyökere talán épp az a belátás, hogy szükség van az emberi kapcsolatok kellő mederben tartásához, vagyis az együttélés rendjének biztosításához a kényszerre és végső esetben a büntetésre.”⁹⁵ Ezen fogalmi körben azonban egy társadalmi rend megsértéséről beszélhetünk, aminek elkövetésekor szankció áll be. A szankció a jogrend helyreállítását hozhatja magával, de nem képes feloldani a bűn-cselekmény következményeit, ami az emberi közösségen belül adódhat. Jelen esetben így nem beszélhetünk büntudatról, hanem csak okozati összefüggésről, mellyel egy adott társadalmi rend védeni kívánja önmagát. A rendelkezés megszegése önmagában hordozza a büntetést. A cselekmény következményeibe nem kell, hogy okvetlen jelen legyen az elkövető személy önmagára való reflektálása, elkövetett tetteinek revideálási szándéka. Azaz, ezen szint, mely állami büntetőjog alapja is lehetne, pusztán egy olyan kényszerítő erő is lehetne, melynek betartásához nem lenne szükség arra,

⁹² FÖLDI, A., HAMZA, G., *A római jog története és intézüciói*, Tizenegyedik átdolgozott és bővített kiadás, Budapest 1996, 29.

⁹³ Vö. FÖLDI, A., HAMZA, G., *A római jog története és intézüciói*, Tizenegyedik átdolgozott és bővített kiadás, Budapest 1996, 160.

⁹⁴ Vö. FÖLDI, A., HAMZA, G., *A római jog története és intézüciói*, Tizenegyedik átdolgozott és bővített kiadás, Budapest 1996, 558-560.

⁹⁵ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2009, 21.

hogy az adott törvény önmagában ténylegesen jót tartalmazzon; bűncselekménnyé lehetne akár egy jó tett is. A társadalmi jogrend ismeretének elsajátítása megerőltető tanulási folyamat, amelyet a meg nem tanulók is képesek életükben úgy végig élni, hogy ezen rend szabályait ne hágják át. Ennek az alapja pedig nem más, mint az, hogy a közösség önön jogvédelmén túl is létezik egy alap-értékrend, amelyhez a törvényalkotó is, és a törvényre jogosultak is tartoznak. Amikor ez a közös alap-értékrend kerül – mondhatjuk ezt természettörvénynek – a törvény megfogalmazásába, akkor a törvény szinte minden erőfeszítés nélkül végrehajtható. Ezt az alap-értékrendet már nevezhetjük bizonyos értelemben büntudatnak. Nem egy egyéni értékrend, hanem egy általános alapokon nyugvó értékrendről beszélünk. Az egyén ugyanis ebben az esetben nem pusztán egy állami rendszer viszonyait kívánja védeni, hanem magát a rendet, ami belőle is fakad, normális körülmények között. A büntudat az emberi élet tapasztalatában gyökereződik, és az ember azon képességén alapul, hogy tettének erkölcsi súlyt képes adni. Az önmagában is rejlő értékrendre való válaszában képes ítéletet alkotni úgy önmaga ellen, hogy annak ne legyenek emberi törvények által leírt jogi szankciói, benne mégis egy harmonikus rend megsértésének jelei mutatkozzanak, ha ezt a főleg íratlan szabályrendszert megszegi.⁹⁶ Amikor a római jogban láttuk az erkölcsi tettek nem minden esetben történő szankcionálhatóságát, akkor vehettük észre először azt, hogy az állami norma és az ember egzisztenciális normája elkülöníthető. A tapasztalatból kiindulva mondhatjuk Szentmártoni Mihállyal: „A büntudat egyedülálló emberi jelenség, mélyen személyes élmény...”⁹⁷ „A büntudat bizonyos fokig személyiségünk meghatározója.”⁹⁸ Azaz önazonosságunk birtoklásának egyik igen jelentős aspektusa, amit az ember önmagában észlel, és arra önmagában reflektálni képes, illetve valamilyen utat keres, ha annak diszharmóniáját érzi, hogy ezt a diszharmóniát feloldja.⁹⁹

A vallásos ember számára, a bűn nem pusztán egy társadalmi, vagy római értelemben vett erkölcsi cselekedet pusztán. A vallás létének megalapozásánál láttuk, hogy a vallásban kezdetektől jelen van a bűn léte, mint egy megszegett rend, amit engesztelni kellett a szertartásokon

⁹⁶ „... nem tagadhatjuk, hogy az ember felelősséggel tartozik, hogy feladat önmagának, hogy legalábbis egzisztenciájának bizonyos megvalósításaiban összeütközésbe kerülhet - és kerül is - önmagával és eredeti önfelfogásával, és ezt tapasztalja is.” RAHNER, K., *A hit alapjai Bevezetés a kereszténység fogalmába*, Szeged 1998, 86.

⁹⁷ SZENTMÁRTONI, M., *Lelkipásztori pszichológia*, Budapest 1999, 92.

⁹⁸ SZENTMÁRTONI, M., *Lelkipásztori pszichológia*, Budapest 1999, 93.

⁹⁹ „A teremtéstörténet naivnak tűnő elbeszélése a bűnös lelkiület örök, benső mozzanataira utal” – mondja Soltész János, majd a büntudat létét, ma is, a szentírási alapon abban látja jelenvalónak, hogy a bűnös ember fél és elrejtőzik, valamint menekül a világ dolgaiba, hogy ott menedékhelyet találjon magának, persze reménytelenül. Vö. SOLTÉSZ, J., *A bűnbánat szentségével kapcsolatos spirituális és pasztorális szempontok in Athanasia 27* (2008) 49-62. Mindamellet, hogy az Ószövetség ismerte a bűn valóságát, terminológiai megközelítésben elég sokszínűséget mutat a szentírási irodalom. Vö. SOLTÉSZ, J., *A bűn az Ószövetségben in Erkölcteológiai tanulmányok 6* (2006) 7-27.

keresztül. A vallási töltetű büntudat perspektívája nem pusztán az ember önön belső rendje, hanem magában hordozza az ember transzcendentális élményének mértékrendszerét is¹⁰⁰, azaz nem pusztán emberi életének tükrében vizsgálódik élete tetteinek megítélése, hanem az Isten által kinyilatkoztatott, feltárt tanításnak is meg kíván felelni. Értékrendszerének alkotó-elemei így az írott állami törvények mellett az önmagában tapasztalt, lelkiismeretének szava-ként érzékelt rend és az isteni kinyilatkoztatáson alapuló törvények, törvényszerűségek lesznek.

1.3.1. A büntudat pszichológiai megközelítése

Eddig beláthattuk azt, hogy az egyes kultúrákban, az emberiség történetének jelentős részében jelen van valamiféle, ha nem is modern értelemben megfogalmazható, büntudat. Állításunk, miszerint az emberi személyiségünkhöz hozzátartozó fogalom a bűn, mégis a ma már elterjedt pszichológiai megközelítésben láthatjuk igazán megalapozottnak. Dolgozatunk ezen alponthan sem a teljesség igényével fellépő tárgyalást választ, hiszen pusztán felvezeti annak kiindulási megalapozottságát.

„A pszichológia egyik legfontosabb kérdése is az emberre, Énünk lényegére vonatkozik. A Énünk, amelyet nem birtoklunk, hanem amik vagyunk. Az Én, önmagunk tudata, csak az ember sajátossága. Énünk segítségével az ember kiszabadul genetikai adottságai és a környezeti hatások béklyójából. Énünk az eszköz arra, hogy meghaladjuk önmagunkat és az eszközünk arra, hogy szabadok legyünk.”¹⁰¹ „Az ember számára a szabadságot a felelősségvállaló önállóság, az autonómia teszi lehetővé, amely érett lelkiismeretet feltételez.”¹⁰² A pszichológus szemében a bűn az én egyik aspektusaképpen jelenik meg. A helyes lelkiismereten alapuló ember a szabadságával jól képes élni, azonban a jó lelkiismeret alapja a helyes önértékelés. „A helyes önértékelésben ugyanis benne van saját tökéletlenségünk tudata, de benne van a tökéletesedésre való törekvés lehetősége.”¹⁰³ Benne van az a tudat, hogy a maga korlátait ész-

¹⁰⁰ Miután az ember képes felfogni a kinyilatkoztatást, ezért képes rész venni az Isten univerzális tervében. „Die Unendlichkeit der Göttlichkeit ist dem Menschen gegeben, als Möglichkeit seiner Teilnahme an ihr und zur Kommunikation mit ihr.“ ILOAIE, S., *Der persönliche und der gemeinschaftliche aspekt der Sünde*, in *Studia Theologica Budapestinensia* 30 (2002) 51-60.

¹⁰¹ HORVÁTH - SZABÓ, K., *Az önértékelés és a büntudat kapcsolata („Egy istenarc van eltemetve bennem”)*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 191-197.

¹⁰² HORVÁTH - SZABÓ, K., *Az önértékelés és a büntudat kapcsolata („Egy istenarc van eltemetve bennem”)*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 191-197.

¹⁰³ HORVÁTH - SZABÓ, K., *Az önértékelés és a büntudat kapcsolata („Egy istenarc van eltemetve bennem”)*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 191-197.

revegye,¹⁰⁴ tudatosítsa, és annak leküzdésére serkenjen. „A büntudat pszichológiai értelemben annak a tudata, hogy valami helytelen dologról, rosszról mi tehetünk... A büntudat jelentős motiváló erő életünkben. A büntudat lényegéhez tartozó kellemetlen érzés, szorongás arra ösztökél bennünket, hogy megszüntessük. Önértékelésünkötől is függ, hogy ez milyen módon történik meg...”¹⁰⁵ A helyes önértékelésű ember ugyanis az elkövetett tetteiért felelősséget vállal, a következményeit viseli, és tette való elszántságával a helyes önértékelésbe vetett bizalmát kívánja helyreállítani. Azaz a magában megélt tökéletlenség kijavítási szándékával él.

A pszichológiai büntudat terén ma még nincs teljes egyetértés a fogalom tartalmát és fajta szerint való csoportosítását illetőleg. Ezen kérdéskör kifejtésére szolgál Horváth - Szabó Katalin *Büntudat – bűnbánat* című szakcikke. A szerző elkülöníti a szégyen és a büntudat fogalmát. „A szégyenérzet akkor merül fel, amikor az ember viselkedése nem felel meg az önmagáról kialakított ideális, másoknak bemutatni kívánt képnek, az én-ideálnak. Pszichológiai büntudat viszont akkor váltódik ki, amikor az ember megszegi az emberi együttélésre vonatkozó szabályokat, megsért valakit, testi vagy lelki fájdalmat okoz valakinek, elmulaszt megtenni valamit, megszegi az ígérését, elfelejt valamit, ami a másoknak fontos.”¹⁰⁶ Majd pedig különbséget tesz a pszichológiai, a morális és a teológiai büntudat között. A morális büntudat az embert ráébreszti arra, ha általa helyesnek ítélt útról letér, morális törvényeket szeg meg, morális törvényekkel ellentétesen viselkedik, morális bünt követ el. A morális büntudat feltételül a morális törvények ismerete mellett azok elismerését, belátottságát elengedhetetlennek tartja a szerző. Fontos felfigyelnünk a szerző azon gondolatára, miszerint „az ember születésétől fogva rendelkezik valamiféle szabadsággal, a világról és az önmagáról szerzett tapasztalatok és tudás növekedésével pedig növekszik szabadsága is. A belső és a külső korlátozottság elfogadása elnyomhatja ugyan a felelősségérzetet és a büntudatot, ez azonban csak időlegesen

¹⁰⁴ Itt jegyezhetjük meg a pszichológus által megfogalmazott lelkiismeret jelenségét. „A lelkiismeret, mint az egyénre jellemző konstrukció, az intelligencia jelenségéhez hasonlóan, nem a lélektani kreativitás eredménye.” SZEGEDI, M., *A lelkiismeret, Személyiség –lélektani konstrukció: kialakulása, működése*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 167-178. A szerző többféleképpen közelíti meg a lelkiismeret jelenségét. A jelenség viszont egyértelműen kapcsolódik az ember moralitásához. „Az ember személyes moralitásának megjelenése, a moralitás szubjektív oldala, az egyénre jellemző személyiség – lélektani jelenség.” Uo. A lelkiismeret léte nélkül pedig elmaradhatna a felismerés és a belátás lehetősége.

¹⁰⁵ HORVÁTH - SZABÓ, K., *Az önértékelés és a büntudat kapcsolata („Egy istenarc van eltemetve bennem”)*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 191-197.

¹⁰⁶ HORVÁTH - SZABÓ, K., *Büntudat – bűnbánat*, in *Vigilia* 67 (2002) 181-188.

lehet sikeres.”¹⁰⁷ A teológiai bűn meghaladja a pszichológia kompetenciáját, ugyanis csakis az ember és az Isten viszonyára utal.¹⁰⁸

Megjegyeznünk kell, hogy a büntudat alakulására a neveltetés és a környezeti tényezők óriási hatással vannak, de ezen külső tényezők léte sem befolyásolja azt a tényt, hogy az ember rendelkezik büntudattal és az az életének egy személyesen megélt része.¹⁰⁹

1.3.1.1. A büntudati feszültség feloldásának útjai, tévútjai

„A freudi pszichológia szerint kétféle lehetőség van arra, hogy az ember a bűn elkövetése által keletkezett konfliktustól megszabaduljon: vagy elutasítja magától a büntudatot, vagy szembenéz bűnével.”¹¹⁰ A büntudat mindkét megoldási kísérlete érvényben van napjainkban is. Reinhold Stecher is ezen kérdéskört elemzi „A büntudat a lelkipásztori munkában és a katekézisben” című cikkében. A szerző a büntudat feloldásának tévútjait éretlen szabadulásként elemzi a büntől. Ez a felsorolás a keletkezett rossz érzést nem engedi tudatosulni, nem engedi az emberben a letisztulást, hanem csalóka megkönnyebbülés ábrándját hozza magával. A lár-mával és nyüzsgéssel történő túlharsogás, melyben a zaj nem engedi megszólalni a csendben felötlő önvádakat. Mások jóleső megvádolásával az ember önmaga bűnét képes bagatellizálni. Böbeszedű kimagyarázkodással az ember a bűn jellegét akarja megszüntetni. A megosztott bűnben pedig az ember egyedi büntudata oldódik fel.¹¹¹ A szerző alkalmi felsorolásával körünk helytelen viszonyulását mutatja meg a bűnhöz, ami a helyes büntudatot is gátolja, de

¹⁰⁷ HORVÁTH - SZABÓ, K., *Büntudat – bűnbánat*, in *Vigilia* 67 (2002) 181-188.

¹⁰⁸ A szentgyónás nem egy pszichológiai terápia, hanem egy természetfeletti valóság, amelynek célja, hogy a szvünkbe örömet és békét hozzon, ami a kegyelemnek a gyümölcse. „il sacramento della Penitenza non è un atto di terapia psicologia, ma una realtà soprannaturale destinata a produrre nel cuore effetti di serenità e di pace, che sono frutto della grazia.” II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Nuntii ad Apostolicam Poenitenciarium*, 2002. III. 15. in *AAS* 94 (2002) 675-678.

¹⁰⁹ Diószegi László a környezeti viszonyok ismeretében írja: „Az Isten-tudat elhomályosulásával elvesztésével, melyhez az ember belsőleg kötődik, elvész a bűn iránti érzék. Egy teljesen Isten nélküli humanizmusban, melyet egészében a fogyasztás és az élvezet határoz meg, még csak nem is gondolnak a lélek elvesztésének veszélyére. – A büntudatnak csak torzult formája marad meg, hogy ti. az akit tetten értek, most már bánja, mert nem sikerült megúsznia...” DIÓSZEGI, L., *A tiszta szív titkai*, in *Teológia* 22 (1988) 47-50.

¹¹⁰ VARGA, L., *Bűnbánattartás lélektani és lelkipásztori szempontból*, in *Teológia* 19 (1985) 168-171. „Márpedig sok hívő ilyen társadalmi közegben nevelődik és él. Neki nincs bűne, bűne csak másnak vagy másoknak van. Ám ez a kivetítés mégiscsak arra utal, hogy az egyéni büntudat nem vész ki egészen az emberekből, hiszen ha a felelősséget másokra hárítjuk, akkor ezzel közvetve saját büntudatunkról is vallunk.” BOLBERITZ, P., *A gyónás nehézségei*, in *Teológia* 19 (1985) 161-165.

¹¹¹ Vö. STECHER, R., *A bűnbánat a lelkipásztori munkában és a katekézisben (Az innsbrucki megyéspüspöknek az 1986. január 2-4-én tartott Osztrák Lelkipásztori Konferencián elmondott záróreferátuma. Némileg rövidített fordítás. Fordította: BÁNHEGYI B., M.)*, in *Teológia* 22 (1988) 41-47. „Már ezekben a példákban is megérezzük, hogy mennyire fontos téma a „bűn” az egyes ember és a társadalom életében. S felsejlik bennünk az is, hogy az éretlen szabadulási kísérletek milyen terhet róhatnak az életre és az emberi közösségekre, tehát az is, hogy „saját bűnös voltunk tisztázása” nem az aggályosabb vallásos lelkek privát kedvtelése, hanem minden igazi emberi kibontakozás kikerülhetetlen feladata.” Uo. Hasonlóan láthatjuk a probléma elemzését SZÉLL, M., *Önismerttől a kiengesztelődés szentségéig*, in *Teológia* 19 (1985) 155-160. munkájában is.

ténylegesen nem oldja meg a büntudat problematikáját.¹¹² Az ilyen ember „elfojtja magában, rejtegeti vagy átértelmezi bűnét, esetleg éppen önmaga büntetésével keres kielégülést.”¹¹³

A büntudat helyes feloldása nem egy külső tényezővel való feloldási kísérlet, hanem egy folyamat a pszichológus szemében is. „Az ember lelki egyensúlyának, lelki egészségének a megőrzéséhez, a békességhez és az örömhöz szükséges a büntudat.”¹¹⁴ A büntudati feszültség jele a szégyen, amely elbújásra, elrejtőzésre ösztökél. A szégyen feloldását másokkal való megosztással lehet segíteni, empátikus reakció. A pszichológiai büntudat legtermészetesebb útja a bocsánatkérés és kiengesztelés. Magában hordozza ez a bocsánatkérés az őszinteséget, a jóvátétel valamilyen formáját és az elhatározás szándékát, hogy a bántó viselkedés nem fordul elő többé. A morális büntudati feszültség feloldásának királyi útja a bűn megvallása, a kiengesztelés és a jóvátétel. A teológiai büntudat feloldásának adekvát módja pedig a bűnbánat. Természetesen ez utóbbi a megoldási módot kínálja fel az Egyház a büntudat helyes feloldásaképpen a bűnbocsánat szentségében, amely folyamat a pszichológiai elemeken túl az Istennel való reláció helyreállításáról is szól. Ezt persze lehetne az Istentől való függőség hátrításával vagy Isten létének tagadásával időlegesen feloldani, de bűvópatakként mégis végigkíséri az emberi életet.¹¹⁵

A büntudat jelensége tehát nem pusztán úgy jelenik meg az ember életében, mint a történelmi felvázolásunk elején láttuk, miszerint az csak egy törvény átlépését jelentené. Sőt beláthatjuk azt, hogy az nem is igazán büntudat, csak mondhatni egy törvényszegési tudat. A későbbiekben egyre inkább felismerté vált, hogy a törvényszegés és a büntudat megkülönböztethető egymástól. Az embert akkor is rossz tudat töltheti el, ha az nem egy törvény megszegéséből fakad. Ez lesz a büntudat, mint emberi jelenség.¹¹⁶ Ezt a jelenséget nem kerülheti meg a pszichológia sem, és kutatásnak tárgyává kell, hogy tegye. A jelenség felvázolásával, felmerülő problematikájára vizsgálhatja az emberi reakciókat, mint feloldási kísérleteket, viszont a pszichológia, mivel nem ismerheti el, az Isten relációban keletkezett büntudatot, nem is képes

¹¹² Sajnos ezen rossz elméletek közé kell sorolnunk egy keresztyén szerző Bejő László véleményét is, még akkor is, ha benne Istenre hivatkozik. „Isten annyira elvette a bűnünket, hogy nem kell már büntudatnak gyötörnie minket, hanem boldogan és felszabadultan járhatjuk a hívő életünket.” BEJŐ, L., *Büntudat és bűnbánat*, in A Lélek zsengei Internetes Keresztyén Havilap 4.évf 6.szám (2006) 8-10. <http://www.geocities.com/egyetemiujsag/nyar2006.doc>, (2009. március 18.)

¹¹³ VARGA, L., *Bűnbánattartás lélektani és lelkipásztori szempontból*, in *Teológia* 19 (1985) 168-171.

¹¹⁴ SZÉLL, M., *Önismerettől a kiengesztelődés szentségéig*, in *Teológia* 19 (1985) 155-160. (A szerző ezt idézetként említi Albert Görres-től.)

¹¹⁵ Vö. HORVÁTH-SZABÓ, K., *Büntudat- bűnbánat*, in *Vigilia* 67 (2002) 181-188.

¹¹⁶ Bizonyos rossz tudatot, az embertől való függőségi viszonyból eredően, az állatoknál is feltételezhetünk. Vö. MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

feloldani azt.¹¹⁷ Így bár látathatja az utat, ameddig az ember elindulhat a helyes feloldásig, de feloldozást nem képes adni, mivel immanens létezőként egy transzcendens valóságot megvalósítani nem képes. Ezért láthatjuk be, hogy a bűntudatra adekvát választ az Egyház lesz képes adni,¹¹⁸ amit nem önmaga valóságából merít, hanem a Jézustól való felhatalmazásában merészel megadni. Erre mondja L'auné György: „a tudomány nem helyettesítheti a megváltást”.¹¹⁹ Bolberitz Pál szerint: „A feloldozás szavainak isteni ereje van. Nincs olyan emberi hatalom, ami a múltat képes lenne eltörölni. Ha nem emlékezünk múltbeli vétkeinkre, botlásainkra, azok akkor is megvannak. A megtörténtet nem lehet megváltoztatni. Ám Istennek van hatalma ahhoz, hogy a 'múltat végképp eltörölje'. A bűnbánatot tartó, bűneit megvalló feloldozást nyert; Jézus Krisztus keresztdozatának 'elégtételébe' az imádkozó, jócselekedeteket végző elégtételével bekapcsolódó gyónó Jézus érdemeire való tekintettel 'új lapot kezdhet' életében.”¹²⁰ Szeszták István doktori disszertációjában ezen túlmutatva mondja: „A kiengeszt-

¹¹⁷ „Épp e ponton különbözik a gyónás a pszichológiai, gyógyító beszélgetéstől. Ez utóbbiban a pszichológus vagy pszichiáter szembesíti a páciensét a maga igaztalanságával, de pusztán természetes szinten. A gyóntató pap viszont a természetfeletti igazságot ismeri fel a gyónó bűn-megvallásában, ahol ti. lellepleződik a bűnbánó igaztalansága, vagyis természetfölötti élete igazságának részleges hiánya... A békéltető beszélgetés legfeljebb olyan kiengesztelődést eredményezhet, ami az igaztalanságot már tovább nem tartja számon, de magát a tényt meg nem történté nem képes tenni... Az isteni megbocsátás nemcsak a semmibe 'teremti' vissza az igazsághiányában létezőt (az igaztalanságot, a bűnt) – negatív –, hanem pozitív – az eredeti és örök igazságba, igaz mivoltába emeli föl az embert...” BOLBERITZ, P., *Igazság és bűn, Kísérlet a bűn fogalmának morál-episztemológiai megközelítésére*, in *Vigilia* 60 (1995) 329-336.

¹¹⁸ Hartai Éva nem tartja elégségesnek az Egyház ilyenét való tevékenységét. „A papság és a hívek egy része (elsősorban az idősebbek) úgy gondolják, hogy a gyónáson-feloldozáson kívül másra nincs is szükség. Pedig a lelkigondozás – értelmezésében a gyóntatásnál tágabb fogalom. (Mindenkinek lelkigondozó, aki az egész emberrel gyógyító vagy segítő szándékkal foglalkozik.) Egyszerűen fogalmazva: minden gyóntatás a lelkigondozás része, egy bizonyos irányban, a bűn-bűnbocsánat kérdéskörében gyógyít, könnyít – de a lelkigondozás nagyon gyakran nem kell, hogy gyónást is jelentsen, ide tartozik minden, világiak által is végzett segítő beszélgetés, gyógyító terápia.” HARTAI, É., *Leleki segítség, lelkigondozás*, in *Távlatok* 39 (1998) 82-86. Ezen gondolatot támasztja alá Orosz László és Vértesaljai László is: „A bűnök pusztá felsorolása egyáltalán nem jelzi azt az egzisztenciális helyzetet, amibe a gyónó került, s amiből menekülni szeretne... A szentség így egyre inkább formálissá válik számára, ezért végül abba hagyja, mert ezt érzi becsületesnek. Tehát a gyónástól való távolmaradásnak sok esetben nem a restség, közömbösség az oka, hanem a szó közvetítette személyes találkozás megtapasztalásának hiánya.” OROSZ, L., - VÉRTESSALJAI, L., *Elvárás és valóság a gyónási gyakorlatban*, in *Teológia* 19 (1985) 151-155. Ezen állításokat azonban valamelyest cáfolja és meg is magyarázza Keresztes András, amikor azt mondja: „Lelkipásztori beszélgetéseket az egyházban mindig is folytattak, azonban manapság mintha megnőtt volna a jelentőségük.” KERESZTES, A., *A lelkipásztori beszélgetések lélektanából I.* in *Vigilia* 48 (1983) 641-645. Ami érezhető is, mivel: „a mindennapi élet szituációi következtében a legtöbb gyónó sok nehézséggel és problémával terhelve a gyónásaitól nem csupán a feloldozást várja, hanem a gyóntató pappal való dialógus lehetőségét is igényli, amelytől problémáinak megoldásához reméli a szükséges segítséget.” CSIZMADIA, I., *A pap szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének liturgiátörténetében*, *Egri Hittudományi Főiskola, Érseki Szeminárium*, Eger 2005, 231-232.

¹¹⁹ L'AUNÉ, GY., *A bűntudat pszichopatológiája a hívő életút tükrében*, SZEGEDI, M., *A lelkiismeret, Személyiség - lélektani konstrukció: kialakulása, működése*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 179-189.

¹²⁰ BOLBERITZ, P., *A gyónás nehézségei*, in *Teológia* 19 (1985) 161-165. Megjegyezzük: „Világszerte sokan folyamodnak a lélekelemzés költséges folyamatához, mert szükségét érzik, hogy egy megértő és tapasztalt emberrel folytassanak beszélgetést – életük problémáiról. A múltban kevés gyakorló katolikus fordult pszichoanalízis alkalmazásához, mert ezt a funkciót a gyónás töltötte be.” WERDÝ, P., *A gyónás pszichoanalitikája*, in *Vigilia* 48 (1983) 646-649.

telődés szentségéhez való őszinte járulás igazi vallásos élmény, mely valós Isten-tapasztalattal párosul, azaz olyan találkozás, amelyben a megtérő bánatot tartva alkalmat kap arra, hogy életét ne valami tárgyi, külső norma szerint alakítsa, hanem bizalommal fordulhasson Krisztus által az Atyához, mint élő és jelenlévő személyhez, és alázattal kérje tőle a belső újjászületés teremtő 'csodáját', mely az ember számára talán csoda, de Istennek örömteli lehetőség.¹²¹

A kereszténység a bűnt nem pusztán, mint rosszat látja, hanem lehetőségként ahhoz is, hogy megtaláljuk az Istent életünkben. Ioan Mitrofan nem véletlenül írja: Minden erőnk sem elég ahhoz, hogy kiérdemeljük a Mennyországot Isten kegyelme nélkül. Ezzel a kegyelemmel azonban, minden emberi gyengeségünk, a bűn előtti sérülhetőségünk is, megváltoznak erősségünkkel válva és reményt adnak az Istennel való barátság visszanyerésére.¹²²

Ezért a továbbiakban megfogalmazni szándékozunk a keresztény értelemben vett bűn létét.

1.3.2. A bűn keresztény értelmezése

A bűn mérlegeléséhez meg kell határoznunk, *mi is a bűn* valójában. A katekizmus szerint: „A bűn vétek az ész, az igazság, a helyes lelkiismeret ellen; az igazi szeretet hiánya Isten és felebarát iránt, bizonyos értékekhez való helytelen ragaszkodás folytán.”¹²³ Ezt a tartalmi megközelítést rövidebben fogalmazza meg a mindannyiunk által tanult iskolai meghatározás: a bűn tudva és akarva nem engedelmeskedni Isten parancsának.¹²⁴

A megfogalmazásból kiderül, hogy bűnt elkövetni csakis olyan létező tud, aki értelemmel rendelkezik, és szabad akaratral bír. Alapvetően ilyen az ember, és ilyenek voltak az angyalok. Miután alapvető teológiai tanulmányainkból tudjuk, az angyalok egyszer dönthettek örökké tartó életükben Isten mellett, vagy Isten ellen, amivel megkapták sorsukat, hogy angyalok, vagy ördögök legyenek, dolgozatunk ez után már nem kell, hogy utaljon rájuk. Mi emberek azonban az angyaloknál több lehetőséget kaptunk arra, hogy az Isten elleni döntéseinket megbánva Istennel kibékülve, újra és újra, jó útra térjünk az örök üdvösség felé. A kate-

¹²¹ SZESZTÁK, I., *Bűn és kiengesztelődés Alszeghy Zoltán teológiájában, Doktori értekezés PPKE HTK, Kézirat*, Budapest 2004, 235. Alázatosság nélkül a bűnök vádja egy haszontalan lista lenne. „Quanto all'umiltà, è evidente che senza di essa l'accusa dei peccati sarebbe un inutile elenco...” II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Epistula Em. mo P. D. Poenitentiario maiori missa Volgendo a conclusione*, 1996. III. 22, in AAS 88 (1996) 749-753.

¹²² Vö. „Nell'importantissimo tema di riflessione sul peccato nella viat dell'individuo di oggi, l'equilibrio è creato dalla misericordia divina; questa ci ricorda che ogni nostro sforzo per guadagnare is cielo non è possibile senza la grazia di Dio. Con questa grazia, però, tutte le nostre debolezze umane, anche la vulnerabilità davanti al peccato, cambiano diventando la nostr forza e ci danno la speranza di ricupero dell'amiciza con Dio.” MITROFAN, I., *Peccato e conversione oggi (Riflessione etico-pastorale)*, in *Studia Theologica Budapestinensia* 30 (2002) 61-67.

¹²³ KEK 1849.

¹²⁴ Gyakorlatban mondhatjuk azt, hogy a bűn a felismert jó vagy megismert igazság elutasítása, vagy azzal ellentétes magatartás, mely az ember szabad döntésén alapul.

kizmus éppen ezért tekinti a bűn megfogalmazásának fölvezetésekor fontosnak azt, hogy az irgalom létét is kihangsúlyozza azzal a felelősségteljes magatartással mely az ember értelmének használatából és szabad akaratából hárul reá.¹²⁵

A bűn megfogalmazásban tehát benne van az alapvető igazság, mely szerint a bűn elkövetéséhez az embernek egy teljes tudatos döntést kell hoznia úgy, hogy tudja azt, hogy ami mellett dönt az rossz, és ezen tudással akarja megtenni a rosszat. Ezek a tettek mindig értelmi megismeréssel és akarati elhatározással jönnek létre, amelyeket *actus humanus*-nak nevezünk.¹²⁶ A bűn esetében ezek a tettek nem az üdvösség felé, hanem a kárhozat felé visznek bennünket. A bűnben tudjuk, hogy amit akarunk, az nem felel meg a krisztusi normáknak (törvényeknek), amelyek önmagukban hordozzák az igazi értékeket, hanem ezzel szemben szándékozunk ennek helyébe egy más, relatív értéket helyezni.

A bűn objektív mércéje alapvetően a tízparancsolat, amelyet az Isten adott az embernek, hogy harmóniában tudjon élni magával az Istennel, az embertársakkal, önmagával és a természettel egyaránt, hiszen a bűn mindezekkel való harmóniát megrontja, és az embert üdvösségre vezető útvonalról letéríti.¹²⁷ Ezt a tízparancsolatot pedig a Katolikus Egyház hivatott a Szentlélek fényénél értelmezni, illetve az adott kor sajátosságaira nézve alkalmazni. Ezt segíti elő az I. Vatikáni Zsinat dogmája is, mely a pápa tévedhetetlenségét emeli dogma szintjére, ha péteri székéből hit és erkölcs dolgában nyilatkozik.¹²⁸

A Katolikus Egyház tanítása kiemeli a lelkiismeretvizsgálat fontosságát: „E szentség vételeire az Isten igéjének fényében végzett lelkiismeretvizsgálattal kell fölkészülni. A legalkalmasabb szövegeket a Tízparancsolatban, valamint az evangéliumok és az apostoli levelek erkölcsi tanításában lehet megtalálni: a hegyi beszédben és az apostoli intelmekben.”¹²⁹ Látszólag kitágítja korábbi véleményünket, miszerint a tízparancsolat az objektív mérce, de azt sem felejthetjük, hogy ezen utóbbi felsorolások is arra hivatottak, hogy megértessék, és értelmezzék

¹²⁵ Vö. KEK 1847.

¹²⁶ Vö. TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 63.

¹²⁷ Nem feledjük azt is, hogy a bűn az Istennel való kapcsolatunk mellett megrontja a kapcsolatot az emberekkel szemben is, hiszen a bűnös ember, aki tettének tudatában van, az alpból rejtőzik mások elől, rejti önmaga tettét, amely magában a tett elkövetőjében is félelmeket kelt, holott a tökéletes szeretet nem fér össze a félelemmel. Ez a félelem vezet ahhoz, hogy nem tudunk megállni őszintén mások előtt. A bűn tehát rendelkezik közösségi dimenzióval is, ami a feloldozásban is teret kap, hiszen a feloldozó pap az Egyház nevében oldoz fel kiengesztelve a gyónót az Egyházzal szemben is. Nem utolsó sorban a természettel szemben is megváltozik az ember viszonya a bűn által. Ezt nehezebb belátni, de hogy a föld Istentől adott harmonikus rendje megrendült, az egyedül az embernek köszönhető, aki a föld művelésének hatalmával élt vissza. Pl. nem az atomhasadás a bűn, hanem az atombomba. Soltész János szerint az atomerőművekből visszamaradó sugárzó anyagok tárolásának nem megfelelő módjai is már vétséghez vezethetnek. Vö. SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot in Erkölcssteológiai Munkák III.* (2011) 5-188.

¹²⁸ Vö. DH 3069-3073.

¹²⁹ *A Katolikus Egyház Katekizmusa javított részek a latin szöveg megjelenése után a Hittani Kongregáció által kiadott CORRIGENDA alapján*, Budapest 1998, 1454. A szöveg lábjegyzetében szerepel: Róm 12-15; 1Kor 12-13; Gal 5; Ef 4-6.

a törvényt, a tízparancsolatot, hiszen minden erkölcsi kérdés is visszamutat a tízparancsolat megfelelő parancsára.

A bűn szubjektív mércéje a lelkiismeret, amely alapvetően egy törékeny mérce, ha kihúzzuk alóla a tízparancsolat törvényét. Bár vannak, akik szerint tetteink igazi mércéje csak a lelkiismeret, azonban nem érthetünk egyet teljesen ezzel a felfogással. Ma, amikor nincs az emberekben látszólag büntudat, nem lehet azt mondani, hogy emiatt tehát nincs is bűn.¹³⁰ Ezt hangsúlyozza ki Tuba Iván is, amikor a lelkiismerettel kapcsolatban megjegyzi: „Konfliktus esetén, ahol az egyén helyesnek, vagy pedig megengedettnek tart olyan valamit, ami a tanítóhivatal kijelentéseitől eltér vagy ellenkezik velük, helyes és szükséges lehet revideálnia saját lelkiismeretét, és a tanítóhivatal álláspontjához idomulni.”¹³¹ Hasonlóan látja a lelkiismeret problematikáját Soltész János is, aki utal arra, hogy a lelkiismeretre való hivatkozás lehet, hogy divatos, de azért nem biztos, hogy elegendő mérce egy erkölcsi kérdés eldöntésére. Az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozatai hit és erkölcs kérdésében mindenkor elsőbbséget kell, hogy élvezzenek a keresztény ember részére.¹³² Azonban meg kell jegyeznünk azt is, hogy a lélek kifinomultsága túlmutat a törvények pusztá szó szerinti megtartásán, amit a szentek életéből kiolvashatunk.

A bűnök súlyát tekintve megkülönböztetünk halálos és bocsánatos bűnt. A katekizmus meghatározása szerint: „A halálos bűn az ember szívében Isten parancsának megszegésével lerombolja a szeretetet; az embert elfordítja Istentől, aki végső célja, és az ember Istenben föltalált boldogságánál valamely alacsonyabb rendű jót részesít előnyben.”¹³³ „Ahhoz, hogy egy bűn halálos legyen, három föltételnek kell együttesen meglennie: 'Minden bűn halálos bűn, amelynek anyaga súlyos, valamint tudva és akarva követték el'.”¹³⁴ „A halálos bűnhöz szükséges a teljes ismeret (=tudva) és a teljes beleegyezés (=akarva). A halálos bűn előre föltételezi a cselekedet bűnös jellegének ismeretét, valamint azt, hogy Isten parancsával ellentétben áll. Magában foglalja az elégségesen szándékolt beleegyezést, hogy az személyes választás legyen. A színlelt tudatlanság és a szív keménysége nem csökkentik, hanem növelik a bűn akaratlagos voltát”¹³⁵

¹³⁰ Gyökössy Endre *Ketten – hármában*, Budapest 1997, 32. írt munkájában: „Ha egy országban mindenki vérbajban betegednék is meg, az akkor se lenne természetes.”

¹³¹ TUBA, I., *Keresztény erkölcsstan. Jegyzet a piarista gimnáziumok számára* Budapest 2000, 16.

¹³² Vö. SOLTÉSZ, J., *A lelkiismeret szerepe in Erkölcssteológai Munkák I* (2006) 31-50.

¹³³ KEK 1855.

¹³⁴ KEK 1857.

¹³⁵ KEK 1859.

„Az ember akkor követ el bocsánatos bűnt, amikor valamely könnyű anyagban nem őrzi meg az erkölcsi törvény által előírt mértéket, vagy amikor nem engedelmeskedik az erkölcsi törvénynek súlyos anyagban, ám azt teljes ismeret vagy teljes beleegyezés nélkül teszi.”¹³⁶

Ahhoz, hogy a *bűn elkövetésére képtelen személyek* sorát meghatározhassuk, a kérdést távolabbi megközelítéssel kell kezelni. A bűn elkövetésére (a bűn meghatározásából következőleg) képtelen az a személy, aki tettének nincs tudatában és képtelen felelősségteljes döntést hozni. Azaz, az a személy, aki nem képes valamit tudva és akarva megtenni, nem képes arra sem, hogy bűnt kövessen el. Ennek eldöntésére azonban meg kell vizsgálnunk azt is, hogy miben áll a tudatiság és az akaratiság, amely a bűn elkövetéséhez (legalább is a súlyos bűnök esetében minden alkalommal) nélkülözhetetlen.

Franz Böckle szerint: „csak azt tartjuk emberi aktusnak, amit értelmi belátás előz meg, ami szabad döntés eredménye, és amelyért így az ember felelős.”¹³⁷ „A belátás felismerés és megfontolás eredménye, amely leméri a tárgy értékét... 'Megismerésünk mértéke a dolog' (=a tárgyi valóság), szemben Isten 'teremtő felismerésével', mely által minden valóságos dolog létét kapja. A mi felismerésünk nem 'teremtő', hanem befogadó jellegű, mely a valóság érzékelő észlelésén alapul.”¹³⁸ A szerző itt az ideát képzeli el a megismerés viszonyítási alapjaként, de egyszerűbbnek látszik az a megoldás, amit Carlo M. Martini erényekről szóló rádióbeszédében az okosságról mond: az okosság „hogyan Isten fényénél lássuk a tényeket és azokat a tetteket, amelyeket meg kell tenni... Az az okos, aki az Úr fényében képes megérteni az eseményeket és a döntéseket, amelyeket meg kell hoznia.”¹³⁹ „...az emberi megismerés igaz volta nem önmagától van. Annyiban igaz, hogy amennyiben a valósággal egybevágh. (Sth I-IIq93a, i, ad3)”¹⁴⁰ Azaz a megismerés, felismerés akkor történhet meg igazán, ha van egy olyan mérce az emberben (lelkiismeret), mely megőrzi az emberbe Istentől beoltott szentséget, és ehhez képes a dolgok tartalmát viszonyítani.¹⁴¹

„Mármost a dolgok valósága egyrészt meghatározza az értelmet, másrészt az értelem maga részéről meghatározza az akarást és vele a cselekvést. Ebben az összefüggésben megszoktuk különböztetni a 'teoretikus' és a 'praktikus' értelmet. Az értelem teoretikus (spekulatív), amikor befogadóan fordul a dolgok felé és praktikus, ha cselekvésre irányul.”¹⁴² „Maga a

¹³⁶ KEK 1862.

¹³⁷ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 39-40.

¹³⁸ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 40.

¹³⁹ MARTINI, C. M., *Az erények*, Budapest 1998, 10.

¹⁴⁰ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 40.

¹⁴¹ Vö. Jer 31, 33-34, Zsid 8,10-11, Zsid 10,16.

¹⁴² BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 40-41.

teoretikus értelem – miközben tágul – kitágulásával válik praktikus értelemmé.”¹⁴³ A tudat működései eközben: a, odafigyel a cselekvés szándékára (attentio); b, felügyel a tett mikéntjére; és végül c, megítéli a megtörtént cselekvést.”¹⁴⁴

„Az akarati mozzanat: a beleegyezés... az akaratból kiinduló, szándékolt aktus (actus voluntarius). A 'szándékoltság' (voluntaretas) fogalmán a klasszikus morálteológia mindazt érti, ami az akaratból indul el. Tehát magát az akarás tényét, vagyis azt az aktust, mellyel az akarat ráirányul valaminek a megtételére... Jelenti továbbá azokat az aktusokat is, melyek az akaratból indulnak ugyan ki, de más lelki képesség viszi azt végbe (pl.... az érzéki gyönyör, melybe az akarat beleegyezett stb.). Végül az az akarati elhatározás, melynek eredménye külső tett... A voluntarium-tól különbözik az akart dolog (volitum). Ez tárgya az akaratnak, de nem eredménye. Ha ellenségem halálát csak kívánom, akkor a halál akart (volitum), de nem szándékolt (voluntarium). Az ember mindig csupán a szándékos aktusért, vagyis a voluntarium-ért felelős.”¹⁴⁵

Tehát képtelen súlyos bűn elkövetésére mindaz, aki nem képes az általa megismert dolgokat egy tökéletes valósághoz hasonlítani, értékét pontosan meghatározni, és nem képes arra, hogy teljesen szándékoltan akarjon, világos megfontolásból az akarat teljes beleegyezésével valamit tegyen.

A bűnök elkövetésének módjai: Négyféleképpen lehet elkövetni bűnt: gondolattal, szóval, cselekedettel és a jónak elmulasztásával. Ha az actus voluntarium „az embernek csak a belső világában megy végbe, akkor csupán belső tevékenységről van szó (actus internus; mint pl. a belső bánati aktus). Ha pedig az aktus a test szervezeteinek a közvetítésével (pl. kézmozdulat) megy át a külső fizikai világba, az a külső tett (actus externus).”¹⁴⁶ A mulasztás pedig minden esetben valamely általunk megtehető és tőlünk elvárható jó elhagyását jelenti.¹⁴⁷ Ez lehet az Egyház által előírt pozitív tett és lehet a lelkiismeret sugallatának elmulasztása is. A mulasztás felülemelkedik az igényes keresztény életében a törvényi minimalizmus határain. A bűnök fajtáit többféle szempont alapján rendszerezi Tarjányi Zoltán, azonban itt most ettől a többrétű elemző bemutatástól el kell, hogy tekintsünk.¹⁴⁸

A bűnök súlyának következménye: A halálos bűn „Magával hozza a szeretet elvesztését és a megszentelő kegyelemtől, azaz a kegyelmi állapottól való megfosztottságot. Ha a bűnbánat

¹⁴³ PIEPER, J., *Die Wirklichkeit und das Gute*, München 1949, 5.

¹⁴⁴ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 41.

¹⁴⁵ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 41.

¹⁴⁶ BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004, 41.

¹⁴⁷ A vasárnap megszentelése minden kereszténytől elvárható jó, ha a közösség érdekében nem kell valakinek szolgálatot teljesíteni az adott napon. És ezt nem pusztán egyházi törvényként kell megélni, hanem, mert az embernek igénye van arra, hogy találkozzon teremtőjével számára időt áldozva.

¹⁴⁸ Vö. TARJÁNYI Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai Morálteológia I.*, Budapest 2005, 132-135.

és Isten bocsánata nem orvosolja, kizár Isten országából és a pokol örök halálát okozza, mivel szabadságunknak hatalmában áll végső, visszavonhatatlan döntéseket hozni.”¹⁴⁹ Huizing a bűn hatását, hogy az illető ezzel nem áldozhat a kiközösítés legalacsonyabb fokának tekinti, amikor is Ramallo véleményét tolmácsolva mondja, hogy a belsőleg, a bűnnel adott a kiközösítés nem pusztán individuális, hanem vonatkozik az egyházközsége is, mert minden bűn valóságos torlaszt képez az Oltáriszentség vétele előtt, így a közösség előtt van.¹⁵⁰ Amely véleményt azért ildomos csak halálos bűnre korlátozni. „A bocsánatos bűn gyöngíti a szeretetet, a teremtett javak iránt rendetlen szeretetet fejez ki; akadályozza a lélek fejlődését az erények és a cselekedetek gyakorlásában; ideigtartó büntetést érdemel. A szándékosan elkövetett és megbánás nélkül maradt bocsánatos bűn lassanként előkészíti a halálos bűn elkövetését... nem foszt meg a megszentelő kegyelemtől, Isten barátságától, a szeretettől, így az örök boldogságtól sem.”¹⁵¹

A felvázolt ismeretek után érdemes Barsi Balázs gondolatait is megemlíteni, aki szerint „Semmiféle ideológia (filozófia és vallás) nem képes feltárni a bűn igazi valóságát. Maga Isten nyilatkoztatta ki. Nem azzal, hogy filozófiai-teológiai előadást tartott a bűn témájáról, hanem elküldte Fiát, hogy a világ üdvözljön általa. – Isten egész istenségét (mindenhatóságát, szeretetét) latba vetette az ember megmentéséért. Ebből sejthetjük, hogy milyen nagy dolog a bűn.”¹⁵² Így az ő értelmezésében a bűn „Isten személyes kapcsolatának visszautasítása. Az ember alapvető kísértése, hogy olyan legyen, 'mint az istenek' (Ter 3,5). A kísértés, ha igazi, sohasem valami eleve rosszra kísért ..., inkább valami jóra. Csak vagy elérésének módjában vagy idejében, vagy fokában van a 'rossz'.”¹⁵³

Balázs Pál szerint a bűn az Istennel való személyes viszony milyensége, „mert akarattal vagy úgy cselekszem, ahogy azt Isten elvárja tőlem, vagy szembehelyezkedem személyével és törvényével –, és ez a bűn. Véteni, bűnt elkövetni, csak Isten ellen lehet, mert a bűn nem az esetleges relációk selejtje, hanem az abszolút, a pótolhatatlan személyes reláció 'elszakítása'. ... Ezért bűnt – valódi értelemben – csak Isten ellen követhetünk el.”¹⁵⁴ Ezt a véleményt oszt-

¹⁴⁹ KEK 1861. (javított részek) Budapest 1998, (a javított kiadás szűkebb szóhasználattal bír)

¹⁵⁰ Vö. HUIZING J. P., *Beichtväter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Essen Ludgerus (1985), 363-371.: „So unterscheidet Ramallo die Exkommunikation auf drei Ebenen: Die innerlich mit der Sünde gegebene Exkommunikation; si ist nicht reich individuell, sondern auch auf die Kirchengemeinschaft bezogen, weil in jeder Sünde eine wirkliche Sperre für die Eucharistie und damit für die kirchliche Gemeinschaft liegt...”

¹⁵¹ KEK 1863. (javított részek) Budapest 1998

¹⁵² BARSÍ, B., „*Én azért jöttem, hogy életük legyen...*” (*Jn 10,10*) in *Teológia* 22 (1988) 6-10.

¹⁵³ BARSÍ, B., „*Én azért jöttem, hogy életük legyen...*” (*Jn 10,10*) in *Teológia* 22 (1988) 6-10.

¹⁵⁴ BALÁZS, P., *Kiút a krízisből* in *Teológia* 22 (1988) 16-19.

ja Görbe József is, amikor így fogalmaz: „A bűn az ismeret és akarat Isten ellen irányuló tevékenységből jön létre...”¹⁵⁵

1.4. Az Egyház válasza az emberi igényre

Az Egyház a vallási életre való igény válaszát alapvetően a Krisztustól kapott felhatalmazás alapján teheti meg hitelesen. Más vallásokkal ellentétben, a Katolikus Egyházban a kinyilatkoztatás teljességét nem a sugalmazások, megvilágosodások során nyerte el az Egyház, hanem az emberré lett második isteni személy, a Fiú tettein és tanításán keresztül. Ő pedig egy közösséget, Egyházat hozott létre, melynek alapvető strukturáltságát is maga határozta meg, amikor apostolokat és tanítványokat gyűjtött maga köré. Tanításában az ember Istenre utaltsága mellett az Isten által meghatározott célunkat is meghatározta, és az odafelé vezető utat pedig erkölcsi útmutatásaival tette feladattá mindenki számára, aki tanítását elfogadta, és a világtörténelemben elfogadja majd. Az Egyházat pedig ezen cél eléréséhez a hitletéteményének őrzőjévé tette, hogy az általa adott meghatalmazásokkal, kegyelmi eszközökkel élve mindenkit ezen szent cél eléréséhez segíthessen a Szentlélek munkálkodása mellett.

Az általános megfogalmazás természetszerűleg csapódik le az Egyházunk jogrendjében is, mely közösségünk működésének gyakorlati elvhalmazaképpen segíti az Egyház hitelességének és működhetőségének megőrzését. Az Egyház elsősorban a tagjainak, a krisztushívőknek¹⁵⁶ képes jogrendjében különböző jogokat biztosítani a vallási igény megválaszolásában, hiszen önmagán kívül nem alkothat mások javára törvényeket. A Codex Iuris Canonici alapvető címzettjei elsősorban a krisztushívők az isteni jog kivételével, amely jog minden embernek szól.¹⁵⁷ A krisztushívők alapvető kötelességeit és jogait az Egyházi Törvénykönyvben a 208-223. kánonok mutatják be.

Amikor választ szeretnénk adni tehát arra a kérdésre, hogy hogyan válaszol az Egyház az ember vallásos igényére, akkor itt két válasz fogalmazódik meg előttünk. Teológiai értelemben az Egyház válasza az ember vallásos igényére, hogy őrzi, és hitelesen adja tovább a kinyilatkoztatás teljességétől, Jézus Krisztustól való tanítást, amit a legtökéletesebb tanításnak tartunk. Egyházi jogi értelemben pedig azt láthatjuk, hogy hogyan tekint az Egyház az ember vallásos igényének védelmére, hogyan tartja tiszteletben a krisztushívők saját vallásos életét. Az

¹⁵⁵ GÖRBE, J., *Meditáció a bűn és megbocsátás természetrajzáról* in *Teológia* 22 (1988) 34-37.

¹⁵⁶ Vö. CIC 204. kán. 1. §

¹⁵⁷ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 96. „Az olyan egyházi törvények, amelyek tartalma isteni jog, mindenki számára kötelezőek.” Uo.

Egyházi Törvénykönyv alkotmányjogi alapjaira helyezzük tehát a hangsúlyt, hiszen az a jogrendi garancia súlyával bír.

1.4.1. Az egyházjog válasza az ember vallási igényére

Érdeemes megjegyeznünk, hogy az Egyházi Törvénykönyv nem említi a krisztushívők azon jogát, hogy az Egyház hitét megismerni mindenki számára lehetséges. Ennek oka az, hogy a krisztushívők maguk vélelmezhetően már rendelkeznek az Egyház tanításából szükséges információkkal, hiszen a beavató szentségek vételéhez alapvető ismeretek birtokában kell lennie a keresztény embereknek. A krisztushívők joga viszont, hogy tudományos munkájukban az Egyház tanításának megfelelően tevékenykedjenek.¹⁵⁸ Mindemellett természetes joga bárki-
nek, hogy a Katolikus Egyház hitét megismerje, hiszen istentiszteleteink, a liturgia fogalmából kiindulva, nyilvános tevékenységek, az Egyház tanítása a média, az internet és a könyvnyomtatás elterjedésével pedig mindenki számára elérhető, megismerhető.

A krisztushívők alapvető jogai közül most csak párat mutatunk be, melyek a feltett kérdéseinkre választ adnak. A szentgyónáshoz szorosabban köthető jogokat később említünk.

A krisztushívőknek jogukban áll a 214. kánon¹⁵⁹ alapján, hogy lelki életüket az Egyház tanításával összhangban saját formában élhessék meg. A kommentárok elsősorban itt a lelki élet külső megélésének lehetőségeit említik, azaz a vallásos lelkületű közösségekhez való csatlakozás jogát. Itt a mozgalmakhoz, társulatokhoz, harmadrendekhez való csatlakozási szabadságot értik alatta.¹⁶⁰ Másodsorban hozzák kapcsolatba a 219. kánonnal, mely szerint a krisztushívő szabadon választhatja meg életállapotát, laikus vagy klerikus életállapot választhatóságát értve alatta.¹⁶¹ Harmadsorban azért beláthatjuk, hogy a törvényalkotó teljes egészében nem mondja ki világosan, hogy mit is jelent a lelki élet kifejezése, így értelmezhető a kánon legtágabb értelmezésben úgy is, hogy minden ember a maga módján élheti meg a vallásossá-

¹⁵⁸ Vö. CIC 218. kánon: „Akik a szent tudományokkal foglalkoznak, azokat megfelelő kutatási szabadság illeti meg, és gondolataikat okosan fel is tárhatják mindazzal kapcsolatban, amiben járatosak, de meg kell tartaniuk az egyház tanítóhivatala iránti köteles engedelmisséget.”

¹⁵⁹ Vö. CIC 214. kánon: „A krisztushívők joga, ... hogy a lelki életet olyan saját formában élhessék meg, amely összhangban van az egyház tanításával.” Hasonlóan jogként említi a CCEO 17. kánonja a CIC előírását, de a lelki élet szabadság saját formában való megélése nem említődik meg. Igaz, a CCEO 18. kánonja hasonlóan a CIC 215. kánonjához az egyesülési és gyülekezési jogot biztosítja, amely lehetőséget adhat a lelki élet egy gazdagabb megélésére.

¹⁶⁰ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 216.

¹⁶¹ Vö. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, LÜDICKE, K., Münster 1987, 214. „Das Recht, der eigenen Form des geistlichen Lebens zu folgen, ist ein einheitlich weit umschriebenes Recht, den eigenen Lebensstand frei zu wählen (219), hinausgeht.“

got, lelki életét, mindaddig, amíg az az Egyház tanításával nem ellenkezik.¹⁶² Az életállapot tehát nem csak a klerikus vagy laikus életállapotra utalhat, hanem mindenki egyedi lehetőségeinek megélésére.¹⁶³ Amikor a vallásos élet megélésének jogáról beszélünk, az Egyház tanításának sokszínűségéről, az egyénben való kifejeződés gazdagságáról beszélünk, amelyet az Egyház tiszteletben tart. Erdő Péter szerint a lelki életről több esetben beszél a Kódex, és ezen más alkalmakban való használatuk „összefüggésében a 'lelki' jelző az Istennel való kapcsolat világára utal.”¹⁶⁴ Azaz az emberi élet lelki és szellemi életére, amely teljesen egyedi mindenki számára. Ha csak az istenképek gazdagságára gondolunk, könnyen beláthatjuk ezt.¹⁶⁵

A tanítás megélhetősége után látjuk azon jogokat, melyekkel ezt az életet az Egyház támogatni képes. A krisztushívőknek jogukban áll a 213. kánon¹⁶⁶ alapján, hogy az Egyház lelki javából segítséget kapjanak. A jog az Egyház szentségeinek, szentelményeinek kérhetőségét biztosítja a krisztushívők részére.¹⁶⁷ Fontos hangsúlyozni, hogy a kérés joga önmagában nem hordozza a kérés teljesíthetőségét is, de a keresztyén tanítást megélő hívő bizalommal fordulhat az Egyház képviselői felé kérésével. Ezt támasztja alá a 212. kánon is, amelyben nem pusztán az Egyház lelki javaira irányuló kéréseivel fordulhatnak bizalommal a pásztoraik felé, hanem egyéb szükségleteikkel és kívánságaikkal is. De ezen kánon fogalmazza meg a jogot arra is, hogy az egyes krisztushívők az Egyház javát érintő dolgokban véleményt nyilváníthassanak.¹⁶⁸ Ezen jog gyakorlásának az Egyház maga is többféle lehetőséget biztosít a személyes véleménynyilvánítás mellett, amikor a plébános munkáját képviselőtestület segíti az adott

¹⁶² „Előre kell bocsátanunk, hogy az egyházi törvényhozó számára a szabadság általában nem pusztán a kényszerből való mentességet jelenti, hanem inkább az embernek azt a lehetőségét, korlátozott és egyszeri életében személyesen kibontakoztassa magát, vagyis boldog legyen.” ERDŐ, P., *Engedelmesség és szabadság az egyházban az új codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 34-38.

¹⁶³ Vö. *Kanonisches Recht, Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, AYMANS, – MÖRDORFS, Paderborn – München – Wien – Zürich 1997, 99. „Der Gesetzgeber klärt nicht, was er unter der Form des geistlichen Lebens versteht... Das Recht auf eigene Form des geistlichen Lebens ist weiterreichend und beinhaltet jeglichen Ausdruck des Glaubens, sofern er mit der Lehre der Kirche in Einklang steht.“ Itt is említhetjük a CIC 204. kánonát.

¹⁶⁴ ERDŐ, P., *Az Egyházjog emberképe, Teológiai, filozófiai és pszichológiai elemek*, in *Vigilia* 60 (1995) 722-730.

¹⁶⁵ Vö. FRIELINGSDORF, K., *Istenképek Ahogy betegé tesznek – és ahogy gyógyítanak*, Budapest 2007.

¹⁶⁶ CIC 213. kánonhoz hasonlóan említi a jogot a CCEO 16. kánon.

¹⁶⁷ A törvényből következik a lekipásztor létének joga is. „Létezik egy valódi isteni akaraton nyugvó *ius sacrum*, mely a felszentelt pásztorok által kiszolgáltattott szentségekhez és az Isten ígéjéhez való viszonyt jellemzi. Ebből fakad az alkalmas pásztorhoz való jog, aki pszichésen is alkalmas a rábízott feladatok ellátására.” ÚJHÁZI, L., *A klerikusok pszichés alkalmassága és erre vonatkozóan az egyházi hatóság joga és kötelessége*, in *Kánonjog* 9 (2007) 101-120.

¹⁶⁸ Vö. CIC 212. kánon 2. §. „A krisztushívőknek joguk van arra, hogy szükségleteiket, különösen a lelkieket, valamint kívánságaikat feltárják az egyház pásztorai előtt. 3. §. Tudásuk, szakértelmük és tekintélyük alapján joguk, sőt néha kötelességük, hogy az egyház javát érintő dolgokról véleményt nyilvánítsanak a szent pásztorok előtt...” A CIC 212. kánon a CCEO 15. kánonával megegyező tartalmú. A kánonnal kapcsolatban vö. ÚJHÁZI, L., *A klerikusok pszichés alkalmassága és erre vonatkozóan az egyházi hatóság joga és kötelessége*, in *Kánonjog* 9 (2007) 101-120. A 212. kánon alapját a *Lumen Gentium* 37. pontja is megfogalmazta már.

plébánián,¹⁶⁹ vagy amikor zsinatok és egyéb bizottságok működése jelen van az Egyház életében.

Az itt említett, mondhatjuk, szemelvények néhány az ember vallási életének önállóságát voltak hivatottak felvázolni, amit az egyházjog maga is véd. Természetesen szerteágazóbb a krisztushívők vallásosságának megélhetési joga, mint itt említettük, de talán ezen jogok a legáltalánosabbak.

1.4.2. Az Egyház válasza a büntudat tapasztalására

Korábban beláttuk, hogy az ember büntudatának feloldására a pszichológia nem képes, mivel Istennel szembehelyezkedő bűnök feloldására nem lehet jogosítványa. Az Egyház szentségi felhatalmazás útján képes orvosolni ezt a tétovgató őrületet, amely az emberben kezdetektől fogva jelen van. A Katolikus Egyházban e joghatósággal való élés helye a szentgyónás. Rahner szerint „A bűn élménye és e bűn megbocsátásának élménye feltételezi egymást, és az egyiknek is, és a másiknak is mindig szüksége van a másikra, hogy megvalósíthassa igazi lényegét és eljusson a teljes önismeretre”¹⁷⁰ Így a bűnösség tudatának igazi ellenszereként láthatjuk a szentgyónást a Katolikus Egyházban, amely szentség egyedül képes feloldani az emberi bűnből eredő lelki terheket.¹⁷¹ A szentgyónás mivel az ember legbensőbb lényét feltáró valóság, az Egyház által leginkább védett szentség.

1.4.2.1. A szentgyónás általános egyházjogi védelme

Az alkotmányjogi alapjogok közül néhány kiemelkedő módon is kapcsolódik a szentgyónáshoz. Gondolhatunk a korábban említett 213. kánonra, amelyben a szentségek kérhetőségéről tettünk említést, ez azonban egy általános elemnek tűnik, mégis be kell látnunk, hogy itt a korábbi (CIC 17) normával ellentétesen sokkal kiterjedtebb jogról beszélhetünk a szentgyónás terén,¹⁷² hiszen a szentgyónást mindenki előtt el lehet alapelveként végezni, aki gyóntatási jog-

¹⁶⁹ Vö. TELEKI, B., *Az új kódex és Isten népe*, in *Szolgalat* 80 (1988) 76-85.: „A plébánia a Kódexben többé nem a plébános lelkipásztori tevékenységének tárgya, hanem tevékeny közösség, ami megjelenik az egyházban és itt bontakozik ki.” „A krisztushívők viszont csak úgy veszik komolyan keresztény hivatásukat, és képesek betölteni kovász szerepüket a közéletben, ha ezt az ő érdekük is megkívánja, és megszabadulva a papi gyámokdásból, megfelelő módon azonosíthatják magukat az Egyházzal.” CSERHÁTI, F., *Felelősségünk az egyházban*, in *Szolgalat* 86 (1990) 43-51. „A világiak sajátos hivatása az evilági valóságok prófétai átalakítása.” TAILLEURE, F., *A világiak a II. Vatikáni Zsinat után*, in *Szolgalat* 73 (1987) 40-52.

¹⁷⁰ RAHNER, K., *A hit alapjai Bevezetés a kereszténység fogalmába*, Szeged, 1998. 87.

¹⁷¹ Másrészt pedig: „Bűneink megvallásának haszna segíti igaz voltunkat, megóv a hazugságtól, attól, hogy ne mutassuk magunkat másoknak, mint amik Isten előtt vagyunk.” ZATYKÓ, L., *Szeretet és bűnbánat*, in *Teológia* 19 (1985) 165-168.

¹⁷² Vö. BÁNK, J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1963, 114. „A plébánosoknak csak a saját plébániájukon van rendes gyóntatási hatalmuk. A patríkuláris jog felhatalmazhatja a papokat, hogy a szomszédos egyházmegyében is érvényesen gyóntathassanak.” A jelenlegi norma ezzel szemben nem kiterjeszhető joghatóságról beszél általáno-

hatósággal rendelkezik. A szentség felvehetőségét kívánja védeni a 214. kánon is, amely a rítusok szerinti istentisztelet végzéséhez nyújt jogot. A jog maga az istentiszteletet említi meg, mint alapvető jog, de hozzá csatolódik óhatatlanul más szentségek felvehetőségének joga, így a szentgyónás elvégzésének joga is, mivel ez a hívő azonosságának meghatározásához is hozzájárulhat.¹⁷³ Az alapvető jog, amely régebben elkülönítő kötelesség is volt az önazonosság megőrzése végett, ma már természetesen nem jelent leküzdhetetlen akadályt, hogy a kiengesztelődés szentségében részesedhessék valaki.¹⁷⁴ Viszont a joggyakorlatban egy hívő más rítusú papnál való gyónása a gyóntató számára óriási felkészültséget követel meg, hiszen a gyóntatóknak megadott fakultások különbözőek lehetnek és a fakultások címzettjei is a rítuskülönbség miatt így eltérőek lehetnek. A két előbb említett kánont mintegy összegezve a CIC 991. kánonja foglalja össze, amikor kimondja: „Minden krisztushívőnek joga van bűneit annál a törvényesen jóváhagyott gyóntatónál meggyónni, akinél akarja, még akkor is, ha az illető más rítushoz tartozik.”¹⁷⁵ A törvény értelmezi a CIC 959. kánonjának előírását is, amelyben csak törvényes gyóntatóról beszél a jogalkotó. Itt ugyanis a jog egyértelműen mutat rá arra, hogy mindennemű különbségtétel szerint a jóváhagyott gyóntató egyetlen kritériuma a gyóntatási joghatósággal való rendelkezés, amely a rítuskülönbségekből adódó távolságokat is leküzdödi.¹⁷⁶

Viszont, bár óriási jelentőséggel bír ezen kánon, annak ellenére a szentgyónás szentségének jogai között eléggé háttérbe szorul, hiszen a CIC IV. könyv IV. cím III., a gyónóról szóló, fejezetének utolsó kánonja. Fontosságára ennek ellenére már csak az is rámutat, hogy a joggyakorlati alkalmazásának fontos helyeinél a törvényalkotó külön említi, gondolhatunk itt a szeminaristák és az apácák monostoraira, ahol a gyóntató megválasztása szabadon történhet, amit az előjáróknak figyelembe kell venniük.¹⁷⁷ A gyóntató megválasztásának szabadsága a gyónás szentségét védi abban az értelemben, hogy a gyónó megőrizhesse inkognitóját is a gyóntató előtt, amivel esetlegesen őszintébben tárhatja fel bűneit a gyóntató előtt.¹⁷⁸ De lehe-

san, hanem leszűkíthetőről, azaz a joghatóságot, ha valaki már megkapta általánosan élhet vele, addig, amíg ezen joggyakorlását meg nem tiltják neki.

¹⁷³ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 216.

¹⁷⁴ Vö. BÁNK, J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1963, 113.

¹⁷⁵ CIC 991. kánon

¹⁷⁶ Vö. CCEO 722. kánon 4. §

¹⁷⁷ Vö. CIC 240. kánon 1. §.; CIC 630. kánon 3. §

¹⁷⁸ Ezt támasztja alá, hogy az a tény is, hogy a gyóntatószék kialakítása a gyónó felfedésének eltakarására is szolgál. A gyóntatóhely rácsa azt a fontos küldetést is betöltötte, hogy a gyóntató elől elrejtette a gyónó identitását, mivel a feloldozás fogadása nem teszi kötelezővé, hogy a gyónó felfedje magát. Vö. MARTIN DE AGAR, T., *El c. 964 del CIC: sobre el uso del confesionario*, in *Reconciliación y Penitencia*, V Simposio Internacional de Teología, Pamplona (1983) 1011-1024. „la rejilla en el confesionario ha desempeñado la misión importante de velar al confesor la identidad del penitente, puesto que la recepción de la absolución no impone al que se confiesa la obligación de identificarse”. A CIC 964. kánonja említi a gyóntatószékek kialakításának módját,

tóséget biztosít arra is, hogy egy nehezebb kérdés megválaszolásában a hívő egy olyan gyónató atyával beszélhesse meg problémáját, aki az adott szakterületen járatosabb.

A krisztushívők alapvető jogai közül e jogokon túlmenően említhetjük meg a szentgyónás védelmében is a CIC 220. kánonjában megfogalmazott jogot. „Senki sem sértheti meg törvénytelenül más meglevő jóhírét, sem pedig a magánszférája védelmére minden személyt megillető jogot.”¹⁷⁹ A jog nem pusztán egyháziilag fontos, mivel Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 12. cikke is említi.¹⁸⁰ Ennek ellenére, egyháziilag sem előzmények nélküli ezen jog, mert bár az 1917-es CIC alapjogként nem említi, a büntető és eljárásjogában mégis találunk rá utalásokat. A jelenlegi törvénykönyvben a krisztushívők alapvető jogai között szerepel, de jelentőségét a törvénykönyv most is több helyen aktualizálja.¹⁸¹ Érdekes felvetést hoz a Münsterischer Kommentar, amikor a jog egyik magyarázatául az egyházi igehirdetés hitelességének megőrzését tartja. Ezen véleményt pedig azzal indokolja, miszerint egy szolgálattevő, ha elveszti hitelességét, az a szolgálatból való elbocsátáshoz is vezethet.¹⁸² Ezzel szemben láthatjuk azonban jelentőségét az egyes krisztushívők életében is, amikor egy bizalmi háttérrel képes biztosítani az Egyház működéséhez. A Kanonisches Recht a 220. kánont éppen ezért személyiségi jogok felől közelíti meg. „A jogszférát kifejezetten a jó hírre illetve a személyes intimszférára vonatkoztatják. Mindkettőnél olyan személyiségi jogokról van szó, amelyek az emberi személyre vonatkoznak.”¹⁸³ Ezzel minden személyre kiterjeszti a jogot, nem csak a krisztushívőkre. Viszont indokoltnak látja e jog fontosságát abban, hogy így a lelkipásztori szolgálat keretein belül lehetőséget biztosít olyan beszélgetésekre, melyek egy ember intimszférájához tartozna. Ezen gondolat mentén látjuk a szentgyónás egy védelmi

amelynek pontos leszállítását a püspöki konferenciákra bízva a törvényalkotó. A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz rendelkezésében fenntartja az általános törvényi rendelkezést, de engedélyezi a gyónatószobák kialakítását is. Vö. *A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz* in *Az Egyházi Törvénykönyv, harmadik kiadás*, Budapest 1997, 8. cikkely

¹⁷⁹ Vö. CIC 220. kánon és CCEO 23. kánon

¹⁸⁰ Vö. *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 12. cikk*: „Senkinek magánéletébe, családi ügyeibe, lakóhelye megválasztásába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében vagy jó hírnevében megsérteni. Minden személynek joga van az ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben a törvény védelméhez.”

¹⁸¹ Például a büntetőjogban CIC 1390. kánon 2.§-a rágalmozó feljelentéseknél szankcionálja a jóhír megsértését. Az 1352. kánon 2. §-a botrány elkerülése végett az önmagától beálló nem nyilvános vagy kinyilvánított büntetések felfüggesztődését teszi lehetővé. Igaz a visszaszerzett jóhírt a mai jog nem védi a CIC 17-tel ellentétben. Az eljárásjogban a krisztushívők ezen joga felfüggesztődik, de nem jelenti azt, hogy a hivatali titoktartás ne védené mégis a jóhírét a vádlottnak is. Vö. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, LÜDICKE, K., Münster 1987, 220/1-2.

¹⁸² Vö. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, LÜDICKE, K., Münster 1987, 220/2.

¹⁸³ *Kanonisches Recht, Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, AYMANS, – MÖRDORFS, Paderborn – München – Wien – Zürich 1997, 109.

kánonjának is ezen rendelkezést, amit természetesen más jogszabályok még konkretizálnak, erősítenek az egyházi törvénykönyvben.¹⁸⁴

Kuminetz Géza ezen kánon megalapozottságát a következő módon látja: „E jognak az alapja maga az emberi személy és annak méltósága. Közelebbről a személy interioritása, vagyis a lelkiismeret fórumának tisztelete, ami kettős dimenzióval rendelkezik: egyrészt az ember a maga belső világát annak az embernek fedi fel, akinek akarja, akit erre méltónak tart. Másrészt az ember védi magát azokkal szemben, akik személyének titkát törvénytelenül ki akarják fürkészní. Ezt védi egyébként a szemérem erénye. Ennek tisztelete adja az ún. ontológiai tiszteletet... Erre az ontológiai tiszteletre épül a jóhír, ami a személy becsületét jelöli a társadalomban. Ennek alapját pedig az erkölcsi tisztelet képezi, s ezt védi a jog... Az egyház mindig is elismerte ezt a jogot, ami a saját életében különböző úton-módon jutott kifejezésre a századok során. Így ez a jog kifejeződött: 1) a gyónás területén: a) a magán penitenciában, b) a szentségi pecsétben, c) a gyóntató szabad megválasztásának jogában, d) a gyónó kérdéseskor: a gyóntató csak a bűn kellő megítéléséhez szükséges kérdéseket teheti fel, illetve erre a gyónó nem köteles válaszolni. 2) A levéltitok dolgában. 3) Az egyházi levéltárak titoktartási kötelezettségében.”¹⁸⁵ A szerző mindemellett különbséget tesz a jó hírhez való jog és a magánszférához való jog között. „A jó hír és a magánszféra védelméhez való jog bár nagyon hasonlóak, mégsem azonosak. A jó hírhez való jog inkább a külső becsületet hivatott védeni, míg a magánszféra tiszteletben tartásának joga a belső becsület, azt senki jogtalanul ki ne fürkésze. Az ilyen információk aztán súlyosan árthatnak a személy jó hírének, vagyis becsületének is.”¹⁸⁶

1.4.3. A jogokkal szemben álló köteleesség a szentségek kiszolgáltatása

Mint az általános jogi normák összessége mutatja, ahol jogokról beszélhetünk, ott a kötelezettségekkel is szembe találjuk magunkat. Igaz a szakrális jogrendek első sorban a köteleességeket említik és csak utána az abból eredeztethető jogokat, mégis mi is az általános elv szerint haladva említjük meg, hogy a fent említett jogoknak csakis akkor van létjogosultságuk, ha azt a jog szerint valaki köteles teljesíteni. A plébános feladatai ezen a téren kiemelkedő fontossággal bírnak. Az Egyház legkisebb szervezeti egységének vezetőjeként, az 528. kánon sze-

¹⁸⁴ Vö. például CIC 240. kánon 2. §, 983. kánon 1. §, 1388. kánon, 1550. kánon 2. §. 2

¹⁸⁵ KUMINETZ, G., *A klerikusi jogok és köteleességek*, in KUMINETZ, G., *A klerikusi életállapot. Válogatott pasztorálteológiai és kánonjogi tanulmányok*, Budapest 2010, 283. vagy vö. KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és abotrány okozás*, Kézirat, Megjelenés alatt.

¹⁸⁶ KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és abotrány okozás*, Kézirat, Megjelenés alatt. A jóhír és a magánszféra megsértése nem pusztán becsületvesztéssel, hanem botrányal is járhat, a szerző ezért vizsgálja az idézett szakcikkben a botrányokozás kánonjogi vonatkozásait is.

rint, ő a felelőse annak, hogy a híveknek eljusson az evangélium üzenete, megismerjék az Egyház tanítását, a szentségi életre nevelődjenek, különösen is a szentgyónáshoz, Oltáriszentséghez járulásukkal és az imádságban való elmélyülés és kitartás révén. Sőt, ő a felelőse annak is, hogy a visszaéléseket első fokon helyesen kezelje.¹⁸⁷ Azaz a törvényi rendelkezések alapján az ő kötelessége a szentségek kiszolgálása vagy annak megszervezése, hogy a szentségek és az említett feladatok teljesítése az Egyház jó és kiegyensúlyozott működését szolgálják. Mindezt tágabb körre vonatkozóan erősíti meg a CIC 986. kánon 1.§ a szentgyónással kapcsolatban: „Mindazok, akikre feladatuknál fogva lelkek gondozása van bízva, kötelesek gondoskodni azoknak a rájuk bízott hívőknek a gyóntatásáról, akik ezt ésszerűen kérik, valamint arról, hogy alkalmat adjanak a hívőknek arra, hogy a nekik megfelelően kitűzött napokon és órákban egyéni szentgyónáshoz járuljanak.”¹⁸⁸ Kuminetz Géza hangsúlyozza a kánonnal kapcsolatosan, hogy a bűnbocsánat szentségének szolgálata az egyik legfontosabb szolgálata az Egyháznak. „Ha tehát a hívek ésszerűen kérik ezt a szolgálatot, akkor az a pásztor számára valódi kötelezettséget jelent: rendelkezésre kell állni. Célszerű gyóntatási rendet tartani, tehát a hívek tudtára adni, hogy mely órákban ki és hol fog gyóntatni. Azok számára, akikre feladatuknál, hivataluknál fogva lelkek gondozása van bízva, kötelesek és pedig súlyos bűn terhe alatt (*ex iustitia*) gondoskodni a rájuk bízott hívek gyóntatásáról, kellő alkalmat biztosítva számukra, hogy gyónásukat elvégezzék. Tehát vagy személyes rendelkezésre állás, vagy más gyóntatók felkérése révén... Szükség esetén minden gyóntatónak a hívek rendelkezésére kell állnia, *ex caritate*, tehát nem hivatala, hanem felszenteltsége és felhatalmazása erejében. Sőt, halálveszélyben minden pap köteles a krisztushívőket meggyóntatni, az is, akinek nincs felhatalmazása.”¹⁸⁹ A halálveszélyben történő gyóntatás kötelességét a CIC 986. kánon 2. § mondja ki, melyet a CIC 976. kánonja alapoz meg: „Minden pap - még ha nem rendelkezik is gyóntatási felhatalmazással – érvényesen és megengedetten oldoz fel minden halálveszélyben levő gyónót, bármely cenzúra és bűn alól, még akkor is, ha jóváhagyott pap van jelen.”¹⁹⁰ Halálveszélyben a „bármely pap kifejezés tehát azokat a papokat is magába foglalja, akiknek nincs felhatalmazásuk, akik el vannak tiltva a gyóntatástól, akik kiközösítettek, eretnekek, kánoni büntetés alatt állnak.”¹⁹¹ Itt kell megemlítenünk a hatodik paranccsal kapcsola-

¹⁸⁷ Vö. CIC 528. kánon

¹⁸⁸ CIC 986. kánon 1. § Ebben a kánonban a plébánosok feladatain túlmenően lehet egyéb egyházon belül működő hivatalokra gondolni a plébánosi hivatalok, a lelkészek, a kvázi-plébánosok, a plébániai kormányzók, a tempomigazgatók, a lelkészek és káplánok feladatára, de akár a szemináriumi spirituálisra is gondolhatunk.

¹⁸⁹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 194.

¹⁹⁰ CIC 976. kánon

¹⁹¹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 139. „Amennyiben a haldoklót olyan büntetés alól is feloldozták, melynek a feloldása Szentszéknek van fenntartva, vagy ami kinyilvánított, vagy kiszabott, ám később meggyógyult, akkor ő visszaesés terhe alatt köteles egy hónapon belül az illetékes előljáráshoz, vagy a

tos bűntárs feloldozásának esetét is, amikor is az amúgy érvénytelen gyónás a halálveszély esetén megengedett.¹⁹²

Mindezen kötelességek ismeretében a feloldozhatóság fontos kritériuma, hogy a gyónó kellően felkészüljön a gyónásra, legyen elég bánata és erős fogadása ahhoz, hogy a szentség érvényesen kiszolgáltatható legyen.¹⁹³ Ezt a felkészültséget abban a gyónóban, aki a gyónás szándékával közeledik, feltételezni, vélelmezni kell, mindaddig, amíg e vélelem meg nem inog a gyóntatóban.

1.4.3.1. A szentség kiszolgáltatásának megtagadhatósága

A szentgyónás kiszolgáltatásának kötelezettsége mellett utalnunk kell azon esetekre is, amikor a szentség kiszolgáltatása vagy nem lehetséges, vagy a közösség érdekeit szem előtt tartva nem éppen időszerű.

Mihályfi Ákos a szentségekkel kapcsolatosan általánosságban erről így ír: „Miként a pap köteles a szentségeket kiszolgáltatni mindazoknak, akik azokat jogosan kérik: éppúgy köteles megtagadni a szentségeket azoktól, akik azok föl vételére képtelenek, akiknek az egyház a szentségek feladását megtiltja, vagy akik a szentségek föl vételére méltatlanok.”¹⁹⁴ Igaz maga a szerző tesz néhány kivételt a szabálya alól, ami közül első maga a gyónási pecsét védelme, másrészt a hívek megerősítése a szentségek vételében, harmadsorban a személy védelme, de csak akkor, ha nem nyilvános bűnösről van szó. Majd pedig az erkölcsteológusok által megfogalmazott elvet írja le¹⁹⁵: „a) nyilvános bűnösnek, akár nyilvánosan, akár titokban kérje a szentségeket, azoknak a kiszolgáltatást meg kell tagadni; b) Titkos bűnösnek meg kell tagadni a szentségeket, ha azokat titokban kéri; c) de ki kell szolgáltatni, ha nyilvánosan kéri... A töredelem szentségéhez pedig mindenkit oda kell bocsátanunk a legnagyobb nyilvános bűnösöket is; hisz ez arra van rendelve, hogy a bűnösök megtérésének legyen az eszközlője. Az már más kérdés, hogy feloldozzuk-e őket? Mert feloldozni csak azokat szabad, akik erre méltók, azaz akiknek őszinte megtéréséről a gyónásban bizonyosságot szereztünk.”¹⁹⁶

kellő fakultással rendelkező paphoz fordulni a feloldozás, pontosabban bűnbevallás és a büntetés kellő elengedése végett.” U.o. Müller Lajos, még a CIC 17 hez írt magyarázatában a katolikus lelkipásztornak, a nemkatolikusokhoz való viszonyban is elemezte a haldoklók ellátásának lehetőségeit, sőt kötelezettségeit. A cikkből kiderül az üdvösség adása a lelkipásztornak egyetemlegesen feladata, és nem korlátozódik pusztán a katolikusokra. Vö. MÜLLER, L., *Nemkatolikus haldoklók lelkipásztori kezelése*, in *Theológia* 10 (1943) 47-60.

¹⁹² Vö. CIC 977. kánon és a CCEO 730. kánon

¹⁹³ Vö. CIC 980. kánon, 987. kánon

¹⁹⁴ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 31.

¹⁹⁵ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 31.

¹⁹⁶ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 31-33

A szentgyónással kapcsolatosan is vannak esetek, amelyek fennállásával a szentség kiszolgáltatása véglegesen megtagadható és vannak esetek, melyekben el kell, vagy el lehet halasztani a szentség kiszolgáltatását.

A gyóntató halálveszély esetét kivéve nem jogosult gyóntatni akkor, ha gyóntatási fakultását akár egy helyi ordinárius a saját területén, akár saját ordináriusa általánosságban visszavonta. Hasonlóan megszűnik a joghatósága akkor, ha azt egy hivatal betöltésével nyerte el, és a hivatala megszűnik.¹⁹⁷

A szentség kiszolgáltatását nem szabad kiszolgáltatni érvénytelenség miatt a CIC 977. kánonja alapján a hatodik parancsolattal kapcsolatos büntárs esetében (kivétel halálveszélyben). A törvény nem tudása sem mentesít ilyen esetben, a gyóntatói joghatóság eseti megvonása miatt.¹⁹⁸ Meg kell jegyeznünk, hogy az eset büntetőjogi következményekkel is bír a CIC 1378. kánon 1. § szerint Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítés. Viszont vannak olyan hittudósok, akik a halálveszélyen kívül is látnak lehetőséget arra, hogy a feloldozást ne tagadja meg a gyóntató pap. Ezen véleményeket foglalta össze Mihályfi Ákos: „Az egyházi törvény csak a halálveszedelem esetére ad joghatóságot a papnak büntársa feloldozására. Mindazonáltal tekintélyes hittudósok azt vitatják, hogy legalább is epikia alapján legsúlyosabb szükségben (*in gravissima necessitate*) érvényesen, sőt megengedett módon megtörténhetik a büntárs feloldozása. Ilyen eset volna, ha különben a büntárs éveken keresztül nem gyónhatna, vagy a húsvéti áldozáshoz nem járulhatna; vagy egyáltalán nagy becstelenség és botrány származnék abból, hogy a büntárs nem járul a szentségekhez. Ilyen eset előfordulhat a missió területeken, ahol más papot hosszú időn át nem találhat, előfordulhat azonban másutt is. De az ilyen esetekre is áll, hogy a büntárs papnak mindent el kell követnie, hogy büntársa más papnál gyónhassék. Ha ez nem lehetséges és van arra idő, kérjen a gyóntató felhatalmazást a felettes egyházi hatóságtól. Nem kell azonban magát elárulnia; *fictiv* névvel jelölt gyóntató számára kérheti azt. Ha mindez nem lehetséges, meggyóntathatja és feloldozhatja büntársát. Mert ily esetben fel kell tennünk, hogy a törvényhozó is megengedné. A feloldozás feltétlenül érvényes, mert legalább valószínű (*probabilis*) a pap joghatósága; már pedig a valószínű joghatóságot az Egyház pótolja. A gyóntató az egyházi büntetést is kikerüli: mert ez esetben legalább is jogilag kétes a büntetés, így tehát, mint fentebb mondtuk, jogilag kétes esetekben az egyházi fenyíték nem alkalmaztatik. 2) ha a gyóntató jóhiszeműleg (*bona fide*) oldozza fel büntársát; akár, mert nem ismerte fel, akár, mert nem tudta, hogy nincs joghatósága a bün-

¹⁹⁷ Vö. 974. és 975. kánonok

¹⁹⁸ Vö. SALACHAS, D., *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999, 248.

társ feloldozására. A hittudósok ugyan nem mind osztják ezt a nézetet. Mindazonáltal ez legalábbis valószínű. A gyóntatónak a joghatóságtól való megfosztása a büntárssal szemben határozottan büntetés jellegével bír. Márpedig a büntetés valószínűleg csak azt sújtja, aki a büntetést ismeri. Így tehát legalább is valószínű joghatósága van ez esetben a gyóntatónak. A valószínű joghatóságot pedig pótolja az Egyház. Ha csak a gyónó van jóhiszeműségben (pl. a gyóntatóban nem ismeri fel büntársát), a gyónás (feloldozás) érvénytelen. Ha a gyóntató kétségben van (kételkedik, vajon a gyónó büntársa-e), igyekezzék kétségét tapintatosan eloszlatni; ha nem tudja eloszlatni, a gyónót feloldozhatja.”¹⁹⁹ Kuminetz Géza szerint mindezek mellett „érvényes mégis a feloldozás, ha 1) a gyóntató nem tudja, hogy a büntársa van vele szemben;²⁰⁰ 2) a feloldozást nem a közös bűn alól adja;²⁰¹ 3) nem tudatosan (hanem csak figyelmetlenségből) adja a feloldozást; 4) csak meghallgatja a gyónást, de feloldozást nem ad, nem is színleli azt.²⁰² 5) ha kételyei vannak a büntárs személyére vonatkozóan, ám nincs lehetősége további vizsgálódásokra; 6) ha nem fedi fel magát, s a gyónó nem jön rá, hogy vele követte el a bűnt; 7) ha kétséges, hogy halálos volt-e bűn (azaz bevégzett volt-e a cselekmény, vagy ha legalább egyikük nem követett el a cselekmény által halálos bűnt, nem tilos a papnak megadni a feloldozást). 8) ha a közös bűnt a másik fél már másutt meggyónta és feloldozást is kapott (ilyenkor a bűn ismételt meggyónása nem tilos, és a feloldozás sem tilos). 9) halálveszély esetén.²⁰³ Ehhez pedig még hozzáadhatjuk azt a helyzetet, amikor a gyónó jóhiszeműleg, feledékenységéből nem gyónja meg a közös bűnt. Ilyenkor is érvényes és megengedett a feloldozás. A gyónó később, mikor rájön feledékenységére, immár csak a közös bűnt és az esetleg korábbi gyónása után elkövetett súlyos bűneit köteles meggyónni.^{204,,205}

Amennyiben a gyóntató a szentgyónás lényegi elemeit nem találja meg a gyónás alatt a gyónóban a feloldozás megtagadható vagy elhalasztható. Ilyen esetek, ha a gyónó kételkedik a gyónó felkészültségében, és azt a kételyt a gyónás folyamán nem lehet enyhíteni. Másik eset

¹⁹⁹ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 219.

²⁰⁰ Természetesen, ha felismerné, köteles lenne figyelmeztetni őt arra, hogy nem oldozhatja fel (carentia facultatis), s keressen más gyóntatót. Vö. VERMEERSCH, A., *Theologiae Moralis. Principia – Responsa – Consilia. III. De personis, de sacramentis, de legibus Ecclesiae et censuris*, Romae 1935, 406.

²⁰¹ Itt meg kell jegyeznünk, hogy ez az eset csak akkor hozhat érvényes feloldozást, ha a közös bűn már nem létezik, mivel a gyónó már korábban azt meggyónta. Ha pedig nem vallotta be, úgy az egész gyónása érvénytelen, mivel a feloldozás oszthatatlan. Talán kivétel lehet az az eset, ha felismeri büntársát, s nem akarja felfedni neki magát, de megvan a szándéka, hogy az első adandó alkalommal más gyóntatónál meggyónja a közös bűnt. Ez esetben úgy tűni, hogy erkölcsi lehetetlenség tényállása áll fenn. De a feloldozás lehetetlenségének másik oka is van, nevezetesen a gyóntató részéről, mivel senki sem lehet a saját ügyében bíró. Vö. PIGHIN, B. F., *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, 294.

²⁰² Vö. MERKELBACH, B. H., *Summa Theologiae Moralis III.*, Burgis 1947, 601.

²⁰³ Vö. ARTNER, P., *Érvényesség és megengedtség a szentség-kiszolgáltatásban a kiszolgáltató részéről. Szakdolgozat, PPKÉ KJPI, Kézirat*, Budapest 2001, 27.

²⁰⁴ Vö. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici II.*, Bruges- Bruxelles 1934, 107.

²⁰⁵ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 141-142.

„ha a gyónóban nem talál semmi bánatot, hajthatatlan szigorral kell megtagadnia a feloldozást.”²⁰⁶

Vannak életállapotok, amelyek esetén a szentség védelme vagy a házasság szentségének védelme illetve a botránykeltés elkerülése érdekében a feloldozás megtagadható vagy elhalasztható.

A szabálytalan házasságban élőknel a szentgyónáshoz való nem járulhatóság oka, az a tény, hogy a súlyos bűn tudatában lévő ember nem járulhat szentáldozáshoz, ehhez gyónnia kellene, de mivel, „hiányzik a bűn elutasítása (vagyis a bánat) és az erős fogadás, hiszen továbbra is kitartanak a szabálytalan házassági állapotban, azaz a súlyos bűnben. A megtérés a számukra csak az lehet, ha végérvényesen megszakítják szabálytalan életközösségüket”²⁰⁷ Közel hasonlóan kell értékelni a visszaeső bűnösöket: „Sohasem oldozható fel az a gyónó, aki szándékos közeli, akár feltétlenül, akár viszonylagosan közeli bűnalkalomban van, és nem óhajt ezzel szakítani (Oka: Hiányzik a javulási szándék, tehát nincs meg a kellő bánat). ... Az akár feltétlen vagy viszonylagosan közeli, de szabad (szándékos) bűnalkalomban levő sohasem oldozható fel, ha a bűnalkalom jelenlevő (praesens seu in esse), még akkor sem, ha őszintén megígéri az azzal való szakítást. Oka: az ilyen személy a feloldozás után is gyakorlatilag megmarad a bűnben.”²⁰⁸ Ezen szituációban azonban több körülmény fennállásakor a feloldozás megadható. Akik ellenben rosszakaratból követik el ismét a súlyos bűnt és csak szokásból, vagy emberi tekintetből járulnak néha a szentségekhez, ezekről joggal lehet feltételezni, hogy nincsenek kellően felkészülve, tehát nem oldozhatók fel. Ezek lennének a formailag visszaesők. Ha a gyóntatónak nem sikerül őket jobb belátásra bírni, el kell halasztania feloldozásukat (maximum két hét).²⁰⁹

„A különválás, esetleg a polgári válás önmagában nem hozza irreguláris helyzetbe az ilyen feleket, csak olyan nehéz helyzetet teremt, ami könnyen az irreguláris helyzetbe viheti őket. A gyóntatónak két szélsőséges pozíciót kell elkerülnie: 1) Nem szabad pusztán ezért a szituáció-

²⁰⁶ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 155-156.

²⁰⁷ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 330.

²⁰⁸ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 221.

²⁰⁹ Ilyen esetben a helyes ítélőhozatalban a gyóntatónak két irányelvet kell szemmel tartania: „Az egyik annak a megállapítása, vajon a visszaesés csak az akarat gyengeségének tulajdonítható-e, avagy a léleknek a bűnhöz tapadó vonzalmából ered-e? Az előbbi esetben tanácsosabb a feloldozást megadni, mint azt megtagadni; az utóbbi esetben hasznosabb, ha a feloldozást bizonyos időre elhalasztjuk. A másik (irányelv) annak megvizsgálása, vajon a bűnbe való visszaesésnek nem valamely közeli alkalom-e az oka, amelynek eltávolítása lehetséges. Ha így áll a dolog, az alakilag visszaeső bűnöst addig ne oldozzuk fel, amíg ezen bűnalkalmat el nem távolította, illetőleg, amíg ennek eltávolítását komolyan meg nem ígérte. Természetesen, ha ezen ígéretét nem tartotta meg, a legközelebbi gyónásban már nem elégedhetünk meg újabb ígérettel, hanem a feloldozást kell addig elhalasztani, amíg a bűn alkalma nincs eltávolítva.” MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 247., Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 227.

ért eleve megtagadnia a feloldozást, 2) Nem szabad az ilyen hívő helyzetét alulbecsülnie, s eleve mindig feloldozást adni.”²¹⁰

A gyónás szentségét védi a CIC 982. kánonja, amikor kimondja: „Aki azt gyónja, hogy hamisan vádolt meg egy ártatlan gyóntatót az egyházi hatóságnál a hatodik parancsolat elleni bűnre való csábítás büntetével, azt csak akkor oldozzák fel, ha előbb a hamis feljelentést formálisan visszavonta, és kész az esetleges károk jóvátételére.”²¹¹ Ilyen esetben az elhalasztás törvény által előírt. Célszerű a gyónó figyelmét felhívni arra is, ha másnál gyónna, és ezen esetet szándékosan kihagyja a szentgyónásából, azért, hogy elnyerje a feloldozást, és a feljelentést még nem vonta vissza szentségtörést követ el, gyónása érvénytelen lesz azon okból kifolyólag, hogy egy súlyos bűnt szándékosan elhallgatott a gyónásában.²¹²

A külső és belső fórum összekeveredésének megakadályozása érdekében a CIC 985. kánonja a fegyelmi előjárók részére írja elő, hogy ne gyóntassa meg növendékeit, hacsak a növendékek egyes esetekben önként nem kérik.²¹³ Jog szerint rögzített lelkipásztori tanács ezen egyházi törvény, mely rámutat arra, hogy a gyóntatónak bár van joghatósága a gyónója felett, mégis a hivatalánál fogva betöltött feladatának ellátása érdekében, azaz az Egyház közjavanak érdekében, e joghatósága megélésétől lehetőleg tartózkodjon. Viszont ha a növendékek önként kérik, a lelkipásztori karitatív szeretet jegyében mégsem tagadhatná meg a szentgyónás szentségének kiszolgáltatását alkalmi jelleggel. Ekkor azonban tudatosítania kell magában, hogy a szentgyónásból hallott információk véletlenül se kerüljenek feladatával járó döntések meghozatalának indokai sorába, hiszen ezzel könnyen sérülne a CIC 983. és a CIC 984. kánonjának megtartása.

A szentgyónás nem méltó helyének biztosíthatósága esetén, ha a lelkipásztor indokoltnak tartaná személyi védelme érdekében a gyóntatószék használatát.

A szentgyónás illetmenéhez tartozóan is van lehetőség arra, hogy a gyónást megtagadja (elhalasztás szándékával) a gyóntató, ha a gyónás elvégzését nem megfelelő időben kérik. A gyónó, miután kellően felkészült a szentség vételére, ésszerű és alkalmas módon kell, hogy kérje a szentség kiszolgáltatását. Például ne kérje pár perccel a szentmise kezdési ideje előtt,

²¹⁰ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 332.

²¹¹ CIC 982. kánon

²¹² Vö. CIC 988. kánon

²¹³ CIC 985. kánonban meghatározott norma nem teszi képtelenné az előjárókat a szentségi gyónás kiszolgáltatására pusztán a megengedhetőség kategóriájába sorolódik. „la norma non intende rendere inabili i formatori a ricevere le confessioni sacramentali: si tratta di una disposizione ad licitatem, che prevede espressamente che gli alunni stessi possano occasionalmente e spontaneamente chiedere ai loro superiori di ascoltarne la confessione.” RIVELLA, M., *Il confessore educatore: l'uso delle conoscenze acquisite della confessione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 155-162.

ha lehetőség volt a szentmise előtt korábban is gyónni, és arra nem ért oda. A lelkipásztor közösség érdekében végzett szolgálata az Egyház közjavát mozdítja elő, ami nem a gyónó elutasítását jelenti, hanem az ésszerűsége nevelés eszköze is lehet. Az illetén való egyedi érdekek előtérbe helyezése révén a szertartások kezdésének eltolódása miatt a hívek egy idő után önként beszámítják a késést a szertartásra való megérkezésükbe.

Csizmadia István szerint: „A nem ’ésszerűen való kérés’ alatt általában azt lehet érteni, ha valaki napjában esetleg többször, illetve sürgős szükség és halálveszély esetén kívül egészen szokatlan időben és helyen kéri a szentgyónásban való részesülését.”²¹⁴

2. A szentgyónásról és a gyóntató papról

2.1. A szentgyónás hatalmáról

Jelen gondolatsorban Schütz Antal dogmatikájára fogunk támaszkodni, hogy a szentgyónás dogmatikai alapjából jobban láthassuk a gyóntató hatalmát, méltóságát.

„Az Üdvözítő elragadó példabeszédekben tanítja, hogy az Isten országában mennyire van helye bűnbocsátnak: a tékozló fiú (a bűnbánat evangéliuma), a farizeus és a vámos /Lk 18, 9-14./ példabeszédében. A bűnbocsátnak ősforrása Isten egyetemes szeretete és irgalma; maga Jézus Krisztus az Isten báránya, aki szenvedésével és engedelmességével kiérdemli a bűnbocsátnak. /Jn 1, 19 8,31-36./ De ő a vezeklőket nemcsak az Atyához utalja és nem csak a bűnbocsátnak reményével kecsegteti őket, hanem maga is megbocsátja a bűnüket /Mt 9, 1-8./”²¹⁵

„Az Üdvözítő saját nevében, saját hatalmával oszt bűnbocsátnak, nyilvánvaló jelül, hogy a bűnbánat és vezeklés immár nem haszontalan önkínzás, hanem Isten kegyelmi szózata által valósággá válik. Ez a külsőleg is megállapítható bűnbocsátnak azonban egyben elébe világít a szentségi bűnbocsátnak, melyet az Üdvözítő miként az újszövetség más állandó nagy természetfölötti javait, először megígért és aztán megadott. Megígérte, mikor a kulcsok hatalmát, továbbá az oldás és kötés hatalmát kilátásba helyezte előbb Péternek /Mt 16, 1.8-9./, aztán később az összes apostoloknak /Mt 18, 1. 8./: ’Bizony mondom nektek, amiket megkötöztök a

²¹⁴ CSIZMADIA, I., *A pap szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének liturgiátörténetében*, Egri Hittudományi Főiskola, Érseki Szeminárium, Eger 2005, 261.

²¹⁵ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 532.

földön, meg lesznek kötve a mennyben is, és amiket föloldoztok a földön, föl lesznek oldozva mennyben is'. Itt az Üdvözítő az ő Egyházának joghatósági hatalmat ígért.”²¹⁶

„Jézus Krisztus kezdettől fogva elsőséget adott Szent Péternek a többi apostol fölött.”²¹⁷ Jézus „megfizette maga és Péter helyett az adópénzt, ahol tehát Péter mintegy az ő alteregója-ként szerepel (Wellhausen)... Jézus Krisztus a főséget Szent Péternek ünnepélyesen megígérte;... 'Én is mondom tehát neked, hogy te Péter vagy, és erre a kősziklára fogom építeni Egyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyek országa kulcsait. És amit megkötsz majd a földön meg lesz kötve mennyekben is; és amit föloldasz majd a földön, föl lesz oldva a mennyekben is.' /Mt 16, 12-19/ Ezekkel a szavakkal az Úr Krisztus a kívánható legnagyobb határozottsággal joghatósági főséget helyez kilátásba Péternek az ő egyháza fölött.”²¹⁸ „Rábízta a mennyek országának kulcsait. Aki a kulcsok birtokában van, teljes hatalommal rendelkezik a házban... Az Úr Krisztus Péternek már előbb kilátásba helyezte a tudás kulcsát /Lk 11, 52/, most pedig minden kikötés nélkül az Egyház összes kulcsait; tehát teljes és korlátlan intézkedési hatalmat ad neki az ő Egyházában. Hatalmat ad neki oldani és kötni. Oldani és kötni (●◆≡ℳ✕■☞ ☉ℳ≡ℳ✕■; ☉◆☉, ☉☒☞☞) azonban az akkori nyelvhasználat szerint annyit jelentett, mint legalább is hiteles magyarázattal törvényre kötelezni, vagy a törvény kötelezése alól fölmenteni... A mai nyelvhasználatban is ezek a kifejezések jogi hatású ténykedéseket jelentenek: házasságot, békét kötni, szerződést kötni, avagy fölmenteni, tilalmat föloldani.”²¹⁹ A szentgyónásban „Oldani és kötni átvitt értelmű kifejezések, melyek a dolog természeténél fogva lelki és erkölcsi kötelek föloldására illetve megszorítására is vonatkoznak. Oldás és kötés a rabbinus nyelvhasználat szerint a törvénynek kötelező erejű magyarázata, mely az Istennel szemben tartozó kötelességeket rak az emberre vagy azok alól mentesít.”²²⁰

Farkasfalvy Dénes a János evangéliuma alapján is megalapozottnak látja a bűnbocsánat szentségét, és így összegzi véleményét: „A János-evangélium a maga szintetikus látásmódjával és sajátos nyelvén mondja ezzel, hogy a keresztelő egész életműve Jézus művének csúcseményére irányul, ahol a víz, a vér és a Lélek együttesen viszik végbe – éspedig világmére-

²¹⁶ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 532. Vö. CIC 988. kánon 1. § szóhasználata „és az egyház kulcsai révén még közvetlenül fel nem oldozott...” Gál Ferenc az Eucharisziával kapcsolatban állítja: „Ha Krisztus úgy rendelte az Eucharisziát, mint az egyház közösségi áldozati cselekményét és közösségi lakomát, akkor gondoskodnia kellett arról, hogy a részvétel feltételeinek is megfeleljen a jogi rendező elve. Itt tehát két világos tény előtt állunk. Egyrészt biztos, hogy az Eucharisziának megvan a bűneltörő ereje, másrészt viszont az egyház illetékessége alá tartozik, hogy annak konkrét határait a bűnbánati fejelemben kijelölje.” GÁL, F., *Bűnbánat és Eucharisztia*, in *Teológia* 22 (1988) 2-6.

²¹⁷ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 276.

²¹⁸ Vö. SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 277-278.

²¹⁹ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 278.

²²⁰ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 532.

tekben – a bűn egyeduralmának megsemmisítését. Az apostolok küldetése húsvét estelén ennek a műnek szétoztását, térben és időben való megjelenítését hirdeti meg.”²²¹

A gyóntatói hatalom gyakorlásával kapcsolatosan is vallhatjuk: „Szent Péter gyakorolta az egyházi joghatósági főséget.”²²² „Az apostolok csak, mint apostoli testület, vagyis Szent Péter fősége alatt egyesülten gyakorolhatták és viselhették azt a legfőbb egyházi előjárói hatalmat, melyet Jézus Krisztustól kaptak. Jóllehet ugyanis minden egyes apostolnak közvetlenül az Úr Krisztustól van küldetése az evangélium hirdetésére és hitközségek alapítására, és ennek megfelelően mindegyik az apostoli kiváltságok birtokosa, az Üdvözítő mégis kifejezetten Péter szikla-alapjára építi az Egyházat...”²²³ „Eszerint a Krisztus rendelte egyházi joghatósági hatalomnak két alanya van, melyek egymástól különböznek értékben, de nem teljes szétválasztással (*distinctione virtuali inadaequata*): az egyik Szent Péter egymagában, a másik az apostoli testület, vagyis az apostolok Szent Péterrel együtt. Az apostoloknak mindenesetre volt joghatóságuk a tőlük alapított egyházak fölött, de nem Szent Pétertől függetlenül.”²²⁴

Mivel „Jézus Krisztus kifejezetten akarta, hogy Egyháza fönmaradjon a világ végezetéig; tehát akarnia kellett, hogy fönmaradjon az alapja is, mely nélkül az Egyház épületének szilárdsága, egysége, tartóssága oda volna.”²²⁵ Tehát Jézus akarta a Szent Péter-i szék állandóságát és így akarata az apostoli kollégium állandóságát is, hogy az Egyház beteljesíthesse küldetését a világban.

Szent Péterrel kapcsolatban látjuk azt, hogy Jézus kiemeli őt méltóságban a többi apostol között, és a kulcsok jelképes átadásával a bűnök megbocsátásának is teljes joghatóságát adta meg. Az apostoli testület többi tagjai közül a kiemelés eredményez egy hierarchikus függőséget is, mely a bűnök fenntartottságának is oka lehet. Így érthetjük meg, hogy a fenntartott bűnök és büntetések meghatározása is csakis a pápának, és az apostolutódoknak van fenntartva, úgy, hogy az egyetemes joghatóság révén Péter utódja a világ minden részére kiterjedőleg, míg a püspököknek csakis a saját egyházmegyéjük területén.²²⁶ Kuminetz Géza ezt a hatalmat így fogalmazza meg: „A bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatása során a kulcsok hatalmának gyakorlásáról van szó (*exercitium potestatis clavium*)... Ez a hatalom minden bűn és azok

²²¹ FARKASFALVY, D. *Szentségi bűnbocsánat a János-evangéliumban (Jn 20, 22-23)*, in *Teológia* 19 (1985) 139-144. Vö. „Vegyétek a Szentlelket. Akinek megbocsátjátok bűneit, bocsánatot nyert, akinek pedig megtartjátok, az bűnben marad’ (Jn 20,21-22). Ez a mondat egy húsvét utáni közösség praxisát tükrözi, de nem jöhetett volna létre, ha nem Jézus húsvét előtti gyakorlata és utasítása állt volna mögötte. Így jogos az egyház hagyományos véleménye, miszerint ez a mondat alapozza meg a bűnbánat szentségét is.” GÁNÓZCY, S., *A békiülés szentsége*, in *Teológia* 19 (1985) 144-150.

²²² SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 282.

²²³ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 283.

²²⁴ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 283.

²²⁵ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 283.

²²⁶ Vö. CIC 1311. és 1315. kánonok

ideigtartó büntetésének eltörlésére, illetve fenntartására, megtartására adatott az Egyháznak, a megkereszteltek vonatkozásában... Ez a hatalom korlátlan, legalábbis abban a tekintetben, hogy minden bűnre kiterjed, és ismételt bocsánatkérés esetére is vonatkozik.”²²⁷

2.1.1. A szentgyónás jogi természetéről

A dogmatikus megalapozás után vessünk egy pillantást a szentgyónás egyházi valóságára is. Az nyilvánvaló, hogy minden hatalom Istentől ered és Jézus Krisztuson keresztül lesz az Egyház működésének motorja. „A II. Vatikáni Zsinat... hangsúlyozta, hogy a püspökök (LG 21b; CD 2b) és az áldozópapok (LG 28a; PO 2c) a felszentelésben sajátosan részesülnek Krisztus hármasságában, tanítói, megszentelői, kormányzói feladatában (munusában), melyből a maguk módján, a keresztség révén az összes krisztushívők részt kapnak (LG 31a; AA 2b). A krisztusi feladatok (köztük a kormányzói) sajátos, szolgálati szintű elnyerése azonban nem jelenti azt, hogy a pap vagy akár a püspök magában a szentelésben, melyben a krisztusi papságból a hívők egyetemes papságától lényegileg és nem csupán fokozatban eltérő módon részesedik (LG 10b), már közvetlenül gyakorolható formában megkapná a kormányzati hatalmat is... A kánoni küldetés (missio canonica) felsőbb egyházhatósági intézkedése jelöli ki Isten népének azt a részét, amely fölött a felszentelt személy tényleges kormányzati hatalmat gyakorolhat (LG, Nota explicativa praevia 2).”²²⁸ „A kánonjog területén belül a belső és a külső fórum mindenképp előtt ugyanannak a kormányzati hatalomnak két működési (hatékonyági) területét jelenti (130.k., 144. k. 1.§).”²²⁹ Éppen ezért is fordulhatnak elő olyan esetek, amelyekben egy külső fórumon történő intézkedés hatással van belső fórumra és vannak esetek, amikor egy belső fórumon meghozott intézkedés külső fórumon is kifejti hatását.²³⁰

„Egy másik terület, ahol rejtett tények és emberi cselekedetek jogi következményekkel járnak belső fórumon, a bűnbánat szentségének kiszolgáltatása. Egy egészen különleges emberi és egyben természetfeletti cselekedet a bűnök feloldozása. Ez módosítja a személy ontológiai helyzetét. A gyóntató – az 1983-as CIC által alkalmazott új terminológia fényében – a feloldozáskor nem gyakorol szoros értelemben vett kormányzati hatalmat, hanem felhatalmazást (facultas), amelynek azonban a szent rend szentségi karakteréhez kell csatlakoznia. A feloldozás az ontológiai valóság síkján történik, egy olyan valóság síkján, amelyet teológiailag szem-

²²⁷ KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²²⁸ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 150. Vö. LG 21b; CD 2b; LG 28a; PO 2c, LG 31a; AA 2b; LG 10b; LG, Nota explicativa praevia 2

²²⁹ ERDŐ, P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23.

²³⁰ Vö. ERDŐ, P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23. A külső és belső fórum kialakulásáról bővebben KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

lélünk, azonban úgy tűnik, hogy nem kívánja meg szükségképpen a belső fórum fogalmának alkalmazását.”²³¹ Kuminetz Géza is ezt a véleményt osztja: „Az érvényes feloldozáshoz nem elégséges a papi karakter, hanem a jog rendelkezése révén a papnak kellő felhatalmazással is kell rendelkeznie, csak ezáltal gyakorolhatja a szentség kiszolgáltatását. A felszentelés révén ugyan megvan az ontológiai képessége, ám a jog nem adja meg önmagában ezzel a gyakorlási képességet, azaz inhabilitálja a személyt az illető jogcselekmény végzésére.”²³²

A szentgyónás esetében ez azt jelenti, hogy a felszentelt pap a felszenteltségénél fogva rendelkezik a rendi hatalmával, a gyóntatói fakultás megkapásával pedig gyakorolhatja hatalmát mindazon esetekben, amelyet a törvények megengednek, vagy kifejezetten nem korlátoznak vagy nem tiltanak.²³³ Ezekre utalni fogunk a későbbiekben, mint a latin, mint keleti fejelemre való tekintettel.

2.2. A szentgyónásról és lényeges elemeiről

„A bűn, mint Isten parancsának és ezzel együtt az Ő szeretetének a visszautasítása, eltávolította az embert Istentől. A kiengesztelődést mindig Isten kezdeményezte azáltal, hogy újra meg újra szövetséget kötött az emberrel.”²³⁴ „Az ember kiengesztelődése Istennel azt jelenti, hogy felfedezi Isten minden értelmet felülmúló szeretetét, jóságát, amelyet a megváltás művében mutatott be, és azt viszonozza.”²³⁵ Ebben a milióban az ember a szeretet lelkületével mer közeledni Isten felé, még akkor is, ha nem lehet tökéletes.

A szentgyónást „A bűnbánat-tartás (penitencia) szentségének nevezik, mivel a bűnös keresztény ember megtérésének, bűnbánattartásnak és elégtételadásnak a személyes és egyházi folyamatát megszenteli. A gyónás szentségének is nevezik, mert a bűnök bevallása, meggyónása a pap előtt e szentség lényegi összetevője. Ez a szentség nagyon mély értelemben ’megvallás’ Isten szentségének és a bűnös ember felé megmutakozó irgalmasságának elismerése és dicsérete.”²³⁶ „Bűnbocsánat szentségének is nevezzük a gyónást, mert a papi feloldozás által elnyerjük bűneink bocsánatát. Kiengesztelődés szentségének is nevezzük, a szentgyó-

²³¹ ERDŐ, P, *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23.

²³² KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²³³ Általánosságban a nem időleges gyóntatói fakultás mindenkire kiterjed, korlátozhatja azonban egy megyéspüspök a saját területén lévő idegen pap esetében, és a törvénykönyvben megnevezett esetek pedig fenntartott esetek lévén nem megengedetten oldozhatók fel.

²³⁴ BERAN, F., *A keresztény erkölcs alapjai, harmadik kiadás*, Budapest 2005, 99.

²³⁵ BERAN, F., *A keresztény erkölcs alapjai, harmadik kiadás*, Budapest 2005, 102.

²³⁶ KEK 1423-1424.

nást, mert benne kiengesztelődünk Istennel és az egyházzal.”²³⁷ Ezen meghatározásokat teszi teljesebbé az egyházjog megfogalmazása: „A bűnbánat szentségében azok a hívők, akik bűneiket törvényes gyóntatónak megvallják, megbánják, és meg akarnak változni, a gyóntató által adott feloldozás révén elnyerik Istentől a keresztség után elkövetett bűneik bocsánatát, és egyszersmind kiengesztelődnek az egyházzal, amelyet bűneikkel megsebeztek.”²³⁸

Az egyházjogi megfogalmazást követőleg érdemes felidéznünk Mihályfi Ákos ezzel kapcsolatos megfogalmazásait, mely nem áll ellentétben az Egyház jelenlegi tanításával, de egy szemléletbeli különbséget tartalmaz kiemelve a gyóntató pap bírói feladatát is. „A penitenciatartás vagy töredelem szentsége (szent gyónás) Krisztus Urunk által alapított szentség, melyben az arra feljogosult pap bírói feloldozás útján megbocsátja a keresztség után elkövetett bűnöket annak, aki megbánva, meggyónja.”²³⁹ „A gyónás a bűnök megvallása az erre felhatalmazott pap előtt, az azok alól való feloldozás elnyerése végett.”²⁴⁰ Összességében kiemelhetjük: „A bűnbocsánat szentségét az egyház bírói cselekményként gyakorolja. Valóban föloldozza a bűnbánót bűnei alól.”²⁴¹ Ezen állítások alapjai visszanyúlnak egészen a Trentói Zsinat szentgyónásról szóló kilencedik kánonáig, melyet utóbb idézünk.

A *szentgyónás szentségének részei*: „1, bűnbánat az erősfogadással együtt; 2, bűnbevallás (gyónás); 3, az elégtételadás; 4, és a feloldozás.”²⁴² Gyakorlati szempontból azonban ezt a négy pontot megelőzi a lelkiismeretvizsgálat,²⁴³ melyet ildomos a Szentlélek segítségül hívásával kezdeni. A lelkiismeretünk vádló szava mellett jó, ha használunk ehhez segédanyagot, vagy a tízparancsolatot, vagy egy korunknak, állapotunknak megfelelő lelki tükröt, mely az esetlegesen eltorzult lelkiismeretünket is revideálni segíti.

Tomka Ferenc alapján így összegezhethetjük ezen részeket: A *bánat* összetevő elemei: 1. bánkódás Isten megbántásáért; 2. a bűnnek, mint erkölcsi rossznak a megvetése, elítélése; 3. komoly elhatározása annak, hogy többé nem vétkezünk.

A bánat tulajdonságai: 1. őszinte, belsőleg átértzett értelmi és akarati elhatározás (nem szükséges érzelminek lennie); 2. természetfölötti, a bánat motívuma a hit, azaz Isten szeretete,

²³⁷ SZABÓ, GY., *Dogmatika VI. Katolikus hittételek a megszentelődés eszközeiről II. rész Főiskolai jegyzet*, Szombathely 1999, 14.

²³⁸ CIC 959. kánon

²³⁹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 124.

²⁴⁰ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 149.

²⁴¹ SZABÓ, GY., *Dogmatika VI. Katolikus hittételek a megszentelődés eszközeiről II. rész Főiskolai jegyzet*, Szombathely 1999, 20.

²⁴² TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 134.

²⁴³ Vö. MATUŠKA, J. P., *Aszentgyónás Út a lelkiismeret tisztaságához és a lélek békéjéhez*, Budapest 2008, 37-38.

illetve az üdvösség elvesztésétől való félelem; 3. általános, ki kell terjednie minden elkövetett súlyos bűnre, és törekednünk kell arra is, hogy a bocsánatos bűnöket is magába foglalja.²⁴⁴

A bánat fajtái: 1. tökéletes, ha Isten iránti szeretetből való a bánat; 2; kevésbé tökéletes, ha nagymértékben az igazságos büntetéstől való félelem motiválja a bánatot (a szentgyónáshoz utóbbi is elégséges).²⁴⁵

Soltész János szerint a „bűnbánat nem történhet anélkül, hogy az ember egy pillantást ne vessen a múltban elkövetett bűneire, hanyagságaira. Gyógyuló fájdalommal gondol az okozott kárra, nemcsak önmaga miatt, hanem mindenekelőtt a bennünk és körülöttünk növekvő Isten országa miatt. Ez vezet ahhoz a vágyhoz, hogy újra, és annyira, amennyire csak lehetséges, jól cselekedjen.²⁴⁶

Az *erősfogadás* lényegileg hozzátartozik a bűnbánathoz Tomka Ferenc szerint, a felismert rossz megtételének szándéka ellen irányul. Komoly elhatározás, hogy nem akarunk többet vétkezni. Míg a bánat a múltra, az elkövetett bűnökre vonatkozik, addig az erősfogadás a jövőre tekint, az Istennek tetszőbb élet reményében.²⁴⁷

Az erősfogadás legyen: 1. erős, határozott ígéret, hogy többé nem vétkezzünk; 2. hatásos, azaz el akarjuk kerülni mindazt, ami bűnre vezetne; 3. általános, azaz minden bűn elkerülésére irányuljon az erősfogadásunk.

A *bűnbevallás*: feltétele a lelkiismeret-vizsgálás, hogy bűnbevallásunk szubjektíve teljes legyen. A bűnbevallás tulajdonságai: 1. őszinte, hogy a gyóntató helyesen ítélhesse meg a gyónója lelkiállapotát; 2. titkos, fülgyónás; 3. élő szóban történő, személyes és közvetlen kapcsolatot feltételez; 4. teljes, a gyónás szükséges anyaga a halálos (súlyos) bűn (minden halálos bűn fajta szerint, súlyosbító körülményekkel és számszerűen), szabad anyaga pedig a bocsánatos bűn.

Elégtétel: az élet megjobbításának szándéka, az okozott kár jóvátételére irányul. A gyóntató által előírt jó cselekedet, amit a gyónó köteles elvégezni, hogy ezzel a bűn által okozott sérelemért Istennek némi elégtételt nyújtson, és megerősödjön Krisztus útján.

²⁴⁴ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 135. vagy Peter Matuška gondolatával élve: „A bánat a lélek fájdalma az elkövetett vétek miatt, amelyet Isten szeretete vagy a bűn iránti megvetés ösztönöz.” MATUŠKA, J. P., *Aszentgyónás Út a lelkiismeret tisztaságához és a lélek békéjéhez*, Budapest 2008, 48.

²⁴⁵ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 141.

²⁴⁶ SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot in Erkölcssteológiai Munkák III.* (2011) 5-188.

²⁴⁷ „a keresztényeknek tudniuk kell, a lelkipásztoroknak pedig hangsúlyozniuk kell, hogy az Istennel való kien-gesztelődés már a bűnbánat pillanatában (illetve a jóvátétel és a gyónás elhatározásának pillanatában) létrejön. A hívőknek tehát meg kell szokniuk, hogy a lehető leghamarabb bánják meg a bűnt és tegyék azt jóvá...” TOMKA, F., *Az új kódex és a gyónás in Teológia* 18 (1984) 61-64.

A feloldozás látható jele annak, hogy megtörtént a kiengesztelődés Isten és ember között.

248

A *szentgyónás anyagát* „alkotják a keresztség után elkövetett bűnök”.²⁴⁹ A Szentgyónás szükséges anyaga „a keresztség fölvétele után elkövetett halálos bűnök, amelyek a töredelem szentségében még nem nyertek egyenesen megbocsátást, nem lettek úgy, ahogy kell meggyónva.”²⁵⁰ „Szabad anyag az összes bocsánatos bűnök, valamint az egyszer már meggyónt és megbocsátott halálos és bocsánatos bűnök... Más a biztos és más a kétes anyag. Biztos anyag minden valóságos bűn. Kétes anyag a kétes bűn; még pedig kétes azért, mert nem bizonyos, hogy elkövetett; vagy pedig azért, mert nem bizonyos, hogy ami elkövetett, az bűn... Aki csak kétes anyagot gyónik, az csak szükség esetében és akkor is föltételesen oldozható fel... Elégséges anyag az, amit föl lehet oldozni. Elégséges anyag minden személyes bűn, a legkisebb bocsánatos bűn is, a már meggyónt és megbocsátott bűnök is. A legkisebb elégséges anyag egy már meggyónt bocsánatos bűn. Elégtelen anyag az emberi tökéletlenségek, még inkább az erények és a jó tulajdonságok; de elégtelen anyag a kísértések is, amíg azokhoz a beleegyezés nem járult.”²⁵¹ Tomás Rincón-Pérez állítja, hogy a bűnök teljes meggyónásának szükségessége a feloldozás előtt az isteni jogban van megalapozva, és addig a pontig tartozik a gyónás szentségi struktúrájához, hogy soha sem lehet ez alól felmentést adni, akkor sem, ha kivételes körülmények miatt kollektív feloldozást lehet adni.²⁵²

A *szentgyónás formáját és a feloldozás szavait*, az Istentiszteleti Kongregáció hivatott meghatározni. A jelenlegi formát az Ordo penitentiae tartalmazza, melyet 1973-ban adott ki

²⁴⁸ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 134-149. A Trentói Zsinat 1551. nov 25-én öszszegzi a katolikus tanítást a gyónás szentségéről. A szentség részei a gyónó cselekedetei (a bűnök meggyónása, bánat és elégtétel egy bűnbánati cselekedet által) és a pap feloldozása. A szentség hatása kiengesztelődés Istennel. „Parti del sacramento sono gli atti del penitente (confessione della colpa, contrizione, soddisfazione mediante un gesto penitenziale) e l’assoluzione del sacerdote. Effetto del sacramento è la riconciliazione con Dio.” CARZANIGA, G., *Confessione, penitenza, riconciliazione. Introduzione storico-teologica*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 11-24.

²⁴⁹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 129.

²⁵⁰ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 130.

²⁵¹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 131. A teológia egységes álláspontja szerint általános vélemény, hogy a bocsánatos bűnök illetve a már feloldozott súlyos bűnök gyónása elégséges, de nem szükséges anyaga a bűnbocsánat szentségének. „la teologia sia oggi arrivata a una sostanziale uniformità di giudizio, secondo cui la fattispecie in esame è materia sufficiente, anche se non necessaria, del sacramento della penitenza.” MIGLIAVACCA, A., *La confessione frequente*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 67-90.

²⁵² Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257.: „La exigencia de confesar íntegramente los pecados previamente a la absolución está fundada por tanto en el Derecho divino, y hasta tal punto pertenece a la estructura sacramental de la penitencia, que nunca es dispensable, ni siquiera cuando en circunstancias excepcionales se permite impartir la absolución colectiva.”

az Istentiszteleti kongregáció.²⁵³ Joseph Ratzinger hangsúlyozza, hogy a szentség formája valóban megjelenít a történelem során jelentős változásokat, de a személyes összetevő, mindig lényegi marad a szentgyónásban.²⁵⁴

A gyónás feltételei: „Gyónásról tehát csak akkor lehet szó, ha 1. a gyónó legalább egy bűnt bevall, hogy a bűnbocsánat szentségéhez járulva feloldozást kaphasson, 2. a bűnbévallás feloldozás céljából történik; aki csak tanácsot kér egy paptól, nem végez gyónást; 3. a bűnvallo mást gyóntatási joghatósággal felruházott pap előtt kell végezni (halálveszélyben minden papnak van joghatósága).”²⁵⁵

A szentgyónás hatása a gyónóra Bánk József szerint a szentgyónás hatásai: „a, a megszentelő kegyelem (gratia prima, vagy secunda), b, az összes halálos és megbánt, illetve feloldozott bocsánatos bűnök megbocsátása, c, a halálos bűnnel együtt járó örök büntetés elengedése, d, az ideiglenes büntetések kisebb- nagyobb mértékben való elengedése, e, a bűn miatt elhalt érdemek föléledése (reviviscentia meritorum).”²⁵⁶ Láthatjuk azt azonban, hogy a jelenlegi teológia kibővíti egy kicsit e hatások körét, kiemelve a bűn közösségi dimenzióját is. Ezt mutatja Szabó Gyula összegző gyűjtése: „A gyónó a bűnbocsánat szentsége által föloldozást nyer bűneitől, azaz: 1. elnyeri minden bűnének teljes bocsánatát, 2. az örök büntetés teljes elengedését, 3. az ideigtartó büntetés egy részét, és kiengesztelődik az Istennel és az egyházzal 1. jócselekedeteinek érdemei visszaélednek, 2. szentségi erőt és segítséget kap a bűnök legyőzéséhez és elkerüléséhez, 3. lelkének békéje és nyugalma helyreáll.”²⁵⁷ A szentgyónásnak azonban van joghatása is, amit Munier így összegez: Úgy tűnik a gyóntató pap egy meghatározott egyházi funkcióval van felruházva, amitől az ő bűnbánati szolgálatában nem tekinthet el. Amikor a gyóntató atya a megtérőt újra felveszi az egyházi közösségbe és visszahelyezi jogainak teljes élvezetébe, ezt az Egyház nevében teszi, egy a püspök által közvetített jurisdikciós hatalom erejében.²⁵⁸

²⁵³ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 67. Magyar nyelven szentszéki jóváhagyással a bűnbocsánat szentségének formája 1976-ban jelent meg és 1976. november 28-tól kötelező a megtartása. Vö. *Bűnbocsánat és Oltáriszentség, szertartáskönyv, Magyar Katolikus Püspöki Kar*, Budapest 1976. (A szertartáskönyv tartalmazza az Ordo penitentiae magyar nyelvű fordítását is.)

²⁵⁴ Vö. „Al riguardo occorre dire che la forma del sacramento manifesta in realtà nel corso della storia notevoli variazioni, ma la componente persolanistica gli era sempre essenziale.” RATZINGER, J., *Il carattere personalistico giuridico del sacramento*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis* 83 Róma (2002) 127-130.

²⁵⁵ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 140.

²⁵⁶ BÁNK, J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1963, 111.

²⁵⁷ SZABÓ, GY., *Dogmatika VI. Katolikus hittételek a megszentelődés eszközeiről II. rész Főiskolai jegyzet*, Szombathely 1999, 44. (a szerző utalása itt RADÓ, P., O.S.B.: *Enchiridion liturgicum II.*, Róma 1961, 853.)

²⁵⁸ „Demnach erschien es so, daß der Beichtvater mit einer bedeutsamen kirchlichen Funktion betraut ist, von der er in seinem Bußamt nicht absehen kann. Es geschieht also in Namen der Kirche, kraft der ihm vom Bischof verliehenen Jurisdiktionsgewalt, wenn der Beichtvater den Pönitenten wieder in die kirchliche Gemeinschaft

Ha a gyónás valamilyen ok miatt érvénytelen volt, *meg kell ismételni*. Az érvénytelenség bekövetkezik: 1. A gyóntató hibájából, mert pl. nem adott feloldozást vagy nem figyelt a bűnbevallásra. Amennyiben a gyónó ezt észrevette, úgy nem járulhat szentáldozáshoz újabb, most már érvényes gyónás nélkül. 2. A gyónó hibájából, mert nem vizsgálta meg eléggé a lelkiismeretét vagy nem volt kellő bánata, erősfogadása, vagy, mert súlyos bűnét kihagyta, kérdésre letagadta, vagy nem kellőképpen gyónta meg.

A gyónást *szabad megismételni* akár részben, akár egészben valamilyen okból.

A *szentgyónás gyakoriságát* tekintve a 920. kánon értelmében évente egyszer kötelező húsvéti időben. Ez egy minimális kötelezettség, ami az éves gyónást bármely időszakban megengedi, nem szükségszerűen a húsvéti időben. Azonban a hívő kötelezve van arra, hogy a húsvéti időben áldozzon.²⁵⁹ Az éves gyónás előírásán túl, ami minden hívőt kötelez (vö. 989. kánon) az egyetemes jog a seminaristák (vö. 246. kánon 4. §), a klerikusok (vö. 276. kánon 2. § 5), szerzetesházak lakói (630. kán 2. §), világi intézményekben levők (719. kánon 3. §), és az Apostoli élet társulásaiban levők (734. kánon), kötelezve vannak gyakran szentgyónáshoz járulni. A különböző szerzők nem egységesek annak közelebbi meghatározásában, hogy mit jelent ez a gyakoriság.²⁶⁰

Az *egyetemes, életgyónás* a régebbi gyónások részbeni vagy teljes megisméltése. Kiterjedhet tehát bizonyos időre vagy bizonyos bűnökre. Ilyen bűnvallomást végezhetnek, sőt ajánlatos azoknak: 1, Akik komolyan kételkednek abban, hogy jól gyóntak-e eddig vagy az előző gyónásuk érvényes volt-e. Ilyenkor teljes gyónást kell végezniük. Akik aggályosságra hajlamosak, azoknak ne engedjük ezt meg. 2, Akik közeli bűnveszélyben élnek vagy gyakran visszaesnek ugyanabba a bűnbe, hogy erőt merítsenek a bűn leküzdéséhez. 3, Akik életveszélybe kerültek, ha van erre idő. 4, Akik új életformát kezdenek: szerzetbe, szemináriumba lépéskor, az egyházi rendbe való felvétel előtt, házasságkötés előtt stb.²⁶¹

aufnimmt und ihn wieder in den vollen Genuß seiner Rechte einsetzt.” MUNIER, C., *Bußdisziplin und kirchliches Strafrecht, Querverbindungen und Ausdifferenzierungen*, in *Concilium* 11 (1975) 453-459.

²⁵⁹ „Si tratta di un obbligo minimale, che impone la confessione almeno una volta l’anno, in un qualsiasi tempo e non più necessariamente nel tempo pasquale, a meno che il fedele tenuto all’obbligo della comunione pasquale (can. 920 § 2), non si trovi in uno stato di peccato grave.” CALVI, M., *Le disposizioni del fedele per il sacramento della penitenza*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 41-66.

²⁶⁰ „Oltre al precetto della confessione annuale, che grava su ogni fedele (cf can. 989.), per diritto universale ai seminaristi (cf can. 246 § 4), ai chierici (cf can. 276 § 2, 5) e ai membri di istituti religiosi (cf can. 630 § 2), secolari (cf can. 719 § 3) e di società di vita apostolica (cf can. 734), è fatto obbligo di accostarsi alla confessione “frequenter”. Gli autori non concordano sulla reale quantificazione temporale della frequenza...” MONTINI, G. P., *Il sacramento della penitenza negli istituti di vita consacrata, nei noviziati, nei seminari e nei collegi*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 163-178.

²⁶¹ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 144-145.

2.2.1. Felmentő okok a szentgyónás teljessége alól

A gyónás teljességének kötelezettsége alól a CIC 960. kánonja²⁶² tesz néhány kivételt. Tomka Ferenc elemzése alapján vizsgáljuk ezt a három okot: 1, A tudatlanság, 2, A fizikai és 3, az erkölcsi lehetetlenség. Most az ő elemzése alapján hozzuk mi is ezen esetek vizsgálatát.

A *tudatlanság* vagy értelmi fogyatékoságból, vagy a vallási ismeretek hiányosságából származik, amelynek következtében nem képes valaki minden bűnét a kívánt módon meggyónni. Származhat feledékenységből is, amikor a gyónónak nem jutott eszébe minden elkövetett bűne. Kifejejtett halálos bűnét a következő gyónásban kell megmondania.²⁶³

A *fizikai lehetetlenség* előadódhat 1, súlyos betegségből, gyengeségből, amelynek következtében a gyónó nem képes beszélni, vagy nagyon kimerítené a hosszabb beszéd. Ilyen esetben nem köteles teljes gyónást végezni, elég, ha csak egy-két (súlyosabb) vétkét említi, vagy csak ennyit mond: bánom minden bűnömet. Ha erre nem képes, elég, ha csak valamilyen jelét adja a bűnbánatnak. A gyóntatónak azonban figyelmeztetnie kell a beteget, hogy ha felgyógyult, most el nem mondott súlyos vétkeit meg kell gyónnia.²⁶⁴ 2, Okozhatja időhiány is. Ez azonban csak akkor felmentő ok a gyónás teljessége alól, ha sokan kerülnek életveszélybe. A közös feloldozás előtt a papnak figyelmeztetnie kell a hívőket, hogy indítsanak fel magukban bánatot, és hogy a veszély elmúltával kötelesek részletes gyónást végezni.

Az *erkölcsi lehetetlenség* miatt felmentő ok akkor áll fenn, ha a teljes gyónás igen súlyos kellemetlenséggel járna.²⁶⁵ Ez utóbbin valamilyen külső okot kell értenünk. Ilyen okok: 1, A

²⁶² CIC 960. kánon. „Az egyéni és teljes bűnmegvallás és a feloldozás az az egyetlen rendes mód, ahogyan a súlyos bűnről tudó hívő Istennel és az egyházzal kiengesztelődik; az ilyen gyónás alól csak a fizikai vagy erkölcsi lehetetlenség ment fel; ebben az esetben a kiengesztelődést más módon is el lehet nyerni.”

²⁶³ „Kétségtelenül igaz a házastársi tisztaságra vonatkozóan is mindig érvényesnek kell tekinteni az alapelvet, mely szerint a bűnbánót meg kell hagyni jóhiszeműségében, ha szubjektíven legyőzhetetlen tudatlanságból fakadó tévedésben van; és el kell tekinteni az oktatástól, amennyiben az a magatartáson nem változtatna, hanem inkább formálissá válna a bűne.” A Család Pápai Tanácsa, *A gyóntató atyák vadenecuma a házassági erkölcs néhány kérdésében*, in *Római dokumentumok XII.*, Budapest, 1999, 3.8.

²⁶⁴ „Fizikai lehetetlenség például valamilyen súlyos betegség, némaság (ezek a személyek írásban fejezhetik ki a bűneiket, ám erre nincsenek kötelezve, akár azért mert hiányzik ebben az esetben az óvatosság, akár azért, mert az írás rendkívüli eszköznek minősül a gyónás tekintetében), sükettség (a süketek kötelesek megvallani súlyos bűneiket, a gyóntató ellenben nem köteles kérdezni őket, mivel az szintén veszélyeztetné a gyónás teljességgel diszkrét jellegét), az emlékezet elvesztése, a gyóntató nyelvének nem-ismerete, vagy nem kellő ismerete, fenyegető veszély, pl. hajótörés, bombázás, földrengés.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 57.

²⁶⁵ „Erkölcsi lehetetlenség: súlyos kár bekövetkeztétől való félelem (pl. sajátos kapcsolat a gyóntatóval: a gyónó a gyóntató édesanyja, testvére, barátja, előljárója és olyan bűnt kéne bevallania, amit szégyenletes lenne bevallani a gyermek, a testvér, a barát vagy az alárendelt előtt, és nincs más pap a közelben), botrány, becsületvesztés, a jóhír elvesztésének súlyos veszélye (mind a gyónó, mind pedig a gyóntató részéről), a szentségi pecsét megsértésének veszélye és a gyónást nem lehet elhalasztani. Így a gyónó jóhírét veszélyeztetné az a helyzet, ha óhatatlanul mások is állnának a közelben, akik hallanák a gyónást, pl. kórházi ágyon fekszik valaki egy népes kórteremben. A súlyos kárt illetően klasszikus példa, ha a gyónó, vagy a gyóntató ragályos betegségben szenvedne, s a gyónás azzal a valós és fenyegető veszéllyel járna, hogy az egyik fél elkapja a betegséget. Ilyen esetekben a kiengesztelődést más, a Kódex által nem megjelölt módon is el lehet nyerni, vagyis a tökéletes bánattal, illetve a

gyónási titok megsértésének veszélye (nagyothallónál, vagy a gyónó attól félne, hogy a gyóntató felhasználná ellene a gyónásból megtudottakat). 2, Ha lelki kár veszélye következne be bizonyos bűn megvallásából, akár a gyónó, akár a gyóntató számára, akkor elhallgatható az a bűn, amely a bűnbeesés veszélyét jelentené akár a gyónó, akár a gyóntató számára. Hasonlóképpen, ha más gyóntató hiányában kellene valakinek olyan bűnt meggyónnia, amely nagy megbotránkoztatást keltene abban (pl. a plébános fiatal káplánjának, az apa pap fiának, testvér testvérének stb.). A lelki kár veszélyéből következik, hogy a nemi bűnök esetében csak nagyon óvatosan és okosan szabad kérdezni. 3, Testi vagy pszichikai károsodás veszélye szintén felment a gyónás teljessége alól (pl. ha hosszabb ideig tartó gyónás miatt a gyóntató fertőzős megbetegedés veszélyének lenne kitéve és a fertőzés veszélyét nem tudná elhárítani. Hasonlóképpen felmentett az aggályos lelkületű egyén a tüzetes lelkiismeret-vizsgálat, sőt a gyónás teljessége alól is bizonyos bűnök terén, ha ezek miatt lelki zavara súlyosbodna. 4, A bűntárs felfedésének a veszélye esetében a következőket kell szem előtt tartani: a, Nem szabad a bűntárs személyét felfedni. b, Nem szabad olyan bűnt sem elhallgatni, amely esetleg a bűntárs személyének felfedését hozza magával. Ilyenkor az a gyónó, aki attól fél, hogy ismerik bűntársát, kereshet más gyóntatót (amúgy is szabad gyóntató választási lehetőség van). c, A gyóntatónak nem szabad közvetlenül a bűntárs személye felől érdeklődnie. d, Szabad viszont indirekte, vagyis ha a gyóntató a gyónás teljessége szempontjából tesz fel kérdéseket, és a válaszokból derül ki a bűntárs személye. Előfordulhat, hogy nagyon súlyos és a közjó érdekében káros bűn esetében a gyóntató a föloldozás megtagadásával kénytelen gyónóját arra figyelmeztetni, hogy bűntársát vagy társait jelentse az illetékes hatóságoknak vagy előljáróinak. Ha a gyónó nem hajlandó az ügyet az illetékes fórum előtt feltárni, akkor azt a gyóntató csak akkor teheti meg, ha erre a gyónójától a gyónáson kívül is engedélyt kapott. Azonban erre a gyóntató általában ne vállalkozzék a gyónási titok megszegésének gyanúja miatt.²⁶⁶

Ezen esetek sora azonban felvet egy kérdést is, amely dolgozatunk későbbi részében fog előkerülni, mégpedig azon kötelességét a gyóntatónak, hogy megfelelő elégtétel adjon a bevallott bűnök alapján. Jelen esetekben azonban nem tud igazságosnak tűnő elégtételt adni. Megoldásként mondhatjuk, hogy a gyóntató pap legyen ezen esetekkel tisztában, és éljen azon lehetőség kihangsúlyozásával, hogy a gyónó a kiszabott elégtételen felül is ajánlhat fel valamit engesztelésül bűnei bocsánatára, jóvátételére.²⁶⁷

gyónás végzésének komoly szándékával.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 57.

²⁶⁶ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 143-144.

²⁶⁷ Hasznos lehet ez papok gyónásánál is, akik önmagukban tisztában vannak tetteik súlyával, de a fent említett okok miatt esetlegesen nem végeznek teljes szentgyónást.

2.2.2. Egyéni bűnbevallás nélküli feloldozás

II. János Pál pápa *Misericordia Dei* motu proprioja²⁶⁸ a 961. kánonhoz²⁶⁹ ad útmutatást. A motu proprio az ilyen esetet kivételes jellegűnek tekinti, és az értelmezés célja is az, hogy egyes visszasságokat elkerüljön az Egyház papsága, amikor e címszó alatt az egyéni bűnbevallás fontosságát háttérbe kívánná szorítani.²⁷⁰

A 961. kánon 1. § „Több bűnbánót egyszerre előzetes egyéni bűnmegvallás nélkül általános módon feloldozni nem lehet, kivéve ha: 1. halálveszély fenyeget, és a papnak vagy a papoknak nem áll elég idő a rendelkezésére ahhoz, hogy az egyes bűnbánók bűnmegvallását meghallgassák”.²⁷¹ Nem tesz hozzá a motu proprio semmit, hiszen, mint láthatjuk a halálveszély esete mindig is egy kényszerítő körülmény, hiszen legmarkásabban akkor szolgálható a lelkek üdvössége, amikor az elvesztésének veszélye igen közeli. Az Egyház célja csorbát szenvedne, ha ilyen esetben nem élne ilyen lehetőséggel, abban a tudatban, hogy ilyenkor a szolgálata kifejezetten azok felé szól, akik tökéletlen bánatukkal állnának ilyen pillanatban az örök ítélőbíró elé. Nem feledhetjük ugyanis azt a tényt, hogy halálveszélyben a tökéletes bánatnak bűneltörlő hatása van, amennyiben a felépülés utáni első adandó alkalommal szentgyónási szándékkal bír a bűnbánó. A feloldozás objektív jele az Isten megbocsátásának (*ex opere operato*).

A kánon második felét azonban szükségesnek tarja, a helyes értelmezés végett tekintéllyel megerősítve magyarázni. Súlyos szükség esete a következőkkel pontosítandó: A, Olyan hely-

²⁶⁸ Vö. *Misericordia Dei*, 4-5.

²⁶⁹ CIC 961. kánon. „1. §. Több bűnbánót egyszerre előzetes egyéni bűnmegvallás nélkül általános módon feloldozni nem lehet, kivéve ha: 1. halálveszély fenyeget, és a papnak vagy a papoknak nem áll elég idő a rendelkezésére ahhoz, hogy az egyes bűnbánók bűnmegvallását meghallgassák; 2. súlyos szükség áll fenn, vagyis amikor tekintettel a gyónók számára nincs elég gyóntató mindenki gyónásának kellő időn belül való megfelelő meghallgatására, és így a gyónók hibájukon kívül a szentségi kegyelmet vagy a szentáldozást sokáig nélkülözni kényszerülnének; ám nem számít elegendőnek az a szükség, amikor csak azért nem állhatnak rendelkezésre gyóntatók, mert nagyon sok a gyónó, ahogyan ez nagy ünnepeken vagy zarándoklatokon előfordulhat. 2. §. Annak megítélése, hogy fennállnak-e az 1. § 2. sz-a szerint szükséges feltételek, a megyéspüspökre tartozik; ő határozhatja meg az ilyen szükség eseteit a püspöki konferencia többi tagjával egyeztetett ismérvek figyelembevételével.”

²⁷⁰ Érdekességként megjegyezzük: „A közösségi bűnbánattartást – egyéni gyónás nélkül – általános szentségi feloldozással a Magyar Püspöki Kar 1977. márc. 16-án kelt döntése szerint hazánkban nem engedélyezte. Megengedett azonban halálveszélyben, valamint súlyos szükség esetén, amikor a megtérők számának megfelelő gyóntató nem áll rendelkezésre. De nem elegendő ok, hogy egy ünnepen vagy zarándoklaton nincs kellő számú gyóntató. A súlyos szükség esetét az egyházmegye püspöke határozza meg a Püspöki Kar tagjaival egyetértésben.” VEREBÉNYI, I., *Liturgikus változások az Egyházi Törvénykönyvben*, in *Teológia* 18 (1984) 62-64.

²⁷¹ CIC 961. kánon 1. §. Az aktuális normákon kívül adott általános feloldozások nagy abusosok az egyházi gyakorlatban, de mindazonáltal nem teszik a szentséget érvénytelenné, hanem csak meg nem engedetté. „Possiamo considerare allora le assoluzioni generali al di fuori della normativa vigente come gravi abusi nella prassi ecclesiale, ma si tratterebbe di celebrazioni valide, sebbene illecite.” MIGLIAVACCA, A., *L'assoluzione collettiva: un caso eccezionale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 275-300.

zetről van szó, amelyek objektív értelemben kivételesek pl. missziós területeken, ahova a pap, csak évente egyszer vagy néhányszor jut el, vagy amikor háborús, időjárási és más hasonló körülmények teszik ezt szükségessé. Beláthatjuk, hogy Európában ezen esetek közül egy állhat fenn, a természeti katasztrófa esete, mely tág értelmezése lehetne a halálveszélynek is, igaz nem közeli halálveszély ezen eset. B, A kánon második kitétele az, hogy soha sem elegendő az a körülmény, hogy a papok kis számban vannak jelen, szükséges az is, hogy a gyónók feloldozás nélkül önhibájukon kívül sokáig nélkülözni kényszerüljenek a szentségi kegyelmet. Itt utal a dokumentum arra, hogy ezt az adott egyházmegye lelkipásztori ellátottságának hiányosságát lehet csak figyelembe venni. A dokumentum megjegyzi azt is, hogy a lelki beszélgetések elébe helyezendő a szentség kiszolgáltatása. A hosszú idő alatt nem érhető egy hónapnál rövidebb idő, és nem lehet súlyos szükséghelyzetnek minősíteni azt az esetet, amikor a papok nem gondoskodtak megfelelően a hívek lelkipásztori ellátásáról. Illetve a gyónók nagy száma nem hozza létre ezen eset szükségességét.²⁷² Éppen ezért a dokumentum a felhívja a figyelmet a kánon szövegére, emlékeztetve arra, hogy a feltételek megállapítását nem a gyóntatóra, hanem a megyéspüspökre bízta: „A megyéspüspökre tartozik; ő határozhatja meg az ilyen szükség eseteit a püspöki konferencia többi tagjával egyeztetett ismérvek figyelembevételével.”²⁷³

Kérdésként felmerülhet bennünk, mi van olyankor, ha a megyéspüspök nem elérhető, vagy ha nincsenek rendelkezésre álló kellő felhatalmazással a gyóntatók, akik ilyenkor is döntéshozatallal lennének felhatalmazva, és az idő sürget. Elégséges-e az, hogy a főpásztor vélhetőleg ilyenkor megállapítaná, hogy a feltételek fennállnak? A válaszuk az, mivel a halálveszélyben a gyóntató maga ítéli meg a halálveszély fennállásának lehetőségét, és mivel más szükséghelyzet nem léphet fel, amely esetén nem tudná megvárni az illetékes főpásztor pozitív döntését, ezért halálveszélyben a főpásztor vélelmezett engedélye elegendő lehet a feloldozáshoz. Ahol pedig szükséges, hogy a gyóntatók ilyen kivételes módon éljenek a szentség kiszolgáltatásával, ott pedig a megyéspüspökök minden bizonnyal élnek is ezen jogosítványukkal, és a szükséges információkat közlik a gyóntató papokkal.

²⁷² Vö. Misericordia Dei, 4-5.

²⁷³ CIC 961. kánon 2. §.

2.3. A gyóntatói fakultás a latin és a keleti jog szerint

2.3.1. A két jogrendszer szemléletmódja

Jelen alponban egy pár különbségre hívjuk fel a figyelmet a szentgyónáshoz szükséges gyóntatói fakultás kérdésében a latin és a keleti jog szabályozását szem előtt tartva.

Hollós János szerint a keleti „bűnbánat szentségéről szóló kánonok a régi hagyományokhoz való hűséget egyeztetik az újkorban felmerült kérdésekkel és időszerű követelményekkel... Különösen jelentős a bűnök fenntartása, az erre vonatkozó szabályokat érdemes egybevetni a CIC.-ben szereplő fenntartott kiközösítésekkel.”²⁷⁴ Szabó Péter véleménye alapján „a két kódex szabályozása közt lényegi eltérés azon tényből fakad, hogy a keleti jogban továbbra is létezik a fenntartott bűn (*reservatio peccati*) jogintézménye, amely a hatályos latin jogban már nem létezik. Minthogy a törvényhozó az önmagától beálló büntetések kategóriáját – kiküszöbölte az új kódexből, a rendkívüli súlyú bűnök visszaszorítása érdekében az előbb említett büntetések helyett alkalmazták a fenntartott bűn kategóriáját. Ebben az esetben a feloldozás megadása nem a bűnös tekintetében fennálló kiközösítés, (*reservatio ratione censuare*), hanem a pap gyóntatási felhatalmazásának előzetes megvonása (*reservatio ratione sui*) miatt nem lehetséges... a bűnök feloldozására vonatkozó gyóntatói felhatalmazás a meghatározott felsőbb hatóságnak fenntartva korlátozható.”²⁷⁵ A Keleti Kódex 727. kánonja ezt fogalmazza meg: „Némely esetben a lelkek üdvéről való gondoskodás miatt indokolt lehet a bűnöktől való feloldozás hatalmának korlátozása és meghatározott hatóság számára való fenntartásra, ez azonban csak a pátriarchai Egyház Püspökeinek Szinódusa vagy a Hierarchák Tanácsa, vagy az Apostoli Szentszék hozzájárulásával történhet.”²⁷⁶ Ezt a különbséget tudatosítja Erdő Péter is, amikor a felmerült kérdéssel foglalkozva írja: „szembetűnő a különbség az objektíve súlyos bűnök feloldozási lehetősége korlátozásának technikai megoldása tekintetében. A latin

²⁷⁴ HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez II. kötet*, Nyíregyháza 2003, 150. A latin jogban „Az új Kódex már nem gyóntatási joghatóságról (*iurisdictio ad confessiones excipiendas*), hanem gyóntatási felhatalmazásról (*facultas ad excipiendas confessiones*) beszél, mivel a gyóntatás a zsinati szemléletnek megfelelően nem minősül kormányzati cselekménynek, hanem a rendi hatalom gyakorlásának.” KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124. A CIC előnye a CIC 17-hez képest, hogy a fakultás fogalom jelentése elszakad territorialitástól. Vö. „Di fronte al sistema anteriore, quello cioè del CIC/1917, il manifesto vantaggio del CIC/1983 consiste soprattutto nel fatto che la «facoltà» del c. 966 § 1 viene separata dalla stretta connessione colla «territorialità» finore dominante.” PRIMETSHOFFER, B., *Problemi intorno alla facultà per sacerdoti religiosi di conferire il sacramento della Penitenza*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis* 81 (2000) 377-386.

²⁷⁵ SZABÓ, P., *Bevezetés a keleti kánonjogba, jegyzet PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2004, 79. „Tekintettel arra, hogy az érvényes feloldozáshoz a papoknak szükségük van felhatalmazásra (*facultas*) a fenntartott bűnök alól nem adhatnak érvényesen feloldozást, ha nem rendelkeznek az általános gyóntatási felhatalmazáson kívül külön hatalommal (*felhatalmazással*) az ilyen esetekre vonatkozóan is.” ERDŐ, P., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a katolikus egyházban*, in *Kánonjog* 4 (2002) 7-15.

²⁷⁶ CCEO 727.

Codex kizárólag az önmagától beálló (latae sententiae) büntetéseket ismeri, melyek automatikusan sújtják olyan általában bűnnek minősülő cselekmények elkövetőjét, amelyekre a jog előre meghatározott kánoni büntetést helyez kilátásba. Akit önmagától beálló kiközösítés vagy egyházi tilalom sújt, az nem járulhat megengedetten szentségekhez... A fenntartott bűnök intézményét viszont az egyetemes latin kánonjog, mint olyat (ratione sui) már nem ismeri... Ellenben lehetségesnek tűnik, egyes bűnök fenntartása akár a megyéspüspök részéről, akár általánosabb vonatkozásban a részleges jogban... A keleti egyházak közös jogában ismeretlenek az önmagától beálló (latae sententiae) büntetések, azonban létezik... a fenntartott bűnök intézménye.”²⁷⁷

A gyakorlatban ez a két jogrend találkozásánál nehézségeket okozhat, azaz a keleti gyónó latin papnál való gyónása és a latin hívő keleti atyánál való gyónása esetén. „A latin törvénykönyv kiiktatta a gyóntatási felhatalmazás rezervációját. A keletiben található törvényileg rögzített fenntartások pedig – a latin egyház kifejezett említésének hiányában – direkte csakis a keleti katolikus gyóntatókra vonatkoznak. E két tény együttes hatásából adódóan a latin papok gyóntatási felhatalmazása a keleti kódex szerint rezervált esetekre is csorbíthatatlanul kiterjed, ideértve a keleti közös jog által egyenesen a Szentszéknek rezervált két kirívó súlyú bűn közvetlen feloldozását is. Ebből adódóan a hozzájuk e bűnök gyónásával forduló keleti hívek számára is képesek érvényes feloldozást adni... Emellett az alábbi kétségtelen érvek sorolhatóak fel: (1) mivel a bűn fenntartása – a latin cenzúrától eltérően – nem büntetés, ami tudniillik eltiltana a szentségi feloldozás vételétől, ’úgy tűnik a keleti hívő számára nem tilos fenntartott bűneinek meggyónása. (2) A szóban forgó gyóntatót egyedül kötelező CIC 991. kán. pedig kifejezetten deklarálja, hogy » minden krisztushívőnek joga van bűneit annál a törvényesen jóváhagyott gyóntatónál meggyónni, akinél akarja, még akkor is, ha az illető más rítushoz tartozik «.”²⁷⁸ A megoldást az jelentené, ha a latin püspök a keleti rezervációt a saját

²⁷⁷ ERDŐ, P., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a katolikus egyházban*, in *Kánonjog* 4 (2002) 7-15. A szerző megjegyzi, hogy az 1917-es CIC 893. kánonja is így tekintett a fenntartott bűnök intézményére. „Can. 893. § 1. Qui ordinario iure possunt audiendi confessiones potestatem concedere aut ferre censuras, possunt quoque, expecto Vicario Capitulari et Vicario Generali sine mandato speciali, nonnullos casus ad suum avocare iudium, inferioribus absolvendi potestatem limitantes. § 2. haec avocatio dicitur reservatio casuum. § 3. quod attinet ad reservationem censurarum, servetur praescriptum can. 2246,2247.” CIC 17

²⁷⁸ SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201. vö. „al fedele orientale non sembra che sia proibito confessare i peccati riservati. Il Codice latino, il quale è l'unico che obbliga direttamente il confessore latino, inoltre, stabilisce espressamente che a 'qualunque fedele è lectio confessare i peccati ad un confessore legittimamente approvato anche di un altro rito, che avrà preferito (c. 991).” ERDŐ, P., *Disciplina penitenziale interrituale (interecclesiale) nella chiesa cattolica*, in *Folia Canonica* 3 (2000) 43-52. Hasonló megállapítást találhatunk Kuminetz Gézánál is: „Az ún. fenntartott bűnök problémája: Ezekről már nincs szó az új latin kódexben, mivel a fenntartást eltörölte az Apostoli Penitenciária 1983-ban. Ugyanakkor léteznek az ún. fenntartott cenzúrák, ám a tilalom, mellyel járnak, csak a szentségek vételének megengedettséget, de nem az érvényességét érintik. Így pl. ha egy kiközösített személy tudva és akarva szándékozna gyónni, nem lenne szabad feloldozni a felkészültsége illetően való hiányossága miatt, és nem a cenzúra, mint

papjaik gyóntatási felhatalmazásában is megvonná a keleti hívekre tekintettel, vagy pedig a keleti püspök megvonná a latin rítusú klérustól egyházmegyéje területén a gyóntatói joghatóságot. Azaz Szabó Péter megfogalmazásában „A latin egyház részéről – másik oldalról – szükséges együttműködés pedig a két rendszer összehangolásához elengedhetetlen interrituális részleges jogszabályok kiadásában és következetes betart[tat]ásában kell, hogy realizálódjék.”²⁷⁹

„Míg a keleti kódex által rezervált három eset latin pap részéről történő feloldozása körül, mint láttuk, külön megvonási intézkedés hiányában csak megengedettségre kérdése merül fel, addig fordított esetben a szentségi abszolúció megadása két ok miatt sem lehetséges. Egyrészt ezekre a bűnökre a latin jog önmagától beálló kiközösítést helyez kilátásba. Ez rendes körülmények között a cenzúra elengedéséig a gyóntató számára is tiltja a feloldozás megadását... Ezen túlmenően azonban az esetleges feloldozás – az imént említett cenzúrából fakadó megengedettséggel – érvénytelen is lenne, hisz a keleti kódex rendszerében e bűnök feloldozására a keleti papnak rendes körülmények között eleve nincs felhatalmazása.”²⁸⁰ De azt is figyelembe kell venni, hogy ha „a latin gyónó olyan bűnt gyónik a keleti gyóntatónak, ami a keleti jogban nincs fenntartva, ám a latin jog szerint olyan önmagától beálló büntetést vont maga után, ami tiltja a szentségek vételét (jóllehet ez a tilalom nem érinti a szentség felvételének érvényességét). Ebben az esetben a keleti pap érvényesen oldozhatja fel a latin hívőt, azzal együtt, hogy ez a feloldozás nem lenne megengedett.”²⁸¹ Ennek pedig oka a más rítusú hívek saját egyházukban körülírt joghatóságának tiszteletben tartása.

A két jogrend ismeretében összegezhetjük: „Az összehasonlításból láthatunk egyfajta aszimmetriát. A keleti gyóntató csak érvényesen, de nem megengedetten oldozza fel a latin hívőt a cenzúra alól, míg a latin gyóntató érvényesen és megengedetten oldozza fel a keleti hívőt a fenntartott bűn alól.”²⁸²

Hasonlóan kérdések merülhetnek fel az ortodox hívők és gyóntatók részéről is. A kérdés teljességben való megoldása a szerző véleménye szerint egy „ökumenikus gyóntatói direktórium” lenne, de még ez nem valósul meg a gyóntató atyáknak a gyónó hitének megfelelő

olyan miatt. Mindazonáltal a feloldozás érvényes lenne.” KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²⁷⁹ SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201. Vö. CIC 1316. kánon; és vö. „A gyóntatási felhatalmazás nem arra vonatkozik, hogy a felhatalmazott a szentségi feloldozás adására kapott hatalmat, hanem arra, hogy megengedetten és érvényesen gyakorolja rendi hatalmát a gyóntatás során. A szentségi feloldozás tehát a rendi hatalom gyakorlása” KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²⁸⁰ SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201.

²⁸¹ KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²⁸² KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

gyóntatási elveket kellene alkalmaznia, ami jelenthetné azt is, hogy a gyóntató elhalasztaná a feloldozást, és a hívó ordináriusától megfelelő információk megkérése után, az elnapolt gyónásban adná meg.²⁸³

Egy másik hatása a szemléletbeli különbségnek a gyóntatási fakultás kiterjedése a fenntartott bűnök és büntetések esetén. A gyóntatói fakultás eredete többnyire a gyóntató (nem püspök) atyák részére az illetékes felhatalmazó hatóságtól, az ordináriustól ered.²⁸⁴ Az ordinárius által megadott felhatalmazás a minden gyóntató számára, ha általánosságban kapta meg, alapján az egész világra kiterjed. A latin jog a fenntartott büntetésinél a katolikus megyéspüspöktől kaphat felhatalmazást a gyóntató pap, de mivel a *missio canonica* a megyéspüspök joghatóságát lehatárolja,²⁸⁵ ezért a felhatalmazás, amelyet megadott is pusztán azon a területen él, ahol az illetékes megyéspüspök jogosultsággal bír, illetve a saját alárendeltjeire a joghatósági területén kívül. Erre lehet következtetni abból is, hogy a penitenciárius kanonok is a joghatóságát ilyen körülmények között tudja gyakorolni.²⁸⁶ A keleti norma viszont a gyóntatói joghatóság előzetes megvonásával él, azonban hasonlóan a katolikus normákhoz, a megyéspüspök ezen előzetes megvonási joghatóságát is csak a saját területén (és saját alárendeltjei felett) tudja érvényesíteni, ezért az illetékességi körén kívül kerülő saját papjának a korlátozása a jognál fogva megszűnik, amit a Keleti Kódex is deklarálnak.²⁸⁷ Az Instrukció a keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve liturgikus előírásainak alkalmazásához mindezek mellett megerősíti a keleti egyházak sajátosságát, és kéri, úgy vélhetjük, nem pusztán a liturgikus szertartás menetét illetően, hanem a fakultás szemléletére vonatkozóan is: „a bűnbánat szentségének egyénibb szemléletét – a keleti egyházak hagyománya szerint – őrizni és támogatni kell, s ahol nem kellőképpen alkalmaznák, ott vissza kell állítani.”²⁸⁸

²⁸³ Vö. SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201. és KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²⁸⁴ Minta a gyóntatási felhatalmazás megadására: Folyó év ... történt pappá szentelése után Tisztelendőségnek ezennel megadom a gyóntatási felhatalmazást, amellyel a 966. és 969. kán. 2. §. értelmében mindenhol élhet, hacsak a helyi ordinárius egyedi esetben meg nem tiltja. A 2010. évi IV. sz. körlevél 2000-51/2010. alatt papjainak adott felhatalmazás Tisztelendőségére is kiterjed.

²⁸⁵ Vö. CIC 1354. kánon 2. § „A törvény által rendelt és még ki nem nyilvánított önmagától beálló büntetést, ha nincs az Apostoli Szentszéknek fenntartva, az ordinárius elengedheti alárendeltjeinek és azoknak, akik területén tartózkodnak, vagy ott követték el a büntetendő cselekményt, és elengedheti bármelyik püspök is, de szentségi gyónásban”

²⁸⁶ Vö. CIC 508. kánonja: „1. §. Mind a székesegyház, mind a társegyház penitenciárius kanonokja hivatalánál fogva megbízottnak tovább nem adható rendes felhatalmazással rendelkezik arra, hogy az önmagától beálló, hivatalosan ki nem nyilvánított és az Apostoli Szentszéknek fenn nem tartott cenzúrák alól az egyházmegyében még az idegeneket is, az egyházmegye híveit pedig még az egyházmegye területén kívül is szentségi fórumon feloldozza.”

²⁸⁷ Vö. CCEO 729. kánon „A bűntől való feloldozás bármilyen fenntartása teljesen hatályát veszti:... 3’ azon a területen kívül, amelyen a fenntartó hatóság hatalmát gyakorolja.”

²⁸⁸ Keleti Egyházak Kongregációja, *Instrukció a keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve liturgikus előírásainak alkalmazásához*, Budapest, 2010, 90. Hasonlóan a régi hagyományok tiszteletben tartására hívja fel a fi-

2.3.2. A gyóntatói felhatalmazás megadóinak köre fenntartott esetekre

Az egyházi jogban a gyóntatói felhatalmazás, ha természetesen megvan a rendi hatalom, elnyerhető a jognál fogva (ipso iure), például egyházi méltóság elnyerésével, hivataluknál fogva (hivataluk hatáskörén belül) vagy pedig az illetékes hatóság (helyi ordinárius,²⁸⁹ helyi hierarcha, helynökök, exarchák, apostoli kormányzók illetve szerzetesi előljárók) engedélye révén. „A gyóntatói felhatalmazás a gyónás érvényességét érinti... A keleti kódexben a gyóntatói felhatalmazást a bűnök fenntartásának (reservatio peccatorum) jogintézménye korlátozhatja...”²⁹⁰

A latin jog, a keleti jog szerinti három fenntartott bűnnel szemben, 17 önmagától beálló büntetést ismer, melyből 11 (7+4) a szentségek vételétől is eltiltó, önmagától beálló kiközösítések és tilalmak. Ezen esetekkel a későbbiekben részletesebben foglalkozunk. Alapelveként kell tekinteni a fenntartott bűnök és az önmagától beálló büntetések esetén, hogy akinek fenntartva van a bűn és a büntetés alóli feloldozás, az adhatja meg a feloldozásra szóló fakultást is²⁹¹ az egyes gyóntatónak, aki azt ennek híján vagy megkéri,²⁹² vagy különösen is a latin joggyakorlatra tekintve, ha előzetes felhatalmazással rendelkezik vele, akkor azt a gyóntatóval közölve, gyakorolhatja.²⁹³

gyelmet Tóth Ferenc is: „Az egyes sajátjogú egyházak illetékes hatóságának feladata, hogy figyelmesen vizsgálja meg liturgikus könyveiket, még a régieket is, és olyan szabályokat állapítson meg, amelyek jobban kifejezik ezen a területen saját hagyományaik gazdagságát.” TÓTH, F., *A keleti liturgikus instrukció és a magyar gyakorlat*, in *Kánonjog* 7 (2005) 87-96.

²⁸⁹ Vö. CIC 134. kánon „1. §. A jogban az ordinárius név jelöli a római pápát, a megyéspüspököket és azokat is, akik - még ha csak ideiglenesen is - valamely részegyház vagy a 368. kán. szerint azzal egyenrangú közösség élén állnak, valamint azokat, akik ezekben általános, rendes végrehajtó hatalommal rendelkeznek, vagyis az általános és a püspöki helynököket, továbbá a tagok vonatkozásában a pápai jogú klerikusi szerzetes intézmények és az apostoli élet pápai jogú klerikusi társaságai nagyobb előljáróit, akik legalább rendes végrehajtói hatalommal rendelkeznek. 2. §. Helyi ordináriusnak nevezzük mindazokat, akik az 1. §-ban szerepelnek, kivéve a szerzetes intézmények és az apostoli élet társaságai nagyobb előljáróit. 3. §. Amit a kánonok a végrehajtó hatalom területén kifejezetten a megyéspüspöknek tulajdonítanak, az csak a megyéspüspököt és azokat illeti, akik a 381. kán. 2. §-a szerint vele egyenlő elbírálás alá esnek, de nem illeti meg az általános és a püspöki helynököt, hacsak az illető különleges megbízással nem rendelkezik.”

²⁹⁰ KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

²⁹¹ Vö. CIC 1354-1359. kánonok CCEO 1419-1420, 1423. kánonok

²⁹² „Ha a továbbírányításra nem volna lehetőség, a feloldozás megadásához a gyóntatónak felhatalmazást kell kérnie. Így a szentségi feloldozás megadására rendszeren csak egy közösen egyeztetett későbbi időpontban kerülhet sor.” SZABÓ, P., *A gyóntatói felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201.

²⁹³ Felhatalmazást a latin joggyakorlatban a megyéspüspök a következőképpen is megteheti: „2011. évre engedélyt adok a plébániavezető papoknak... A gyóntatóknak felhatalmazást adok arra, hogy megfelelő penitencia kirovása mellett feloldozást adjanak az 1398. kánon szerint önmagától beálló kiközösítés alól (abortus). Minden esetben azonban a gyónó tudomására kell hozni, hogy a feloldozást külön püspöki felhatalmazás alapján kapta. Ezen felhatalmazás 2011. december 31.-ig érvényes.” 2000-51/2010. *Engedélyek, felhatalmazások in Kaposvári Egyházmegye körirata 2010./IV.* (2010. december 8.)

A Szentszéknek fenntartott bűnök és büntetések esetén mivel belső fórumról beszélünk és ki nem nyilvánított esetekről, ezért az Apostoli Penitenciária az illetékes hatóság, akitől a gyónási felhatalmazást, a keleti joggyakorlathoz hasonlóan, a bevallást követő időpontban kell megkérni, majd a felhatalmazás megérkezésekor, annak tartalmi ismeretében, az előre megbeszélt találkozási időpontban megadható a feloldozás.²⁹⁴ „A keleti kódex maga mindössze három bűn szentségi feloldozásának felhatalmazását rezerválja. Ezek közül kettő: a 'szentségi pecsét' (a gyónási titok) közvetlen megsértése, valamint a tisztaság elleni bűntárs feloldozási kísérletének bűne az Apostoli Szentszéknek van fenntartva. Belső fórumra tartozó ügyről lévén szó, az e két bűn feloldozásához szükséges gyóntatási felhatalmazás elnyeréséért az Apostoli Penitenciáriához kell fordulni. A harmadik rezervált fakultás, az eredményes abortusz bűnének feloldozási jogköre a megyéspüspöknek van fenntartva.”²⁹⁵ (A pápaválasztási titok megsértésének esete a bíborosok személyében nem releváns, de ha a pápaválasztással kapcsolatos személyzet között lenne keleti rítusú, akkor az Apostoli Széknek fenntartott latae sententiae kiközösítés büntetése, vélhetően, rá is vonatkozna, mivel az elrendelő törvényalkotó joghatósága a keleti egyházakra is kiterjed.²⁹⁶ A szent széknek szándékos meggyalázásának, a pápa elleni fizikai erőszak, pápai megbízás nélküli püspökszentelés eseteit a Keleti Kódex nem említi. A szentgyónás bármiféle rögzítése a Hittani Kongregációnak van fenntartva.)

²⁹⁴ Összetett problémák esetén a Penitenciária rögtön küld legalább egy ideiglenes választ emlékeztetve benne a papokat, ha szükséges az 1357. kánonra, amely megengedi, ha a gyónó számára terhes a bűnben megmaradás, visszaesés terhe alatt feloldozható, illetve az 1048-as kánonra utalhatunk, amely megengedi a rend gyakorlását a felfolyamodvány visszaérkezéséig. „Nel caso di problemi complessi, viene inviata subito almeno una risposta interlocutoria, ricordando, se necessario, ai sacerdoti, il prescritto del can. 1357, che permette di riacquistare lo stato di grazia in attesa del ricorso al superiore competente, oppure il can. 1048, che permette di esercitare l'ordine in attesa del ricorso.” MIRAGOLI, E., *La Penitenzieria Apostolica: un organismo a servizio dei confessori e dei penitenti*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 261-274. Amikor az 1357. kánonban foglalt eset fennáll, akkor a gyónás egy olyan alkalom, amelyben a jog ruházta fel a papot a szükséges kormányzati hatalommal arra, hogy feloldozzon a cenzúra alól, de ez nem jelenti azt, hogy minden gyónás kormányzati hatalom gyakorlása lenne. „Va osservato che, in occasione della confessione, il ministro può esercitare la potestà di governo, come avviene per esempio nel caso previsto dal can. 1357, la remissione delle censure latae sententiae non dichiarate, se al penitente è gravoso rimanere in stato di peccato grave per il tempo necessario a che il superiore competente provveda. Quando si verifica questo caso, la confessione è un'occasione, in cui il diritto conferisce al sacerdote la potestà di governo necessaria per rimettere la censura, ma non significa che in ogni confessione si eserciti la potestà di governo.” TREVISAN, *La facoltà di confessare*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 91-100.

²⁹⁵ SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan*, in *Athanasiana* 26 (2007) 171-201. még vö. CCEO 728. kánon 2. §. és CIC 1398. kánon.

²⁹⁶ Vö. „A Római Pápa megválasztásának joga egyedül a Római Szent Egyház Bíborosait illeti meg, kivéve azokat, akik a pápa halála napja, vagy az Apostoli Szék megüresedésének napja előtt betöltötték a nyolcvanadik életévüket. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Universi Dominici Gregis, apostoli konstitúció*, 1996, 33. Egyúttal vö. az idézett apostoli konstitúció 46, 58, 59.

A megyéspüspököknek fenntartott bűnök és büntetések esetén a törvényhozón kívül a latin jogban a megyéspüspök²⁹⁷ illetékes (kivéve, ha a gyóntató nem püspök, mert neki a jognál fogva van felhatalmazása) a felhatalmazást megadni, mint tudjuk akár egy esetre, akár meghatározott esetszámra, akár általánosságban, akár az eset megtörténte után történő felhatalmazás kérésénél, akár előzetesen. Amikor az abortusz alóli feloldozáshoz szükséges fakultás még nem volt általános felhatalmazással megadva, akkor a Veszprémi Egyházmegye területén a felhatalmazás iránti kérelmeket a penitenciárius kanonok kezelte, aki a megyéspüspök gyóntatói joghatóságából részesedve gyakorolhatta ezt.²⁹⁸ A szerzetesi intézmények esetében pedig a szerzetesi előljáró adhatja meg a gyóntatási felhatalmazást (Vö. CIC. 968. kánon 2. §).

A keleti jogban a megyéspüspök mellett súlyos kár veszélye mellett szélesebb a felhatalmazást megadó köre, a szerzők azonban egyetértenek abban, hogy ez alól az abortusz esete kivétel.²⁹⁹ A hierarcha (ordinárius) felmentést adhat azoknak, akik felett hatalmát gyakorolja. A Keleti Kódex hierarchának (azaz ordináriusnak) nevezi azokat is, akik a megyéspüspököt ideiglenesen követik a kormányzatban, valamint a megszentelt élet intézményeinek olyan nagyobb előljáróit, akik rendes kormányzati hatalommal rendelkeznek... Helyi hierarchának nevezik a megyéspüspökön kívül az általános- és püspöki helynököt is.³⁰⁰

²⁹⁷ Megyéspüspökkel egyenlő megítélés alá esnek, akik valamely részegyház vagy a CIC 368. kánon szerint azzal egyenrangú közösség élén állnak, hacsak a dolog természetéből vagy a jogszabályból ennek ellenkezője nem nyilvánvaló (CIC 381. kánon 1. §) Ezek a területi prelatúra és a területi apátság, az apostoli vikariátus és az apostoli prefektúra, valamint az állandó jelleggel létesített apostoli kormányzóság. Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 317. Viszont itt a jogszabályok szoros értelmezésének következtében ez nem lehetséges.

²⁹⁸ Sajnos, úgy gondoljuk, nem jellemző az egyházmegyéek életében a penitenciárius kanonokok kinevezése, ami köszönhető az abortusz gyakoriságának növekedésével is, illetve az esetek ezen kívüli kevés száma is. (Pedig szerepük már a negyedik században létezett. „A Kr. u. 390-ben tartott Karthagói Zsinat az általános gyakorlatot foglalta törvénybe, amikor úgy rendelkezett, hogy a vezeklők visszafogadása a püspök feladata. Pap csak a püspök távollétében, sügős esetben és a püspök felhatalmazásából végezheti ezt a liturgiát. Szórványosan már korábbi időkben megjelentek azok a papok, akik a püspök megbízásából egyes esetekben megtérőket fogadtak vissza.” CSORDÁS, E., *A penitenciárius kanonokok szerepe az egyház jogrendjében*, in *Kánonjog* 8 (2006) 79-91.)

²⁹⁹ „A megyéspüspököknek – és nem általában a helyi ordináriusnak – van fenntartva az eredményes abortusz bűne alóli feloldozás.” SZABÓ, P., *Bevezetés a keleti kánonjogba, jegyzet PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2004, 80. Ezt erősíti meg Erdő Péter is: „A keleti kódexben a harmadik fenntartott bűn, vagyis az abortusz, mint mondtuk a megyéspüspököknek van fenntartva. Ez azt jelenti, hogy más ordináriusok (beleértve a helyi ordináriusokat is – vö. CCEO 984. k. 2-3. §) nem adhatnak feloldozást ilyen esetekben, sem felhatalmazást nem adhatnak más gyóntatóknak.” ERDŐ, P., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a katolikus egyházban*, in *Kánonjog* 4 (2002) 7-15.

³⁰⁰ „Dispensare dalle leggi di diritto comune e diritto particolare della propria Chiesa sui iuris, oltre al legislatore, può anche il Vescovo eparchiale (CCEO c. 1538 §1). Se è difficile ricorrere all'autorità competente per dare la dispensa e si presenta il pericolo di un grave danno, ogni Gerarca può dispensare i fedeli sui quali esercita la sua potestà (ivi §2). Il Codice orientale chiama Gerarca (cioè Ordinario), anche quelli che succedono ai Vescovi eparchiali provvisoriamente nel governo, nonchè i Superiori maggiori degli istituti di vita consacrata che sono provvisti di potestà di governo ordinaria (ivi §3). Vengono chiamati Gerarci del luogo pure i Protosincelli e Sincelli (ivi §2).” ERDŐ, P., *Problemi interritualis (interecclesiali) nell'amministrazione del sacramento della penitenza*, in *Periodica* 90 (2001) 437-453.

A kelti jog a feloldozási fakultást néhány esetben jognál fogva megadja. „A büntől való feloldozás bármilyen fenntartása teljesen hatályát veszti: 1’ ha olyan beteg végzi gyónását, aki nem képes a házból kimenni, vagy a jegyes házasságkötés végett, 2’ ha a gyóntató ésszerű ítélete szerint az illetékes hatóságtól nem kérhető feloldozási felhatalmazás a gyónó súlyos kellemetlensége vagy a szentségi titok megsértése veszélye nélkül, 3’ azon a területen kívül, amelyen a fenntartó hatóság hatalmát gyakorolja.”³⁰¹

A latin jogi normát a dolgozatunk későbbi részében elemezzük a 3.3.1. alpontban, különös tekintettel annak 3-5. pontjában.

A halálveszély esetét, a lelkek üdvének szolgálata érdekében, mindkét jogrend ismeri, és alkalmazását hasonlóan kéri. A CIC 976-977 kánonjai valamint a CIC 986. kánon 2. § és a CCEO 725, 730 kánonjai és a CCEO 735. kánon 2. § megegyezően rendelkeznek. Halálveszélyben minden pap bármely gyónót érvényesen és megengedetten feloldozhat bármilyen bűn alól (legyen az fenntartott bűn, vagy fenntartott büntetés, beleértve a tisztaság elleni bűntárs feloldozását is). Sőt, nem csak feloldozhat, hanem köteles a szentséget kiszolgáltatni.³⁰² Igaz a halálveszélyből való felépülés után a megfelelő felhatalmazást meg kell kérni akár a gyónónak, akár a gyóntatónak.³⁰³

2.4. A gyóntató papról és feladatköreiről

2.4.1. A gyóntató papról

„A pap, amikor a bűnbánat és bűnbocsánat szentségét kiszolgáltatja, betölti a jó Pásztor szolgálatát, aki megkeresi az elveszett juhót, az irgalmas szamaritánusét, aki bekötözi a sebet, az atya szolgálatát, aki visszafogadja a tékozló fiút, az igazságos bírót, aki nem tesz kivételt senkivel, és akinek ítélete egyszerre igazságos és irgalmas. Összefoglalva, a pap jele és eszköze Isten irgalmas szeretetének, amellyel ő a bűnös ember felé fordul.”³⁰⁴ „Az egyházi

³⁰¹ CCEO 729. kánon

³⁰² Érdekes kérdést vethetünk fel, halálveszélyben kell-e kérni a szentgyónást és a feloldozást az atyától, vagy a jog által előírt kötelesség lehetővé teszi-e, hogy a feloldozást a gyóntató saját szántából megadja? A Betegellátó könyv szerint az eszméletét elvesztett betegekre is vonatkozik az előírás: „igyekezzünk a bánatot felindítani, adjunk feloldozást, részesítsük a beteget a szentkenet szentségében és teljes búcsúban.” *Betegellátó könyv, harmadik bővített kiadás*, ORSZÁGOS LITURGIKUS TANÁCS, Budapest 1992, 11.

³⁰³ Vö. CIC 1357. kánon „3. §. Felépülésük után ugyanilyen felfolyamodási kötelezettség terheli azokat, akiknek a 976. kán. szerint engedték el a kimondott vagy kinyilvánított vagy az Apostoli Szentszéknek fenntartott cenzúráját.” Mivelhogycik 1354. k. „3. §. Ha az Apostoli Szentszék a büntetés elengedését magának vagy másoknak fenntartotta, a fenntartást szorosan kell értelmezni.”

³⁰⁴ KEK 1465. II. János Pál pápa betegágyáról üzent 2005-ben a gyóntatói konferenciára érkező atyáknak. Az üzenetében amelyben így összegzi a gyóntatót: „A gyóntatást szolgálatát végző pap tisztában van azzal, hogy

bűnbánattartás a gyóntató atya fülén keresztül megy végbe. Az ő hallani tudása és akarása lesz a megbocsátás hirdetésévé. A fülek képességében egyesül a szükséges tudás, a pasztorális okosság, és a kifinomult helyzetértékelő érzéke a gyóntató atyának. A megkülönböztetés adományát (bűn, büntudat) fel kell éleszteni és támogatni.”³⁰⁵

A 978. kánon figyelmezteti a gyóntatót: „1. §. A pap legyen tudatában annak, hogy amikor gyóntat, a bíró és egyszersmind az orvos feladatát látja el, és Isten azért állította az isteni igazságosság szolgálatában, hogy dicsőségéről és a lelkek üdvösségéről gondoskodják. 2. §. A gyóntató, mint az egyház szolgálattevője a szentség kiszolgáltatása során hűségesen ragaszkodik a tanítóhivatal tanításához és az illetékes hatóság által kiadott szabályokhoz.”³⁰⁶ A kánon első paragrafus szó szerint megegyezik a CIC 17. 888. kánon 1. paragrafusával.³⁰⁷ „Gyóntatás közben a gyóntatónak, mint tanítónak, orvosnak és bírónak kötelessége gyónóit kikérdezni, tanítani, meginteni, a feloldozásra előkészíteni, disponálni.”³⁰⁸ A megfogalmazásokból észrevehető az a különbség, hogy a hatályos CIC a felsorolásában utolsó helyre helyezi a gyóntató tanítói szolgálatát, és azt tekinti kötelezettségnek, hogy a gyóntató a tanítóhivatal tanításához ragaszkodják. A CIC 17 pedig nem is említi a tanítói feladatát a gyóntatónak. Mégis a tanítói feladattal járó kötelezettségeknek saját kiforrott irodalma alakult ki, már a CIC 17 előtt is.³⁰⁹ Viszont azt is beláthatjuk, hogy a gyóntatás bírói funkcióját mindegyik forrás fontosnak tartja, és megkerülhetetlen feladatnak. A három funkciót így összegzi Kuminetz Géza: „A gyóntató, mint bíró kivizsgálja a lelkek belső ügyét és ítéletet mond, melynek során nem emberi törvénykönyveket alkalmaz, hanem Isten törvényét és irgalmasságát. Mint orvos diagnosztizálja a lélek betegségét, majd megfelelő orvosságot ír elő. Mint tanító oktatja a gyónót, hogy annak milyen kötelességei vannak, kijavítja tévedéseit, megoldja kételyeit, meg-

Krisztus személyében, a Szentlélek vezetése alatt cselekszik, ezért ugyanazokat az érzéseket kell táplálnia magában, mint Jézusnak, aki mester és pásztor, a lelkek és testek orvoslója, igaz és irgalmas bíró.” Vatikáni Rádió, *A Szentatya üzenete a gyóntatásról tartott tanfolyam résztvevőikhez*, <http://storico.radiovaticana.org/ung/storico/2005-03/30357.html> (2007. 05. 19.) Az Egyház az ő felszentelt szolgálataiban aktív alanya a kiengesztelődés művének... „La Chiesa è, nei suoi ministri ordinati, soggetto attivo dell'opera della riconciliazione.” II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Alloc. Ad Penitentiarium ad E. P. D. Penitentiarium maiorem aliusque coram admissos*, 2001. III. 31, in AAS 93 (2001) 522-527.

³⁰⁵ „Der kirchl. Bußvorgang erfolgt beim B. wesentlich über sein Ohr. Sein Hörenkönnen und –wollen wird z. Verkündigung der Vergebung. In der Fähigkeit des Ohres versammeln sich das notwendige Wissen, die pastorale Klugheit und das situative Feingespür des B. Die Gabe der Unterscheidung (Schuld und Schuldgefühle) ist zu wecken und zu fördern.” *Lexikon für Theologie und Kirche, Band II.*, KASPER, W., Freiburg, Basel, Rom, Wien 1994. Beichtvater szócikk

³⁰⁶ CIC 978. kánon

³⁰⁷ Vö. CIC 17 888. kánon

³⁰⁸ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 98.

³⁰⁹ Vö. MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 378.

felelő tanácsokkal látja el. Ugyanakkor a gyóntató egyszóval atyaként viselkedik a gyónóval szemben, aki előtt a gyónó bizalommal kiöntheti a szívét.”³¹⁰

A gyóntató pap, egyszerre legyen gyóntató atya és felebarát. Mint gyóntató, hivatalból, mint felebarát, szeretetből végezze szolgálatát.³¹¹ Ez a felebaráti szeretet sűrűsége őt abban is, hogy rendszeresen alkalmat biztosít megtérők számára, hogy gyónásukat elvégezhesék, és a szentgyónás elvégzése is emberséges körülmények között történjék.³¹² Ezen testvéri szeretet említi az Ordo Paenitentiae 16. pontja is, illetve XVI. Benedek pápa *Sacramentum caritatis* apostoli buzdítása is.³¹³

2.4.1.1. A gyóntató pap, mint tanító

A tanítói feladat összetett feladata a gyóntatónak, mégis elsődleges feladatként tekinthetjük a bűnökkel kapcsolatos oktatást. Éppen ezért minden esetben, akkor is, ha semmi eredményt nem várhatunk ki kell oktatni a gyónót: a) ha a gyónó ezen oktatás nélkül közeli bűnveszélyben forog; b) ha a gyónó súlyos vétket csak bocsánatos bűnnek tekint, vagy bűnnek tart oly dolgot, amely egyáltalában nem bűn; c) ha a gyóntató hallgatása a gyónó rossz elhatározásának helyeslése gyanánt tűnhetné fel; d) ha a cselekedet most még nem bűnös ugyan, de idővel azzá válik.³¹⁴ Szükséges a tanítás akkor is, ha a gyóntató nagy hiányosságokat venne észre a gyónónál például alapvető hitigazságok nem tudása, gyónás szentségének érvényességéhez szükséges feltételek nem tudása.³¹⁵ Alapvető hit és erkölcsbeli tudatlanságok, kételyek esetén a gyónót kell, hogy segítse a gyóntató.³¹⁶ Amennyiben pedig szükséges a közjó előtérbe helyezése mellett másban is adhat a gyóntató intelmeket a gyónónak, ha az kérdező, vagy pedig ő maga azt fontosnak érzi, ezzel segítve a gyónót az üdvösség felé. Ez kiterjedhet a keresztény élet mindennapjaira, de állapotbeli kötelességek hangsúlyozására is.³¹⁷ Tágabb megfogalmazásban gondolhatunk a lelkivezetésre is. „A gyóntatónak minden egyes gyóntatásban az a

³¹⁰ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 106.

³¹¹ Vö. CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II.*, Taurini – Romae 1944, 474-475.

³¹² Vö. TOWER, V., *Illekkódex papok és szerzetesek számára II.*, Budapest 1940, 58. „A gyóntató első és fő illembeli kötelessége a hívek iránt, hogy adjon nekik minél több és kedvezőbb alkalmat a gyónásra.” „A jó lelkipásztor egyik biztos ismertetője, hogy sokat és szívesen gyóntat.” Uo. 59. „A gyóntatószékben lehet híveket örökre megnyerni és örökre elveszíteni!” Uo. 66.

³¹³ Vö. XVI: BENEDEK, *Sacramentum Caritatis, apostoli buzdítás*, 2007, 21. „A papok mind nagylelkűen, elkötelezetten és hozzáértéssel legyenek készségesek a gyóntatásra.”

³¹⁴ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 236.

³¹⁵ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 235.

³¹⁶ Látni fogjuk később, hogy néhány erkölcsi jellegű megnyilatkozás is tanítóhivatali megnyilatkozások sorába került, mint tévedhetetlen tanítás, ezért ide sorolhatók ezen túl az erkölcsi kérdések egy része is.

³¹⁷ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 107-109.

Péteri Pál egy előadásában ecsetelte, hogy feladataink helyes rangsora a következő: 1, ami állapotbeli kötelesség, 2, ami feladatunk, 3, ami hasznos, 4, ami kellemes. A gyóntató is hasznos szempontnak tarthatja ezt a bűnök megítélésével kapcsolatban. A helyes értékrend kialakítása a gyónóban ugyanis a tanító feladat része.

feladata, hogy a folyamatos megújulásra, a megtérésre, illetve a lelki előrehaladásra segítse a gyónót.”³¹⁸ Összességében láthatjuk: „A gyóntatás a legegényibb pasztoráció; a gyónási intelmek az igehirdetésnek legegényibb, legbensőbb, a lélek legmélyére ható művészete.”³¹⁹

2.4.1.2. A gyóntató pap, mint orvos

„A gyóntató a lelki orvos kötelességeit is viselvén, tartozik a betegségek, vagyis a bűnök okát felismerni s a gyónónak üdvös eszközöket szolgáltatni.”³²⁰ „A feloldozás ugyan letörli a bűn szennyét a lélekről, de nem gyógyítja be teljesen a bűn okozta sebet. A gyóntató arra van hivatva, hogy a gyónó lelki sebeire, betegségére megfelelő orvosszereket ajánljon.”³²¹ „A kellő orvosláshoz ismernie kell a gyónó esetleges rossz hajlamait és rendetlen szenvedélyeit, rossz szokásait és azokat a bűnalkalmakat, melyek külső vagy belső okai a bűnöknek. S mint-hogy a bűnök között általában van egy domináns bűn, vagy hajlam, ami mintegy a többinek is tápül szolgál, ezért ezeket a gyóntatónak okosan meg kell ismernie.”³²² „Hogy a bűnök ellen megfelelő orvosszereket írhasson elő, ismernie kell a betegség okát és súlyosságát. A betegségnek megfelelő elégtételi cselekményeket írjon elő, főleg olyanokat, melyek segítik a gyónót, hogy a kegyelem állapotában megmaradjon.”³²³ Ami a bűnök bevallásának szükségességét illeti: Ha a beteg szégyenlené megmutatni a sérülést, az orvos nem tudja gyógyítani azt, amit nem ismer. A kiszabott penitenciák azon kívül, hogy büntető jellegűek, úgy is értendők, mint orvosság a betegségre, mint olyan eszközök, amelyek képesek segíteni abban, hogy a berögzült rossz szokásokból az ember sokat elhagyjon.³²⁴ Az Ordo Penitentiae az elégtétel megfelelőségéről írja: „ne csak a múlt, a bűn jóvátétele legyen, hanem egyben segítse a megtérőt az új életben, és adjon orvoslást gyarlóságára”.³²⁵

Azonban, hogy a megfelelő orvosságot adhassa a megsebzett gyónónak, önmagának járatosnak kell, hogy legyen néhány tudományban. 1. Ismernie kell önmagát „az elmélyült önismeret adja meg azt a készséget a gyóntatónak, hogy más lelkek mélyébe is biztos betekintést

³¹⁸ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 163.

³¹⁹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest, 1921, 240.

³²⁰ MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 380.

³²¹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 240.

³²² KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 113.

³²³ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 102.

³²⁴ „Quanto alla necessità dell'accusa dei peccati, l'argomentazione è semplice e incisiva: «Se l'ammalato si vergognasse di mostrare al medico la ferita, il medico non può curare quello che non conosce»; le penitente impostecome soddisfazione, poi – oltre che pena e castigo – sono da intendersi come medicina per l'infermità, come rimedio capace di contribuire a far superare le cattive abitudini acquisite.” MIRAGOLI, E., *Il confessore giudice e medico: natura della confessione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 25-40.

³²⁵ Ordo Penitentiae 18.

nyerjen.”³²⁶ „Amely tulajdonságot csakis fegyelmezett lelki élet útján, mindennapi elmélkedés és (általános és részleges) lelkiismeret-vizsgálás által szerezhethet meg.”³²⁷ 2, Erkölcsstani és lelkipásztorkodástani ismeretekben legyen jártas, ahhoz, hogy képes legyen az adott bűnököt felismerni, megismerni. 3, Ismerje a keresztény aszketika elveit és a keresztény misztikában jó, ha jártasságot szerez. Ezen ismeretek segítségével lehet ugyanis a megfelelő orvosságot megtalálni.³²⁸ Mindemellett „olyan orvos legyen, aki nem csupán megállapítja a bajt, fölírja az orvosságot, hanem egyéniségével, megértésével, szeretetével és szavával is gyógyít. S remélhetőleg ezzel a magatartásával megkönnyíti a bűnbevallás – egyesek számára terhes – kötelességét. Így lesz igazában helyettese, képviselője annak a Jézus Krisztusnak, aki isteni hatalmával a testet és a lelket, vagyis az egész embert egyszerre gyógyította.”³²⁹ Ezt erősíti meg Diószegi László is, amikor írja: „Mindent meg kell kísérelni tartalmilag is és formailag is, hogy fel tudjuk oldani a gyónókban jelentkező szorongást, félelmet, melyben a bűnbánat őszintesége és a szabadulás öröme emeli föl a gyónót.”³³⁰

Elégtétellel kapcsolatos főszabály: „az elégtétel mennyisége és minősége legyen az elkövetett bűnöknek megfelelő.”³³¹ Egyaránt szolgál ugyanis jóvátételként, és segítségül az új élet vezetéséhez.³³²

A lelki orvosságok különbözőfélék lehetnek: A. Általános gyógyszerek: 1, Elmélkedés: egy-egy fontos hittitokról (napjainkban lehet egy-egy szentírási szakaszt is feladni elmélkedési anyagnak). 2, Imák, fohászok. B. Különleges gyógyszerek: 1, Egyes bűnökkel ellentétes erények gyakorlása. 1,a. Jócselekedet gyakorlása.³³³ 2, Körülmények megváltoztatása, a bűnalkalom elkerüléséhez.³³⁴ De lehet elégtételként hétköznapi szentmisén való részvételt kérni,³³⁵ és az ősi zarándoklat gondolatát se vessük el, bár napjainkban merésznek tűnhet. Illetve említhetjük Weigand felsorolását is: lehet ima, önmehtagadás, mindenekelőtt a felebarát szol-

³²⁶ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 113.

³²⁷ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 233.

³²⁸ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 232.

³²⁹ HORVÁTH, L., *Gyógyító föloldozás*, in *Teológia* 19 (1985) 171-174.

³³⁰ DIÓSZEGI, L., *A gyóntató felelőssége*, in *Teológia* 19 (1985) 174-178. „Ugyanakkor az alapos pszichológiai felkészültség és általában az emberrel való foglalkozó tudományok ismerete, biztosan hozzásegíti a papot ahhoz, hogy mélyebben behatoljon a lelkiismeret titokzatos világába.” II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Ad maiorem Paenitentiarium necnon minores Paenitentiariorum basilicarum Urbis c.4*, 1993. III. 27) in *AAS* 86 (1994) 78-82.

³³¹ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 147.

CIC 981. kánon, „A bűnök jellegének és számának megfelelően, de a gyónó helyzetének figyelembevételével, a gyóntató szabjon ki üdvös és megfelelő elégtételt; ezt a gyónó személyesen köteles elvégezni.”

³³² Vö. WEIGAND, R., *Das Bußsakrament*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg: Pustet 1999, 841-856.

³³³ A jócselekedet gyakorlása nem szerepel a felsorolásban Müller Ernőnél, de használhatónak lehet mondani önmagában is, hiszen a szeretet megmutatkozása lehet a bűnnel szemben. Állandó imaéletet élőknek jó lehet a változatosság a szeretet megmutatkozásában.

³³⁴ Vö. MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 380-381.

³³⁵ Vö. TOMKA, F., *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”*, Budapest 2006. 151.

gálata, az irgalmasság cselekedetei, ami által a bűn és megbocsátás szociális aspektusai válnak nyilvánvalóvá.³³⁶ II. János Pál pápa 2000-ben írt levelében a búcsúkat is megemlíti a szentgyónással kapcsolatosan: Buzdítom a papokat, a hívek nevelésére, megfelelő és elmélyített hitoktatással, hogy szolgálják a búcsúk nagy javát, az Egyház felfogása és lelkiülete szerint. Különösen a gyóntató atyák nagyon hasznosan jelölhetnének ki gyónóiknak a szentségi gyónás alkalmával búcsúval járó gyakorlatokat, mindig helyes arányban a meggyónt bűnökkel.³³⁷ Papok részére úgy gondoljuk alkalmanként, lehetne akár szentmise felajánlást is kérni elégtételül, akár a tisztító tűzben szenvedőkért, akár engesztelésül a bűnökért.

„A keleti jog a gyónás kapcsán nem elégtételről (*satisfactio*), hanem bűnbánati cselekményekről (*opera penitentiae*) beszél. Noha ez esetben nyilvánvalóan nem büntetéssel állunk szemben, ilyen cselekményekre jó példát ad az 1426. kánon: a vallásosság, a jámborság a segítő szeretet cselekedetei, meghatározott imák, vallásos zarándoklat, külön böjtök, alamizsnasztás, lelkigyakorlat.”³³⁸

A gyóntató: 1, Legyen türelmes, hallgassa végig a gyónó mondandóját. 2, Legyen kimért önmaga érzelmi megnyilvánulásaiban: ne botránkozzon meg semmin sem, ennek ne adja külső jelét. 3, Legyen a megtérővel szemben részvétellel, hiszen irgalmat közvetít a szentgyónásban, és Krisztus megváltói szeretetéről tesz tanúságot. 4, Legyen tapintatos, de ha szükséges kellően határozott. 5, Legyen mértékletes, óvakodjon a túlzásoktól, rigorizmustól.³³⁹

Az orvos arra hivatott, hogy gyógyítson, az a megnyilvánulás, melyet a gyóntató tesz, a lelki orvos Krisztus szeretetének példájából ered, aki maga is gyógyította a testi és lelki sebet. Az a szeretet és emberi méltóság gondolata legyen a gyóntatóban, ahogyan Jézus ránézett a tömegre és megesett rajta a szíve.³⁴⁰ A lelki sebek gyógyítása az élet beteljesedéséhez vezetheti a gyónót, akit sokszor meggyötör a bűn, vagy foglyul is ejthet, hiszen ezen fájdalomra és megkötözöttségre az egyetlen igazi orvosság az irgalom eszköze a szentgyónás.³⁴¹

³³⁶ Vö. WEIGAND, R., *Das Bußsakrament*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg: Pustet 1999, 841-856.

³³⁷ „Esorto vivamente i sacerdoti ad educare i fedeli, con appropriata e approfondita catechesi, affinché si avvalgano del gran bene delle indulgenze, secondo la mente e l'animo della Chiesa. In specie i sacerdoti confessori molto utilmente potrebbero assegnare ai loro penitenti come penitenza sacramentale pratiche indulgenziate, salvi sempre i criteri di equa prporzione con le colpe confessate.” . II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Nuntius ad E. P. D. Penitentiarium maiorem*, 2000. IV. 1, in AAS 92 (2000) 635-639.

³³⁸ SZABÓ, P., *Bevezetés a keleti kánonjogba, jegyzet PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2004, 80.

³³⁹ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 232-233.

³⁴⁰ Vö. Mt 9. 35-36.: „Jézus bejárt minden várost és falut, tanított a zsinagógákban, hirdette országa örömhírét, és gyógyított minden betegséget, minden gyengeséget. Amikor látta a tömeget, megesett rajta a szíve, mert olyan volt, mint pásztor nélkül a juhok: elcsigázott és kimerült.”

³⁴¹ Vö. Róm 11.32. „Isten ugyanis minden embert az engedetlenségben fogott össze, hogy mindenkin könyörüljön.” A lelkek megkülönböztetése segít a helyes orvosságok megadásában is. Vö. *Lexikon für Theologie und Kirche, Band III.*, KASPER, W., Freiburg, Basel, Rom, Wien 1995, Unterscheidung der Geister címszó

3. A gyóntató pap, mint bíró³⁴²

3.1. A bírói hatalomról

Jelen alpontunk kérdése: ki a bíró, milyen feltételekkel lehet valaki bíró a mai hatályos egyházjogban, illetve van-e kapcsolata a bíró általános fogalma és a papi személy gyónásban betöltött bírói feladata között?

„A *bíró* az a személy, aki a bírói hatalmat gyakorolja. A bíró feladatait nem sorolja fel a '83-as CIC. A bíró elnevezés a latin *iudex* szóból származik, ami két szó a *ius* és *dicere* szavak összetevődése. A bíró az a személy, aki kimondja, kihirdeti a jogot. A bíró úgy tudja ezt megtenni, ha előtte megismeri az ügyet, ez nélkülözhetetlenül szükséges az ítélet meghozatalához. Eszerint a bírót szokták úgy definiálni, hogy bíró az a bírói hatalmat egyedül vagy kollegiumban gyakorló személy, akit a bírói hatalom gyakorlására törvényesen neveznek ki, ami az ügy megismerését és eldöntését jelenti”³⁴³ „A bíró fogalmának másik megközelítése szerint a bíró az a személy, aki a törvény által garantált javak elérését biztosítja, ha a hatalom részéről ez szükséges.”³⁴⁴ Alszeghy azonban felhívja a figyelmünket arra, hogy ezen jogi megfogalmazás tisztasága a felvilágosodás korától vált csak lehetővé, a régebbi nyelvhasználatban ugyanis nem tettek különbséget az ítéző és kormányzó hatalom között. „A görög *arkhón* szót egyenlőképpen lehet a *princeps* és a *iudex* latin kifejezéssel fordítani. Ezért nem helyes dolog egy régi szövegben előforduló 'bíró' szót eleve úgy értelmezni, ahogy valamelyik modern társadalomban használják.”³⁴⁵

Alapvetően különbséget kell tennünk a gyóntató pap bírói hatalma és az eljárási perben szereplő *bírói hatalom* között. Míg az előbbi az Egyház papjának a papi hatalmából alapozódik meg, addig az utóbbi pusztán az Egyház kormányzati hatalmából részesülő hatalom. A bírói egzisztencia forrása a gyóntatónál ontológiai valóság, mely a krisztusi hatalomból eredően a pappá szentelésben gyökereződik.³⁴⁶ A gyóntatásra való kapacitás ugyanis az érvényes

³⁴² Jelen fejezetünk alapjául HÁDA, L., *A gyóntató pap, mint bíró a kánoni szabályozás tükrében, licencia dolgozat PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2008. munka szolgál.

³⁴³ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 77.

³⁴⁴ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 77.

³⁴⁵ ALSZEGHY, Z., *A gyónás*, Szeged 1994, 33. A trentói dogma értelmezéséhez ezt nem szabad feledni véleménye szerint. Dolgozatunkban visszatérünk még erre.

³⁴⁶ Maga a Tieni Zsinat tudatában van annak, hogy egy képet alkalmaz, amikor a gyóntató papról, mint bíróról beszél, amit azonban csak analóg módon kell értelmezni. „Lo stesso Concilio è consapevole di utilizzare un'immagine, che pertanto va applicata in senso solo analogico.” MIRAGOLI, E., *Il confessore giudice e*

pappá szentelésből ered, mely ennek ellenére nem magától értetődően használható, mivel az illetékes helyi ordinárius (inkardináló vagy a lakóhely szerinti helyi ordinárius³⁴⁷) részéről gyóntatási felhatalmazás szükségeltetik.³⁴⁸ A hatályos törvénykönyv így határozza meg az érvényes feloldozás feltételét: „A bűnök érvényes feloldozásához szükséges, hogy a kiszolgáltató a rendi hatalmon kívül felhatalmazással rendelkezzen annak gyakorlására azoknak a hívőknek a vonatkozásában, akiknek a feloldozást adja. Ezt a felhatalmazást a pap megkaphatja vagy a jognál fogva, vagy az illetékes hatóságnak a 969. kán. szerint adott engedélyével.”³⁴⁹ Egyben ezen felhatalmazás sajátossága az, hogy nem csak az illetékes ordinárius területén élhet vele a gyóntató pap, hanem a világon bárhol. „Akinek... állandó gyóntatási felhatalmazása van, ezzel mindenhol élhet, hacsak a helyi ordinárius egyedi esetben meg nem tiltja...”³⁵⁰ Mihályfi Ákos szerint a gyóntatási felhatalmazás azért szükséges isteni és természetjogon, mert Krisztus Urunk a gyóntatást az ítékezés jellegével ruházta fel.³⁵¹

Egy érdekes kérdés az, hogy mennyiben alkotja a gyóntató pap felhatalmazottsága a gyónásban lévő bírói feladatot. Azaz a püspök által adott felhatalmazás a gyóntatás lényegi (szubsztanciális) vagy járulékos (akcidentális) feltétele-e. Azt láthatjuk, hogy az érvényes pappá szentelés nélkül nincs érvényes gyónás (normál esetben).³⁵² Azonban a megyéspüspök engedélye önmagában nem pótolja a szentelés hatalmát és járulékosnak tűnhet akkor, ha a szentelés lényegi hatása a lelkek kegyelmi gondozása elválaszthatatlan a személytől, azaz a szentelés karakterét adja.³⁵³ Ha a CIC 1378. kánon 2.§ 2. pontját³⁵⁴ nézzük, úgy tűnik, hogy „nem tud érvényesen feloldozást adni az a pap sem, akinek nincs gyóntatási felhatalmazása (966. k. 1. §)”³⁵⁵ A választ összegezve mondja Kuminetz Géza: „A felszentelés révén megvan

medico: natura della confessione, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 25-40.

³⁴⁷ Vö. CIC 967. kánon

³⁴⁸ Vö. CIC 969. kánon

³⁴⁹ CIC 966. kánon

³⁵⁰ CIC 967. kánon 2. §.

³⁵¹ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 174.

³⁵² Nem kívánjuk itt említeni azt az esetet, melyben a gyóntatás megkísérlése fel nem szentelt pap részéről, és egyéb szentségek kiszolgáltatása esetében is a nem létezés ellenére is a gyónóban vagy a szentség felvevőjében kifejti hatását. Vö. CIC124-126. kánonok, melyek a jogcselekmények érvényességének kérdésével foglalkoznak.

³⁵³ Vö. SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 602. „Már pedig, hogy az egyszer érvényesen szentelt papot nem lehet jellegétől megfosztani, illetve a hívek közé utalni, azt már Római sz. Kelemen tanítja. Világosan mondja Szent Ágoston: «Ha vétség miatt valakit elmozdítanak tisztéből, az Úrnak egyszer kapott szentségéből nem vetkőzik ki...»” uo.

³⁵⁴ CIC 1378. kánon: „1.§. Az a pap, aki a 977. kán. előírása ellen cselekszik, az Apostoli Szentszékeknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik. 2.§. Önmagától beálló egyházi tilalom vagy ha klerikus, önmagától beálló felfüggesztés büntetésébe esik: 1. aki, noha nincs pappá szentelve, az eucharisztikus áldozat liturgikus cselekményét kísérl meg; 2. aki, az 1. §-ban említett eseten kívül, noha nem tud érvényes szentségi feloldozást adni, megkísérl annak megadását, vagy szentségi gyónást hallgat meg.”

³⁵⁵ ERDŐ, P., *Az egyházi törvénykönyv magyarázata*, in *Codex Iuris Canonici, (harmadik, bővített kiadás)*, Budapest 1997. Budapest 1997, az 1378. kánon magyarázata.

ugyan az ontológiai képessége, ám a jog nem adja meg önmagában ezzel a gyakorlási képességet, azaz inhabilitálja a személyt az illető jogcselekmény végzésére.”³⁵⁶ Azonban azt is feltehetnénk, mint kérdés, hogy mi van akkor, ha az illető nem rendelkezik fakultással csak rendi hatalommal?³⁵⁷ A válasz nem azonos, mint amikor a szentelés hiányára utalva megjegyzi Kuminetz Géza: „Az addigi gyónások mindazonáltal mégsem érvénytelenek, mivel a hívek jóhiszeműek voltak, s vélelmezhetően megvolt a tökéletes bánatuk.”³⁵⁸ Ebben az esetben más választ kell adnunk, mivel az ontológiai alap mellé bizonyos esetekben a fakultást maga a jog pótolja. Ilyen eset: a jogi-, illetve ténybeli köztévedés esete,³⁵⁹ a pozitív és valószínű kétség esete³⁶⁰ és a halálveszély esete.³⁶¹

„Az 1917-es CIC 872. kánonja a feloldozás érvényességéhez szükséges feltételként említette, hogy a gyóntató a rendi hatalmon (potestas ordinis- papszentelés következménye) kívül joghatósággal (iurisdictio) rendelkezék. A jelen kánon ezzel szemben a rendi hatalom mellett a felhatalmazás (facultas) szükségességét említi... a pusztaszentelés ezután sem elégséges az érvényes gyóntatáshoz, hanem szükséges a magánál a jognál fogva vagy az illetékes hatóság intézkedésével adott felhatalmazás is.” ERDŐ, P., *Az egyházi törvénykönyv magyarázata*, in *Codex Iuris Canonici, (harmadik, bővített kiadás)*, Budapest 1997. Budapest 1997, a 966. kánon magyarázata.

³⁵⁶ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 77. „Ez a felhatalmazás tehát nem joghatóság gyakorlása, hanem a rendben kapott hatalom konkretizálása, éspedig abban a tekintetben, hogy kikkel szemben, mikor és hogyan lehet azt érvényesen és megengedetten gyakorolni.” KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

³⁵⁷ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 80. Az a pap, akit eltöltötték a gyóntatástól, tehát bevonták felhatalmazását, és mindenütt elvesztette gyóntatási jogát, s ennek ellenére (144. k. előírása és halálveszély esetét kivéve) mégis feloldozást ad, bűncselekményt követ el, sőt maga a gyóntatás is bűncselekmény ebben az esetben.

³⁵⁸ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 76. (lábjegyzet)

³⁵⁹ „Esetünkben arról van szó, hogy a közösség tévesen ítéli meg a gyóntatási felhatalmazás meglétét. Ennek klasszikus esete az a szituáció, amikor a papnak nincs érvényes gyóntatási felhatalmazása (és ezt a hívő közösség nem ismeri), s ennek ellenére beül gyóntatni. Még ha tudatosan is tenné ezt a pap (akit egyéb kánoni büntetés nem sújt) érvényesen gyóntatna, mivel az egyház jogrendjében a legfőbb törvény a lelkek üdvössége. Sőt, ha maga a pap provokálná a köztévedést, pl. megfelelő ok miatt (nincsenek jelen tartósan más gyóntatók, vagy maga a gyóntató kéri a pap szolgálatát) nem lenne erkölcsileg sem vétkes ezért, mivel fontosabb az, hogy a hívő kiengesztelődjék az Istennel és az Egyházzal (s ez közjó, közérdek), minthogy a gyóntató felhatalmazása hiányában erre a békére nem juthatna el. További esetek, melyek alkalmasak a köztévedés előidézésére: 1) ha valamely pap simónia útján nyerte volna el olyan hivatalát (s ezt a hívek nem tudják), amihez gyóntatási felhatalmazás is társul, pl. így lett plébános, vagy helyi ordinárius, de más módon nem kapott tartós gyóntatási felhatalmazást. Ha ez a személy beülne gyóntatni. 2) Ha valamely pap bizonyos ideig gyóntat úgy, hogy feltételezik róla azt, hogy felhatalmazással rendelkezik, ám nincs neki, vagy már megszűnt, 3) Ha valahol idegen papot, mint gyóntatót előre bejelentenek. 4) Ha tévedésből ortodox paphoz fordulna katolikus hívő gyónás végett, tehát nem tudná, hogy az illető pap ortodox és nem katolikus.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 84.

³⁶⁰ „Esetünkben arról a pozitív és valószínű kétségéről van szó, hogy megvan-e az illető papnak a gyóntatási felhatalmazása, vagy hogy az az adott körülmények között továbbra is érvényes-e.

Az érvényes feloldozáshoz szükséges felhatalmazás nélküli gyóntatás büntetendő cselekmény (1378. k. 2§. 2), bár a köztévedés kihasználása adott esetben megengedett lehet. Példák a pozitív valószínű kételeyre: 1) Jogot illető kétség: pl. ha a gyóntató abban kételkedik, hogy a bűn az adott körülmények közt fenn van-e tartva, bár nincs felhatalmazása a fenntartott bűnök alól való feloldozásra. 2) Ténybeli a kétség, ha pl. a cselekedet érvényessége kétes valamely ténynek bizonytalansága miatt. Így ha a gyóntató abban kételkedik, hogy a kapott felhatalmazás meddig tart, mert a felhatalmazó okiratot elvesztette, vagy afelől kételkedik, hogy fakultása kiterjed-e az adott esetre, vagy sem.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 84-85.

³⁶¹ „Halálveszélyben (de nem in articulo mortis) minden pap érvényesen és megengedetten gyóntat, mégpedig minden cenzúra és bűn alól érvényes feloldozást adhat, még akkor is, ha nem lenne érvényes gyóntatási felha-

A kérdésünk konklúziója: Az biztos, hogy az Egyház a felhatalmazás megadásával alkalmasnak minősíti a papot a hívek gyóntatására. Erre a külön minősítésre azért is van szükség, mert ennek a szentségnek a kiszolgáltatása a szolgálattevőn is áll vagy bukik. A kiszolgáltató alkalmasságáról külön meg kell győződni. Ez a felhatalmazás tehát nem joghatóság gyakorlása, hanem a rendben kapott hatalom konkretizálása.³⁶² Így pedig megláthatjuk benne a szentség védelmének gondolatát.³⁶³ Másrészt Fischer abban látja a fakultás szükségességét, hogy a szentgyónás egyházi funkció is, nem pusztán kiengesztelődés Istennel: A potestas ordinis elég lenne, ha csak az ember és Isten közötti kiengesztelődés lenne a szentgyónás lényege, de nem elég, ha az egyházi közösséggel megromlott kapcsolat helyreállítása is a célok között van.³⁶⁴ De azt is látnunk kell, hogy a fakultás dogmatikai tartalommal való összefüggése elég nehézkes a II. Vatikáni Zsinat tanítása alapján, amelyet a Presbiterium Ordinis második pontja is említ: „ezért rendelt az Úr egyeseket arra a szolgálatra, hogy a hívők közösségében felszentelésük folytán hatalmuk legyen áldozatot bemutatni s bűnöket megbocsátani”³⁶⁵ utalva a Trienti Zsinat tanítására. Ezt veszi egyik alapjául Kursawa is, aki megállapítja: a fakultás nem a potestas iurisdictionis tartalmilag helyettesítő fogalom, hanem pusztán formális karakterrel bír és a teljhatalom szabályszerű gyakorlására vonatkozik.³⁶⁶

talmazása (pl. ki lenne közösítve, fel lenne függesztve). Sőt még olyan helyzetben is, amikor van a közelben más, megfelelő fakultással rendelkező paptestvér. Ez az eset is a magánál a jognál fogva történt felhatalmazásnak tekintendő. E rendelkezés értelme a lelkek üdvösségében keresendő; halálveszély esetében a legfontosabb az, hogy az érintett személy Istennel és az egyházzal való kiengesztelődéssel a szívében készüljön a halálra, s ehhez szükséges és elégséges egy érvényesen felszentelt pap jelenléte. További szempont a gyóntató szabad megválasztásának a joga (gondoljunk arra, ha csak így lehetne teljes gyónást végezni; pl. a jelenlevő fakultással rendelkező pap mondjuk a halálveszélyben levő személy fia), ami halálveszélyben is megilleti a hívőt. Ebben a rendelkezésben is megcsodálhatjuk az Egyház jogrendjének rugalmasságát.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 85.

³⁶² Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 82.

³⁶³ Ha az ember mindezt átgondolja, belátja azt is, hogy gyóntatási felhatalmazással való élés kérdésköre a szentelésben ígért engedelmesség témakörébe is beletartozik. Így érthető, hogy hiányában büntetendő cselekményt követ el a gyóntató, de a jog által adott esetek köztévedés, kétség esete is inkább kivétel kellene, hogy legyen, mint általános gyakorlat, éppen az engedelmisség miatt. Az előbb említett esetek azonban a közjó érdekében vannak Kuminetz Géza szerint (Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 84.) Azonban ezen kivételek is azt sugallják, hogy a szentelési hatalomból nyert kapacitás a fakultással szemben dominanciát mutat, hiszen a jogrend pótló magatartása egy meglévő valóság megengedettség feltételét pótolja.

³⁶⁴ „Der aus dem Gerichtscharakter der Buße entnommene Grund erweist sich soweit als unzulänglich, die dogmatisch scharf betonte Notwendigkeit der kirchlichen Jurisdiktionierung des Beichtvaters zu erklären. Die einzig einleuchtende Begründung dieser Forderung ist ... die primär kirchliche Funktion des Bußsakraments ... Die potestas ordinis würde ausreichen, wenn die Buße wesentlich nur eine Sache zwischen dem Menschen und Gott wäre, genügt aber nicht, wenn ihr nächstes Ziel die Beseitigung des gestörten Verhältnisses zur kirchlichen Gemeinschaft ist.” FISCHER, E. H., *Die Notwendigkeit hoheitlicher Hirtengewalt zur Bußspendung*, in *Ius sacrum. Klaus Mörsdorf zum 60. Geburtstag*, MAY, G., München, Paderbon, Wien, 1969. 232-251.

³⁶⁵ *Presbiterium Ordinis* 2.

³⁶⁶ „Mit der „fakultas“ kein inhaltlich bestimmter Erstbegriff für die potestas iurisdictionis in den Gesetztext eingefügt wird, sondern dieser rein formalen Charakter in bezug auf die ordnungsgemäße Ausübung Vollmacht besitzt.” KURSAWA, W., *Zum Sakrament der Versöhnung Grundsatzfragen und neuere Entwicklungen*, in

Az eljárásban lévő bíró ezzel szemben nem ontológiai alapon részesül a bírói hatalomban, hanem az illetékes megyéspüspök kinevezésével nyeri el hivatalát, amit hasonlóan a gyóntatási felhatalmazáshoz írásban kell megadni. „A sajátjogú bírói hatalom, mint a kormányzati hatalom része a legfőbb egyházi szervekhez tartozik... a megyéspüspök és mindenki, aki velük egy tekintet alá esik...”³⁶⁷ Elmondhatjuk alapfeltevésként, azonban „általában a sajátjogú bírák a hatalmukat nem személyesen, hanem vikáriuson keresztül gyakorolják”,³⁶⁸ illetve úgy hogy a feladat ellátására bírákat neveznek ki. Természetes azonban az, hogy ezt a bírói hatalmat maga is gyakorolhatja fenntartott ügyekben, de vannak olyan ügyek, melyekben a jog maga adja meg a kötelezettséget a fenntartásra.³⁶⁹

Az eljárásban szerelő bíró hatalma törvényes kijelölésen alapul.³⁷⁰ Az egyházmegyei bírák a „püspök nevében gyakorolják a hatalmukat, tehát helyettesként járnak el (vikáriusként). Ha vikáriusi hatalmat látnak is el, az egyházmegyei bírák rendes bírói hatalommal rendelkeznek...”³⁷¹ Kinevezésük feltételeit az Egyházi Törvénykönyv írja elő az 1421. kánonban. Alapvetően klerikus lehet, de laikust is ki lehet nevezni bírónak.³⁷² „A ’17-es CIC úgy szabályozza ezt a kérdést..., hogy a kollégiumban csak egy és férfi laikus nevezhető ki a klerikus bírák mellé. A ’83-as CIC szabályozása szerint... a laikus bírói tevékenységének egyetlen korlátja még az, hogy csak tagként bírászkodhat bírói kollégiumban, vagyis nem lehet egyes bíró.”³⁷³ Indokolhatjuk ezt azzal az alapvető elgondolással, hogy kormányzati hatalommal csakis klerikus rendelkezhet,³⁷⁴ és a laikus bíró a klerikus többségű hármas bíróságon így nem visel magán bírói hatalmat, mivel azt társas bíróság esetén a bírói testület viseli magán.

Tehát összegezve elmondhatjuk azt, hogy a két szolgálat más-más úton nyeri el jogosultságát, de a gyakorlat azt látja sugallni, hogy az a különválás nem oly elkülönítő, mint azt gondoltuk. Az egyházi rendhez tartozás ugyanis a bíróságon is az ítélelhozatal kardinális részét alkotja, mely, mint említettük a klerikus kormányzati hatalomban való részesedéséből forrá-

Kirchliches Recht als Freiheitsordnung. Gedenkschrift für Hubert Müller, WEIGAND, R., Würzburg (1997) 241-260.

³⁶⁷ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 79. („Sajátjogú bírák a kánoni eljárásban: a megyéspüspök és mindenki, aki velük egy tekintet alá esik első fokon, a moderátor püspök az egyházmegyei bíróság élén vagy a püspökök csoportja első- vagy másodfokon, a metropolita másodfokon, és a Pápa, mint egyetemes bíró. Ezen hierarchikus struktúrán kívül saját jogon bírászkodnak a pápai jogú klerikus szerzetes intézmények előljárói.” Uo.)

³⁶⁸ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 79.

³⁶⁹ Vö. HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 79. (Ezen CIC által fenntartott ügyek: CIC 1449.kánon 2.§., 1692. kánon, 1699-1700. kánonok, 1717-1718. kánonok, 1747-1745.kánonok)

³⁷⁰ Vö. HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 77.

³⁷¹ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 82.

³⁷² A bírói helynök esetében csakis papról lehet szó, míg bírói tisztségre diakónust is ki lehet jelölni.

³⁷³ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 83. Vö. CIC 1421. kánon 2. §.

³⁷⁴ Vö. 129. kánon 1. §.

sozik. És láttuk azt is, hogy a gyóntató esetében pedig a pappá szentelés elengedhetetlen a szentség kiszolgáltatásához a rendi hatalomban való részesedés révén.

A bírósági ítélet jellegét, ha vizsgáljuk, ugyancsak különbséget vehetünk észre. „Az egyházi bíróságon igazságszolgáltatás folyik, és nem jogszolgáltatás. Az eljárás minden résztvevője elkötelezett az igazság kiderítése”³⁷⁵ „Az ítélet nem pusztán a bizonyítékok többségén, hanem a bíró lelkiismereti bizonyosságán alapul. Megállapítható, hogy az eljárási cselekmények célja egységes, mert a perben valamennyi személy az igazságra és a méltányosságra, végső célként a lelkek üdvösségére törekszik, ami az Egyház legfőbb célja is egyben.”³⁷⁶ A szentgyónásban lévő bírói ítélet célja ezzel szemben nem jogszolgáltatás, mint a civil jogban, és nem pusztán az igazság kiderítésével és feltárásával egy ítélet megalkotása, hanem az igazság gyónó által történő felderítése, vallomása³⁷⁷ után az irgalmas, megbocsátó, felmentő ítélet meghozatala, melyben a büntetés leszolgálása nem a gyónó által elvégzett elégtételből, hanem Krisztus megváltói művéből ered. Hasonlóan, mint az előző esetben láttuk, ez a felmentő ítélet is a lelkek üdvösségéért van, de nem az igazságosztás, hanem az istengyermekségben való megerősödésért Krisztus érdemei által.

A hatalom jellegére mondhatjuk átvitt értelemben, hogy mindkét esetben delegált hatalomról van szó. A papok, mint a püspök munkatársai kapják a szentelésben a hatalmat ahhoz, hogy a rájuk bízott munkájukat teljesíteni tudják részesedve az apostolotól megszentelői küldetésében. (Ezért is lehet célszerű a papszentelés után néhány hivatal elnyerésével automatikusan a gyóntatási felhatalmazást megkapni.) Ezt a papság rendjének fejlődésében láthatjuk meg, hiszen kezdetben, az első századokban csak a püspököknek volt joga a megtérő bűnöst a közösségbe visszafogadni, azaz a feloldozást adni.³⁷⁸ A középkor küszöbén a hívek szétszórtsága miatt „az Egyház, nem kifejezett és tudatos elhatározással, nem a püspöki kar döntése alapján, hanem a benne lakó Szentlélek ösztönös irányítása nyomán megváltoztatta a bűnbocsánati szertartás rendjét. A bűnös mindjárt a püspökkel, illetőleg később a püspököt helyettesítő pappal való első találkozása után, kiközösítés helyett feloldozást kapott, és csak később

³⁷⁵ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 76. „A bíró döntéshozó tevékenységében olyan alapelvek is érvényre jutnak, mint az egyházi együttes felelősség teológiai alapelve, az igazság dialógikus feltárásának etikai alapelve, és az ellentmondás jogi alapelve, ami az eljárásban azt jelenti, hogy a végső döntés meghozatalában mindkét félnek szimmetrikusan és azonos mértékben kell együtt működnie. Mindkét félnek egyformán joga van a védekezéshez, és a bíró lelkében a bizonyosságot a felek által a viták során felhozott bizonyítékokból alakítja ki.” uo.

³⁷⁶ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 77.

³⁷⁷ „Im sacramentalen Bereich müssen die Beichtväter natürlich aufgrund der Erklärungen ihrer Pönitenten urteilen.” HUIZING, J. P., *Beichtväter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Essen Ludgerus (1985) 363-371.

³⁷⁸ Vö. SZUROMI, SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, Budapest 2003, 36-38, 70-72., ALSZEGHY, Z., *A gyónás*, Szeged 1994, 15-18, 25-30.

kellett egyéni vezekléssel eleget tennie vétkeikért. Csak néhány súlyos, nyilvános bűn miatt kellett még egy ideig a feloldozás előtt is nyilvános vezeklést végezni.”³⁷⁹

Az eljárásban szereplő bíró hasonlóan a gyóntatási hatalomhoz, kinevezés útján nyeri el feladatát, amit a püspök helyett, annak munkáját segítve végez, hiszen mint láttuk a püspök (megyéspüspök) vikáriuson keresztül gyakorolja bírói hatalmát, minden olyan ügyben, melyet a jog nem tart fenn neki, vagy magának nem tart fenn.

Érdekes párhuzamot vehetünk észre abban, hogy a gyónásban és a bírói ítékezésben is találkozzunk fenntartott esetekkel, ami még inkább meg kell, hogy erősítse bennünk azt a hierarchikusan és ontológiailag fennálló függőséget, mely a püspöki rend és a papi rend között áll fenn. Ez a függőség mutat rá leginkább arra is, hogy delegált hatalomról beszélhetünk, hiszen a püspök nem teljes hatalmát, nem korlátlanul adja át a megbízott személynek, hanem bizonyos értelemben adott esetekre, adott körülmények fennállása esetére. Saját önálló hatalmát osztja meg és részesíti vele a jog által meghatározott módon a kinevezett személlyel. A gyóntatás bármennyire is tűnnék általános felhatalmazásnak a papok részére, igazából a jog határainak bővülésének köszönhető, de bármikor korlátozható joghatóság.

Különbséget láthatunk a *hatalom visszavonásának* terén is, hiszen a felszentelt pap esetében a gyóntatói felhatalmazás nem a képességet, kapacitást érinti, hanem megengedettségi feltétel ahhoz, hogy ezzel éljen halálveszély estét kivéve. Eltörölhetetlen jegyet hagy az ember lelkében a pappá szentelés (character sacerdotális),³⁸⁰ és vele a kapacitás a gyónás szentségének kiszolgáltatásra, amely tiltva is élő valóság. „A papi jegy felőleli és ontológiailag hordozza az egyházi rend szentségének többi hatásait. a) Közvetlenül a jegyből foly a papi hatalom, vagyis, mint láttuk, a diakónusnál az egyetemes papság hivatásos gyakorlása, az áldozópapnál a lelkek kegyelmi gondozása áldozat és szentség útján, a püspöknél Krisztus titokzatos testének építése új jogrendi alkotás (a papi rend kreálása) által.”³⁸¹ - vallja Schütz Antal.

„A határozott időre kinevezett bírósági helynök és az egyházmegyei bírák a határozott idő letelte után elvesztik hivatalukat, míg az idő eltelte előtt csak súlyos és törvényes okból szabad elmozdítani őket.”³⁸² „A bírói hivatalt el lehet veszíteni lemondással, áthelyezéssel és

³⁷⁹ ALSZEGHY, Z., *A gyónás*, Szeged 1994, 29.

³⁸⁰ Vö. SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 602. „Már pedig, hogy az egyszer érvényesen szentelt papot nem lehet jellegétől megfosztani, illetve a hívek közé utalni, azt már Római sz. Kelemen tanítja. Világosan mondja Szent Ágoston: «Ha vétség miatt valakit elmozdítanak tisztéből, az Úrnak egyszer kapott szentségéből nem vetkőzik ki...»” uo.

³⁸¹ SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 603.

³⁸² HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 84. „Lehetséges az elmozdítás a törvény erejénél fogva, ha pl. a klerikus elveszíti klerikusi státuszát, ha házasságot kísérel meg, ha nyilvános hitehagyást követ el, vagy szakít az egyház közösségével” uo.

megfosztással.”³⁸³ Természetes következtetés az, hogy a most említett esetek a bírói hatalom megvonását is jelentik, azaz a joghatóság megvontsága inkapacitást is eredményez, mivel nem ad eltörölhetetlen jegyet a bíróvá kinevezés.

Megjegyezhetjük, hogy meghatározatlan időre és helyre adott felhatalmazásról van szó a gyóntató esetében, míg az eljáró bíróról nem mondható el, hiszen meghatározott időre és meghatározott egyházmegye szolgálatára kapja kinevezését és súlyos okból elmozdítható, azonban elmozdítása az ügyekben teljes inkompetenciát eredményez. A gyóntatói felhatalmazás is megvonható ugyan, de a szentelésből eredően nem jelent teljes inkompetenciát, sőt, mint láttuk halálveszély esetén kifejezetten köteles vele élni a felfüggesztett és kiközösített pap is.

3.1.1. A bűn tényének megítélése

Azt vehetjük észre, hogy napjainkban megváltozott az emberek büntudata, és megváltozott az emberek alapvető hozzáállása a bűn tényéhez is. Azonban a keresztény ember nem mehet el egy bűn létét tagadó felfogásig. A szentgyónás szentségét nem egy időre alapította ugyanis az Úr Jézus, hanem mindaddig, amíg elérkezik a világ vége, vagy pedig amíg az ember számára lezárul a halállal az érdemszerzés ideje. Ha pedig a szentség végérvényesen alapítatott, akkor a bűn, amelynek orvoslására alapítatott is létezni fog a világ végéig. Ezért szükséges tehát vizsgálódnunk az irányban, hogy hogyan ítélje meg a krisztushívó a bűn valóságát helyesen. Ebben alapvetően Németh Gábor kutatásaira fogunk támaszkodni, aki a bűn morálteológiai vonatkozásait vizsgálta.

Megemlítjük elsőként az első századok bűnről való felfogását, melyben a nyilvános bűnbevallás „csak nyilvános bűn elkövetése esetén volt, azaz házasságtörés, gyilkosság és hitehagyás esetén. Más esetben csak a keresztény közösség előtti bűnösség megvallásáról beszélhetünk.”³⁸⁴ Ebben az időszakban nehéz különbséget tenni a büntetőjogi eljárás és a bűnbánati eljárás elemei között, hiszen mindkét eljárás szinte azonos vezeklési, jóvátételi formákat szabott ki: böjt, alamizsna, imák. A különbségtétel ettől követően folyamatosan alakul ki, különösen a karoling reform idején polgári hatóságok közrend védelmében tett felhatalmazása révén.³⁸⁵

³⁸³ HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 85.

³⁸⁴ SZUROMI, SZ., A., *Egyházi intézménytörténet*, Budapest 2003, 37.

³⁸⁵ Vö.MUNIER, C., Bußdisziplin und kirchliches Strafrecht, Querverbindungen und Ausdifferenzierungen, in *Concilium* 11. (1975), 453-459.

A II. Vatikáni Zsinatot megelőzőleg a cselekvés súlya számított abban, hogy egy bűn halálos (peccatum mortale) vagy bocsánatos bűn-e (peccatum veniale). A Trienti Zsinatot követőleg a „halálos bűn definícióját annak hatása szerint közelítik meg, ezt később a cselekvő szándéka és a cselekvés objektuma szerint pontosítják. A bűn súlyossága elsősorban annak tárgya, a megsértett érték szerint alakul, másodsorban pedig a tudatosság és akarat határozza meg, amelyet a körülmények árnyalhatnak. Egyrészt vannak bűnök, amelyek természetük szerint halálosak (peccatum mortale ex toto genere suo): a felebarát és önmagunk elleni súlyos és halmozott bűnök (gyűlölködés, pazarlás, paráznaság, mértéktelenség, kapzsiság, gyilkosság...), az Isten, a Dekalógus első három parancsa és a természetfeletti bűnök.³⁸⁶ Másrészt egy önmagában bocsánatos bűn a súlyosbító körülmények (per accidens mortalis) következtében halálossá válhat (peccatum mortale ex accidente).³⁸⁷ Az újkorban íródott kézikönyvek szerzői közül Noldin az erkölcsi rossz hatásait emeli ki a bűn megítélésével kapcsolatban.³⁸⁸

A Trienti Zsinatot követő kézikönyvek tehát „a bűnt annak objektív kritériuma szerint, mint törvényszegést közelítik meg, szükségszerű előfeltételül szabva a szándékoltságot; a bűnök között fajta szerint csak halálos és bocsánatos bűnt különböztetnek meg, eredendően azonosítva a súlyos bűnt a halálos bűnnel; a bocsánatos és a halálos bűn közti határvonal meglehetősen bizonytalan, biztos hivatkozást a tárgy, a megsértett érték ad, illetve a bűnök kegyelmi életre gyakorolt hatása; világosan megkülönböztetik a halálos bűn három feltételét: materia gravis, advertentia plena, consensus perfectus; általános szemlélet az, hogy a halálosak a direkte istenellenes és az embertárs elleni súlyos bűnök.”³⁸⁹ Erre a korra jellemző, hogy a bűn tárgya determinálja szinte önmagában a bűn súlyosságát, amely azon az elképzelésen alapult, hogy minden Istentől kapott parancs megszegése halálos bűn, háttérbe szorítva ezzel az akarat és a beleegyezés fontosságát.³⁹⁰

A kazuisztikusan művelt morálteológiának ismét más ismérvei lettek, elszakadva a korábbi tanítástól a „legalizmus, vagyis központi szerepet kap a kötelesség és a pozitív törvény, különösen is az egyházi törvény; törekvés a halálos bűnök pontos lehatárolására és ennek megfele-

³⁸⁶ Vö. „Megfigyelhető a penitenciálékban a kultusz és az istentisztelet elleni bűnök ... a második kőtábla parancsai közül pedig a hatodik parancsolat elleni bűnök túlsúlya.” NÉMETH, G., *Aquinói Szent Tamás tanítása a bűnről*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5.*, Budapest 2006, 69.

³⁸⁷ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 116.

³⁸⁸ Vö. NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 117.

„Peccatum est actus humanus moraliter malus; sed omnis actus humanus ideo peccatum definiri solet libera transgressio legis Dei... Peccatum mortale (grave) illud dicitur, quod hominem averit a Deo, fine ultimo, quod animae mortem infert, eo quod illem gratia sanctificante privat, quod per se poena aeterna dignum est... A tamási tanítást követve hozzáfűzi, hogy csak a halálos bűn tekinthető bűnnek a szó eredeti értelmében.” Vö. NOLDIN, H.- SCHMITT, A., *Summa theologiae Moralis I*, Ratisbona-Roma 1940, 285 és 290.

³⁸⁹ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 117.

³⁹⁰ Vö. NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 117-118.

lően szélsőséges szigorúság azok megítélése terén; teológiai pozitívizmus, ami a tekintélyre való hivatkozásban és a természeti törvényből, illetve a kinyilatkoztatásból deduktív módszerrel szintetizált, és úgyszintén változtathatatlanak minősített princípiumok alkalmazásában jelent meg; erkölcsan a gyóntatók részére, ami a bűnbocsánat szentségét a morálteológia kizárólagos vonatkozási pontjává teszi, és a gyakorlásából egyértelműen kizárja a nem klerikusokat.”³⁹¹ Előző korszakot figyelembe véve láthatjuk, hogy még mindig háttérbe szorul, „hogy a bűn valamilyen, emberi értelemmel felismert érték elutasítása.”³⁹²

A II. Vatikáni Zsinatot követően egy szemléletváltás történt a bűn megítélésével kapcsolatban. II. János Pál pápa az egész emberi közösség felé kívánt fordulni, amikor a bűnről beszél, és kiindulópontja az a gondolat, hogy minden egyes ember arra van hivatva, hogy része legyen Isten életében. Az ember hivatása, hogy Isten előtt élve valósítsa meg Istentől kapott küldetését szabadságban és igazságban. Az erkölcsan feladata ezért nem pusztán emberi horizonton kell, hogy gondolkodjon – nem pusztán emberi magatartás, viselkedés –, hanem „a kinyilatkoztatás alapján, az Isten-ember horizontján mozog, és a cselekedet Isten előtti megítélésére és a cselekedet végső célhoz való viszonyára reflektál.”³⁹³ Az ember nem pusztán parancsok végrehajtója, hanem egy cselekedet erkölcsi minőségét éppen az adja, hogy szabadon és felelősen válaszol Isten megszólítására és teljesíti a parancsot úgy, hogy kutatja és felismeri a törvényalkotó szándékát.³⁹⁴

II. János Pál pápa tanítására hatással volt a tamási teológia, mely az emberi személyt a maga konkrét és egzisztenciális valóságában ragadja meg hangsúlyozva a személy fontosságát, akinek joga és kötelessége megismerni a természetes ész fényénél az igazságot, azaz a személyes Istent. A *Veritatis Splendor* enciklikájában írja: „Az 'egyedül jó' Isten felé törekvésben az embernek szabadon kell tennie a jót és kerülnie a rosszat. Ehhez azonban szüksége van arra, hogy az ember szét tudja választani a jót a rossztól. Ez elsősorban az értelem természetes világosságával történik, mely Isten arca ragyogásának tükröződése az emberben”.³⁹⁵ „II. János Pál pápa erkölcsi tanítása az „emberi személy” fogalma köré koncentrálódik, aki az erkölcsi

³⁹¹ Vö. VIDAL, M., *Manuale di etica teologica I*, Cittadella Editrice, Assisi 1994, 130-132.

A magisztériumi megnyilatkozások száma csekély ebben a korban. „Jelentősebb a Szent Officium állásfoglalása az ún. filozófiai bűn kérdésében. Bizonyos tanítások ugyanis szélsőségesen elválasztották a *lex divinát*, mint pozitív, kinyilatkoztatott erkölcsi törvényt a *lex naturalistól*, az előbbi megszegését teológiai bűnnek, az utóbbiét pedig filozófiai bűnnek nevezve... e tételek nyilvánvalóan háromféle bűnt különböztettek meg: bocsánatos, súlyost (a *lex naturalis* ellen) és halálosat melyek Istent közvetlenül sértik. A Tanítóhivatal elítéli e tanítást különösebb vita nélkül...” NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 119.

³⁹² BERAN F., A bűn értékelése a kazuisztikában, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5.*, Budapest 2006. 87.

³⁹³ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 121.

³⁹⁴ Vö. WOJTYLA, K., *Che cosa dovrebbe essere la teologia morale? in I fondamenti dell'ordine etico*, Libreria Editrice, Citta del Vaticano 1980, 154.

³⁹⁵ *Veritatis Splendor* 42.

cselekedetben alakítja ki önmagát... Az erkölcsi személy nem egy statikus konstans, hanem egy változó, melynek célja önmaga megvalósítása, ami teológiailag nem más, mint az emberi természetben bennfoglalt isteni terv realizálódása. A cselekedetek tehát nem maradnak külső, a cselekvőtől független aktusok, hanem minden esetben visszahatnak magára a személyre és konstatálják azt, akkor is, ha cselekvő nem reflektál tudatosan az erkölcsi cselekedetre³⁹⁶ Az Istennel való kommunikáció felel meg az ember belső és dialogikus természetének, az a szabad és tudatos döntés, ami ezt a kapcsolatot erősíti, erkölcsileg jó, ami viszont gyengíti bűnnek tekintendő.³⁹⁷ A *Recontiliatio et Paenitentia*-ban ez így fogalmazódik meg: „A bűn igazi és sajátos értelemben, mindig egy személy aktusa, mert az egyes ember szabadságának cselekedete, és tulajdonképpen nem egy csoporté vagy egy közösségé... A bűnnek, melyet egy személy elkövet, első és legfontosabb hatása magára a bűnösre terjed ki: Istenhez való viszonyára, az emberi élet legmélyebb alapjára; azután lelki életére: akarata gyengül és értelme elhomályosodik.”³⁹⁸

Látnunk kell azonban azt a tényt is, hogy az empirikus tudományok képtelenek megragadni az erkölcsi rossz lényegét, szerepük emiatt csak annak fenoménjára, jelenségére korlátozódik: a posztmodern filozófia fogalomkészletében a *peccatum* helyét a *malum* foglalja el.³⁹⁹ A bűn teológiai fogalom, benne transzcendens vonatkozással, míg a vétek tisztán evilági értelemben értendő.⁴⁰⁰ Ami hozzájárul ahhoz, hogy az emberek a bűn tényét ne vegyék komolyan.⁴⁰¹

A bűn teológus szemmel nem más, mint az Istentől kapott szabadsággal való visszaélés, ami az Isten elleni lázadásként is fel fogható, mivel az Ő által felállított parancsok, törvények (természeti törvények) ellen irányulnak. Igaz, hogy minden ember öröksége az áteredő bűn, de nem mehetünk el azon tény mellett, hogy a bűn akkor is egy személyes választás eredménye, amely választásban az ember különböző intenzitással vesz részt, és amely intenzitás az Isten ellen való fordulásnak is a megmutatkozásaként jelenik meg. „A bűnfogalom tehát két konstitutív, de szorosan összefüggő elemre bontható, az objektum felől megközelítve tör-

³⁹⁶ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 122.

³⁹⁷ Vö. FUCHS, J., *Moral und Moralleologie nach dem Konzil*, Freiburg 1967, 20.

³⁹⁸ *Recontiliatio et Paenitentia* 16.

³⁹⁹ Vö. LUNO, A. R., *La libertà e la legge nell'Enciclica Veritatis Splendor in Veritatis Splendor*, *Atti del Convegno dei Pontifici Atenei Romani*, LEV 1994, 49.

⁴⁰⁰ Vö. WEBER, H., *Általános erkölcssteológia*, Budapest 2001, 285. A vétek és bűn kategóriát használja Hársfai Katalin is, aki rámutat arra is, hogy pusztán filozófiai értelemben nem létezik bűn. Vö. HÁRSFAI KATALIN, *Etika*, Budapest 2006, 118-119.

⁴⁰¹ A zsinat utáni német teológiában hármas fogalomsor jelenik meg a tartozás, a vétek és a bűn kategóriáját tekintik különállónak, melyet Wilhelm Heinen vezetett be. Vö. TUBA IVÁN, *A bűn a zsinat utáni német szakirodalomban*, in *Erkölcssteológiai tanulmányok* 5., Budapest 2006, 102.

vényszegés, a szubjektum felől nézve pedig a szabadsággal való visszaélés.”⁴⁰² Ez a szabadság az, amely nélkül nem beszélhetünk erkölcsiségről.⁴⁰³ És éppen ez a szabadság az, amelynek látszólagos eufóriájában kíván élni a világ, mint abszolút értéke az embernek, amellyel bárhogyan élhet, másfelől viszont az a szabadság az, amit „egyes pszichológiai iskolák az emberi természet determináltságát vallva relativizálják az erkölcs egyetemes jellegét és tagadják a szabad és felelős döntés lehetőségét.”⁴⁰⁴ „Néhány tudomány azonban, melyeket összefoglalóan ’embertudományoknak’ neveznek, joggal hívta föl a figyelmet azokra a szociális és pszichikai kényszerekre, melyek nagyon megnehezítik az emberi szabadság gyakorlását”.⁴⁰⁵

Korunk másik kísértése, hogy a szabadságot el kívánja különíteni Istentől, mint az abszolút igazságtól. A szabadság kiteljesedését éppen ezért nem Istenben kívánják megtalálni, hanem hamis célok elérésében látják beteljesedésüket, azaz értékrend nélküiségben látják a szabadságot. „Az igazság és a szabadság elválasztásából a posztmodern korban értelemszerűen következik az etika és a dogmatika szétválasztása, a személyes Isten és törvényének elutasítása, majd ennek folyományaként a személyes felelősség, a bűn és végül Isten létének tagadása.”⁴⁰⁶ Hiszen a „bűntudat elvesztése mindig magával hoz bizonyos felületességet az Isten szeretete iránti fogékonyságában”⁴⁰⁷ is.

Mi nem osztozhatunk ilyen nézetek elismerésében, de nem is mehetünk el mellettük szólanul, hiszen árnyalatnyi igazságokat feltárhatnak az Egyház előtt, amit eddig még nem ismerünk, másrészt pedig megerősíti azon igazságok korszerű magyarázatának fontosságát, melyet az Egyház a kezdetektől fogva magáénak vallott. Így fogalmazza meg ezt a tényt II. János Pál pápa: „Számos esetben ezek a külső és belső tényezők enyhíthetik az ember bűnét és felelőségét. De hitigazság, melyet a tapasztalat és az értelem is megerősít, hogy az emberi személy szabad. Ezt az igazságot nem mellőzhetjük, és egyesek bűnét nem hárítjuk külső körülményekre, struktúrákra, rendszerekre vagy más személyekre”.⁴⁰⁸

Összegezzük tehát a napjaink bűnről alkotott fogalmát. „A bűn legegyszerűbb megközelítésben olyan cselekedet, amely ellentmond az erkölcsi törvénynek. Az ember... azáltal, hogy teremtmény, beleszületik egy olyan erkölcsi rendbe, ami adott, melynek szabályait betartani

⁴⁰² NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 127.

⁴⁰³ Vö. *Veritatis Splendor* 34.

⁴⁰⁴ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 128.

⁴⁰⁵ *Veritatis Splendor* 33.

⁴⁰⁶ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 128.

⁴⁰⁷ *Sacramentum Caritatis* 20. Másrészt viszont a „problémát az jelenti, hogy az emberek nem érzékelik magát a bűnt, hanem csak a hatásait: a fenyegetettséget és félelmet, a szorongást és a magányt, azaz a bűn keserű gyümölcseit.” BALÁZS, P., *Kiengesztelődés és bünbánat*, in *Vigilia* 49 (1984) 260-264.

⁴⁰⁸ *Reconciliatio et Paenitentia* 16.

köteles (lex naturalis).”⁴⁰⁹ Másrészt a bűn nem csak törvénytelenység a szentírás szerint, hanem elfordulás Istentől is. Ezek alkotják a bűn „tárgyi” felét. Emellett pedig minden bűnhöz elengedhetetlen az actus humanus, az ember bűnös magatartása vagy tette.⁴¹⁰ „Az is egyre világosabbá válik, hogy a halálos bűn nem annyira tett, inkább állapot. A halálos bűn, mint döntés elmélyíti az ember bűnös állapotát, alapvető döntések eltérését a helyes iránytól.”⁴¹¹ „A halálos és a bocsánatos bűn közötti minőségi különbséget az adja, hogy az előbbi megszünteti Isten barátságát, míg az utóbbi csak gyengíti azt. Az előbbi esetében megszűnik a cselekedetek és az emberi élet, értékrend Istenre irányultsága, míg az utóbbinál a végső cél megmarad ugyan, de az Isten szemlélésére irányuló élet dinamizmusa gyengül. Szent Tamás megfogalmazása szerint bocsánatos bűnök sokasága nem egyenlő egyetlen halálos bűnnel.”⁴¹² Bár nem feledhetjük azt, hogy a bocsánatos bűn előkészítheti az utat a halálos bűn elkövetéséhez, illetve az Isten nélküli életállapothoz.⁴¹³ A pápai magisztérium a bűnök hatása szerinti felosztást tarja követendőnek a halálos és bocsánatos bűnök megkülönböztetésére.⁴¹⁴ És természetesen megmarad a hagyományos elgondolás is, mely irányelvet mutat, még akkor is, ha teljes bizonyossággal nem lehet a modern elképzelések szerint különbséget tenni a halálos és bocsánatos bűn között. A hagyományos elképzelés pedig a halálos bűn három kritériumát különbözteti meg: 1, Súlyos anyag, legyen az önmagában fontos erkölcsi törvényt sértő, melyet az Egyház annak tart vagy a cselekvő által az. 2, Legyen ismeret és meggyőződés arról, hogy a cselekedet erkölcsileg súlyosan elítélendő. 3, Az akarat teljes beleegyezéssel járuljon hozzá.⁴¹⁵

A bűn, mint olyan tehát létezik, az pedig, hogy miként közelítette meg a teológia az súlyeltolódásokban mérhető leginkább a középkor óta. A személy, mint fogalom mai kiteljesedése, a személy méltósága, felismerő képessége és szabad akarati tettét hangsúlyozza inkább a bűn, mint adott tett értékével szemben. De nem szabad mindemellett elmenni azon tény mellett sem, hogy „a bűn istenellenes tett: legjobban őt sérti, ennek következtében csak ő képes fel tárni az ember számára annak teljes realitását.”⁴¹⁶

⁴⁰⁹ NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006 267.

⁴¹⁰ Vö. NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 267.

⁴¹¹ BODA, L., *A keresztény erkölcs alapkérdései*, Budapest 1997, 177.

⁴¹² NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 269.

⁴¹³ Vö. NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006, 269.

⁴¹⁴ Vö. *Reconciliatio et Paenitentia* 17.

⁴¹⁵ Vö. GÜNHÖR, A., *Anruf und Antwort*, Vallendar- Schönstatt 1993, 541.

⁴¹⁶ TARJÁNYI, Z., *A bűn megtapasztalása és feloldása*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5.*, Budapest 2006, 144. Illetve azt is mondhatjuk, teljes realitását a bűnnek csak Ő ismeri, hiszen igazán csak Ő tudja, milyen áron engesztelte ki Önmagával a világot, hogy irgalmát megmutathassa. És egyedül Ő is képes azt a nagy veszteséget értékelni, amit az ember a mennyország elvesztésével előidézhet.

3.1.2. A pap bírói feladata a szentgyónásban

„Ha valaki azt állítaná, hogy a paptól kapott szentségi feloldozás nem bírói cselekmény, hanem annak megállapítására és kinyilvánítására, hogy a bűnbánó bűne meg van bocsátva, föltéve, hogy hiszi magáról, hogy fel van oldozva, vagy ha a pap nem komolyan, hanem tréfából oldozta is fel; vagy azt állítaná, hogy nincs szükség a bűnbánó gyónására ahhoz, hogy a pap feloldozhassa: legyen kiközösítve.”⁴¹⁷ – mondja ki a Trentói Zsinat (1545-1563) bűnbánat szentségéről szóló kilencedik kánona.

Alszeghy Zoltán a zsinat megfogalmazásának helyes értelmezéséhez pár szempontot ad. A bíró korabeli értelemben nem a mai szóhasználat szerinti, hanem annál sokkal tágabb fogalom. Ötvöződik benne bírói és közigazgatási jelleg. A pap isten rendelése folytán, tehát isteni küldetésből bocsátja meg a bűnt, nem a maga képességeiből eredően.⁴¹⁸ A bűnbocsátó hatalom a minden élet forrásából eredő képességet jelenti, hogy a pap szava az isteni élet közlésének hatékony eszköze legyen. A gyóntató szava előidézzi a bűnök bocsánatát, mellyel új helyzetet teremt Isten színe előtt. Éppen ezért a zsinat fontosnak tartotta azt, hogy a pap tárgyilagos tényállás figyelembevételével lépjen közbe a bűnös életében. Ez az objektív ítélet határozza meg azt, hogy az ítélet mennyiben legyen felmentő vagy elmarasztaló. Az elmarasztalás jelenti azt, hogy a gyóntató hivatalából eredően jogerővel határozza meg az oldás feltételét, ami a mai gyakorlatban a jóvátévő tett meghatározását és a gyónó irányába való elvárások közlését jelenti. Ez a fogalmi gazdagság visszanyúlik egészen a Szentírásig.⁴¹⁹

Mihályfi Ákos is kiemeli: „A bűnbocsátás hatalma azonban bírói ítélet alakjában gyakorlandó. Ez nem egyszerűen ajándék, miként a keresztség vagy a többi szentségek; hanem ítélet, amint kitűnik Krisztus Urunk szavaiból, melyek szerint az apostolok (és utódaik) hatalmat nyertek a bűnök megbocsátására vagy fennmaradására, ezt a hatalmat azonban nem kényük – kedvük szerint gyakorolhatják, hanem meg kell ítélniük, hogy ki érdemli meg a megbocsátást és ki érdemli meg azt, hogy bűneit fenntartsák.”⁴²⁰ „Ki kell hallgatni a bűnöst, meg kell ismerni a tényállást, melynek alapján ítéletet kell hozni sokszor a legnehezebb, a legbonyolultabb esetben.”⁴²¹ A Katolikus Egyház Katekizmusa is fontosnak tartja a bírói feladatot, de kiemeli, hogy az irgalmas szeretet gyakorlását is magában foglalja a gyóntató pap ténykedése.

⁴¹⁷ DH 1909.

⁴¹⁸ Ezt a gondolatot fogalmazza meg Lagrange is, amikor megjegyzi, hogy a papnak, el kell veszítenie pszichológiai értelemben vett személyiségét, hogy az Úr növekedhessen benne, ami az én csökkenésével jár. Vö. LAGRANGE-GARRIGOU, R., *De unione sacerdotis cum Christo sacerdote et victima Cursus theologiae spiritualis pro sacerdotibus*, Taurini – Romae 1951, 24-25.

⁴¹⁹ Vö. ALSZEGHY, Z., *A gyónás*, Szeged 1994, 32-37.

⁴²⁰ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 124.

⁴²¹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése*, Budapest 1921, 125. A gyónásban „a gyónó a gyóntatót bírójaként látja, s ez őt arra ösztönzi, hogy mindazt feltárja előtte, amiben felelősnek érzi magát” GIORDANI, B., *La psicologia in funzione pastorale*, Brescia 1981, 50.

Így írja: „A pap, amikor a bűnbánat és a bűnbocsánat szentségét kiszolgáltatja, betölti a jó Pásztor szolgálatát, aki megkeresi az elveszett juhok, az irgalmas szamaritanusét, aki bekötözi a sebeket, az atya szolgálatát, aki visszafogadja a tékozló fiút, az igazságos bírót, aki nem tesz kivételt senkivel, és akinek az ítélete egyszerre igazságos és irgalmas. Összefoglalva, a pap jele és eszköze Isten irgalmas szeretetének, amellyel ő a bűnös felé fordul. A gyóntató nem ura, hanem szolgája az Istentől jövő bocsánatnak. E szentség szolgájának tehát egyesülnie kell Krisztus szándékával és szeretetével. Rendelkeznie kell a keresztény magaviselet józan ismeretével, az emberi dolgok tapasztalatával, valamint legyen tisztelettel és tapintattal az elesett felé; szeretnie kell az igazságot, hűségeseznek kell lennie az Egyház Tanítóhivatalához és a bűnbánót nagy töredelemmel kell vezetnie a gyógyulás és a teljes érettség felé.”⁴²² A kánonjog is hasonlóan fogalmaz: „A pap legyen annak tudatában, hogy amikor gyóntat, a bíró és egyszersmind az orvos feladatát látja el, és Isten azért állította az isteni igazságosság és egyúttal az isteni irgalom szolgálatába, hogy dicsőségéről és a lelkek üdvösségéről gondoskodjék. A gyóntató, mint az Egyház szolgáltevéje, a szentség kiszolgáltatása során hűségesen ragaszkodjék a tanítóhivatal tanításához és az illetékes hatóság által kiadott szabályokhoz.”⁴²³ Császár József a bírói kötelességet így írja le: „Miként minden bíró köteles az eléje terjesztett ügyet, megvizsgálni annak körülményeit, azután ítéletet hozni és megállapítani a büntetést vagy felmentést, úgy a gyóntató is köteles megismerni a gyónó bűneit, megvizsgálni a gyónó készülségét, dispozióját, aztán a gyónót feloldozni vagy a feloldozást megtagadni és az elégtételt kiszabni.”⁴²⁴ Serédi Jusztinián így fogalmaz ezzel kapcsolatosan: „Krisztus papjai, mint Istentől rendelt bírúk (can. 870; 888) csak a gyónó cselekedeteinek részletes feltárása alapján, az értelem és a szabad akarat közreműködésének és az összes gátló okoknak, valamint az enyhítő, illetve súlyosbító körülményeknek figyelembevétele (can. 901) után állapíthatják meg igazságosan az egyéni felelősséget, továbbá a beszámíthatóság mértékét és szabhatják ki a büntetés jellegű elégtételt (can. 887).”⁴²⁵ Azonban nem szabad elfeledni azt sem,

⁴²² KEK 1465-1466.

⁴²³ Vö. CIC 978. kánon 1-2. § A pap nem gazdája a gyónásnak, hanem szolgája, amivel a hívek javát kívánja elérni. És amennyiben szolgálja a szentség kiszolgáltatásában, hűségesen tartsa meg a Magisztrium előírásait, illetve a kompetens hatóság által adott normákat (978. kánon 2. §) „Così pure, il Codice ricorda che il confessore, in quanto ministro della Chiesa, nell'amministrazione del sacramento della riconciliazione deve aderire fedelmente alla dottrina del magistero e alle norme date dalla competente autorità (cf 978 § 2). Ciò significa che il sacerdote non è padrone della confessione, ma ministro per il bene dei fedeli...” ZANETTI, E., *Il sacramento della penitenza e i separati o divorziati non risposati*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 247-260.

⁴²⁴ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 102.

⁴²⁵ SERÉDI, J., *Egyéni felelősség*, in *Vigilia* 53 (1988) 147-151.

hogy a gyóntatónak ezen feladat teljesítéséhez ismernie kell a gyóntatói hatalmát, annak természetét, illetve határait, s azt, hogy hatalmával mikor és hogyan élhet.⁴²⁶

Összefoglalva a pap bírói feladatát Szabó Gyula megfogalmazása szerint a gyóntatónak, mint bírónak hármass kötelessége van: „Kérdezni, A bűnöket megismerni, Ítéletet hozni és kimondani.”⁴²⁷

„A kérdések feltételekor a pap óvatosan és tapintattal járjon el, vegye figyelembe a gyónó helyzetét és korát, és tartózkodjék a bűntárs nevének tudakolásától.”⁴²⁸ – mondja ki a hatályos törvénykönyv. Ez az alapelv azonban nem új, hiszen a CIC 83 kialakulását megelőzve már a CIC 17 is említette különösen a hatodik parancsolattal kapcsolatosan a 888. kánon 2. §-ban, ami alapján kiforrott alapelvek születtek a gyóntató pap szentgyónásbeli kérdésének módjáról.⁴²⁹ Jelen dolgozatunkban fogadjuk el Császár József ez irányban tett összefoglaló szándékkal írt alapelveit, aki a Gyóntatók zsebkönyve című munkájában törekedett az 1944-ig fellelhető összes ezen témával foglalkozó forrást feldolgozni. A gyóntató papnak „kérdezni kell, ha alaposan gyanítja, hogy a gyónás hiányos és a gyóntató nem tudja teljesíteni bírói és orvosi tisztjét. Kérdeznie kell azon bűnök után, melyekről joggal gyaníthatja, hogy a gyónó azokat elkövette, de tudatlanságból, feledékenységéből vagy szégyenérzetből nem gyónta meg; kérdéssel meg kell állapítani a gyónó körülményeit, hogy helyes tanácsot adhasson és megfelelő orvosságot írthasson elő. A kérdésben azonban – tekintettel a gyónó korára, állapotára és felfogó képességére – mértéket kell tartani, hogy a szentség terhessé ne váljék. Általában a gyóntató kérdészi kötelessége nem nagyobb, mint a gyónó lelkiismeretet megvizsgálásának kötelessége, és elsősorban a gyónó köteles gondoskodni arról, gyónása teljes legyen. Mivel pedig maga a gyónó, hogy a szentség terhessé ne váljék, csak közönséges lelkiismeretvizsgálásra (examen medicore) köteles, tehát a gyóntató kérdészi kötelessége sem nagyobb.”⁴³⁰

Gyakorlatban a gyóntató kérdése legyen: „a) *mérsékelt* (moderatae); ezért csak azon bűnök után kérdezősködjék, amelyeket a gyónóhoz hasonló állapotú emberek gyakran szoktak

⁴²⁶ Vö. LEHMKUHL, A., *Theologia moralis II.*, Friburgi Brisgoviae 1890, 319.

⁴²⁷ SZABÓ, GY., *Dogmatika VI. Katolikus hittételek a megszentelődés eszközeiről II. rész Főiskolai jegyzet*, Szombathely 1999, 41.

⁴²⁸ CIC 979. kánon

⁴²⁹ CIC 17 888. kánon 2. §: „Caveat omnino ne complicitis nomen inquirat, ne curiosus aut inutilibus questionibus, maxime circa sextum Decalogi praeceptum, quemquam detineat, et praesertim ne iuniores de iis quae ignorant imprudenter interroget.” Két változás van a jelenlegi törvénykönyvben ezen rendelkezés terén, eltűnt a hatodik parancsra való hivatkozás, amivel egy szélesebb körű ajánlást ad az új rendelkezés a bölcsesség és a kérédfelvetések diszkréciójával kapcsolatban. Ez a bölcsességre való felhívás vonatkozik a szexualitás problémáira is. Vö. MIRAGOLI, E., *Il confessore e il „de sexto”*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 101-124.

⁴³⁰ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 103.

elkövetni, és amelyek közismertek; a kevésbé ismert bűnök után csak távolról kérdezősködjék úgy, hogy a gyónó, ha azokat elkövette, azokat bevallja, ha nem követte el, azokat meg ne ismerje (meg ne tanulja); b) *óvatos* (discretae) főleg a tisztaság ellen irányuló bűnöknel, különösen a nőknél, fiataloknál, gyermekeknél, hogy alkalmat ne adjon kíváncsi kérdezősködéssre, ismeretlen bűnök megismerésére, továbbá, hogy a gyónót meg ne bántsa, magát, vagy a gyónót ki ne tegye a bűn veszélyének; c) *megfelelő időben és helyen alkalmazott* (tempestivae); a gyónás előtt mellőzze a kérdéseket, csak ha a gyónó ismeretlen, kérdezze meg, hogy mikor gyónt utoljára, a felelet megkönnyíti a bűnök megállapítását. Ha gyónó súlyos bűnt gyónik, kérdezze meg mindjárt annak számát, ha a gyónó nem említené, hányszor követte el kb. havonként, hetenként, naponként.”⁴³¹

A *bűnök megismerése* a gyóntató részéről a helyes elégtétel megadásához szükséges és elengedhetetlen. A kérdések feltevései csak segítik ebben a gyóntatót, amiben, mint láttuk körültekintően kell eljárnia, mivel alapvető kiindulási pont a gyónó bűnbevallása, amivel a gyónó vádolja önmagát Isten előtt. Azonban súlyos bűn esetén törekedni kell a körülbelüli számszerű meghatározásra is, mivel az jelenthet egy-egy alkalmi elesést, de jelenthet egy megkérgeedett szokást is, aminek megítélése más és más kell, hogy legyen. Fel kell tárnai a súlyosbító és az enyhítő körülményeket is, amik a bevallott bűnök súlyát megváltoztathatja. Különösen fontos lehet ez olyan esetben, ha az illetőt nem ismerjük, körülményeiről nem rendelkezünk semmilyen információval. A CIC 989. kánon így fogalmaz: „A krisztushívó köteles faj és szám szerint meggyónni a keresztség után elkövetett és az egyház kulcsai révén még közvetlenül fel nem oldozott s egyéni gyónásban még meg nem vallott összes súlyos bűnét, melyről gondos lelkiismeret után tudomása van. Ajánlatos, hogy a krisztushívók bocsánatos bűneiket is meggyónják.”⁴³²

A bűnbevallás teljessége: „megkülönböztetjük a gyónás szükséges, ill. szabad 'anyagát'. A gyónás szükséges anyaga a halálos (súlyos) bűn, szabad anyaga pedig a bocsánatos bűn, vagy az egyszer már feloldozást nyert halálos vagy bocsánatos bűn.”⁴³³ A bűnbevallást illetően kétféle teljességről beszélhetünk: 1. objektíve teljes, ha minden elkövetett és addig fel nem oldozott súlyos bűnököt meggyónjuk; 2. alanyilag teljes, ha komolyan megvizsgálta a gyónó a lelkiismeretét és őszintén gyónt, de feledékenységéből valami kimarad. Miután alapelveként minden halálos bűn bevallása kötelező a szentgyónásban, ezért az objektív teljesség az elvárható, de ezzel szemben az alanyilag teljes szentgyónás is érvényes lesz, ha azt, amennyiben a

⁴³¹ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 103-104.

⁴³² CIC 988. kánon

⁴³³ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 141-142.

következő gyónásig még emlékszik a gyónó a be nem vallott súlyos bűnre, azt kötelességként bevallani szándékozik.

Az alanyilag teljességhez meg kell gyónni: 1. Minden halálos bűnt, amelyek még nem kaptak feloldozást, annak fajtát, számát, súlyosbító körülményeket); 2. a bűn fajtát, konkrétan mit követett el⁴³⁴; 3. súlyosbító körülményeket, amelyek miatt a bocsánatos bűnökből halálos lesz, vagy ami újabb bűnt jelent; 4. halálos bűnök számát, vagy állapotbeli bűnnél bűnben levés időtartamát.⁴³⁵

Az ítélet meghozatala és kihirdetése nem más, mint, üdvös elégtételt adni, melynek elvégzése jóvátételi szándékot feltételez a hívőben, és megerősíteni kívánja az Istennel való kapcsolatot, amint azt korábban kifejtettük illetve a feloldozást megadni vagy megtagadni.

„Az elégtétel a gyóntató által előírt jó cselekedet, amelyet a gyónó köteles elvégezni, hogy ezzel a bűn által okozott sérelemért Istennek némi elégtételt nyújtson, s megerősödjön Krisztus útján.”⁴³⁶ A CIC 981. kánon szerint elégtétel kiszabása kötelező. „A bűnök jellegének és számának megfelelően, de a gyónó helyzetének figyelembevételével, a gyóntató szabjon ki üdvös és megfelelő elégtételt; ezt a gyónó személyesen köteles elvégezni.”⁴³⁷ „Tehát a gyóntató a súlyos bűnökért nehezebb, a kisebb bűnökért könnyebb elégtételt adjon. Hasonlóképpen nehezebb elégtételt adhat a bűn elkövetésének gyakorisága vagy a visszaesés miatt, vagy, mert a bűnös bűnével másoknak is ártott (botránkoztatás). A gyóntatónak nagyon okosan és a mai életkörülményeket ismerve kell az elégtételt megállapítania. Különösebbnek vagy nehezebbnek látszó elégtétel esetében mindig meg kell kérdeznie gyónóját, hogy el tudja-e végezni azt?”⁴³⁸

Az elégtételt három szempont alapján vizsgálhatjuk: 1. mennyiség szempontjából lehet nehezebb (3-5 tized rózsafüzér, litánia, keresztút elvégzése) illetve könnyebb elégtétel (rövidebb imák, rövid adoráció elvégzése); 2. minőség szempontjából súlyos elégtétel (hétköznapi szentmisén részvét, önmegtagadások végzése, komoly adomány szegénynek), könnyebb elégtételnek látszik lelki elmélyedést szolgáló szentírásolvasás, lelki ima; 3. a bűn fajtájának megfelelő, engesztelő és a bűnöst gyógyító-nevelő, bűntől távol tartó elégtétel lehet.⁴³⁹

⁴³⁴ „Ilyenkor a gyóntatónak kérdezni kell, hogy megállapíthassa milyen bűnről van szó. Kérdésünkben azonban ne menjünk túlzásba, mert nem a bűn pontos morális meghatározása a legfontosabb, hanem a gyónó hozzásegítése, hogy lelkiállapotáról megfelelőképpen számot adhasson.” TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 142.

⁴³⁵ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 141-143.

⁴³⁶ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 147.

⁴³⁷ CIC 981. kánon

⁴³⁸ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 147.

⁴³⁹ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 147-148.

„A feloldozás megadásának, elhalasztásának vagy megtagadásának kötelessége”⁴⁴⁰ hárul a gyóntató papra, mellyel minden esetben élnie kell. Ehhez feltételezni kell azt is, hogy a gyóntató tudja azt, hogy mely esetekben állnak be Egyház által bűncselekménynek minősített esetek, amelyek büntetést vonnak maguk után, vagy felterjesztésre kötelezik a gyóntatót, illetve azon enyhítő körülmények sorát, melyek fennállásával a büntetés nem áll fenn.⁴⁴¹ Alapelveként „1. az igazságosság (ex iustitia) kívánja, hogy a feloldozást megadjuk mindazoknak, akik bűneiket szabályszerűen meggyónták és jól disponálva vannak. (CIC 17. 886. kánon) Ez a kötelezettség súlyos vagy bocsánatos bűn terhe alatt kötelez a szerint, amit a gyónó halálos vagy bocsánatos bünt gyónt. 2. A feloldozást meg kell tagadni azoktól, akik bizonyosan nincsenek disponálva, mert a szentséget méltatlannak kiszolgáltatni súlyos szentségtörés.”⁴⁴²

Indisponált az, aki nem mutatja a bánat semmilyen jelét, nem tesz ígéretet élete javításának szándékáról, megtagadja valamely kötelezettség megtételét, vagy nem akar másnak megbocsátani. Összességében tehát az, aki nem kíván semmilyen változtatást az életében, csak megnyugtatóból kíván látszólagos gyónást végezni. E mellett azonban nincs vélelem, azaz a gyóntató előtt ennek ki kell nyilvánulni ahhoz, hogy ennek hatása legyen. Alapvető vélelem tehát a mellett szól, hogy minden gyónni szándékozóban megvan a megfelelő dispozió, azaz felkészülés a bűnök összeszedésében, azok megbánásában, őszinte bevallása a szentgyónásban a javulás és megbocsátottság reményével.⁴⁴³

„3. A feloldozást rendszerint el kell halasztani olyan gyónóknál, kiknek dispoziója kétesnek látszik, mert a gyóntatónak kerülni kell mindazt, ami a szentséget az érvénytelenség veszélyének tenné ki. Kétesnek lehet tekinteni az olyan gyónók dispozióját, kik valamely súlyos kötelesség (alkalomkerülés, visszatérítés, kibékülés stb.) teljesítését megígérték és ígéretüket megfelelő ok nélkül nem tartották meg.”⁴⁴⁴

„A feloldozást rendszeren minden föltétel nélkül kell megadni. De a múlt vagy jelen föltételhez kötött feloldozás is érvényes: jogos okból adható ilyen föltételes feloldozás is... Mindazon esetekben, amelyekben, ha nem adnánk feloldozást, a gyónó nagy lelki kárt szenvedne; ha pedig föltétel nélkül megadnánk a feloldozást, a szentséggel szemben követnénk el tisztelenséget. Ilyen esetek a következők: 1) ha a gyóntatónak alapos kétsége van afölött, vajon feloldozta-e már a gyónót. 2) ha a gyóntatónak kétsége van, vajon van-e joghatósága ezen gyónóval szemben s viszont, ha a gyónót nem oldozná fel, ez kénytelen volna hosszabb ideig

⁴⁴⁰ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 108.

⁴⁴¹ Vö. HUIZING, J. P., *Beichtäter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Ludgerus (1985) 363-371.

⁴⁴² CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 108.

⁴⁴³ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 108-109.

⁴⁴⁴ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 109.

a bűn állapotában élni. 3) ha kétsége van a gyónó bánata és erősfogadása felől és a feloldozás nem halasztható el. 4) ha kétsége van afelől, hogy van-e elégséges anyag a feloldozáshoz, ami előfordulhat fejletlen gyermekeknél, félbolondoknál, félig-meddig agyalágyult öregeknél. 5) ha kétsége van afelől, hogy a gyónó még annyira jelen van-e, hogy feloldozható legyen. 6) ha kétsége van afelől, hogy az érzéketlen beteg képes-e a szentség föl vételére. 7) ha kétsége van afelől, hogy a feloldozandó él-e még, avagy már meghalt. Ugyanazon gyónásban a feloldozás minden föltétel nélkül megismétlendő mindannyiszor, valahányszor a gyónó a feloldozás után új, szükséges anyagot gyónik. Tehát 1) ha új súlyos bűnt gyónik meg; 2) ha a meggyónt bűnnek új, nemet változtató körülményét gyónja meg; 3) ha a meggyónt bűnnek tetemesen nagyobb számát gyónja meg. Ha a gyónó a feloldozás után új bocsánatos bűnöket gyónik meg, adható neki új feloldozás is, de ez nem szükséges, új feloldozás nélkül is elbocsátható.”⁴⁴⁵ Ide sorolható eset szükség esetén az írásban végzett gyónás⁴⁴⁶ és a telefonon végzett gyónás is Mihályfi Ákos szerint.⁴⁴⁷ Igaz, a telefonon végzett gyónás esetén nem lehetünk bizonyosak a gyónási titok teljességében, ezért nem is ajánlott, sőt inkább tiltott.⁴⁴⁸

Összességében mondhatjuk, hogy a pap bírói feladata a szentgyónásban igen összetett. Többértű ismeretek szükségesek ahhoz, hogy jól és helyesen tudja gyakorolni a gyóntatásban lévő feladatát. Igaz a ritka esetek nem mindennapiak, de ez nem menti fel őt az alól, hogy ezen ismeretekben hivatalánál fogva ne szerezzen jártasságot. A továbbiakban a bírói feladatkör mérlegelésével foglalkozunk.

3.2. A bevallott bűnök mérlegelése

Ezen fejezetünk a gyóntató pap bírói feladatának egyikével foglalkozik. Ahogy Kuminetz Géza írja: „A gyóntatónak, mint bírónak tudnia kell, hogy mely bűnök minősülnek súlyosaknak; ismernie kell a bűnök faját, számát, a gyónás során szükségképpen bevallandó körülményeket; meg kell tudni ítélnie a gyónó felkészültségét, mint a feloldozás egyik feltételét. Amennyiben a bűn súlyosságát kell megítélnie, figyelembe kell vennie azokat a törvényeket, pontosabban azok sajátos jellegét, melyeket a gyónó megsértett.”⁴⁴⁹ Azaz tudnia kell, mi határozza meg a bűn súlyosságát, ahhoz, hogy a feloldozásban adott elégtétel igazságos legyen.

⁴⁴⁵ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények)*, Budapest 1921, 134-135.

⁴⁴⁶ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 53.

⁴⁴⁷ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények)*, Budapest 1921, 134.

⁴⁴⁸ „Aus gegebenem Anlass wird darauf hingewiesen, dass die Feier der Buße via Telefon nicht möglich und unerlaubt ist.” *Hinweis des Erzbistums Salzburg vom 12. November 2001 auf die unmöglichkeit der telefonischen Spendung des Sakramentes der Buße*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 170 Paderborn (2001) 513.

⁴⁴⁹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 109.

Másrészt a gyóntatónak meg kell ismerni azokat a körülményeket is, melyek a bevallott bűnök értékét súlyosbítja, vagy enyhíti. Be kell látnunk, hogy ezen ítélet meghozatalában a bíró ismeretei az erkölcssteológia határait érinti, de nem kerülheti el ezen ítélet meghozatalában az egyházi büntetőjog alapelveit sem, hiszen az egyházi hatóság által adott ítéletalkotási normaként is felfogható.

3.2.1. A bűnök mérlegelésének alapelveiről

3.2.1.1. Erkölcsi alapelvek

Az emberi tettek sajátossága, hogy benne a dolgok nem pusztán egy ösztönös cselekedet halmaz (azaz reflexek összessége), hanem minden tettének van bizonyos előélete, megvalósulása, és bizonyos utóhatása, ami által a megtörtént dolgok nem tűnnek el nyomtalanul. Az ember azzal tűnik ki az élőlények közül, hogy van saját tudata, van emlékezőtehetsége, ami alapján képes a dolgokat mérlegelni, és a megtörtént események tapasztalatát magába zárni. Ez a sajátos aspektus az, ami az ember tetteit ösztönszerűen megítélni képes. Az emberben automatikusan vannak olyan alapok, melyek egy dolgot vagy jónak, vagy rossznak ítélnék meg. Ezen az emberben lévő alapigazságokat vizsgálja a természetjog,⁴⁵⁰ keresve azon igazságokat, amelyek minden emberben benne vannak, mint ítéletek, amelyek viszonyítási pontként jelennek meg mindenki irányában. Ezt az alaptulajdonságát az embernek úgy is fel lehet fogni, mint az Istentől kapott szívbe írt törvény⁴⁵¹: „Ez lesz az a szövetség... ha elérkeznek azok a napok – mondja az Úr: Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek.”⁴⁵² Másrészt pedig ez a törvény az, ami az emberi cselekedeteknek egy sajátos minősítést ad, az erkölcsileg jó és erkölcsileg rossz cselekedetek megkülönböztetésével. Ahhoz, hogy bűnről beszéljünk, mindig egy erkölcsileg rossz cselekedetre kell gondolnunk alaphoz, ami azonban nem pusztán a szívbe írt természetjog alapján határozódik meg, mivel a felismert törvény homályosult az idők folyamán, hanem ezt követően egyéb törvények is, melyek azt felerősítik, illetve kiegészítik egyéb törvényekkel. Így mondja Evetovics Kunó: „A természeti törvények eléje helyezendők az isteni tételes törvényeknek,

⁴⁵⁰ Vö. „A természeti törvényt úgy írhatjuk le, mint az ésszerű törvények összességét, amely az ember egy sajátos célja felé irányulásának vagy a természetes hajlamainak rendjét fejezi ki, azt a rendet, ami az ember sajátja, amennyiben személy.” HERVADA, J., *Kritikai bevezetés a természetjogba*, Budapest 2004, 147.

⁴⁵¹ A tízparancsolatot mindannyian Istentől kinyilatkoztatott igazságnak tarjuk, és azt mondjuk rá, hogy az Ő tekintélye van a háttérben, ami annak betartását bizonyos szinten garantálja. De kérdés az, hogy elfogadta-e volna az ember a tízparancsolatot akkor, ha az pusztán úgy jelent meg volna a kinyilatkoztatásban, hogy az ember a maga belsőjében nem érezte volna úgy, hogy ez jó. Azaz, az emberi alap értékrend aktualizálása is a tízparancsolat, ami az emberben kezdetektől benne lehetett, mint irányultság, még akkor is, ha azt nem mindig tartotta meg.

⁴⁵² Jer 31.33, Vö. Zsid 8.10

emezek az emberi törvényeknek, az egyházi törvény a világi törvénynek, a tiltó törvények a cselekvésre szólító törvényeknek; az igazságosságból fakadó kötelezettség a más erényekből fakadó kötelezettségnek, a nagyobb javakat védő törvények a kisebb javakat védő törvényeknek”⁴⁵³

A gyóntató papnak ahhoz, hogy feladatát ellássa, nem elég megítélni azt, hogy egy tett erkölcsileg jó, vagy rossz,⁴⁵⁴ azt is meg kell határoznia, hogy az az adott bűn a valóságban milyen súlyos.

Az erkölcsi megítélés alapja, hogy „A tudatos és szándékos emberi cselekvés milyenségét a végső célhoz való viszony határozza meg. Immanens gondolkodásban ez lehet pl. közösség java: ami hasznos a közösségnek, az jó, ami nem hasznos, az rossz. Vallási, természetfeletti távlatban a végső cél az üdvösség.”⁴⁵⁵

Alapvetően egy adott eset megítélésében három szempontot kell figyelembe venni. „Az emberi cselekedetek erkölcsiségének forrásait a tárgy (objectum), a szándék (intencio) és a körülmények (circumstantiae) alkotják.”⁴⁵⁶ „Minden erkölcsi cselekedetben ez a három szempont jelen van, de nem biztos, hogy mind a háromnak egyforma a szerepe és jelentősége.”⁴⁵⁷

„A cselekedet tárgya (finis operis): az az érték, amire a cselekedet irányul. Alapvetően ez határozza meg a cselekedet jó, vagy rossz voltát: ez ugyanis objektív dolog, mely minden módosító körülménytől függetlenül jónak, vagy rossznak minősít.”⁴⁵⁸ A szentgyónásban ez a gyónó által bevallott bűn, ami megtörtént az ő életében utolsó gyónása óta.

Megjegyezhetjük azonban azt, hogy a bűnök súlyos bűnként való értékeléséhez is elengedhetetlen a két alapvető feltétel, mégpedig az, hogy az elkövető tudja, hogy ezek bűnök, és hogy ezek némely esetben kiközösítéssel járó bűnök, és ennek a tudásnak a birtokában mégis akarja az adott dolgot megtenni, és meg is teszi. De azt sem felejthetjük el, hogy az élet nem pusztán egy áttetsző valóság, és mindig képes lehet egy olyan árnyalatot (körülményt) produkálni, ami miatt a bűn súlyossága enyhülhet (pl. értelem nem elégséges használata, kényszerítés...). Éppen ezért a gyóntató papnak a bűnök megítélésében több dologra is oda kell figyelnie, ahhoz, hogy az általa adott elégtétel valamelyest igazságos⁴⁵⁹ legyen, és arányos az elkö-

⁴⁵³ EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan I*, Budapest 1940, 117.

⁴⁵⁴ Megjegyezhetjük, hogy a szentgyónás anyaga mindig is erkölcsileg rossz dolgok, hiszen nem erénykatalógusok összeállítása a célja a hívőnek, hanem, hogy elkövetett bűneit felsorolva alóluk feloldozást kapjon.

⁴⁵⁵ TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I*, Budapest 2005, 88.

⁴⁵⁶ TUBA, I., *Keresztény erkölcsstan. Jegyzet a piarista gimnáziumok számára*, Budapest, 2000, 28.

⁴⁵⁷ TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I*, Budapest 2005, 88.

⁴⁵⁸ TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I*, Budapest 2005, 88.

⁴⁵⁹ Valamelyest igazságos alatt értem azt, hogy a megváltás műve önmagában nem igazságosságon, járandóságképp jutott osztályrészül az embernek, hanem Isten irgalmából és szeretetéből, mellyel a mi üdvösségünket akarta. A kereszt így nem igazság, hanem annál több. Az elégtétel nem önmagában az érdem a bűnbocsánathoz, hanem csak kifejeződése a jóvátételi szándéknak. „Önmagában az ember összes jótette és erőfeszítése is kevés

vetett bűnökkel. Természetesen a morális teológiára tartozik minden erkölcsileg rossz cselekedet bűnként való súlyosságának megállapítása. A régi jog éppen ezért vallotta: „A gyóntató súlyos bűn terhe alatt köteles kellő jártasságot szerezni az erkölcsstanban, mert különben súlyos tévedés veszélyének teszi ki magát és gyónóinak nagy kárt okozhat.”⁴⁶⁰ A gyóntató, „mint bíró köteles tudni, hogy általában előforduló bűnök közül melyek a halálos, melyek a bocsánatos bűnök legalább a tárgyuknál fogva; a bűnök fajtát, számát, a gyónásban szükségkép bevallandó körülményeit; milyen készültség, dispositio kell a gyónóban, hogy feloldozható legyen; mikor következik be a visszatérés kötelezettsége, melyek a fenntartott esetek, a gyakran előforduló cenzúrák stb.”⁴⁶¹ „A gyóntatónak leginkább szüksége van (lelkipásztori) okosságra, hogy az erkölcsi elveket helyesen tudja alkalmazni a gyakorlati életre, hogy így elkerülhesse a két szélsőséget: a túlzott szigorúságot és a túlzott engedékenységet (laxitas).”⁴⁶²

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy az Egyház tanítása szerint vannak önmagukban rossz cselekedetek, „amelyek önmaguk által és önmagukban, függetlenül a körülményektől és szándékoktól, mindig súlyosan tiltottak tárgyuk miatt, mint a káromlás és a hamis eskü, a paráznság és az emberölés.”⁴⁶³ Tuba Iván idecitolja ezekhez a bűnökhöz a *Gaudium et Spes* zsinati dokumentum 27. pontjában lévő bűnöket is, de szerinte ez a felsorolás sem teljes. A *Veritatis Splendor* is átveszi a *Gaudium et Spes* 27. pontjának felsorolását, és így a dokumentum 80-83. pontja, a bensőleg rossz cselekedetekkel foglalkozik, amelyben hivatkozik arra a Szentatyára, hogy ezen témában az Egyház tanítása az ember teljes méltóságát mozdítja elő.⁴⁶⁴

Ezen esetekben azonban már nem csak erkölcsi kérdésekkel állhatunk szemben, hanem azt is tudatosítanunk kell, hogy ilyen kérdésekben az Egyházi Tanítóhivatal, mint legfőbb szerv, a hit és erkölcs védelmében többször is megszólalt, sőt egyes bűnök esetén a bűn bűnként való elismerése nem pusztán említés szintű, hanem elfogadásra kötelezőként jelent meg, mint tévedhetetlen tanítás, bár nem minden esetben dogmatikus jelleggel lettek megfogalmazva.⁴⁶⁵

az Istennel szemben fennálló adóssága kifizetésére (vö. Mt 18,23-35). Fizetésektelen adósok vagyunk; csak abban bízhatunk, hogy elnyerjük ennek az adósságnak az elengedését. Ennek azonban feltétele, hogy mi is elengedjük a nekünk tartozók adósságát...” OBBÁGY, L., *Bűn és megbocsátás a keresztény kelet liturgiájában*, in *Teológia* 22 (1988) 37-40.

⁴⁶⁰ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 92.

⁴⁶¹ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 92-93.

⁴⁶² CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 93-94.

⁴⁶³ KEK 1757.

⁴⁶⁴ Vö. *Veritatis Splendor* 83., *Gaudium et Spes* 27.

⁴⁶⁵ Az Egyházi Tanítóhivatallal kapcsolatban utalhatunk itt az *Ad tuendam fidem* motu proprio által megváltoztatott 750. kánon 2. §-ra, mely szerint „Szilárdan el kell fogadni és vallani kell összességében és részleteiben mindazokat az igazságokat, melyeket az Egyház definitív módon hit és erkölcs kérdésében tanít, tudniillik melyek szükségesek ahhoz, hogy szentül őrizni, és hűségesen magyarázni lehessen a hitletéteményt; ellenkezik tehát a katolikus Egyház tanításával az, aki megtagadja e tételek definiált voltát.” *Ad tuendam fidem* 4. Ugyan-

Ide sorolható megnyilatkozás például az *Evangelium vitae* (1995) azon megfogalmazásai, melyek definitív jellegűek az 57., 62., 65. pontjában, ahol egyértelmű szándék mutatkozik meg a megfogalmazásból, hogy tévedhetetlen tanítást kíván közölni a pápa. Az alábbiak ezek: „Éppen ezért, azzal a tekintéllyel, amelyet Krisztus adott Péternek és utódainak, közösségben a katolikus Egyház Püspökeivel, megerősítem, hogy az ártatlan emberi élet közvetlen és szándékos kioltása mindig súlyosan erkölcstelen. E tanítást – mely azon íratlan törvényen alapszik, melyet az értelem világosságával minden ember megtalál a saját szívében – megerősíti a Szentírás, folyamatosan továbbadja az Egyház Hagyománya és hirdeti a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.”⁴⁶⁶ Másik esetben: „Éppen ezért azzal a tekintéllyel, amelyet Krisztus adott Péternek és utódainak, a Püspökökkel közösségben, akik a legkülönbözőbb módokon elítélték az abortuszt és az említett konzultációk során szerte a világon egyetértettek e tanítással, nyilvánítom, hogy a közvetlen abortusz, melyet célként vagy eszközként szándékolnak, mindig az erkölcsi rend súlyos felforgatása, mert egy ártatlan emberi élet előre megfontolt kioltása. E tanítás a természetes erkölcsi törvényen és a Szentíráson alapszik, az Egyház Hagyománya továbbadta és tanítja a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.”⁴⁶⁷ És végül „összhangban Elődeim tanításával és közösségben a katolikus Egyház Püspökeivel megerősítem, hogy az eutanázia Isten Törvényének súlyos megsértése, mert egy emberi személy szándékos megölése, ami erkölcsileg elfogadhatatlan. E tanítás a természetes erkölcsi törvényen és a Szentíráson alapszik, az Egyház Hagyománya továbbadta, és tanítja a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.”⁴⁶⁸

Megkérdézhajjuk azt, hogy mi a célja az önmagában rossz cselekedetek felsorolásának az Egyházban, akkor azt válaszolhatjuk, hogy ezen felsorolással az Egyház, egy objektív erkölcsi rendet kíván megállapítani, mely nem tartalmaz kivételt, és független a szándéktól és körülményektől.⁴⁶⁹

A cselekvő alany célja, szándéka (finis operantis): meghatározza a cselekvés minősítését. Az objektíve jó cselekvés rosszá válhat, ha valaki, pl. ha valaki számításból teszi, vagy hogy mást lekötelezzen vagy kiszolgáltatottá tegyen, azaz a jó színe alatt, valamilyen negatív, önző érdek húzódik meg.

ezen dokumentum változtatta meg az 1371. kánon 1. pontját is, ami szerint makacs elutasítók esetében önmagától beálló kiközösítést is kilátásba helyez. Majd pedig a keleti kánonkönyvben is hasonló változásokat ír elő.

⁴⁶⁶ *Evangelium Vitae* 57.

⁴⁶⁷ *Evangelium Vitae* 62.

⁴⁶⁸ *Evangelium Vitae* 65.

⁴⁶⁹ Vö. TARJÁNYI, Z., *Az erkölcsteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 91.

Az objektíve rossz tárgyat még rosszabbá tehet, vagy kevésbé rosszá. Pl. lopni hobbiból, vagy megélhetésből, nem mindegy. De a tárgya szerint rossz cselekedetet sem teszi jóvá a jó szándék. Az alapelv, a cél nem szentesíti az eszközt.⁴⁷⁰

A *körülmények* (circumstantiae), ahhoz, hogy a tett minőségéhez hozzájáruljanak, erkölcsi körülménynek kell, hogy legyen. Ilyen körülmények a következők: „Ki (quis): milyen idős, gyerek vagy felnőtt; milyen életállapotú, milyen a lelkiélet szintje? Mit (quid): a tárgy mennyiségére vonatkozik, pl. egyszer és jelentéktelen értékűt lopott, vagy sokszor és nagy összeget? Hol (ubi): profán, vagy szent helyen hangoskodott? Milyen eszközökkel (quibus auxiliis): voltak-e bűntársai a cselekedetben? Hogyan (quomodo): előre megfontolva, vagy hirtelen haragból, meggondolatlanul követte el tettét? Mikor (quando): nagybőjtben vagy azon kívül hanyagolta el a pénteki bünbánati napokat, ill. a bűnben élés időmennyiségére vonatkozik ez a szempont. Miért (cur): ez a tetten kívül álló célra utal, tehát gyakorlatilag megegyezik a szándékkal, a finis operantis-sal.”⁴⁷¹

Az erkölcsi körülmény megváltoztathatja 1, A cselekedet faját, pl. tisztaság ellen egy szerzetes vét, vagy egy világi krisztushívő. 2, A minősítés fokát, pl. súlyosbító körülmény, ha az ember saját szüleitől lop. 3, A bűn teológiai faját, pl. bocsánatos bűnből súlyos bűn lehet, ha az a másik ember tudatos tönkretételéért van. Illetve az erkölcsi körülmények képezhetik az erkölcsileg közömbös tettek, cselekedetek erkölcsi megítélését. A tárgyat tekintve jót, a körülmények rosszá tehetik; a tárgyat tekintve jót még jobbá és a tárgyat tekintve rosszat még rosszabbá.⁴⁷²

A következményeket a KEK a körülmények közé sorolja, mivel egy cselekmény minden következményét nem láthatjuk előre, így véglegesen sosem tudhatjuk, hogy objektíve helyese egy-egy cselekvés, de a tiltáshoz mindig elég lehet egy hatalmas rossz következmény. Például a dohányzás tüdőrákhoz vezethet, ezért lehet tiltani.⁴⁷³

A Katolikus Egyház Katekizmusa a körülményeket a cselekedet másodlagos összetevőjének tartja, és olyan hatást ad neki, mely által a „cselekedetek erkölcsi jósága, vagy rosszasága növekedjék vagy csökkenjen... A körülmények önmagukban nem módosíthatják maguknak a cselekedeteknek az erkölcsi minőségét; nem tehetik sem jóvá, sem helyessé az önmagukban rossz cselekedetet”.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Vö. TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 89-90.

⁴⁷¹ TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 89

⁴⁷² Vö. TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 88-89.

⁴⁷³ Vö. TUBA, I., *Keresztény erkölcsstan. Jegyzet a piarista gimnáziumok számára*, Budapest, 2000, 29.

⁴⁷⁴ KEK 1754.

Összességében azt mondhatjuk, „hogy a tárgy, a szándék és a körülmények alapján minősítjük az emberi cselekvést (KEK 1749). A tárgy az értelem számára felismerhető jó, ami az embert lelkiismeretében kötelezi (KEK 1750). A szándék nem tesz jóvá vagy jogosulttá tárgy szerinti helytelen cselekedetet (KEK 1753). Tehát az erkölcsileg jó cselekedetben mindhárom tényező jósága benne van (KEK 1755)”,⁴⁷⁵

Tarjányi Zoltán ezen túl megemlíti két esetet, amelyek a tettek további aspektusait mutatják ez a *cooperatio* és a *duplex effectus*. A *cooperatio* a tettek közösségi dimenzióját vizsgálja, aminek alapja az, hogy hatással vagyunk egymás cselekedeteire, és amennyiben egy adott tettben együttműködünk mással, vagy másokkal, ez a *cooperatio*. Formális együttműködés, ha a másik cselekvő szándékával tudatosan azonosulunk, materiális együttműködés, ha eltérjük a másik tettét, segédkezünk benne, de nem értünk vele egyet. A *cooperatio* kérdéskörébe tartozik: parancs adása, tanácsolás, felbujtás, buzdítás, helyeslés, segédkezés, hallgatás, engedés, információ őrzése. Ahhoz, hogy erkölcsileg jó legyen számunkra a cselekedet, melyben kooperatíván veszünk részt, a jó cselekedetben formálisan kell részt vennünk. De ha formálisan veszünk részt más bűnében, akkor az nekünk is ugyanolyan rossz tett, bűn, mint az elkövetőjének. Ha azonban materiálisan rákényszerülünk rosszban való részvételre, akkor is szükségünk van, valami jó célra, hogy lelkiismeretünket megnyugtassuk.

A *duplex effectus* lényege, hogy az ember kiélezett helyzetekben kell, hogy meghozzon olyan döntéseket, melyek esetében nem áll rendelkezésre kellő idő a mérlegelésre. A jó, és a rossz keveredik a cselekvésben ilyenkor. Ilyen esetben az alapelv az, hogy az ember az esetek közül a kisebb rosszat válassza. Ez kompromisszumot jelent, de nem elvtelenséget, két rossz közül a kevésbé rosszat választani. A kettős hatás elvét csak akkor vagyunk jogosultak használni, ha valóban csak két megoldás közül lehet választani.⁴⁷⁶ Általános példa erre, amikor szülés közben komplikáció lép fel, és az orvos kénytelen mérlegelni, hogy vagy az anya, vagy a gyerek maradjon életben.⁴⁷⁷

3.2.1.2. Büntetőjogi alapelvek

A gyóntatónak sokszor nem elégséges erkölcsi alapon megállapítani egy tett súlyosságát, hanem szükséges az is, hogy tisztában legyen azon körülményekkel, és esetekkel, melyeknél nem pusztán egy bűnnel áll szemben, hanem már egy Egyház által büntetendő cselekménnyel, amelyek esetében sokszor a feloldozási hatalmában is korlátozva van. Mondhatjuk azt, hogy

⁴⁷⁵ TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 91-92.

⁴⁷⁶ Vö. TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálteológia I.*, Budapest 2005, 92-93.

⁴⁷⁷ Valószínű azonban az is, hogy a politika területén ez az elv sokszor alkalmazásra szorul. Kétpártrendszerben a hívő mindig a kisebb rosszat köteles választani, amikor a választásokon szavazatát kéri.

ezen esetek a bűn minősített esetei. Azonban alapelveként ezek alkalmazására csak akkor kell sort keríteni, ha a büntetés célja, a (tettes megjavítása, közösség védelme) más módon nem érhető el.⁴⁷⁸ Ennek oka, „mivel kimerültek, vagy elégtelenek a megelőzés, a kérlelés lelki-morális-pasztorális eszközei, melyek a botrány okozta károk jóvátételét, az igazságosság megsértett rendjének a helyreállítását, illetve a vétkes megjavítását célozták... Ugyanakkor, ha a büntetés elérte célját, nem szabad a tettest továbbra is büntetés alatt tartani.”⁴⁷⁹ „Elmondható kissé provokatív módon, hogy a kánoni büntetés a mielőbbi elengedésre irányul. Amennyiben betöltötte sajátos szerepét, vagyis a vétkes a botrányt, a megsértett igazságosságot helyreállította, és a vétkes megjavult.”⁴⁸⁰ „A büntetések elrendelése, alkalmazása, kiszabása, kinyilvánítása és elengedése a kormányzati hatalom gyakorlásával jár, s ezzel a hatalommal az illetékes eljárások rendelkeznek.”⁴⁸¹

Amiért is ezen alapelveket tárgyaljuk, az azzal magyarázható, mert az Egyház nem pusztán külső fórumon érintett ezen esetek megítélésében, hanem szentségi fórumon is. „A gyóntató, mint ilyen, ugyanakkor önmagában nem rendelkezik semmiféle kormányzati hatalommal külső fórumon,⁴⁸² tehát nincs illetékessége a büntetésekkel, jelen esetben azok elengedésével kapcsolatban. Mindazonáltal vannak olyan esetek, ahol a büntetésnek vannak kapcsolódási pontjai a bűnbocsánat szentségével, annak ellenére, hogy a törvényhozó törekedett a szentségi és a büntető fórum megkülönböztetésére és kellő elkülönítésére.”⁴⁸³ Azaz bizonyos esetekben, mint látni fogjuk, a gyóntató belső fórumon feloldozást adhat olyankor is, ha az illető gyónó egyházi büntetés alatt áll.

Ebben az alponthoz tehát ezt tárgyaljuk, de nem kívánjuk itt az adott eseteket felsorolni, hanem csakis azon szükséges követelményeket, melyek esetében a bűncselekmény beállhat. „Az egyházi büntetőjogban is a külső fórumon zajló tett számít, a büntetendő cselekmény (delictum), nem pedig a pusztán bűn, mint olyan (peccatum) von szankciót maga után. Ugyanakkor azonban lehetségesek az egyházban pusztán belső fórumon beálló, bár hatásaikban a külső fórumot is érintő büntetések (pl. a még ki nem nyilvánított önmaguktól beálló büntetések).”⁴⁸⁴ „Büntetendő cselekménynek a büntető törvény, vagy parancs szándékosság, vagy gondatlanság miatt súlyosan beszámítható, külső megsértését nevezzük.”⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 602-603.

⁴⁷⁹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147.

⁴⁸⁰ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 148.

⁴⁸¹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147.

⁴⁸² Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 233.

⁴⁸³ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 148.

⁴⁸⁴ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 603. Itt sem szabad elfelejteni, hogy a CCEO nem ismeri az önmagától beálló büntetést, kivétel a pápaválasztási törvény, ahol a keleti katolikusok is kiközösítésbe

A „büntetendő cselekmény lényeges elemei a következők: 1. *Tárgyi elem*: a törvény vagy a parancs külső, de nem feltétlenül nyilvános vagy mások által ismert áthágása. A törvény vagy a parancs nem pusztán tételes egyházi törvény lehet, hanem az ún. természeti törvény vagy tételes isteni törvény áthágása is (ha ez az 1399. k. szerint büntethető). 2. *Alanyi elem*: erkölcsileg és jogilag súlyos beszámíthatóság. A beszámíthatóság a cselekedetnek a sajátossága. A tett akkor beszámítható, ha emberi módon, vagyis tudatosan és szabadon megy végbe. Az áthágás beszámíthatóságának oka lehet szándékosság (*dolus*) vagy (vétkes) gondatlanság (*culpa*), melyet a kötelező gondosság elmulasztásának is nevezhetünk (vö. 1321. k. 2. §). Megjegyzendő, hogy a Codex szerint a szándékosan elkövetett cselekmény fokozottabban büntethető, mint a gondatlanságból elkövetett áthágás. Ez utóbbi ugyanis csak akkor büntethető, ha ezt a törvény vagy a parancs jelzi (uo.). Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a kötelező gondosság elmulasztása miatt egyéb áthágás címén ne lehetne kártérítési igényt érvényesíteni (vö. 128. k.). Ez ugyanis nem büntetés. 3. *Törvényi elem*: a törvényhez vagy a parancshoz fűzött büntető szankció. Az ilyennel el nem látott törvény áthágása az 1399. k. szerint büntethető. *Alapvető jogvédelem* szól emellett, hogy ha valaki a szabályt külsőleg megszegte, ez részéről beszámítható volt (1321. k. 3. §).⁴⁸⁶ Természetesen, mint minden vélelem, ez is megdönthető, ha a beszámíthatatlanság beigazolódik. Amint láthatjuk, ahhoz, hogy egy büntetendő cselekmény valóban büntethető legyen, teljesednie kell a három előbb említett feltételnek, és szükséges az is, hogy semmilyen képtelenség ne álljon fenn, ne legyen mentő körülmény, amely miatt a büntetés már nem szabható ki és enyhítő körülmények figyelembevételével a kiszabott büntetés mérséklődik. Igaz ma is az elv, miszerint: „Szükséges az is, hogy a bűn a maga nemében befejezett, illetve hatást elért legyen”⁴⁸⁷ olyan esetekben, amelyeknél nincs külön kiemelve az a szándék a törvényben, hogy már a kísérlet is büntetendő. A jelenlegi szabályozás is megőrzi ezt az alapelvet, melyet az 1328. kánon ír elő, amikor a kísérletről és az önkéntes elállás hatásairól beszél.⁴⁸⁸

esnek. Megjegyezhetjük, hogy a CIC-ben csökkent az önmagától beálló kiközösítések száma a CIC 17-hez képest.

⁴⁸⁵ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 609.

⁴⁸⁶ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 610.

⁴⁸⁷ Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények)*, Budapest 1921, 189.

⁴⁸⁸ Vö. „1. §. Aki egy büntetendő cselekmény elkövetésére valamit tett vagy elmulasztott, de akaratán kívül, mégsem hajtotta végre a büntetendő cselekményt, azt nem sújtja az elkövetett büntetendő cselekményre rendelt büntetés, hacsak a törvény vagy a parancs másként nem rendelkezik. 2. §. Ha a cselekmények vagy mulasztások természetüknél fogva a büntetendő cselekmény végrehajtására vezetnek, az elkövetőt vezeklésnek vagy büntető óvintézkedésnek lehet alávetni, hacsak nem önként állt be az elkezdett büntetendő cselekmény végrehajtásától. Ha azonban botrány, más súlyos kár vagy veszély keletkezett, az elkövetőt, még ha önként állt is el, megfelelő büntetéssel lehet büntetni, mégis enyhébbel, mint ami a befejezett büntetendő cselekményre van rendelve.” CIC 1328. kánon

Büntetendő cselekmény *kísérletéről* akkor beszélünk, ha: 1. kezdetben megvolt a büntetendő cselekmény elkövetésének szándéka, 2. megkezdődött a cselekmény végrehajtása, 3. a büntetendő cselekmény nem nyert befejezést. A jogi hatások függenek a befejezetlenség okától, a cselekmény és a mulasztás természetétől. A, Ha a befejezetlenség oka a tettes önkéntes elállása volt, a kísérlet nem büntethető, kivéve, ha a cselekmény természeténél fogva büntetendő cselekmény végrehajtására vezető volt, és belőle botrány vagy más súlyos kár, veszély fakadt. Ez utóbbi esetben a tettes megfelelő büntetéssel büntethető, de ennek a büntetésnek enyhébbnek kell lennie, mint ami a befejezett cselekményért járna (1328. k. 2. §) B, Ha a befejezetlenség oka nem önkéntes elállás volt, hanem más tényező, de a cselekmények maguk nem is vezettek természetüknél fogva a büntetendő cselekmény végrehajtására, a kísérlet ugyancsak nem büntethető, kivéve, ha ezt a törvény vagy parancs külön bünteti (1328. k. 1. §). Ilyenkor azonban önálló büntetendő cselekményről (kísérleti bűncselekmény) van szó. C, Ha a kísérleti cselekmények vagy mulasztások természetüknél fogva a bűncselekmény végrehajtására vezettek, de a tettes akaratán kívül eredménytelenek maradtak (meghiúsult bűncselekmény), a tettes vezekléssel vagy büntető óvintézkedéssel sújtható. Büntetés is kiszabható, ha a kísérlet botrányt, más súlyos kárt vagy veszélyt okozott. Ennek a büntetésnek a befejezett cselekményre rendelnél enyhébbnek kell lennie (1328. k. 2. §).⁴⁸⁹

Az *együtműködés* esetét már láttuk morális megközelítésben, most pedig büntetőjogilag is megemlítjük ezt az esetet. Láthatjuk a hasonlóságot, amennyiben valaki szándékosan együttműködik, az részesül a büntetésben is a körülmények figyelembevételének arányában.

A hatályos törvénykönyv megkülönbözteti a főtettest (auctor principalis) a többi együttműködőtől (complex). Együtműködők azok, akik a büntetendő cselekmény elkövetésére vonatkozó közös szándékkal működnek együtt a cselekményben. A, Utólag kimondandó büntetés esetén, a büntető törvényben vagy parancsban kifejezetten nem említett együttműködők ugyanolyan büntetést kapnak, mint a főtettes, vagy azzal egyenlő súlyú vagy enyhébb más büntetést (1329. k. 1. §). B, Önmagától beálló büntetés esetén, a törvényben vagy a parancsban nem említett együttműködők belesznek a büntetendő cselekményhez fűzött önmagától beálló büntetésbe, ha: 1. szükséges közreműködők, vagyis olyanok, akik tevékenysége nélkül a büntetendő cselekményt nem követték volna el, és 2. a büntetés olyan természetű, hogy alkalmazni lehet rájuk (1329. k. 2. §).⁴⁹⁰

Kiszabásuk szerint „a büntetések lehetnek utólag kimondandók (ferendae sententiae) melyek nem sújtják a tetteket addig, amíg ki nem szabták rá azokat, vagy önmagától beálló (latae

⁴⁸⁹ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 616.

⁴⁹⁰ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 617.

sententiae), melyek magával a cselekmény elkövetésével hatályba lépnek (1314. k.), de bizonyos hatásaik csak akkor jelentkeznek, ha beállásukat a bíró vagy a hatóság hivatalosan megállapította (kinyilvánította).⁴⁹¹ Az önmagától beálló büntetések a latin jog sajátossága a keleti jog nem él ezzel a lehetőséggel, kivétel, hogy a pápaválasztási törvény előírásai vonatkoznak a keletiekre is.

„A CIC 17 önmagától beálló büntetést tartalmaz. Ezekből 16 cenzúra: 5 felfüggesztés (1370. k. 2. §, 1378. k. 2. §, 1383. k. 1390. k. 1. §, 1394. k. 1. §), 4 egyházi tilalom (1370. k. 2. §, 1378. k. 2. §, 1390. k. 1. §, 1394. k. 2. §) és 7 kiközösítést, melyből kettőt az ordinárius vagy a megbízott pap elengedhet (1364. k. 1. §, 1398. k.), 5 pedig a Szentszéknek van fenntartva (1367. k., 1370. k. 1. §, 1378. k. 1. §, 1382. k., 1388. k. 1. §). Önmagától beálló jóvátevő büntetés csak egy van a CIC-ben: az 1383. k. szerinti egy évre szóló eltiltás. A Codex óta kiadott új önmagától beálló kiközösítés sújtja azokat, akik technikai eszközökkel felveszik vagy tömegtájékoztatási eszközök útján terjesztik, amit a gyóntató és a gyónó mond (SC Fid, Decr., Congregatio pro, 1988 IX. 23: AAS 80, 1988, 1367).⁴⁹² Illetve még egy új rendelkezés született, ami önmagától beálló büntetéseket ír elő, ez pedig a pápaválasztási törvény, amit II. János Pál pápa adott ki 1996-ban. „Az Universi Dominici Gregis⁴⁹³ kezdetű apostoli rendelkezés kimondja – önmagától beálló kiközösítésbe kerülnek mindazok a személyek, akik nem tartják meg mindazt a titkot, ami a választásra vonatkozik. Ugyancsak önmagától beálló kiközösítés büntetésébe esnek mindazok, akik a választás során a simónia bűncselekményét követik el, vagy akik elfogadják valamely személy megvétőzésára irányuló megbízást, vagy akik bármiféle olyan alkut kötnek, amivel másokat szavazatuk valakire történő leadására, vagy megtagadására tudnák kényszeríteni.”⁴⁹⁴ Ezen utóbbi esetek Szentszéknek fenntartott esetek.

A büntetés mértéke lehet meghatározott, amikor a törvény adja meg, vagy meghatározatlan, amikor a kiszabó határozza meg a büntetés módját. Utóbbi esetben azonban a kiszabó nem élhet örökre szóló büntetésekkel.⁴⁹⁵

3.2.1.3. Képtelenség a bűncselekményre

„Akik tudatos és szabad emberi cselekedetre képtelenek, azok a dolgok természeténél fogva képtelenek bűncselekmény elkövetésére is. Aki pedig állapotszerűen híjával van értelme

⁴⁹¹ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 604.

⁴⁹² ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 605. Vö. SC Fid, Decr., Congregatio pro, 1988 IX. 23: AAS 80, 1988, 1367

⁴⁹³ Vö. *Universi Dominici Gregis* AAS 88 (1996) 305-343., Budapest 2005, 58., 78-82.

⁴⁹⁴ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 156-157.

⁴⁹⁵ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 605-606.

használatának, az a jog szerint akkor is képtelennek minősül büntetendő cselekmény elkövetésére, ha olyankor szegte meg a törvényt vagy a parancsot, amikor egészségesnek tünt (1322. k., vö. 99. k.)⁴⁹⁶ Érthető ezen elv első része, hiszen az ilyen személy bünt sem képes elkövetni, mivel nem felel meg a kettő kritériumnak sem, tudva és akarva. Jogilag azonban láthatjuk, hogy a „világos pillanatok” problémáját megoldotta a törvényhozó, de a világos pillanatokban elkövetett tett, azért bírhat erkölcsi súllyal, tehát nem mint büntetendő cselekmény, hanem mint bűn.

3.2.1.4. Mentő körülmények

Ha az elkövető személyében képes is büntetendő cselekmény elkövetésére, a törvény vagy a parancs áthágóját a jog (1323. k.) mentesíti a büntetés alól, ha: 1, Tizenhatodik életévét még nem töltötte be. Ettől eltérően a CCEO tizennegyedik életévről beszél (CCEO 1413. k. 1. §) 2, Hibáján kívül nem tudta, hogy törvényt vagy parancsot szeg meg. A tudatlansággal azonos megítélés alá esik a tévedés és a figyelmetlenség is.⁴⁹⁷ 3, Fizikai erő vagy olyan véletlen hatására cselekedett, amelyet nem láthatott előre, vagy amely ellen, bár előre látta, nem tudott védekezni (vö. 125. k. 1. §) 4, Súlyos félelemtől kényszerítve vagy szükségből, illetve súlyos kellemetlenségtől készítve cselekedett. A viszonylagosan súlyos félelem is mentő körülmény. Nem mentesít viszont sem a félelem, sem a szükség, sem a súlyos kellemetlenség, ha a cselekedet belsőleg rossz vagy a lelkek kárára válik. Szükséghelyzet akkor áll fenn, ha a személy kényszerítve érzi magát, hogy magát vagy valaki mást megmentse az őt fenyegető súlyos kár tényleges veszélyétől. 5, Jogos védelemből cselekedett az igazságtalanul ellene vagy más ellen támadóval szemben, feltéve, hogy ennek során a kellő mérsékletet megtartotta. 6, Nem rendelkezett értelme használatával. Ez akkor is mentő körülmény, ha az elkövető csak a cselekmény pillanatában volt értelme használatának híján. Nem áll fenn viszont ez a mentő körülmény bizonyos olyan helyzetekben, amikor az illető saját hibájából került ebbe az állapotba (vö. 1324. k. 1. § 2, 1325. k.⁴⁹⁸) 7, Hibáján kívül úgy vélte, hogy fennáll valamelyik a 4. vagy az 5. pontban említett körülmények közül.

Ezek a mentesítő okok részben magának a dolognak a természetéből adódnak, hiszen a 2., 3., 5., 6. és a 7. pontban említett esetekben meg sem valósul a büntetendő cselekmény, mivel

⁴⁹⁶ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 611.

⁴⁹⁷ A tudatlanság külső fórumon is kifejti a hatását, nem pusztán belső fórumon hat. Pl. CIC 15. kánon 2. §, 1323. kánon 2°, 1324. kánon 9°, 1325. kánon Vö. ERDŐ, P, *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23.

⁴⁹⁸ Részegség vagy más hasonló olyan lelki zavar amelyben ő volt a hibás. Vö. CIC 1324.kánon 1. § 2. A vaskos vagy hanyag vagy szándékos tudatlanság, illetve ha kifogás keresése végett élnek mesterségesen előidézve különböző mentő körülményeket pl. részegség. Vö. CIC 1325. kánon A CIC 11. kánon is utal ilyen tény fennállásnak következményeire. Vö. ERDŐ, P, *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23.

hiányzik vagy nem súlyos a beszámíthatóság. Más mentesítő okok pedig a törvényhozó tételre rendelkezéséből fakadnak. Illetve azt sem feledhetjük, hogy részleges törvény is rendelhet el más mentő körülményeket, mégpedig akár egyetemes szabállyal, akár egyes büntetendő cselekményekre (1327. k.). Parancsban azonban csak olyan mentesítő körülmények állapíthatók meg, melyek a parancsban rendelt büntetéstől mentesítenek.⁴⁹⁹

Összességében elmondhatjuk, hogy a törvényhozó a latin jogrendben bár megtartotta a jogot, hogy büntető rendelkezéseket hozzon, és ezen belül az önmagától beálló büntetések intézményét, de ennek bekövetkeztéhez ténylegesen az alapos tudás, a tiszta akarati döntés és szándékosság szükségeltetik. Ezen körülmények azonban ismét nem érintik a tett morális értékelését, hogy az jó, vagy rossz, de mint bűn azonban befolyásolhatja annak súlyosságát, azaz a súlyos bűnből bocsánatos lehet. Kivételt képez ez alól a korhatár kérdése az első pont, mivel már hét éves kortól vélelmezzük a gyerekekről, hogy értelmének elégséges használatával rendelkezik, azaz bűnt tud elkövetni, és nem csak bocsánatos bűnt, hanem súlyos bűnt is, sőt olyat is, amit az egyház jogrendje bűncselekménynek tart (pl. abortus). Mint láttuk korábban a gyóntató felkészültsége és kellő atyai magatartása ilyenkor elengedhetetlenül fontos.

3.2.2. Enyhítő körülmények

„Enyhítő körülményeknek szokás nevezni azokat a jelenségeket vagy mozzanatokat, melyek a tettes alanyi bűnösségét enyhébb színben tüntetik fel, vagy a cselekményt tárgyi szempontból kisebbítik.”⁵⁰⁰ A körülmények alapján csökkentik a beszámíthatóságot, de nem olyan mértékben, hogy a bűncselekmény megtörténhessen, azaz a büntetést a delikvens elkerülhesse. A körülményeknek jelentős részét maga a Codex felsorolja (1324. k. 1. §). Lehetségesek azonban a bírótól felismert vagy a részleges törvényben megállapított, illetve parancsban rendelt büntetések vonatkozásában a törvényben meghatározott egyéb enyhítő körülmények is legyenek.

Az 1324. k. 1. §-ában felsorolt enyhítő körülmények fennállása esetén az áthágó nem mentesül ugyan a büntetéstől, de mérsékelni kell a törvényben vagy a parancsban megállapított büntetést, vagy vezeklést kell helyette alkalmazni.⁵⁰¹ Ugyanezekben az esetekben az önmagától beálló büntetések nem sújtják a tettet (1324. kánon 3. §).

Az 1324. kánon felsorolása alapján így összegezhetjük ezeket az enyhítő körülményeket: 1, Értelem tökéletlen használata. 2, Értelem használatának hiánya részegség vagy más hason-

⁴⁹⁹ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 611-612.

⁵⁰⁰ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 613.

⁵⁰¹ Vö. CCEO 1415. kánon

ló olyan lelki zavar miatt, amelyben ő volt a hibás. 3, súlyos szenvedély hevében követték el a cselekményt, mely azonban nem előzte meg, és nem akadályozta meg teljesen a lélek mérlegelését és az akarat beleegyezését (ha a mérlegelést és akaratit beleegyezést teljesen megakadályozta, akkor már mentő körülményről beszélünk, amit feljebb már említettünk), és feltéve, hogy magát a szenvedélyt nem szándékosan keltette fel vagy táplálta az elkövető. 4, Kiskorúság, aki betöltötte már a tizenhatodik évét. 5, Viszonylagosan súlyos félelem, vagy szükség, vagy súlyos kellemetlenség, ha a büntetendő cselekmény belsőleg rossz vagy a lelkek kárára válik. 6, Jogos védelem, amikor nem tartotta meg a kellő mérsékletet. 7, Súlyos és igazságtalan provokálóval szemben követték el. 8, Aki saját hibájából fakadó tévedésből úgy vélte, hogy fennáll a súlyos félelem, megfélemlítés, súlyos kellemetlenség, jogos védelem helyzete. 9, Aki hibáján kívül nem tudott a törvényhez vagy a parancshoz fűzött büntetésről. (A törvény vagy parancs vétlen nem tudása azonban már mentő hatású.) 10, Akinek nem teljes a beszámíthatósága, de mégis súlyos. Az 1324. kánon 2. §. pedig megengedi a bírónak, hogy ha más olyan körülmény áll fenn, amely a büntetendő cselekmény súlyosságát csökkenti, akkor azzal élhet.⁵⁰²

Erdő Péter az enyhítő körülmények felsorolása után megemlíti két kivételt, amikor bár megvan a mentő, vagy enyhítő körülmény léte, az mégsem fejtheti ki hatását a büntetés mentességére vagy enyhítésére nézve. Ezt a két kivételt az 1325. kánon fogalmazza meg: 1, Vaskos, vagy hanyag, illetve a szándékos tudatlanság. 2, Mesterségesen előidézett részegség, lelki zavar vagy szándékosan táplált szenvedély (pl. drogok használatával).⁵⁰³ A vaskos tudatlanság akkor áll elő, ha az illető vétkes hanyagságból csekély ismereteket szerzett, a szándékos tudatlanság pedig akkor, ha valaki azért nem szerezte meg a szükséges ismereteket, nehogy gátolja őt a bűnében.⁵⁰⁴

Nem szabad elfelednünk, hogy a gyóntató esetében vélelmezzük a megfelelő ismeretek birtoklását, de ez a vélelem, mint minden vélelem megdönthető. Ezen vélelem alapja, mint láttuk a fakultás birtoklása, amellyel a megyéspüspöke őt alkalmasnak tartja a lelkek üdvösségének ilyen formában való szolgálatára.⁵⁰⁵ Azonban ez jelenti azt is, hogy a gyóntató ismer-

⁵⁰² Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 614. és CIC 1324. kánon

⁵⁰³ Vö. CIC 1325. kánon: „A vaskos vagy hanyag, vagy a szándékos tudatlanságot sohasem lehet figyelembe venni az 1323. és 1324. kán. Előírásainak alkalmazása során; ugyanígy nem lehet figyelembe venni a részegséget vagy más lelki zavart, ha mesterségesen keresték őket a büntetendő cselekmény elkövetése vagy mentése érdekében, hasonlóképpen azt a szenvedélyt sem, amelyet valaki szándékosan kelt vagy táplál magában.”

⁵⁰⁴ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 615.

⁵⁰⁵ „Allein der Ortsoberrhirt kann für deinen Bereich Priestern die Beichtbefugnis übertragen (c. 969 § 1). Vor der Verleihung muß er sich (gegebenfalls durch eine eigene Prüfung) vergewissern, daß der Priester die nötige Vorbildung hat (c. 970), Die reguläre Abschlußprüfung des Theologische-Studiums und die pastorale Einführung im praktischen Jahr sind ein solcher Nachweis.” WEIGAND, R., *Das Bußsakrament*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg: Pustet 1999, 841-856.

retekben való elmélyedése önszorgalmi feladat, lelkiismereti kötelesség, melyet érezzen hivatásával járó elengedhetetlen feladatnak.

3.2.3. Súlyosbító körülmények

A súlyosbító körülmények fennállása esetén a bíró a delikvenst a törvényben vagy parancsban meghatározottnál súlyosabban büntetheti. A bíró maga dönti el, hogy él-e ezzel a lehetőséggel. Azonban az egyetemes jogban felsorolt súlyosbító körülményekhez, az önmagától beálló büntetések esetét kivéve, a bíró más büntetést, vagy vezeklést adhat hozzájuk.

A súlyosbító körülményekről az 1326. kánon rendelkezik.⁵⁰⁶ A kánon első paragrafusa sorolja fel azokat.: 1, A visszaesés, A, ha az illetőt már elítélték, vagy kinyilvánították az önmagától beálló büntetést, B, ha a körülményekből a rossz akaratban való makacsságra lehet következtetni. 2, A méltóság, továbbá a hatáskörrel vagy a hivatallal való visszaélés a büntetendő cselekmény elkövetése érdekében. A CIC méltóságnak nevezi a püspökséget (339. kánon 2. §.), és a bíborosságot (351. kánon 3. §, és 833. kánon 2). Itt csak akkor beszélhetünk súlyosbító körülményről, ha az elkövető bírja a méltóságot és nem akkor, ha ő a sértett. De ez nem jelenti azt, hogy az Egyház jogrendje nem védené a szent szolgálattevőket a sajátságos módján, erre utal az 1370. kánon.⁵⁰⁷ 3, A kötelező gondosság elmulasztása, ha A, a büntetést gondatlanságból eredő bűncselekményre rendelték, B, a tettes az eseményt előre látta, C, mégis elmulasztotta a megelőzésre szükséges óvintézkedések megtételét, amelyeket pedig bárki megtehetett volna.

Hasonlóan, mint az enyhítő körülményeknél láttuk, a jogrend a súlyosbító körülményeknél is lehetőséget biztosít, hogy egyéb körülményeket tegyenek hozzá a felsoroláshoz,⁵⁰⁸ azonban ezt már nem teheti meg a bíró (kivéve, ha püspökké van szentelve és megyéspüspök), mivel ezt csak részleges törvény útján lehetne megtenni, viszont pusztán pappá szentelt személy nem hozhat részleges törvényeket.

A törvényhozó szándéka ezzel minden bizonnyal az, hogy ne lehessen semmilyen személyes körülményt kreálni azért, hogy az illető súlyosabb büntetést kapjon. Másrészt az alapgondolat nem a szenvedés elmélyítése, hanem a tettes mielőbbi megjavítása, és ezért a bünte-

⁵⁰⁶ Vö. CIC 1326. kánon

⁵⁰⁷ CIC 1370. kánon: 1. §. Aki a római pápa ellen fizikai erőszakot alkalmaz, az Apostoli Szentszéknak fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik; ehhez, ha az illető klerikus, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint más büntetést is hozzá lehet adni, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is. 2. §. Aki ugyanezt felszentelt püspökkel szemben teszi meg, önmagától beálló egyházi tilalomba, és ha klerikus, önmagától beálló felfüggesztésbe is esik. 3. §. Aki klerikus vagy szerzetes ellen alkalmaz fizikai erőszakot, a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetésből, megfelelő büntetéssel büntetendő.”

⁵⁰⁸ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 615-616.

tő intézkedések esetén is látni fogjuk azt, ahhoz hogy beálljanak minden körülménynek együttesen kell, hogy fennálljanak, ahhoz, hogy kifejtsék a büntetést, és ehhez alap hozzáálláshoz nézve itt is a felsorolt súlyosbító körülményeket, csakis szűken szabad értelmezni. Ezt a gondolatot maga a törvénykönyv fogalmazza meg a 18. kánonban. „Azokat a törvényeket, melyek büntetést állapítanak meg, a jogok szabad gyakorlását korlátozzák, vagy törvény alóli kivételt tartalmaznak, szorosan kell értelmezni.”⁵⁰⁹

3.3. A gyóntatói hatalommal való élés korlátai

3.3.1. Általános elvek

Jelen fejezetünkben alapvetően Kuminetz Géza⁵¹⁰ alapján elemezzük azokat a korlátokat, melyet az Egyház a gyóntató atya gyóntatási joghatóságának határaivá tesz, mint a megvalósult bűn súlyosságát, mind pedig a közösséget ért igazságtalanság miatt. Mint láttuk ezen esetek fenntartottsága nevelő, elrettentő célzatú, és a morális megítélésen túl a büntetőjog előírásainak megfelelést kívánja meg a delikvens részéről. „A büntetőjog előírásai elsősorban a külső fórumra vonatkoznak,⁵¹¹ és a büntetések elrendelése, alkalmazása, kiszabása, kinyilvánítása és elengedése a kormányzati hatalom gyakorlásával jár, s ezzel a hatalommal az illetékes előljárók rendelkeznek.”⁵¹² Illetékes előljárón értjük a pápát, aki a világegyház részére írhat elő egyetemes büntetőjogi szabályokat, és részleges jogalkotás terén a megyéspüspököt, aki a saját egyházmegyéjében tarthat fenn magának bizonyos eseteket az általános jogban meghatározott eseteken felül.⁵¹³ „Alapvetően le kell szögezni, hogy nem minden elkövetett bűnt lehet az egyházon belül külső fórumon szankcionálni. Bár minden bűn, legyen az a legtitkosabb módon elkövetett is, nemcsak az Istent, hanem az egész egyházi közösséget is sérti,

⁵⁰⁹ CIC 18. kánon

⁵¹⁰ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147-152.

⁵¹¹ A büntetőjog és a belső fórum, valamint a gyóntatás kapcsolatáról lásd bővebben: HUIZING, P., *De iudicio poenali in foro poenitentiali*, in *Periodica* 75 (1986) 255-272; DE PAOLIS, V., *Aspectus theologici et iuridici in systemate poenali canonico*, in *Periodica* 75 (1986) 221-254; DE PAOLIS, V., *Coordinatio inter forum internum et externum in novo iure poenali canonico*, in *Periodica* 72 (1983) 403-433; COCCOPALMERIO, F., *Sacramentum poenitentiae et ius poenale in structura Ecclesiae*, in *Periodica* 64 (1975) 393-405; COCCOPALMERIO, F., *Natura ecclesialis sacram poenitentiae et actualis recognitio iuris poenalis*, in *Periodica* 63 (1974) 223-230.

⁵¹² KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147.

⁵¹³ Ilyen eset fenntartása akkor válhat szükségessé, ha súlyos kár keletkezését idézi elő az adott cselekedet, és annak száma nem csak egy esetet jelent az egyházmegyében, hanem egyre gyakoribb, de még megfelelően ritka ahhoz, hogy a fenntartás elrettentésül szolgáljon. Mind látni fogjuk az abortusz esetében a fenntartottság teljes szigorral való élése vélhetőleg nagyobb gondot jelentene, mint az, hogy esetszámtól függetlenül a megyéspüspökök évről évre felhatalmazzák gyóntatóikat ilyen esetre.

bíróságon csak a nyilvános büntetteket lehet tárgyalni. Ennek oka, hogy bármely emberi, belsőleg rossz cselekedetet, amíg nem érinti a társadalmi (külső egyházi) rendet, nem tartozik a büntető hatalom hatáskörébe, vagyis nem minden bűn büntetendő cselekmény, de minden büntetendő cselekmény bűn.”⁵¹⁴ „Ugyanakkor, ha a büntetés elérte célját, nem szabad a tettet továbbra is büntetés alatt tartani. Ezért különösen is fontos, hogy az ún. cenzúrákat mielőbb feloldják,⁵¹⁵ amennyiben a vétkes felhagyott a makacssággal (a contumacia recessit). Ennek a jelének látszik az, ha a vétkes szentgyónáshoz kíván járulni, viszont köti a büntetés. Ebből látszik, hogy néha a belső szentségi fórumon is szükség van bizonyos kormányzati hatalom gyakorlására a büntetés elengedése (remissio delictorum) végett.”⁵¹⁶

„A gyóntató, mint ilyen, ugyanakkor önmagában nem rendelkezik semmiféle kormányzati hatalommal külső fórumon,⁵¹⁷ tehát nincs illetékessége a büntetésekkel, jelen esetben azok elengedésével kapcsolatban. Mindazonáltal vannak olyan esetek, ahol a büntetésnek vannak kapcsolódási pontjai a bűnbocsánat szentségével, annak ellenére, hogy a törvényhozó törekedett a szentségi és a büntető fórum megkülönböztetésére és kellő elkülönítésére.

Utalunk a kiközösítés és az egyházi tilalom gyógyító büntetéseire, melyek hatásai között ott van a szentség vételének tilalma, tehát a bűnbánat szentsége vételének tilalma is. Mindaddig, amíg a büntetést az 1354-1356. kk. előírásai szerint el nem engedik, vagyis meg nem szüntetik, az érintett nem járulhat a bűnbocsánat szentségéhez.”⁵¹⁸ A büntetés elengedésére tehát azok jogosultak, akiket a jog erre felhatalmaz, vagy pedig a büntetést elengedő törvény, vagy parancs erre másokat is felhatalmazhat. Újra fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy a büntetendő cselekményeket szorosan kell értelmezni, és mint a megnevezett kánonokban látjuk, a Szentszéknek fenntartott eseteket is szorosan kell értelmezni.⁵¹⁹

⁵¹⁴ ARTNER, P., *Néhány megjegyzés a VI. parancs elleni bűnök kánonjogi vonatkozásairól*, in *Kánonjog 7* (2005) 65-73.

⁵¹⁵ „Szemben az 1917-es CIC szóhasználatával, mely a cenzúrák feloldozásáról (absolutio) és a jóvátevő (megtorló) büntetések alóli felmentésről (dispensatio) beszélt, a hatályos Egyházi Törvénykönyv egységesen a büntetések elengedéséről (remissio) szól.” ERDŐ, P., *Az egyházi büntetések elengedése*, in AA.VV., *Békés Imre ünnepe kötet*, Budapest 2000, 115-124. Nyilvánvalóan a dolog lényege ugyanaz, ám ez a fogalomhasználat világosabban fejezi ki azt, hogy a feloldozás a rendi hatalom gyakorlása, míg a büntetések elengedése kormányzati cselekedet a gyónás keretén belül.

⁵¹⁶ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147-148.

⁵¹⁷ Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 233.

⁵¹⁸ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 148.

⁵¹⁹ Vö. 1354. k.: „1§ Az 1355-1356. kán.-ban felsoroltakon kívül, ugyancsak elengedhetik az illető büntetését is mindazok, akik a büntetéssel megerősített törvény alól felmentést adhatnak, vagy a büntetéssel fenyegető parancs alól felszabadíthatnak. 2§. A büntetést elengedő törvény vagy parancs ezen kívül másokat is felhatalmazhat a büntetés elengedésére. 3§. Ha az Apostoli Szentszék a büntetés elengedését magának, vagy másoknak fenntartotta, a fenntartást szorosan kell értelmezni. 1355. k. 1§ A törvény által rendelt és már kimondott vagy kinyilvánított büntetést, ha nincs az Apostoli Szentszéknek fenntartva, elengedheti: 1. az az ordinárius, aki a büntetés kimondására vagy kinyilvánítására a pert elindította, vagy személyesen, illetve más által a büntetést határozatilag kimondta vagy kinyilvánította. 2. az elkövető tartózkodási helyének ordináriusa, de – hacsak rendkívüli körül-

Nézzük most meg ezen jog által és egyedi felhatalmazással bírók körét, hogy mire vannak felhatalmazva Kuminetz Géza összegzése alapján.⁵²⁰

1, *Minden felszentelt püspök* (megyés, koadjutor, segéd, emeritus, címzetes),⁵²¹ de csakis szentségi gyónásban,⁵²² elengedheti az összes önmagától beálló és még nem kinyilvánított olyan büntetéseket (cenzúrák,⁵²³ jóvátevő büntetések), melyek elengedése nincs a Szentszéknek fenntartva (1355. k. 2§). (Ezek a következő kiközösítések: 1, az eucharisztikus színek meggyalázása, 2, a pápa elleni fizikai erőszak, 3, a bűntárs feloldozása halálveszélyen kívül, 4, püspökszentelés pápai megbízás nélkül 5, a szentségi pecsét megsértése.) Önmagától beálló jóvátevő büntetés csak egy van a jelenlegi jogban, ha egy katolikus püspök elbocsátó nélkül szentelne olyan személyt, aki nem a saját alárendeltje.⁵²⁴ A büntetés elengedése és a szentségi feloldozás feltételezi a kellő penitenciát, ami főleg az okozott károk, botrány helyreállításában kell, hogy álljon.⁵²⁵ Annak a püspöknek, aki szentségi gyónásban elengedi ezeket a büntetéseket, nem kötelessége azt parancsolni a gyónónak, hogy külső fórumon forduljon más ordináriushoz vagy más illetékes hatósághoz, mivel az általa adott feloldozás (ez most a büntetés elengedésére vonatkozik) érvényes mindkét fórumon. Ellenben, ha a büntetést kinyilvánították, vagy kiszabták már, a pusztán felszentelt püspöknek sem áll hatalmában a büntetést elengedni belső szentségi fórumon.⁵²⁶

2, *A penitenciárius kanonok*, akit a megyéspüspök jelöl ki erre a feladatra (bármely papot kijelölhet a püspök káptalan hiányában) hivatalának erejénél fogva, szentségi fórumon elengedheti a Szentszéknek fenn nem tartott önmagától beálló, még ki nem nyilvánított gyógyító

mények miatt nem lehetetlen – az 1. sz.-ban említett ordinárius megkérdezése után. 2§. A törvény által rendelt és még ki nem nyilvánított önmagától beálló büntetést, ha nincs az Apostoli Szentszéknek fenntartva, az ordinárius elengedheti alárendeltjeinek és azoknak, akik területén tartózkodnak, vagy ott követték el a büntetendő cselekményt, és elengedheti bármelyik püspök is, de szentségi gyónásban”.

⁵²⁰ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 197-199; Rudolf Weigand a gyóntatási joghatóság elemzésekor a felsorolást a pápával kezdi.: A pápának az egész egyházra van gyóntatási joghatósága. Ő az, aki ezt egyedül minden korlátozás nélkül birtokolja. A jogosultság mindenki más esetében a pápai előjogok által néhány esetre fenntartott korlátozással használható. Vö. WEIGAND, R., *Das Bußsakrament*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg: Pustet (1999) 841-856.

⁵²¹ Vö. ERDŐ, P., *Az egyházi büntetések elengedése*, in AA.VV., *Békés Imre ünnepi kötet*, Budapest 2000, 115-124.

⁵²² A nélkül teheti ezt, hogy a gyónónak előírná azt, hogy külső fórumon felfolyamodással éljen az illetékes előljáráshoz, a büntetés elengedése végett. Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 241.

⁵²³ Cenzúráknak minősülnek a kiközösítések, az egyházi tilalmak és a felfüggesztések.

⁵²⁴ Ám ha alaposabban megvizsgáljuk a Kódex rendelkezéseit, találunk még néhány ilyen önmagától beálló, jóvátevő büntetést, így a 194. k. előírása szerint ipso iure elveszítik (megfosztás vagy elmozdítás) egyházi hivatalukat azok a személyek, akik elveszítik klerikusi állapotukat, akik klerikus létükre házasságot kísérelnek meg, akik közismerten elhagyták a katolikus hitet. Hasonló a 694. k. 1§ rendelkezése is, szerzetes esetére, akik közismerten elhagyták a katolikus hitet, vagy akik szerzetes létükre házasságot kíséreltek meg. Vö. DEPASQUALE, A., *Pene latae sententiae nel Codice* (particolarmente quelle riservate alla Sede Apostolica), in AA.VV., *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni di Mendola 5), Milano 1997, 155-156.

⁵²⁵ Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 241.

⁵²⁶ Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 239.

büntetéseket (tehát jóvátevő büntetéseket nem engedhet el, csak cenzúrákat, beleértve a fel-függesztést is). E hatalma nem delegálható, annak ellenére, hogy ez a penitenciárius kanonok hivatalához tartozik, tehát rendes kormányzati (végrehajtói) hatalom, ám a törvény kifejezett rendelkezése értelmében nem lehet delegálni.⁵²⁷ Ugyanakkor ez a hatalom kiterjed mindenki-re, akik az egyházmegyében kérik szolgálatát (508. k. 1§). Az egyházmegyéje határain kívül pedig csak az egyházmegyéjében lakóhellyel, illetve pótlakóhellyel rendelkező hívek vonatkozásában élhet vele.

3, *A kórház-, börtön-, illetve hajólelkésznek felhatalmazása van arra, hogy szolgálati helyén (és csakis ott) feloldozást adjon a nem fenntartott és még ki nem nyilvánított önmagától beálló cenzúrák alól* (566. k. 2§). Úgy tűnik, hogy ez a felhatalmazása a fenti lelkészeknek csak belső fórumra vonatkozik, de nem csak a szentségi belső fórumra.⁵²⁸

4, *Minden pap, még akkor is, ha meg van fosztva attól, hogy gyóntasson, érvényesen és megengedetten oldoz fel minden halálveszélyben lévő gyónót minden cenzúra (Szentszéknek fenntartott esetek is) és bűn alól, még akkor is, ha van a közelben fakultással rendelkező gyóntató* (976. k.).⁵²⁹ Felgyógyulás esetén szükséges egy hónapon belül az illetékes hatósághoz fordulnia a gyónónak. Mint lejjebb látjuk, a gyóntató is megteheti ezt helyette.

5, *A gyóntató szintén szentségi fórumon elengedheti azokat az önmagától beálló kiközösítéseket és egyházi tilalmakat, még a felsőbb hatóságnak fenntartottakat is, feltéve, ha a gyónónak nehéz lenne a súlyos bűn állapotában megmaradnia az illetékes elöljáró intézkedéséhez szükséges időn át* (CIC 1357. kánon. 1§ és CCEO 729. kánon). Ha a gyóntató indokolt esetben elengedi a gyónó büntetését, köteleznie kell a gyónót arra, hogy visszaesés terhe alatt egy hónapon belül az illetékes elöljáróhoz, vagy felhatalmazással rendelkező paphoz forduljon és kövesse annak az utasításait.⁵³⁰ Ez a felfolyamodás a gyóntató útján is történhet, természetesen a gyónó nevének említése nélkül (CIC 1357. kánon 2§).⁵³¹ Erdő Péter véleménye szerint,

⁵²⁷ Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 241.

⁵²⁸ Vö. DE PAOLIS, V. – CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI*, (Manuali 8) Roma 2000, 269.

⁵²⁹ Ez esetben a kiszabott és kinyilvánított büntetéseket is elengedheti és feloldozást adhat alóluk. Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, 241. A régi 17-es jog alapján keletkezett gyóntatói zsebkönyv a gyóntatási joghatóság supplet ecclesiae esetét is elemzi. Három esetet tanulmányoz: 1, halálaos veszedelemben, 2, a hívek általános tévedésben, 3, a valószínű joghatóság esetét. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 16-22.

⁵³⁰ Vö. MAZZOLA, R., *La pena latae sententiae nel diritto canonico. Profili comparati di teoria generale*, Milano 2002, 332-333.

⁵³¹ Vö. CITO, D., *La remissione della pena canonica*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO. (a cura di), *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni di Mendola 5), Milano 1997, 126.

a gyónó számára kijelölt időt hasznos időnek, tehát nem folyamatos időnek kell tekinteni a 201. kánon 2. § figyelembe vételével.⁵³²

Amennyiben a gyóntató tesz eleget a felfolyamodási kötelezettségnek, recursus-nak, akkor ahhoz fordul, akinek az adott esetre van fakultása a felmentésre. A recursusban fiktív névvel kéri meg az illetékes hatóság utasítását. A felfolyamodás szóban is megkérhető,⁵³³ így feltételezhető, hogy telefon útján is, bár nem lenne elég diszkrecionális mód. Tomka Ferenc szerint: „Magyarországon minden esetben az ordináriushoz kell folyamodni.”⁵³⁴ A gyóntatónak egy hónap áll rendelkezésére, és a gyónásban meg kell beszélnie a gyónóval, hogy hol és mikor keresheti fel őt azért, hogy az ordinárius (megfelelő felhatalmazással bíró személy) által kiszabott elégtételt közölhesse vele.

A recursus azonban elhagyható, ha az erkölcsileg, vagy fizikailag lehetetlen. Ilyen eset lehet, ha a gyónó nagy nehézségek árán tudna visszatérni gyónása helyére, ha a gyóntató távozna el onnét, és nem tér oda vissza, illetve, ha nem lehet érintkezni valamilyen ok miatt az egyházmegyei hatósággal.⁵³⁵

Összegezve ezen elveket mondhatjuk „szentségi fórumon történő büntetés-elengedés esetében mindig ki vannak zárva a kinyilvánított és a kiszabott büntetések, ez alól csak a halálveszély esete a kivétel; továbbá a püspök esetét (elbocsátó nélküli szentelés) kivéve, ki vannak zárva a jóvátevő büntetések. A Szentszéknek fenntartott önmagától beálló büntetéseket bármely pap elengedheti halálveszély esetén, továbbá bármely gyóntató abban az esetben, ha a gyónónak nehéz lenne a súlyos bűn állapotában maradnia. Az önmagától beálló, ki nem nyilvánított és nem fenntartott gyógyító büntetéseket elengedheti a penitenciárius kanonok, vagy a lelkész és a gyóntató, és minden pap a gyónó halálveszélye esetén. Felfolyamodásra csak a sürgős szük-

⁵³² Vö. ERDŐ, P., *Az egyházi büntetések elengedése*, in AA.VV., *Békés Imre ünnepi kötet*, Budapest 2000, 115-124. és KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, *Kézirat*, Budapest 2007, 149-151.

⁵³³ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 154.: „Példa a recursus szövegére: Reverendissime Domine! Titius (Titia) contraxit excommunicationem ob delictum... Cum casus urgentior fuit, eum iuxta c. 1357. absolvi. Ticius (Titia) nunc recurrit ad recipienda mandata, per me confessorem N. N. habitans in...– Magyarul: Főtisztelendő Püspök Úr! Titius (Titia) kiközösítésbe esett... bűn elkövetése miatt. Mivel a „casus urgens” esete állt fenn, feloldoztam az 1357.k. alapján. Titius (Titia) most a további kötelezettségre véget fejeztetve folyamodik a Püspök Úrhoz gyóntatója által, akinek címe:...”

⁵³⁴ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 154.

⁵³⁵ Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 154-155. A gyakorlatban: „1. A gyóntató kérdezze meg őt: tudta-e, hogy ezt a bűnt az egyház súlyosan bünteti? Ha erről nem tudott semmit, akkor feloldozható, de figyelmeztetni kell őt, ha újra elkövetné, kiközösítésbe esnék, és súlyos elégtételt kell kapnia. 2. Ha a gyónó tudta a cenzurát vagy legalább sejtette, már beleesett a büntetésbe. Ekkor a gyóntató fontolja meg a) nincs-e valamilyen felmentő ok a cenzura alól (pl. súlyos félelem), b) hogy van-e felhatalmazása a feloldozásra. 3. Ha „sürgős esetről” van szó, akkor oldozza fel őt, és – ha lehetséges a recursus – kérje meg, hogy bizonyos idő múlva térjen vissza, hogy közölhesse vele a püspök által adott penitenciát (illetve maga adjon neki súlyos elégtételt.) 4. Ha nincs szó „sürgős esetről”, és a gyóntatónak nincs felhatalmazása ajánlhatja a gyónónak, hogy forduljon olyan gyóntatóhoz, akinek van felhatalmazása.” Uo. 155.

ség és a halálveszély elmúltá után van szükség. Sürgős szükség esetén a gyónónak ez mindig kötelezettsége, míg a halálveszély esetén csak akkor, ha Szentszéknek fenntartott büntetésről, vagy kiszabott illetve kinyilvánított önmagától beálló büntetésről van szó.”⁵³⁶

3.3.2. Konkrét esetek

A latin egyházjog feltételezi, hogy a gyóntató ezen eseteket ismeri, mégpedig a pontos jogi tényállást, ami egyedül eredményezi a büntetés beálltát. E nélkül nem tudná megítélni, hogy adott-e a büntetés vagy nem.⁵³⁷ Éppen ezért, most szükségesnek tartjuk ezen esetek felsorolását, említve azon körülményeket is, amikor beáll a büntetés. Ebben a fejezetben alapvető forrásként Kuminetz Géza felosztásait⁵³⁸ és Erdő Péter magyarázatait használjuk.⁵³⁹

3.3.2.1. Szentszéknek fenntartott büntetések

Mivel a gyóntató csakis belső fórumon oldozhat fel önmagától beálló, de még ki nem nyilvánított büntetéseket, ezért ezen esetekben az Apostoli Penitenciáriához kell felfolyamodni halálveszély esetén is.

1. Eucharisztikus színek meggyalázása (2367. kánon)⁵⁴⁰. Az eucharisztikus színek, az átváltoztatott kenyér, vagy bor, meggyalázásának három módja lehet. 1, Az eucharisztia ledobása vagy eldobása, nem illő helyre való tiszteletlen odaöntése, kiöntése tudatosan. Illetve azok akarattal történő és súlyos megvetést kifejező kezelése, meggyalázása. 2, Az eucharisztia szentségtörő célra való elvitele. 3, Az eucharisztia szentségtörő célra való magánál tartása akár nyilvánosan, akár titkosan. Mindhárom esetnél szentségtörő szándékkal való elkövetés hozza magával a büntetést, ami önmagától beálló kiközösítés Apostoli Szentszéknek fenntartva. Ezen túlmenően mással is büntethető, pl. klerikus esetén a klerikusi állapotból való elbocsátással.

2. A pápa elleni fizikai erőszak (1370. k. 1§)⁵⁴¹. A tényállás tartalma külső, fizikai erőszak alkalmazása a pápa ellen. „Ez a tényállás a pápa tetteleges bántalmazását (laesio corporis), szabadságának (laesio libertatis), méltóságának (laesio dignitatis) megsértését foglalja magá-

⁵³⁶ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 157.

⁵³⁷ Vö. HUIZING, J. P., *Beichtväter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Essen Ludgerus (1985) 363-371.

⁵³⁸ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 147-160.

⁵³⁹ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 639-670.

⁵⁴⁰ CIC 1367. kánon: „Aki az átváltoztatott színeket meggyalázza vagy szentségtörő célra elviszi vagy magánál tartja, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik; a klerikust ezenfelül más büntetéssel is lehet még büntetni, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is.”

⁵⁴¹ CIC 1370. kánon „1. §. Aki a római pápa ellen fizikai erőszakot alkalmaz, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik; ehhez, ha az illető klerikus, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint más büntetést is hozzá lehet adni, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is.”

ba.”⁵⁴² Büntetés, önmagától beálló kiközösítés Apostoli Szentszéknek fenntartva. Ezen túlmenően mással is büntethető, pl. klerikus esetén a klerikusi állapotból való elbocsátással. Kivétel önvédelem.

3. A bűntárs feloldozása (1378. k. 1§)⁵⁴³ Arra a papra vonatkozik, aki halálveszély esetén kívül feloldozza azt, aki a hatodik parancsolat elleni bűnből bűntársa volt. Bűntársnak minősülnek azok, akik a bűncselekmény elkövetésében közös szándékkal vettek részt, mindketten objektíve és szubjektíve súlyos és külső bűnt követtek el még akkor is, ha ez beszédben, vagy nézésben állt. „Bűntárs lehet bárki (férfi, nő, serdületlen gyermek),⁵⁴⁴ akivel a pap akár felszentelése előtt bármiféle tisztátalan tettet követett el.”⁵⁴⁵ Tomka Ferenc szerint „mindkét félnek akarattal és tudatosan kell vétkeznie; vagyis a bűntársnak tudnia kell, a bűn elkövetésekor azt is, hogy pappal vétkezik. A feloldozás tilalma fennáll akkor is, ha a bűntárs a gyónás közben ismeri fel a gyóntatóban azt, akivel vétkezett. Ha azonban a gyónása közben nem ismeri fel a papban bűntársát, akkor a papnak nem kell figyelmeztetnie őt erre. Amennyiben a bűntárs ezt a bűnét már másnál meggyónta, gyóntathatja, de csak szükség esetén. Abban az esetben, amikor kölcsönösen felismerik egymást, a gyóntató köteles figyelmeztetni a bűntársát, hogy nem oldozhatja fel.”⁵⁴⁶

4. A pápai megbízás nélküli püspökszentelés bűncselekménye (1382. k.)⁵⁴⁷ Ez vonatkozik a pápai megbízás nélküli püspökszentelést végzőre, társszentelőkre, és az ilyen módon történő felszentelt személyre.

5. A gyónási titok megsértése (1388. k. 1§)⁵⁴⁸ Csakis a gyónási titok közvetlen megsértését kell alatta érteni, mégpedig szándékosan. Akkor valósul meg, ha a gyóntató felfedi mind a gyónó személyét, mind bűnét. Nem számít a gyónási titok megsértésének az, ha a gyónó en-

⁵⁴² KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 156.

⁵⁴³ CIC 1378. kánon „1. §. Az a pap, aki a 977. kán. előírása ellen cselekszik, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik.” Artner Péter hangsúlyozza: „A tiltás önmagában nem büntetés, hanem csupán a pap gyóntatási fakultásának személyre szóló lehatárolása. Olyan inhabilitáló törvény, ami a papot incapax-szá teszi ezen bűn és az adott bűntárs vonatkozásában. Ilyenkor a közös bűn, mintegy fenntartott bűn jelenik meg, aminek a feloldozásához a papnak nincs fakultása”. ARTNER, P., *Egyházi tisztaság bitortlása és a tisztaság gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.

⁵⁴⁴ Bűntárs az a személy, aki „külsőleg beleegyezett valamely nemi bűnbe. Az mindegy, hogy az illető férfi-e vagy nő, gyermek-e avagy felnőtt. De szükséges, hogy a bűn kölcsönös legyen, hogy mindkettő bűnrészes legyen. Viszont nem szükséges, hogy mindegyik cselekedjék; elég, ha az egyik cselekszik, a másik beleegyezik. Viszont nincs bűntárs, ha a másik ellenáll, alszik, részeg, örült”. Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 217.

⁵⁴⁵ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 156.

⁵⁴⁶ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 156.

⁵⁴⁷ CIC 1382. kánon: „Az a püspök, aki pápai megbízás nélkül valakit püspökké szentel, valamint aki tőle a szentelést kapja, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik.”

⁵⁴⁸ CIC 1388. kánon: „1. §. Az a gyóntató, aki a gyónási titkot közvetlenül megsérti, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik; aki pedig csak közvetve teszi ezt, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint büntetendő.”

gedélyt ad a gyóntatónak valami felfedésére, amit a gyóntatásban hallott. „A gyónásban hallott dolgok elbeszélésére csak a gyónó adhat engedélyt, de még ez esetben is vigyáznunk kell arra, hogy mások ne gondoljanak a gyónási titok megsértésére.”⁵⁴⁹ „A gyónási titok kiterjed: 1, az összes halálos és bocsánatos bűnökre, akár igazi bűnök, akár pedig csak a gyónó gondolta őket azoknak, 2, a bűnük tárgyára, körülményeire, a bűntárs személyére és bűneire; 3, a feloldozás megtagadására; 4, a feladott elégtételre; 5, a gyónótól említett kísértésekre; 6, azokra a testi, szellemi és lelki gyengeségekre, amelyeket a gyóntató gyónás közben ismert meg gyónójáról. 7. Nem beszélhet a gyóntató arról sem, hogy valaki rosszul végezte a gyónást.”⁵⁵⁰

A gyónási titok gyóntató által közvetett megsértését is kötelező büntetni utólag kimondandó nem meghatározott büntetéssel, amely esetben a Szentszék is illetékes,⁵⁵¹ illetve mindenki, aki gyónásból szerzett információval visszaél is sújtható ilyen büntetéssel. Kérdés az, hogy ezen esetekben kihez kell felfolyamodni? Mivel a büntetés szövege nem tesz kitélt arra vonatkozólag, hogy Szentszéknek van fenntartva, ezért ezen utóbbi esetekben külső fórumon az ordinárius az illetékes. Bővebben később visszatérünk erre a kérdésre.⁵⁵²

6. Pávaválasztással kapcsolatos fenntartott esetek (Universi Dominici Gregis⁵⁵³) „Önmagától beálló kiközösítésbe kerülnek mindazok a személyek, akik nem tartják meg mindazt a titkot, ami a választásra vonatkozik. Ugyancsak önmagától beálló kiközösítés büntetésébe esnek mindazok, akik a választás során a simónia bűncselekményét követik el, vagy akik elfogadják valamely személy megvétőzésára irányuló megbízást, vagy akik bármiféle olyan alkut kötnek, amivel másokat szavazatuk valakire történő leadására, vagy megtagadására tudnák kényszeríteni.”⁵⁵⁴ A későbbiekben részletesebben utalunk erre az esetre.

A Hittani Kongregációnak vannak fenntartva bizonyos súlyosabb bűncselekmények nyilvánítása, illetve a büntetés kiszabása (Ebben az esetben a kongregáció bíróságként jár el).

⁵⁴⁹ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 157.

⁵⁵⁰ TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996, 157.

⁵⁵¹ „A gyónási pecsét indirekt megsértése pedig kötelező, meghatározatlan és utólag kimondandó büntetést von maga után (1349. k.). A Szentszék közelebbről ebben az esetben belső fórumon az Apostoli Penitenciáriát, külső fórumon pedig a Hittani Kongregációt jelenti (Pastor Bonus, art. 118). A gyónási pecsét indirekt megsértésekor is illetékes az ügy kivizsgálására és eldöntésére a Hittani Kongregáció. (Vö. GEROSA, L., *Segreto confessionale e diritto-dovere dei ministri del culto di astenersi dal deporre in processi penali. Brevi annotazioni canonistiche*, in *Rivista Teologica di Lugano*, 10 (2005) 265-272.)” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 179.

⁵⁵² Vö. Dolgozatunk 6.4. alpontjával

⁵⁵³ Vö. Universi Dominici Gregis Vö. AAS 88 (1996) 305-343., Budapest 2005, 58., 78-82.

⁵⁵⁴ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 156-157. Ilyen esetben, ha az elkövető keleti rítusú lenne, az a törvény értelmezésének és alkalmazásának nagy nehézsége elé állítaná a kánonjogászt, amint azt maga Lorenzo Lorusso is – Jézus Minambresre hivatkozva – megerősíti. LORUSSO, L., *Alcune osservazioni sul sacramento della penitenza nella legislazione della Chiesa Cattolica*, in *Folia Canonica* 2 (1999) 217-229.

Ezek az esetek tehát immár nem pusztán a belső fórumra tartoznak⁵⁵⁵ (legalábbis amennyiben bíróság elé kerültek; vagy ha elindult az ügy kivizsgálása), ezért a gyóntatónak tudnia kell, hogy az alábbi esetekben nem engedheti el a büntetést. Ezek a szabályok egyformán vonatkoznak úgy a keleti, mint pedig a latin szertartású hívekre és gyóntatókra.⁵⁵⁶ Olyan esetek ezek, amikor a cselekmény immár nem pusztán titkos, hanem nyilvánosságra került, netán botrányt, súlyos erkölcsi kárt okozott, azaz semmiképp sem belső fórum, mivel nem titkosak. Ezek a súlyosabbnak minősülő bűncselekmények főleg a szentségek fegyelmeire vonatkoznak, nevezetesen négy bűncselekmény az Eucharisziára,⁵⁵⁷ három pedig a bűnbánat szentségére.⁵⁵⁸ Van továbbá még egy fenntartott bűncselekmény, mely az erkölcsökre vonatkozik. Amennyiben klerikus (tehát diakónus, pap és püspök) kiskorú személlyel (tizennyolcadik életévét be nem töltött) a hatodik parancs elleni bűnben vétkezik.⁵⁵⁹

Amennyiben a hit elleni bűncselekmények miatti önmagától beálló kiközösítés kinyilvánításáról lenne szó, abban az esetben figyelembe kell venni azt, hogy ezek a bűncselekmények csak akkor valósulnak meg, ha a tett külső (tehát nem csak belső, gondolati cselekmény) és ha társadalmi vonatkozása is van (pl. botrányt okozott).⁵⁶⁰

⁵⁵⁵ Vö. ERDŐ, P., *Foro interno e foro esterno nel diritto canonico*, in *Periodica* 95 (2006) 3-35. „eiusdem Congregationis pro Doctrina Fidei competentiam tamquam Tribunalis Apostolici... Normas de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis...” II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Litt. Apost., Sacramentorum Sanctitatis tutela*, 2001. IV. 30. in AAS 93 (2001) 737-739.

⁵⁵⁶ Vö. GÁBOR, B., *A Hittani Kongregációnak fenntartott „DE DELICTIS GRAVIORIBUS” normái*, in *Kánonjog* 5 (2003) 73-76

⁵⁵⁷ 1) Aki az eucharisziát eldobja, szentségtörő célból viszi el és őrzi (1367. k. CIC; 1442. k. CCEO). 2) Aki megkísérli a mise celebrálását, illetve azt színleli (1378. k. 2§ 1, 1379. k. CIC és 1443. k. CCEO). 3) Az a katolikus pap, aki a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő olyan lelkésszel együtt mutatja be a misét, aki nincs érvényesen felszentelve, mivel náluk nem létezik az ún. successio apostolica, vagy mert nem ismerik el a papszentelés szentség voltát (908. k., 1365. k. CIC és 702. k., 1440. k. CCEO). 4) Aki a mise keretében szentségtörő célból csak az egyik az eucharisztikus szint konsekrálja, vagy ha misén kívül konsekrálja ugyanazokat a színeket (927. k. CIC).

⁵⁵⁸ 1) A büntárs feloldozása halálveszély esetén kívül (1378. k. 1 és 1457. k. CCEO). 2) Az a gyóntató, akik gyónás során, alkalmából, illetve ürügyén a hatodik parancs elleni bűnre csábítja a gyónót (1387. k. CIC és 1458. k. CCEO). 3) Az a gyóntató, aki a gyónási pecsétet közvetlen módon megsérti (1388. k. 1§ és 1456. k. 1§ CCEO). A bűnbánat szentsége elleni bűncselekményekről bővebben lásd: DE PAOLIS, V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218. vagy ARTNER, P., *Egyházi tisztségek bitortlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.

⁵⁵⁹ Az új szabály szigorította az 1395. k. 2§-ban előírtakat, mivel ott csak a tizenhat éven aluli kiskorúval történt vétkezés jelentette a büntető tényállást. Vö. GÁBOR, B., *A Hittani Kongregációnak fenntartott „DE DELICTIS GRAVIORIBUS” normái*, in *Kánonjog* 5 (2003) 73-76. Az új szabály szerint azonban tizennyolc éves korig, tehát a nagykorúság eléréséig kiterjed a büntető tényállás. Vö. *Epistula a Congregatione pro Doctrina fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque ordinarios et Hierarchas interesse habentes: de delictis gravioribus eidem Congregatione pro Doctrina fidei reservatis* in AAS 93 (2001) 785-788.: „Delictum contra mores, videlicet: delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum.”

⁵⁶⁰ Vö. ERDŐ, P., *Foro interno e foro esterno nel diritto canonico*, in *Periodica* 95 (2006) 3-35.

3.3.2.2. Ordináriusnak fenntartott büntetések

A) Önmagától beálló felfüggesztések (*suspensiones*):

1. Klerikus fizikai erőszakot alkalmazott felszentelt püspökkel szemben (1370. k. 2. §). A tényállás tartalma külső, fizikai erőszak alkalmazása a püspök ellen. Kivétel önvédelem.

2. Az a klerikus, aki jóllehet nem pap, mégis megkísérli az eucharisztikus áldozat bemutatását (1378. k. 2. § 1) és az a klerikus, aki érvényes feloldozást adni nem tud, de mégis megkísérli azt, vagy szentségi gyónást hallgat meg (1378. k. 2. § 2).⁵⁶¹

3. Az a felszentelt személy, akit egy katolikus püspök elbocsátó nélkül szentelt fel (tehát más alárendeltjét szentelte így, 1383. k.).

4. Klerikusnak, aki hamisan jelentette fel a hatodik paranccsal kapcsolatban a gyóntatót (1390. k. 1. §).⁵⁶²

5. Klerikus, aki akár csak polgárilag is házasságot kísérelt meg (1394. k. 1. §). A tényálláshoz szükséges, a valódi házassághoz elegendő beleegyezés és valamilyen nyilvános házasságkötési forma.

B) Önmagától beálló egyházi tilalmak (*interdicta*):

1. Az a személy (világi és klerikus egyaránt), aki fizikai erőszakot alkalmaz felszentelt püspökkel szemben (1370. k. 2. §). A tényállás tartalma külső, fizikai erőszak alkalmazása a püspök ellen. Kivétel önvédelem.

2. Aki nincs pappá szentelve (de nem klerikus), ám ennek ellenére misézne, vagy szentségi feloldozást adna, illetve ha gyónást hallgatna meg (1378. k. 2. §).

3. Az a személy (világi és klerikus egyaránt), aki a gyóntatót a hatodik paranccsal kapcsolatban ártatlanul vádolja és hamisan feljelenti (1390. k. 1. §). Tényállás, a gyóntató rágalmozása szexuális bűnre csábítás bűncselekményével egyházi eljárás előtt tett hamis feljelentés formájában.

4. A nem klerikus örökfogadalmas szerzetes, aki akár csak polgárilag is házasságot kísérelt meg (1394. k. 2. §). A tényálláshoz szükséges, a valódi házassághoz elegendő beleegyezés és valamilyen nyilvános házasságkötési forma.

⁵⁶¹ Bővebben ezzel kapcsolatban lásd: DE PAOLIS, V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218. A kánon megkísérlésről szól Velasio De Paolis szerint viszont: „Csak az kísérelhet meg valamit, aki alapvetően képes lenne az adott dologra, csak a jelen szituációban valami miatt nem teheti meg, mert képessége hiányzik...”, ezért arra következtet, hogy ez a paragrafus, csak papokra vonatkozik. Ezzel természetesen nem tudunk egyetérteni, mivel pappá nem szentelt személy is hallgathat gyónást, ha magát papnak adja ki. Artner Péter a büntetés különbségére is felhívja a figyelmet: „más büntetés van kiszabva klerikusokra és laikusokra. Az előbbiek latae sententiae felfüggesztésbe, míg az utóbbiak latae sententiae egyházi tilomba esnek...” ARTNER, P., *Egyházi tisztségek bitortlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.

⁵⁶² Ezzel kapcsolatos bővebb információkat lásd: DE PAOLIS, V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218.

C) *Önmagától beálló kiközösítések (excommunicationes):*

1. A hitehagyó, eretnek és szakadár (1364. k. 1. §).⁵⁶³ Szükséges az, hogy más is észlelje. Nem vonatkozik viszont azokra, akik a katolikus egyházzal nem teljes közösségben lévő keresztény közösségekben lettek keresztelve és nevelve.

2. Aki sikeres magzatelhajtást végzett (1398. k.). Vonatkozik a terhesség bármely szakaszában sikeresen végrehajtott abortuszra.⁵⁶⁴ És vonatkozik a büntetés azokra is, akik ebben nélkülözhetetlenül akár fizikai, akár erkölcsi közreműködők voltak. Vonatkozik a magzat megölésére, bármilyen módon került is rá sor, így nem csak a méhen belüli cselekmény számít.⁵⁶⁵

3. Gyónási titok megsértése egyéb módon (Hittani Kongregáció általános határozata 1988⁵⁶⁶) Akik technikai eszközökkel felveszik vagy tömegtájékoztatási eszközök útján terjesztik, amit a gyóntató és a gyónó mond. „Amikor a „gyónó” vagy más személyek a valódi, vagy színlelt gyónásban akár a gyónótól, akár a gyóntatótól mondottakat – valamilyen technikai eszközzel – a) felveszik vagy b) tömegtájékoztatási eszköz útján közlik.”⁵⁶⁷

Utólag kimondandó büncselekmények esetén, ha egyszer kiszabták azokat, úgy halálvesztély esetét kivéve szentségi feloldozást csak akkor lehet kapni alóluk, ha a büntetést korábban kiszabó hatóság elengedi azokat. Az elengedés kérése történhet a gyóntató útján is, aki az elkövető nevében kéri a büntetés elengedését.

A) *Utólag kimondandó cenzúrák:*

⁵⁶³ A korábbi Kódex eretnekeknek minősítette azokat is, akik eretnek babonákat üztek. Így az asztaltáncoltatókat, a szellemidézőket, a jósokat, a spiritisztákat, stb. Vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 205.

⁵⁶⁴ „A kérdés végül a Pápai Kódexmagyarázó Bizottság elé került, amely azt a választ adta, hogy abortuszon (magzatelhajtáson) a magzat megölését kell érteni, bármily módon és eszközzel (pl. spirállal, gyógyszerrel), és a fogantatás pillanatától kezdve bármilyen időben (akár a 'fejletlen', akár a 'fejlett' magzatnak az anyaméhből való eltávolítása, vagy méhen kívüli in vitro megtermékenyítés során történő elpusztítása révén) is kövessék el azt...” HÁMORI, A., *Az abortusz büntetendő cselekményének kánonjogi tényállása (magyar állami jogi összehasonlítással)*, in *Kánonjog 4* (2002) 85-96.

⁵⁶⁵ Ha a gyónó az abortuszt tizenharmadik életévét még nem törlötte be, ha nem tudta, hogy ez a bűn büntetéssel jár, ha nincs értelmének vagy akaratának teljes birtokában, abban az esetben nem áll be a kiközösítés. Az 1323. kánon alapján pedig tizenhat életév alatt egyáltalán nem lehet büntetés alá esni, 16 és 18 között pedig csökkentett büntetés szabható ki. „Pertanto il confessore, limitandoci a evidenziare solo alcune situazioni più ricorrenti, dovrà ritenere che il penitente non è incorso nella scomunica: - se questi ha commesso il delitto di aborto prima del diciottesimo anno di età; - se questi non sapeva che a quel peccato era annessa una pena; - se non aveva la mente pienamente lucida, oppure la volontà pienamente libera... Quindi, fino a 16 anni, il fedele non è toccato da nessuna pena... Quindi, colui che non è ancora maggiorenne, ma ha compiuto i 16 anni di età, è passibile di pena in genere, ma la pena prevista per un determinato delitto deve essere «mitigata o sostituita con una penitenza».” MIRAGOLI, E., *Confessore e la remissione della scomunica per aborto procurato*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 125-142.

⁵⁶⁶ Vö. SC Fid, Decr., *Congregatio pro*, 1988. IX. 23: AAS 80 (1988) 1367.

⁵⁶⁷ ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 658.

1. Cenzúrával vagy más jogos büntetéssel kell büntetni a szülőket vagy gyámokat, ha nem katolikus vallásban kereszteltetik vagy nevelik gyermeküket (1366. k.).

2. Felfüggesztéssel büntetendő a konkubinárius pap (1395. k.). Az ágyas klerikus, aki házasságot nem kísérelt meg, de tartós házasságon kívüli nemi kapcsolatot tart fenn egy különböző nemű személlyel (nővel). Illetve az a klerikus, aki a hatodik parancsolat elleni más külső bűnben botránnyosan kitart.

B) Utólag kimondandó egyházi tilalom (interdictum) kiszabásának esetei.

1. Aki az Egyház egysége ellen támad, a pápa, a püspökök iránti engedetlenséget szít, aki a Szentszék által elítélt tanokat terjeszt (1371-1375. kk.).

2. Aki fizikai erőszakot alkalmaz papok vagy szerzetesek ellen (az egyházi szolgálat megvetése miatt, 1370. k.). Külső fizikai erőszak, csakis akkor áll be a bűncselekmény, ha ez a hit, az Egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálati rend megvetéséből ered.

3) Aki az egyházi szolgálat vagy hatalomgyakorlás, vagy egyházi választás szabadságát akadályozza (1375. k.).

C) Utólag kimondandó egyházi tilalommal vagy felfüggesztéssel járó büntetések:

1. Aki simóniával szolgált ki vagy vesz fel valamely szentséget (1380. k.). Szentség evi-lági áron való adásának vagy vételének szándékával kötött megállapodáson alapuló végzését vagy felvételét jelenti.

2. Aki valamit ígér vagy ajándékozik annak érdekében, hogy – valakitől, akinek megbízatása van az Egyházban – törvénytelenül valamilyen engedményben részesüljön (hasonló büntetés illeti azt is, aki ilyen ajándékot elfogad, 1386. k.).

3. Egyházellenes társulások (1347. k.) Ilyen egyházellenes társulás előmozdítása, vezetése pl. szabadkőművesség.

D) Utólag kimondandó súlyos büntetéssel büntethető:

1. Aki nagy nyilvánosság előtt káromkodik vagy súlyosan, durván megsérti a jó erkölcsöt, vagy az Egyház ellen igazságtalan dolgokat fejez ki, vagy gyűlöletet, illetve megvetést szít (1369. k.). Módjai lehetnek: nyilvános előadás vagy összejövétel, nyilvánosan terjesztett írás, tömegtájékoztatási eszközök. Megnyilvánulásai: káromlás (Istent, szenteket, szent dolgokat) szóval vagy jellel beszámítható állapotban és szándékosan, jó erkölcs súlyos megsértése, a vallás vagy az Egyház megsértése, gyűlölet vagy megvetés szítása a vallás, vagy Egyház ellen.

„Ami a fenti büntetések elengedését illeti, a gyóntató önmagában véve egyet sem engedhet el, kivéve a halálveszély és a sürgős szükség esetét. A felszentelt püspök és a penitenciárius kanonok szentségi gyónásban elengedheti azokat a büntetéseket, melyek nincsenek a Szent-

széknek fenntartva és még nem lettek kinyilvánítva.⁵⁶⁸ Amennyiben kinyilvánításra kerültek, úgy a gyóntatónak nincs hatalma azok elengedésére. További szempont, hogy egyes önmagától beálló büntetések elengedése egyéb feltételek teljesülését is megkívánja. Így pl. a polgárilag házasságot kötött klerikus vagy örökfogadalmas szerzetes felfüggesztésének illetve egyházi tilalmának elengedése csak akkor történhet meg, ha előzőleg a polgári válás, illetve a különválás megtörtént. A fenti esetek között olyanok is vannak, melyek aligha maradhatnak titokban, tehát az illetékes hatóság igen hamar kinyilvánítja a büntetést. Ebben az esetben ismét az a helyzet, hogy a gyóntató, mint gyóntató nem rendelkezik a büntetés elengedéséhez szükséges hatalommal.”⁵⁶⁹

Most, hogy összegeztük ezen eseteket, mi is feltehetjük a kérdést Peter Huizing nyomán: mi lesz ebből a gyakorlatban? A latin Egyház legtöbb gyóntatójáról ugyanis nem lehet feltételezni, hogy pontos ismerete lenne a büntettek és büntetések, beszámíthatóság és a többi jogi feltételről. Ezen kívül nehéz gyakorlatilag lehetetlen, vagy legalább is nagyon nehéz a Szent-székhez felfolyamodni, és sokaknak nagy fáradtságba is kerülne ordináriushoz, vagy megfelelő felhatalmazással bíró paphoz fordulni. És ez elmondható a gyónóról is.

Megoldási javaslatként hozta fel azt, hogy az egész pozitív kánoni büntetőjogot a külső, vagyis nyilvános jogterületre kellene szűkíteni. Ez azonban Pio Ciprotti javaslatában azt is jelentené, a kiközösítések és tilalmak ne jelentsék a szentségi gyónásnak és a betegek kenetének felvételi tilalmát. A tanulmányi bizottságban ezen javaslat ellen felhoztak egypár teológiai érvet, ami ezen javaslat elvetését eredményezte. Ezen érvek lényege, hogy a bűnök megbocsátása egyszerre jelenti a békét és kiengesztelődést Istennel és Egyházzal, ami magába foglalja az Oltáriszentség vételét is. Az a tény, hogy valakit a gyóntató feloldozna, de a büntetése miatt nem járulhatna szentáldozáshoz önmagában egy ellentmondást hordozna. Hiszen azt sugallná, hogy Istennel kibékülne az illető, de az Egyházzal nem.

Ehhez járul hozzá a II. Vatikáni Zsinat tanítása is. A *Lumen Gentium* konstitúció az Egyházat, mint unam realitem coplexam szemléli⁵⁷⁰ és a szentgyónásnál a megbocsátás hatásként mind Istennel, mint az Egyházzal való kibékülést is említi.⁵⁷¹ Így tehát a 83-as kódexben újra megmaradt ezen két fórum találkozása olyan esetekben, amikor ki nem nyilvánított büntetésről van szó, és nehéz lenne a gyónónak a súlyos bűn állapotában megmaradni az illetékes hatóság intézkedéséig. A feloldozásnak tehát megvan a felszabadító hatása mind teológiai,

⁵⁶⁸ A penitenciárius kanonok hivatalát érvényesen csak abban az egyházmegyében gyakorolhatja, ahol ezt a tisztséget viseli; e joghatósági területen kívül pedig csak a saját egyházmegyéjéhez tartozó hívei felett.

⁵⁶⁹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 159-160.

⁵⁷⁰ Vö. *Lumen Gentium* 8.

⁵⁷¹ Vö. *Lumen Gentium* 11.

mind jogi területen. Huizing ezek után hivatkozik még a kiközösítéssel kapcsolatban a szentírási és kora kereszténykori gyakorlatra, amelyben a kettő együtt volt jelen.

Mégis a cikkében feltett kérdésére válaszul ezen fejtegetés után azt mondja, hogy kívánatos lenne a latin kánonjogi meghatározásokat – nemcsak a büntetőjogban – szisztematikusan a kivitelezhetőség szempontjából felülvizsgálni. Úgy véli, hogy túlságosan kevésbé használjuk az egyházi törvényeknek a valós élet követelményeihez való alkalmazkodó képességét. Az elmélet mérték a gyakorlat számára, de a gyakorlat is mértékadó az elmélet számára.⁵⁷²

4. A gyóntató pap magatartása a szentgyónásban

Nehéz a maga teljességében megfogalmazni, hogy hogyan is viselkedjen egy pap a gyóntásban, hiszen minden pap más és más tulajdonsággal bír, minden gyónó más és más lelkülettel, bűnessel fordul a gyóntató felé. Érezzük azt, hogy bár csak közeg a gyóntató ember és Isten, Isten és ember között, magatartásán sok múlhat, híveket nyerhet az örök életnek, vagy veszíthet el végleg. XVI. Benedek pápa nem véletlenül fogalmaz így: „A belső megújulás eme titokzatos folyamatában a gyóntató nem passzív szemlélő, hanem persona dramatis, vagyis az isteni irgalom aktív eszköze. Ezért szükséges, hogy egyesítse a jó pasztorális és spirituális érzékenységet a teológiai, morális és pedagógiai képzettséggel, ami képessé teszi, hogy a személy élményeit (érzéseit) megértse. Nagyon hasznos továbbá, hogy ismerje azok szociális, kulturális és szakmai környezetét, akik gyónni jönnek, hogy alkalmas tanácsokat és lelki és praktikus iránymutatásokat tudjon adni. Ne felejtse el a pap, hogy ebben a szentségben az atya, lelkivezető, tanító és nevelő szerepet kell betöltenie. Ez egy folyamatos képzést igényel... Az emberi bölcsességnek, a teológiai felkészültségnek tehát egyesülnie egy mély lelki vénával, ami a Krisztussal, Mesterrel és Megváltóval való imakapcsolatból táplálkozik. A papszentelés erejében a gyóntató egy különleges szolgálatot végez «in persona Christi», az emberi adottságok teljességével, amik a kegyelem által meg vannak erősítve.”⁵⁷³

⁵⁷² Vö. HUIZING, J. P., *Beichtväter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Essen Ludgerus (1985) 363-371.

⁵⁷³ „In questo misterioso processo di rinnovamento interiore il confessore non è spettatore passivo, ma persona dramatis, cioè strumento attivo della misericordia divina. Pertanto, è necessario che egli unisca ad una buona sensibilità spirituale e pastorale una seria preparazione teologica, morale e pedagogica che lo renda capace di comprendere il vissuto della persona. Gli è poi assai utile conoscere gli ambiti sociali, culturali e professionali di quanti si accostano al confessionale, per poter offrire idonei consigli ed orientamenti spirituali e pratici. Non dimentichi, il sacerdote, che in questo Sacramento egli è chiamato a svolgere il compito di padre, di giudice spirituale, di maestro e di educatore. Ciò esige un costante aggiornamento...Alla saggezza umana alla preparazione teologica occorre pertanto unire una profonda vena di spiritualità alimentata dal contatto orente con Cristo, Maestro e Redentore. In virtù dell'Ordinazione presbiterale, infatti, il confessore svolge un peculiare servizio« in persona Christi», con una pienezza di doti umane che vengono rafforzate dalla Grazia” XVI.

„A gyóntató soha ne feledje, hogy a gyónás olyan férfiak és nők számára van rendelve, akik bűnösök. Amíg az ellenkezőjére nyilvánvaló bizonyíték nincsen, a gyóntatószékbe jövő emberről föl kell tételezni a jóakaratot arra, hogy ki akar engesztelődni Istennel. Ez a jóakarot, különböző fokban, a bűnbánó és alázatos szívből fakad.”⁵⁷⁴

A gyóntató legyen tisztába azzal is, hogy a gyónásokban sokszor nem csak a bűnök bocsánatát várják tőle, hanem amint a XVI. Benedek pápa is utalt rá, a gyóntató emberről szerzett ismereteit sokszor egy-egy személyes konfliktus feloldásában is kell, hogy kamatoztassa. Mint korábban utaltunk rá, a lelkipásztorhoz sokszor az emberek bajaikkal is szívesen fordulnak, remélve, hogy megfelelő választ fognak kapni.⁵⁷⁵

Ezen gondolati felvezetéssel fogalmazunk meg egypár szempontot, ami segítséget nyújthat a gyóntatónak a gyóntatásban végzett ténykedéséhez.

4.1. A gyóntató megjelenése, rendelkezésre állása

A gyóntató a gyónásban sohasem főszereplő, hanem csak egy közeg, ami jelenti, hogy megjelenésében is közömbösnek (de nem közönségesnek) kell lennie, az általános higiéniai feltételek mellett nem lehet kirívó, nehogy ezzel hamis érzéseket keltsen másban, vagy zavarja gyónóját. Legyen kellően szolid. A gyóntató legyen kellően összeszedett, amikor a gyóntatni megy, imával tudatosítsa azt, hogy különleges szolgálatra készül.

A gyóntató törekedjen nem csak ünnepnapokon, hanem rendszeresen hétköznap is gyóntatni, amely időpontokat akár a gyóntatószékre is kitheti, vagy szentmisében hirdetheti. A kiírt időkben álljon rendelkezésre.⁵⁷⁶ Másrészt a gyóntató atyai szeretetéhez kapcsolható, hogy a pap „állapotbeli és hivatali kötelezettségeinek teljesítését nem veszélyeztető módon szívesen fogadjon bárkit (szegény, gazdag, tanult, tanulatlan, szerencsétlen, szánalomra méltó ember), aki gyónni szeretne nála. Amennyiben a kérés elhangzásakor nem tudna egyéb elfog-

BENEDEK, *Alloc. ad poenitentiarios Baciliarium Pontificarum Romanum*, 2007. II. 19., in AAS 99 (2007) 250-252.

⁵⁷⁴ A Család Pápai Tanácsa, *A gyóntató atyák vadencuma a házassági erkölcs néhány kérdésében*, in *Római dokumentumok XII.*, Budapest, 1999. 3.2.

⁵⁷⁵ „A lelkipásztornak egyedülálló esélyei vannak, amelyek különösen alkalmassá teszik a tanácsadói szolgálatra. Akarva-akaratlanul el kell ismernünk, hogy a mai társadalomban számtalan ember még mindig a papban bíz leginkább. Ez a bizalom már kora gyermekkorban kezdődik, és végigkíséri az embert, még akkor is, ha már régóta nem vallja magát gyakorló hívőnek.” BENKÓ, A., SZENTMÁRTONI, M., *Testvéreink szolgálatában A pasztorálpszichológiáról mindenkinek*, Budapest 2005, 25.

⁵⁷⁶ Vö. bővebben KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 247-252. „Ha szívesen vagyunk a gyóntatóhelyiségben, előbb-utóbb megjelennek a gyónók és a lelkievezetést igénylők, életszentségre törekvő hívek is. Ehhez fel kell szítani az igényt és okos irányítással megtapasztaltatni előnyeit és örömét is.” GYULAY, E., *Lelkitükör plébánosoknak*, in *Teológia* 18 (1984) 55-58.

laltsága miatt rendelkezésre állni és sem halálveszély, sem sürgős szükség esete nem áll fenn, úgy adjon időpontot a találkozásra.”⁵⁷⁷ Nem feledkezhet meg a gyóntató atya arról sem, hogy léteznek Isten népének kiemelkedő minőségű csoportjai, melyek tagjai a szentgyónás gyakori végzésére vannak kötelezve. A gyóntatóknak ennek megfelelően felelősséggel, felkészültséggel és rendelkezésre állással kell irányukba fordulni.⁵⁷⁸

A gyóntatás elsődleges helye az esztétikus és barátságos gyóntatószékben vagy gyóntatószobában történjék, hiszen ezek erre a funkcióra készültek, és ezen hely védi a szentség javát is leginkább.⁵⁷⁹ Azonban, ha egyedi időpontban történik a gyónóval a találkozás arra alkalmas helyen, akkor célszerű a fogadóhelyiséget esztétikussá, barátságossá tenni ahhoz, hogy a gyónó kellően meg tudjon nyílni a gyónásban. Ezen helyiség kialakításával kapcsolatosan érdemes megfontolni és alkalmazni néhány pszichológiai elvet, például hova ültesse a gyóntató a gyónót, illetve hogyan helyezkedjen el a gyónójához viszonyítva.⁵⁸⁰

A gyóntató, azonban a szentség fontosságára való tekintettel ne feledkezzen meg a szentgyónásból szerzett tapasztalatok átgondolására. „A búcsúzás után még valami fontos munka vár a lelkiismeretes lekipásztorra. Ne fogjunk hozzá rögtön egyéb teendőink végzéséhez, hanem töltsünk még néhány percet csendben. Gondoljuk át még egyszer az elhangzott beszélgetést. Milyen eredményeket értünk el? Mi az, amit még nem sikerült tisztázni? Mi az, amire legközelebb vissza kell térnünk? Hol hibáztunk netán a beszélgetés vezetésében? Milyen tanulságokat vonhatunk le ebből a beszélgetésből? Vigyük beszélgetéseinket Isten elé, közvetítő munkánkat és partnerünket ajánljuk az ő oltalmába.”⁵⁸¹

4.2. A gyóntató kérdezése

A gyóntató kérdezése elsősorban bírói ténykedésének eszköze a szentgyónásban. Mint az előző fejezetben utaltunk erre, a gyóntatónak kettős feladatnak kell ezen ténykedésében megfelelni, egyrészt meg kell szereznie a kellő ismereteket ahhoz, hogy kellő ítéletet tudjon alkotni, másrészt kellően figyelmesnek kell lennie ahhoz, hogy a gyónót ne bántsa meg kérdései-

⁵⁷⁷ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38.

⁵⁷⁸ „de hecho existen algunos sectores cualificados del Pueblo de Dios obligados a frecuentar el sacramento de la penitencia, correlativamente los ministros deberán mostrar crecidas responsabilidad, preparación y disponibilidad para la administración, pues, de otra suerte, no sería posible y fácil a aquellos fieles frecuentar un sacramento que no depende solamente de ellos.” ANDRÉS, D., *La confesión frecuente de clérigos, consagrados y apostólicamente asociados*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis* 83 (2002) 133-150.

⁵⁷⁹ Vö. bővebben KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 247-252.

⁵⁸⁰ Vö. KERESZTES, A., *A lekipásztori beszélgetések lélektanából I.* in *Vigilia* 48 (1983) 641-645.

⁵⁸¹ KERESZTES, A., *A lekipásztori beszélgetések lélektanából II.*, in *Vigilia* 48 (1983) 735-740.

vel. Kuminetz Géza ezt így írja: „a kérdezés során vigyázni kell arra, hogy az ne váljék terhevé a gyónó számára, ugyanis a gyóntató kérdezési kötelezettsége nem nagyobb, mint a gyónó saját lelkiismeretének megvizsgálási kötelezettsége”.⁵⁸²

Mint láttuk Császár József felsorolását a pap kérdezésével kapcsolatosan a korábbi fejezetben, Kuminetz Géza ezen felsorolás alapján összegezve írja: „A gyóntató kérdésfeltevésének mérsékeltnek (moderata), óvatosnak (discreta), tapintatosnak (modesta, urbana) megfelelő időben és helyen alkalmazottnak kell lennie”.⁵⁸³ „A kérdések legyenek céltudatosak, s arra szolgáljanak, hogy egyrészt a pap helyes képet alakítson ki a gyónóról, másrészt a gyónó ráébredjen mulasztásaira, s arra, hogy mit kell jóvátennie.”⁵⁸⁴ A kérdések feltevése ne legyen több, mint ami szükséges és elégséges a feloldozáshoz.

A gyóntató vegye figyelembe a kérdezőkor a gyónó korát és helyzetét.⁵⁸⁵ A gyóntatónak ismernie kell az Egyház általános véelmét, hogy hét éves kortól a gyermek már felelni tud magáért,⁵⁸⁶ ami természetesen nem jelenti azt, hogy kiforrott erkölcsi érzékkel rendelkezik.⁵⁸⁷

⁵⁸² KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38. A gyónó oldaláról nézve Császár Zoltán a lelkiismeret megvizsgálásáról így ír: „Lelkiismeretünket így vizsgáljuk meg: 1. arra gondolunk, hogy mikor és hogyan gyóntunk utójára érvényesen és hogy elvégeztük-e a feladott elégtételt. 2. Sorra vesszük Istennek és az Anyaszentegháznak parancsait, hogy hogyan vétkeztünk ellenük gondolattal, szóval, cselekedettel vagy kötelességeink elmulasztásával... Lelkiismeretünk megvizsgálására fordítsunk kellő időt és buzgóságot, ne végezzük azt csak felületesen, de azért ne aggódjunk túlságosan.” CSÁSZÁR, J., *Gyónók kalauza*, Budapest 1946, 154-156. „Fölkészülni azt jelenti, hogy őszinte szívvel belenézek lelkem tükrébe, és kihalásom belőle a nagy bűnököt, s utána a kisebbeket is, különösen azokat, amelyek rontják az én 'emberi értékemet.’-mondja Koller Gyula. *Kérdések a gyóntatással kapcsolatban*, in *Távlatok* 39 (1998) 65-81.

De maga a törvénykönyv is rendelkezik a gyónó kötelességeiről: „A krisztushívő köteles faj és szám szerint meggyónni a keresztség után elkövetett és az egyház kulcsai révén még közvetlenül fel nem oldozott s egyéni gyónásban még meg nem vallott összes súlyos bűnét, melyről gondos lelkiismeretvizsgálat után tudomása van. Ajánlatos, hogy a krisztushívők bocsánatos bűneiket is meggyónják”. CIC 988. kánon 1-2. § A gyóntató feladata azért is nehéz ma mert „A legnagyobb tájékozatlanság épp a fiatalok körében mutatkozik. Közöttük hihetetlenül sok a teljesen laza álláspontot valló, aki semmit sem tart bűnnek, és ugyancsak sok a köznybe merülő vagy kilátástalanul debressziós... Egy teljesen Isten nélküli humanizmusban, melyet egészében a fogyasztás és az élvezet határoz meg, még csak nem is gondolnak a lélek elvesztésének veszélyére” DIÓSZEGI, L., *A tiszta szív titkai*, in *Teológia* 22 (1988) 47-50. Hasonlóan láttatja a kérdést Serédi Jusztinián, amikor így fogalmaz: „most nem a kollektív felelősségről kívánok szólni, amely – sajnos – inkább csak elméletben van meg, a gyakorlatban pedig legtöbbször majdnem a semmivel egyenlő, mert hiszen nemcsak az iskolában, hanem az életben is éppen a kollektív felelősség jelentéktelenségével iparkodnak az emberek a saját lelkiismeretüket megnyugtatni és kollektív, vagyis másokéval közös cselekedeteik következményei alól kibújni... Az egész katolikus erkölcstannak mind a belső, lelkiismereti, mind pedig a külső fórumon az emberi értelem és szabad akarat közreműködésével végbevitt cselekedetekkel járó egyéni felelősség az alapja.” SERÉDI, J., *Egyéni felelősség*, in *Vigilia* 53 (1988) 147-151.

⁵⁸³ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38. Vö. dolgozatunk 3.1.2. pontja Széll Margit szerint: „az udvariasság és a tapintat az erény és a lelkiélet előcsarnoka”. SZÉLL, M., *Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek*, in *Teológia* 22 (1988) 29-34.

⁵⁸⁴ TOMKA, F., *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”*, Budapest 2006, 149. Székely János így ír: „a helyes szigor Isten feltétlen valóságával (igazságával) szembesíti az embert, s az ebbe való belesimulásra készíteti, míg a vétkes engedékenység az önző embert önistenítésében erősíti”. SZÉKELY, J., TARJÁNYI, Z., SZÉGEDI, L., EDELÉNYI, I., *A bűn elutasítása – bűnös elfogadása*, in *Teológia* 22 (1988) 20-29.

⁵⁸⁵ Vö. CIC 979. kánon

⁵⁸⁶ Vö. CIC 97-98. kánonok Akkor helyes első gyónáshoz engedni a gyermekeket, ha azt tapasztaljuk, hogy az erkölcsi lelkiismeretük fejlődni kezd, illetve amikor már képesek befogadni az Egyház tanítását. „Dunque è corretto ammettere i fanciulli alla prima confessione e alla prima comunione una volta verificato, caso per caso, che ci sia almeno lo sviluppo iniziale della coscienza morale e una prima risposta alla catechesi sul mistero di

Éppen ezért nem árt, ha a gyóntató egy valószerű képpel rendelkezik arról, hogy hogyan is alakul az emberi erkölcsi értékrend, ahhoz, hogy a benne rejlő lehetőségekkel élhessen.⁵⁸⁸

A gyónó helyzetére is legyen tekintettel a gyóntató. A gyóntatónak előnye, hogy saját területéhez tartozó gyónókról általánosan rendelkezik alapismeretekkel, ismeri a környezetét a gyónónak, ami hasznos információ lehet egy-egy tett megítélésében. Ha ismeri a gyóntató a gyónó családját, már sok mindent ismer a gyónója neveltetéséről is. Aztán ott vannak az egyéb élethelyzetek, amelyek a gyónó tetteire hatással vannak. Nem véletlen láttuk a kor, mint tényezőnek a szerepét a törvénykönyvben. Nem mindegy, hogy valaki gyermek, kamasz, házasság előtt áll,⁵⁸⁹ tanuló, vagy diák, helyben tanul vagy vidéken, nem mindegy, hogy állapotbeli kísértéseknek vagy alkalmi kísértéseknek van valaki kitéve. Felnőtnél ugyancsak nem mindegy, hogy valaki házas⁵⁹⁰ vagy egyedülálló, vagy özvegy, vagy éppen elvált.⁵⁹¹ Sajnos

Cristo.” CHIZZONI, L., *La prima confessione e la prima comunione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 209-223.

⁵⁸⁷ Az első gyónáshoz nem szükséges a keresztény tanítás teljes és tökéletes ismerete, lassanként ráér megtanulni a Katekizmust. „Para la primera confesión y para la primera Comunió, no es necesario el pleno y perfecto conocimiento de la doctrina cristiana. Después, el niño debe ir poco a poco aprendiendo todo el Catecismo, según los alcances de su inteligencia” BACCIOLI, C., *Los requisitos psicológicos en el penitente y en el confessor para la eficacia del sacramento de la reconciliación*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 13 Buenos Aires (2006) 9-54.

⁵⁸⁸ Most egy általánosságban elfogadott felsorolást fogunk adni, az erkölcsi fejlődés fokozatairól, ami reméljük, hogy segít a gyóntatóknak a gyónóik felé fordulásban, mivel könnyebben megérthetik a gyónóik viselkedését. „Az erkölcsi fejlődés hat fokozata Kohlberg szerint: 1. Az erkölcs előtti szint 1.1. A büntetés és engedelmisség-szerűtől igazodás (hét éven alul). Helyes az engedelmisség a hatalmasok iránt. A gyermek ahhoz igazodik, hogy a büntetést elkerülje. 1.2. Naív élvhajzás (hétől tizenhárom évesig). 'Helyes az, ami hasznos nekem, és megfelel a kívánságaimnak (esetleg a közelálló személyeknek is).' Itt következik be aztán az 'amint te nekem, úgy én neked'-magatartás. 2. A szokványos konformista szint 2.1. A derék gyermek erkölce (tíz-től tizenhárom éves korig). Itt a gyermek ahhoz igazodik, hogy elvárja mások jó véleményét önmagáról. Azaz a dicséretre és egyetértéshez igazodik, az a kívánsága, hogy tessék, hogy segítsen stb. Véleménye szerint abban az esetben vagyunk jó emberek, ha jó tulajdonságaink vannak. 2.2. Tekintélyen nyugvó erkölcs (tizenhárom évestől). Itt a kötelességteljesítés a mérvadó. Az általános magatartási szabályoknak előnyük van a személyes érdekekkel szemben, Most az a tétel érvényesül, hogy 'az erényesség voltaképpen kifizetődik'. 3. A szokványos utáni szint 3.1. Az elfogadott törvény erkölce (tizenöt éves kortól). Ütközés esetén előnyben részesítik a törvények és mindenekelőtt a logika és az ésszerűség által indokolt tényállásokat az egyéni szükségletekkel szemben. 3.2. Az egyéni lelkiismeret-furdalás erkölce (tizenkilenc éves kortól). Most a személyes eszmények és elvek érvényesülnek. Ezeknek egyetemes jelleget tulajdonítanak, s ezek határozzák meg a döntéseket. Adott esetben az ilyen döntések függetlenek lehetnek a környezettől, és ellentétbe kerülhetnek az uralkodó törvényekkel. Kétség esetén ezek fölül helyezik azokat... Persze a gyakorlati vizsgálat során ritkán találunk rá e hatodik fokozatra.” DIETRICH, M., *Pszichológiai és lelkipásztori kézikönyv*, Budapest 2000, 169-170.

⁵⁸⁹ „Természetesen, máshogy szólunk elsődőződés előtt a hatodik és a kilencedik parancsolatról, mint a bérmezők felé, akik nagyon sokszor az utolsó állomáson vannak a hitoktatás terén. Nyolcadikos korban vagyunk sokan kénytelenek a szerelemről, szexualitásról, kiválasztó szeretetről, házasságról, családról beszélni, amikor még eléggé éretlenek erre a beszélgetésre, a kuncogás, az elmosni szándékozás még mutatja, hogy nem kész felnőttek, hanem kereső kamaszok, akik talán örülnek is a témának, meg zavarban is vannak tőle. Ebben a korban kell mégis elmondanunk, mi a pontos célja és helye a szexualitásnak.” HÁDA, L., *A család barát Egyház Néhány gyakorlati szempont a lelkipásztori papság részére, Koronai előadás, Kézirat*, Zalakaros (2011) 1-14.

⁵⁹⁰ Mindszenty József veszprémi püspökként adott ki egy kis kéziratot a gyóntató atyáknak a házassági bűnökkel kapcsolatosan. Gyóntatási tapasztalatát az alábbi részlet is mutatni fogja: „A gyóntatószékben megvárjuk a bűnvallomást. Azután a gyóntató okosan, finoman köteles kérdezni, vagyis segít a teljességre ott, ahol az a gyanú, hogy némán hallgató vigyázó van előttünk, tehát rossz szentségtörő gyónás veszélye forog fenn. Noldin ilyen

örökérvényű eset az abortusz kérdése, megítélése, valamint korunkban a média révén egyre inkább ismertek lesznek, és elfogadottá válnak a különböző szexuális viselkedési formák megítélései. Nem lehet elfeledni a munkakörből adódó esetleges bűnlehetőségeket sem. Természetesen külön eset, ha a gyónó maga egyházi rendben részesült, seminarista vagy akár férfi vagy női rendnek vagy társulásnak a noviciusa, vagy fogadalmat tett tagja. Mindenkít a saját élethelyzetéhez mérten kell megítélnie a gyóntatónak, és saját élethelyzetének megfelelően is kell kérdeznie, hiszen az adott helyzetek, sajátosságok révén mások lesznek azok a bűnök, vagy problémák, amik a gyónóban előidéződhetnek. Minden élethelyzetben ott lehet egy-egy krízis, mivel a lelki élet többnyire külső vagy belső hatások miatt nem mindig egyenletes. Mindezen tényezők mellett pedig ott van a gyónó saját létének jellemvonásaival, személyiség típusával,⁵⁹² alkatával, külső megjelenéséből eredő előnyökkel vagy hátrányokkal. Mindamelllett, hogy a gyóntatónak lehetnek előzetes ismeretei egy alkatra, mégis próbáljon meg ne élni az előítéleteivel a kérdésben, mert ezzel nagy károkat lehet okozni az esetlegesen vétlen gyónóban. Éppen ezért általános és örökérvényű szabályt nem lehet felállítani a gyóntató kérdésével kapcsolatban, de a gyóntatónak sokszor oly orvosi és atyai szeretettel kell a gyónó felé fordulnia, hogy az érezze meg a biztonságot, elfogadottságot és azt a reményt, hogy szentgyónásával helyreáll az a megtört istengyermeki kapcsolat, amelyet a bűnnel lerombolt. Ehhez természetesen fontos, hogy ismerje a tanítóhivatali megnyilatkozásokat,

kérdést ajánl: 'Nincs-e valami, ami a házasság szentsége körül bántaná lelkiismeretét?' Szép és finom kérdés, de nem a mi vidékünknek készült. Ebben nincs se somogyi, se zalai nyelvezet. Ha csak így kérdezek, akkor akár el is hagyhatom a kérdést egészen.' MINDSZENTY, J., *Circa abusus matrimonii instructio in usum confessoriorum Diocesis Wesprimiensis*, Veszprém, 1944, 17. Mindszenty a kézirat végén a következőt írja: „jó pásztorok, úgylis, mint népünk múltjának és jövőjének hivatott őrei. Gondolunk ma az országhatárookra, ott katonák küzdenek; de nap, mint nap ott a gondolatunk a holnap, a családok ölén felmerülő nemzeti lét és nem-lét kérdésén. Ez a mi arcvonalkunk; értjük kívánalmait. Mi magyar papok, magyar gyóntatók vagyunk. Népünk erkölcsi felfogásának nevelése, beszennyezett házasesetének a megszentelése minden papnak elsődleges hivatása. Uo. 21.

⁵⁹¹ Elváltakra vonatkozóan ajánljuk NYIREDY, M., *Az Egyház dilemmája (Részeshíthetők-e az elvált újraházasodottak a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségében?)*, in *Teológia* 22 (1988) 10-15. Azok, akik szabálytalan házasságban élnek, ők az Egyház törvényével objektív módon ellentétes állapotban vannak. Azok, akik nehéz helyzetű házasságban élnek, ők csak veszélyben vannak annak, hogy ilyen állapotba kerüljenek. „coloro che si trovano in situazioni matrimoniali irregolari sono in uno stato oggettivamente contrario alla legge della Chiesa, coloro che si trovano in situazioni matrimoniali difficili si trovano solo nel pericolo di cadere in uno stato oggettivamente contrario alla legge della Chiesa.” MONTINI, G. P., *Le situazioni matrimoniali irregolari e difficili. Tutta la chiarezza possibile isn una pastorale difficile*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 233-246.

⁵⁹² Általánosan ismert felosztás a Ivan Petrovics Pavlov alaktani felosztása: „- szangvinikus (élénk) típus, aki erős ingerületi és gátlási folyamatokkal rendelkezik, kiegyensúlyozott és nagy funkcionális labilitású, - felgmatikus (nyugodt) típus, akinél az ingerületi és gátlási folyamatok erősek, kiegyensúlyozott, de nem mozgékony, idegi folyamatait nagy fokú tehetetlenség jellemzi, - kolerikus (féktelen) típus, aki erős ingerületi, de gyenge gátlási folyamatokat mutat, nem kiegyensúlyozott, nem mozgékony, - melankólikus (gyenge) típus, akinél gyenge ingerületi, de valamivel erősebb gátlási folyamatok észlelhetők, nem kiegyensúlyozott és nem mozgékony. A betegségek és az alkat, valamint az előbbieken leírt néhány alkattípus jellemzője később Kretschmer alkattanában még eklatánsabban kifejeződik.” FARKAS, L., GY., *Fejezetek a biológiai antropológiából*, Szeged 2000, 222.

az Egyházi Törvénykönyv előírásait, saját ordináriusának rendelkezéseit, esetleges felhatalmazásait, de ugyanakkor az emberekkel való foglalkozás általános formáit.

Jelen dolgozatunkban ilyen sokirányú elemzést nem tudunk kifejtteni, csak szemléltetni kívántuk, hogy mennyire összetett feladat a gyóntató helyes kérdezése.⁵⁹³

4.3. A gyóntató kompetenciájának határai

A gyóntató kérdezése irányuljon arra, ami a gyóntatáshoz szükséges és elégséges. A gyóntató túllépi a hatáskörét akkor, ha a gyónásban a szükségesnél többet kérdez. A „gyónó kérdezése során csak olyat kérdezzen, amit a gyónó állapota szerint valószínűleg elkövethetett; vigyázzon arra, hogy a gyónót ismeretlen bűnökre ne tanítsa meg, óvatos legyen a hatodik parancsolattal kapcsolatban, továbbá hogy a feltett kérdéssel ne okozzon kísértést a gyónónak”.⁵⁹⁴ A gyóntató a „hatodik paranccsal kapcsolatos bűnök megállapításánál különösen óvatos legyen: ne érdeklődjön nem szükséges részletek után, mivel ez alkalmat jelenthet úgy a maga, mint a gyónója számára a kísértésre. A hatodik parancs és a gyóntatás vonatkozásairól a Szent Officium 1943. május 6-án kiadott egy utasítást, amit nem fordítottak le egyetlen nyelvre sem, főleg a tárgy kényes volta miatt. Ezen utasítás kiadásának fő motívuma az volt, nehogy a bűnbocsánat szentsége az üdvösség elnyerése helyett a botránkozás alkalmául szolgáljon, főleg abban az esetben, ha a gyóntató könnyelmű és tapintatlan, és pedig a hatodik paranccsal kapcsolatos bűnök és problémák firtatása tekintetében. Ha a gyóntató tapintatlanul járna el, úgy megsértené a gyónók érzékenységét. A tapintatlan kérdések természetesen gyanúba kevernék a gyóntatót magát is. Az utasítás kimondja, hogy a szexuális felvilágosításra és a higiénára vonatkozó kérdésekben nem illetékes a gyóntató. Sem azok megkérdezésében, sem azok megválaszolásában.”⁵⁹⁵

A gyóntató akkor is túllépi a hatáskörét, ha kíváncsiságból kérdez egy olyan körülményre, ami nem szükséges a tényállás megismeréséhez. Így lehet értelmezni a gyónási titok védelmi eszközének a törvényi rendelkezést: „A kérdések feltételekor a pap óvatosan és tapintattal járjon el, vegye figyelembe a gyónó helyzetét és korát, és tartózkodjék a bűntárs nevének tu-

⁵⁹³ Vö. bővebben KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 218-245. Vagy MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 394-426.

⁵⁹⁴ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38.

⁵⁹⁵ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38. de vö. MIRAGOLI, E., *Il confessora e il „de sexto”*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 101-124.

dakolásától.”⁵⁹⁶ A bűntárs felfedésének kérése a gyóntatásban a gyóntatóban a gyónási titok megsértéséhez is vezethetne, ha a gyóntató a harmadik félnek megfelelő alap nélkül feltenné a másik gyónásból szerzett információk alapján a vádló kérdést egy bűnnel kapcsolatban.⁵⁹⁷

A gyónás nem lehet a hatodik parancsolattal kapcsolatos csábítás színtere. A törvényalkotó ezt a kérdést a büntető rendelkezések között tárgyalja, és akár a klerikusi állapotból való elbocsátást is maga után vonhatja, mint büntetés, ha a gyónó feljelentése magalapozott.⁵⁹⁸ A bűn meghatározó elemei Egidio Miragoli szerint: a, objektív elem: a bűnre való csábítás a hatodik parancs ellen a gyóntató pap által; b, szubjektív elem: a gyóntató súlyos morális felelőssége; c, jogi elem: a meghatározott büntetés.⁵⁹⁹ A szerző megemlíti azonban, hogy míg a CIC 17. kötelezte a gyónót a feljelentés megtételére, addig a jelenlegi törvénykönyv ettől eltekint, így, ha nem történik feljelentés, akkor a büntett büntetlen marad.

A törvényi rendelkezés érthető, hiszen a gyónó önmaga szándékából és őszinteségéből kerül lelkileg kiszolgáltatottá a gyónásban a gyóntató kezébe. A gyónás sérülékeny és törékeny bizalmi kapcsolat, amiben visszaélni a lelkek kárához vezethet. A törvénykönyv nem véletlenül védi a szentséget azzal is, hogy bűntársat halálveszély kivételével ne oldozzon fel a pap.⁶⁰⁰ Ilyen esetben a szentség méltósága és tisztasága sérülhet, mint már korábban láttuk.

5. A titoktartásról és annak szabályozásáról

Jelen fejezetünkben kettős célt állítunk magunk elé, megismerkedni a magyar állam jogrendjében fellelhető titokszabályozással, és felvázoljuk az Egyházi Törvénykönyvben fellelhető titkokkal kapcsolatos szabályozást. Nem kívánjuk a két jogrend összehasonlítását itt elvégezni, mert azzal külön fejezetben foglalkozunk a nyolcadik fejezetben, és nem kívánunk szakmai vitákba sem belebocsátkozni az egyes jogszabályokkal kapcsolatosan, mivel túlságosan megterhelnének azzal a dolgotunkat.

⁵⁹⁶ CIC 979. kánon

⁵⁹⁷ Ez a veszély akkor is fennálhat, ha a gyóntató jegyeseket gyóntat. Ma sajnos vélelmezni lehet, hogy volt szerelmi kapcsolatuk a jegyeseknek házasságkötés előtt, és lehet, hogy az egyik fél meg is gyónja, de ha a másik nem, akkor nem lehet rákényszeríteni, hogy vallja be.

⁵⁹⁸ Vö. CIC 1387. kánon

⁵⁹⁹ „Gli elementi che concorrono a configurare il nostro delitto sono: a, l'elemento oggettivo: la sollicitatio a peccare contro la castità, posta in atto dal sacerdote in quanto confessore; b, l'elemento soggettivo: la responsabilità morale grave del confessore; c, l'elemento legale: la pena stabilita.” MIRAGOLI, E., *Il confessore e il „de sexto”, in Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 101-124.

⁶⁰⁰ Vö. CIC 977. kánon

5.1. A titoktartás felvázolása a magyar jogrendben⁶⁰¹

5.1.1. Alkotmányos elvek

A titokvédelem a világi jogban meglehetősen árnyaltan, több jogág szintjén is megjelenő intézmény. A 2011. december 31-ig érvényben levő magyar Alkotmány az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása mellett hozza meg a törvényt, amikor az 59. §-ban rögzíti: „A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”⁶⁰² A törvényhez fűződő kommentár különös mód a személyes adatok védelmét említi elsősorban, amely mint látjuk a többi alapvető jogra is kitér. A kommentárból a témánkhoz kapcsolódó részeket, azok védettségének biztosításáról és egyes esetekben való védelem felfüggesztéséről idézünk. „Az Alkotmánybíróság 11/1990. (V. 11.) AB határozatában, a 15/1991. (IV. 13.) AB határozatában és más határozataiban meghatározta az adatvédelem és nyilvántartás legfontosabb alapelveit. Eszerint: – a személyes adatok védelméhez való jogot nem alkotmányos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként; tehát az Alkotmány 59. §-ában biztosított személyes adatok védelméhez való jognak az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról;... – személyes adatot felvenni és felhasználni általában csak az érintett hozzájárulásával szabad;...

A személyes adatok védelméről – és a más helyen tárgyalandó – a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló általános szabályokról az Alkotmánybíróság fentebb említett határozatát is figyelembe véve az 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Atv.) rendelkezik... Az Atv. különbséget tesz egyrészt személyes adat, másrészt a különleges adat között. Eszerint személyes adat: a meghatározott természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az abból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés... Különleges (személyes) adat (szenzitív adatnak is mondják): a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más meggyőződésre, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adatok. (2. §).

Az adatokra vonatkozó elméleti megközelítés a személyes adatok fogalmát tovább bővíti. Eszerint: személyes adatnak kell tekintenünk nemcsak a számokkal kifejezhető adatokat vagy a néhány szóval meghatározható személyes tulajdonságokat, fényképeket, hangfelvételeket és

⁶⁰¹ A jelen fejezetben említésre került törvények gyűjtése 2012. január 20-án zárult le.

⁶⁰² A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. törvény. 59. § (1) bekezdés

az ujjnyomatokat vagy szagmintát is.⁶⁰³ Más oldalról tehát a személyes adatok fogalmát nem lehet lezártnak tekinteni. Jogos ezért a megállapítás, amely szerint a törvénynek úgy kellene fogalmaznia: Érzékeny adat különösen...⁶⁰⁴

A vagyonra vonatkozó adatok az ember magánszférájába tartoznak, magántitkot képeznek és személyes adatnak minősülnek az Atv. 2. § szerint is. [21/1993. (VI. 2.) AB határozat, ABH 1993, 172., 179.]...

Különleges adat akkor kezelhető, ha ehhez az érintett írásban járul hozzá, vagy ha a faji eredetre, a nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos meggyőződésre vonatkozó adatkezelés nemzetközi egyezményen alapul, illetve ha az adatkezelést a nemzetbiztonság, a bűnmegelőzés vagy a bűnüldözés érdekében törvény elrendeli [3. § (1)-(2) bekezdés].

Személyes adat nyilvánosságra hozatalát a törvény – az adatok körének kifejezett megjelölésével – közérdekből elrendelheti. Minden egyéb esetben a nyilvánosságra hozatalhoz az érintett hozzájárulása, különleges adat esetében írásbeli hozzájárulása szükséges. Kétség esetén azt kell vélelmezni, hogy az érintett a hozzájárulást nem adta meg. Ez alól kivétel, az érintett hozzájárulását megadottnak kell tekinteni a közszereplése során közölt adatok tekintetében. Az érintett kérelmére indult eljárásban a szükséges adatainak kezeléséhez való hozzájárulást vélelmezni kell. (3. §)...

2. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) 31. § (2) bekezdése általánosságban mondja ki, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok a személyes szabadsághoz, a magánlakás, a magántitok és a levéltitok sérthetlenségéhez, a személyes adatok védelméhez, közérdekű adatok nyilvánosságához, valamint a birtokvédelméhez fűződő jogokat törvényben foglaltak szerint korlátozhatják.

3. A Ptk. 82. § a magánlakás és a jogi személy céljaira szolgáló helyiségeket egyaránt védi. Az Alkotmánybíróság egyrészt – alapjogként – minősíti a lakáshoz való jogot, megállapítja a más alapjogokhoz való viszonyát, másrészt bővíti az alája tartozó védendő értékeket.

A magánlakás sérthetlenségéhez való alapjog az emberi méltósághoz való jog, mint általános személyiségi jogalkotó elemének egyike, az Alkotmány által nevesítetten biztosított alakzata, amely a magánszféra egyik jelentős összetevőjének sérthetlenségét alapozza meg. Ez az alapjog egyaránt kapcsolódhat a tulajdonos, a birtokos és más jogos használó, így pél-

⁶⁰³ Vö. BODONYI, I., *A személyes adatok védelme a bűnüldözésben* in *Acta Humana*, Budapest 1998, 32.

⁶⁰⁴ Vö. MAJTÉNYI, L., *Ombudsman, állampolgári jogok biztosa* in *KJK*, Budapest 1992, 121.

dául a lakásbérlő, a társbérlő, az albérlő stb. valamely konkrét lakást érintő jogához. (1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 552-553.)⁶⁰⁵

A kommentárból láthatjuk, hogy a személyes adatok köre milyen tág fogalomként terebélyesedik, és hogy ezek nem titkos kezelésének két oka lehet, egyrészt a titok tulajdonosának hozzájárulása, illetve, ha a kiemelten közérdekű ok miatt ez alól a törvény mentesít.

Az Alkotmány még egy fontos rendelkezését kell megemlítenünk, mégpedig a 61. § (1) bekezdését: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.”⁶⁰⁶

„Az Alkotmánybíróság megállapítja: a vizsgált esetben határozott különbséget kell tenni a véleménynyilvánítás szabadsága és a véleménynyilvánítás megjelenítésének formája, módja között. A véleménynyilvánítás szabadsága - alkotmányos alapjogként - fokozott védelmet élvez, azt csak az emberi méltósághoz, a becsülethez és a jó hírnévhez való jogok védelme - mint külső korlátok korlátozhatják. (33/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 260.)⁶⁰⁷ Az Alkotmánybíróság határozata ezen törvény értelmezésénél azért is fontos, mivel az általános emberi jogok tiszteletben tartását és bennfoglaltan a személyes titkok tiszteletben tartását a véleménynyilvánítás szabadsága fölé helyezi, azaz a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozza az ember méltóságához való joga.

A közfeladatokkal járó információk megismerhetősége hasonlóan alárendelt módon helyezkedik a közérdek védelmének fontosságával. Így látjuk megszületni a titkok és titoktartások rendszerét az állami joggyakorlatban. A kommentár fogalmazásában ez így jelenik meg: „Az Atv. szerint tehát: a közfeladatot ellátó szervezeteknek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatot bárki megismerhesse, kivéve, – ha az adott törvény alapján az arra jogosult szerv állam vagy szolgálati titokká nyilvánította, továbbá – ha a közérdekű adatok nyilvánosságához való jogot – az adatfajta meghatározásával – törvény honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi vagy devizapolitikai érdekből, külügyi kapcsolatokra, nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatokra, bírósági eljárásra tekintettel korlátozza.

⁶⁰⁵ 1949. évi XX. tv. 59.§-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*, Budapest 2011. Vö. AB 11/1990. (V.11.) határozat; AB 15/1991. (IV. 13.) határozat; AB 21/1993. (VI. 2.) határozat in ABH 1993, 172., 179.; AB 1115/B/1995. határozat in ABH 1996, 552-553.; A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 31. § (2); Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény 82. §

⁶⁰⁶ A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. törvény 61.§ (1) bekezdés

⁶⁰⁷ 1949. évi XX. tv., 61.§ -hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*, Budapest 2011. Vö. AB 33/1998. (VI. 25.) határozat in ABH 1998, 260.

Az államtitokról és szolgálati titokról az 1995. évi LXV. törvény rendelkezik. Eszerint Államtitok az az adat, amely a törvény mellékletében (államtitokkör) meghatározott adatfajta körébe tartozik, és minősítési eljárás alapján a minősítő megállapította, hogy az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele sérti, vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési központi pénzügyi vagy devizapolitikai, külügyi vagy nemzetközi kapcsolataival összefüggő, továbbá a Kormány és az ügyrendje alapján létrehozott testület zavar-talan működéséhez fűződő érdekeit, valamint az igazságszolgáltatás érdekeit [3. § (1) bekezdés].

Szolgálati titok a ... minősítésre felhatalmazott által meghatározott adatfajta körébe ... tartozó adat, amelynek az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése és felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tétele sérti az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működésének rendjét, akadályozza a feladat, és hatáskörének illetéktelen befolyástól mentes gyakorlását [4. § (1) bekezdés].

Államtitokká, szolgálati titokká minősítésre jogosultak körét a törvény 6. §-a határozza meg. Így például feladat- és hatáskörében minősítésre jogosult a köztársasági elnök, az Országgyűlés elnöke ... a legfőbb ügyész, az ügyészség vezetője, ... a Kormány tagja, a határőr-ség, a rendvédelmi szerv központi szervének vezetője, ... az Országos Egészségbiztosítási Pénztár, illetve az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság főigazgatója stb...

A közérdekű adat – szemben a személyes adattal – a természeténél fogva nyilvános, kivéve a már említetteket (államtitok, szolgálati titok), továbbá: ha törvény másként nem rendelkezik, a belső adat a kezelését követő harminc éven belül nem nyilvános. Kérelemre azonban a szerv vezetője az adatok megismerését e határidőn belül is engedélyezheti. [19. § (5) bekezdés.]

3. A közérdekű adatok nyilvánossága és az üzleti titok védelme folyamatos konfliktusban van egymással – írja 1998-as beszámolójában az adatvédelmi biztos, – a látszólag korrekt szabályozás ellenére – tehetjük hozzá. A konfliktus lényege pedig az, hogy a személyes adat közérdekűvé válhat, a közérdekű adat hozzáférhetősége pedig – az általános szabállyal szemben – korlátozottá, személyessé. A megítélés bizonytalansága mind a személyes adatoknál, mind a vagyoni jogoknál előfordulhat. Különösen didaktikailag nehéz eldönteni, hogy adott esetben a személyes adat közérdekűvé válásáról vagy fordítva: a közérdekű adat személyessé, nyilvánossá válásáról van-e szó.

Míg Magyarországon a természetes személyek személyes adatait alkotmányos védelem illeti meg, a gazdálkodó szervezetek működésével kapcsolatos adatokat nem. A jogi személyek

adataira az adatvédelmi törvény hatálya az adatvédelem tekintetében nem terjed ki, de azzal, hogy az állami vagy egyéb közfeladatokat ellátó szervek birtokában lévő – és személyes adatnak nem minősülő – valamennyi adatot közérdekűnek minősíti, voltaképpen ebbe, a mindenki által megismerhető körbe vonja az ilyen adatok egy részét is. (Az adatvédelmi biztos beszámolója. 1998. 139. o.) Ezzel szemben a Ptk. szerint a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve, ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magánszemélyeket illeti meg. (Ezt az álláspontot fogalmazza meg az Alkotmánybíróság is; lásd még a személyes adatok védelméről.) A Ptk. ki is mondja: a személyhez fűződő jogot sért, aki üzleti vagy üzemi titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza vagy azzal egyéb módon visszaél.

Az üzleti titok nevesített esete: A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény szerint üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.”⁶⁰⁸

A 2012. január 1-én hatályba lépő Magyarország Alaptörvénye⁶⁰⁹ sem említ titoktartási rendszer felépítést, de a törvényből lesűrhető, hogy az ember alapvető jogainak tiszteletben tartása és annak állam által való védelme fontos feladata a mindenkori Magyar Kormánynak. A szabadság és felelősség témakörében az alábbi rendelkezéseket hozza: „I. cikk (1) Az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. (2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható... II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. VI. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. (2) Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez. (3) A személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megis-

⁶⁰⁸ 1949. évi XX. törvény, 61.§-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR* Vö. Az államtitokról és szolgálati titokról az 1995. évi LXV. törvény 3. § ,4. §,6. §, 19. §; A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény

⁶⁰⁹ Az elnevezés szándékosan nem alkotmány. Az Alkotmány részét képezi 2012. január 1-től az Alaptörvény a kétharmados sarkalatos törvények és a joggyakorlatból eredő rendelkezések mellett.

meréséhez való jog érvényesülését sarkalatos törvénnyel létrehozott, független hatóság ellenőrzi.”⁶¹⁰ Az új alaptörvény a titoktartás területén, mint látjuk, szinte azonos elvek alapján vezet le a titkok körének lehetőségét. Amíg kétharmados törvényekkel nem készülnek külön jogszabályi rendelkezések, addig a régi normarendszerhez kiadott törvények és magyarázatai is irányadók ebben a kérdésben.

Mindezen általános felvezetés után nézzük végig szisztematikusan a magyar törvényekben⁶¹¹ fellelhető titoktartással kapcsolatos rendelkezéseket.

5.1.2. Szisztematikus felvázolás

5.1.2.1. Polgári Törvénykönyv

A Polgári Törvénykönyv második rész, IV. címe –amely a személyek polgári jogi védelme címet viseli- a személyhez fűződő jogokat kívánja rendszerbe foglalni. Az alapvető emberi jogok érvényesítési szándékával egyúttal a személyhez kapcsolódó titkok létjogosultságát is megadja. A 75. § leszögezi: A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani ezen szabályt a jogi személyekre is alkalmazni kell, amennyiben jellegüknél fogva, nem csak magánszemélyeket illeti meg. A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a megatartás, ha a jogosult hozzájárul, kivéve, ha társadalmi érdekeket nem sért. A személyhez fűződő jogokat nem lehet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat formájában korlátozni.⁶¹² A 76. § „A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.”⁶¹³ A törvény a személy jogaihoz kapcsolja a jóhírnév védelmét is, aminek megsértését kétféle módon védi, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel. Meghalt személy esetén ezen jogot akár a hozzátartozók, örökösök vagy közérdek sérülése esetén ügyész is érvényesítheti. Védelem illeti a képmást, hangfelvételt, amennyiben nem közszereplésről van szó. Ez alól nyomós közérdek vagy méltánylást érdemlő magánérdekből hatósági engedéllyel szabad kivételt tenni.⁶¹⁴

⁶¹⁰ Magyarország Alaptörvénye in *Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám 10656-10681.* (2011. április 25.) I, II, VI. cikk

⁶¹¹ A magyar jogrendben jogforrásnak tekintendő megjelenési formájában: „a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a helyi önkormányzatok képviselő-testületi rendeletei.” TARR, GY., *Világi jogi ismeretek*, Veszprém 1997, 59. Mi csak a törvényekben kívánunk kutatni ezen dolgozatban.

⁶¹² Vö. Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény 75. § (1-3) bekezdés

⁶¹³ Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény 76. §

⁶¹⁴ Vö. Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény 78. §, 85. §, 80 §

A titoktartás szempontjából igen fontos a Ptk. 81. §-a, mivel nem pusztán jogot kíván megfogalmazni, hanem a joghoz szükséges definíciót is a jogalkalmazók elé tárja: „81. § (1) Személyhez fűződő jogokat sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá aki a magántitok vagy üzleti titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza vagy azzal egyéb módon visszaél. (2) Üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult – ide nem értve a magyar államot – jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.”⁶¹⁵ Az üzleti titok ezen fogalmát használja fel a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény is,⁶¹⁶ amely az üzleti titok felhasználhatatlanságáról is beszél. „Tilos üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni. Üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzésének minősül az is, ha az üzleti titkot a jogosult hozzájárulása nélkül, a vele – a titok megszerzése idején vagy azt megelőzően – bizalmi viszonyban vagy üzleti kapcsolatban álló személy közreműködésével szerezték meg.”⁶¹⁷ Az 1996. évi LVII. törvény megfogalmazza a bizalmi viszony és az üzleti kapcsolat fogalmát is, amely résztvevőkre kiterjed az üzleti titoktartás fogalma is: „bizalmi viszony különösen a munkaviszony, a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony és a tagsági viszony; üzleti kapcsolat az üzletkötést megelőző tájékoztatás, tárgyalás, ajánlattétel akkor is, ha azt nem követi szerződéskötés.”⁶¹⁸ Az üzleti titok egyszerűbb szakirodalmi megfogalmazását Zoltán Ödön írta le. „Az üzleti titok – jogirodalmi álláspont szerint – a jogszerűen működő üzlettel, illetve ennek működésével kapcsolatos olyan adat, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az üzlet zavartalan, biztonságos működését vagy anyagi érdekét veszélyezteti.”⁶¹⁹ A polgári perrendtartásról szóló törvény kommentárja két megjegyzést tesz még az üzleti titokkal kapcsolatosan: „Az üzleti titok megőrzésének kötelezettsége 2009. január 1-jével került át a tanúkihallgatást kizáró okok közül a vallomástétel megtagadási okai közé... A Btk. korábban az üzleti titok megsértése elnevezésű bűncselekményt

⁶¹⁵ Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény 81. § 1-2. bek.

⁶¹⁶ Vö. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 4. § (3) bekezdés a.

⁶¹⁷ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 4. § (1-2) bekezdés

⁶¹⁸ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 4. § (3) bekezdés b-c.

⁶¹⁹ ZOLTÁN, Ö., *A személyek polgári jogi védelme*, GELLÉRT, GY., *KJK I. kötet*, Budapest 1995, 219.

ismerte, 2005. szeptember 1-jei hatállyal azonban a gazdasági titok bűncselekményét szabályozza.”⁶²⁰

A Polgári Törvénykönyv felsorolja azon közügyekről történő tájékoztatások körét is, amelyek ezen szabály alól kivételek, fenntartva a tájékoztatási kötelezettség esetében is az üzleti vagy technológiai illetve a közérdek védelme érdekében való korlátozhatóságot.

A törvény nem tesz említést a magántitok definíciójáról, ezt egy Bírósági határozatból ismerhetjük meg: „Magántitok minden olyan bizalmas, – csak szűk körben, illetve beavatottak előtt ismert személyi, családi, vagyoni helyzetre, egészségi állapotra, szokásokra vonatkozó tény vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala a sértettre érdeksérelemmel jár.”⁶²¹

5.1.2.2. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló, 1992. évi LXIII. törvény is néhány alapfogalmat ismertet meg a törvény alkalmazóival és jogosultjaival. Bár a titok szó, mint olyan nem szerepel a törvényben, de dolgozatunk szempontjából mégis fontos ismeretekkel gazdagít bennünket. „1. *személyes adat*: bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet; 2. *különleges adat*: a) a faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviseleti szervezeti tagságra, b) az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre vonatkozó adat, valamint a bűnügyi személyes adat; 3. *bűnügyi személyes adat*: a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetőleg a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat.”⁶²² A törvény egyúttal megfogalmazza az adatok használhatóságának elvét is: „(1) Személyes adat akkor kezelhető, ha a) ahhoz az érintett hoz-

⁶²⁰ 1952. évi III. tv. 169. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶²¹ BH2004.170 (kibocsátó BK) in

<http://jab.complex.hu/search.php?dosearch=1&page=5&field=MORELIKETHIS&searchtext=WKHU-QJ-XML-00000A01H0218PK&docdb=don>, (2011. szeptember 12.)

⁶²² A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 2. § (1-3) bekezdés

zájáru, vagy *b*) azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete elrendeli. (2) Különleges adat akkor kezelhető, ha *a*) az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul, vagy *b*) a 2. § 2. *a*) pontjában foglalt adatok esetében, az nemzetközi egyezményen alapul, vagy Alkotmányban biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűnmegelőzés vagy a bűnüldözés érdekében törvény elrendeli; *c*) egyéb esetekben azt törvény elrendeli.”⁶²³ Majd a használhatósági elv után az adatok védelmére vonatkozó előírásokat is rögzíti a törvény: „(1) Az adatkezelő, illetőleg tevékenységi körében az adatfeldolgozó köteles gondoskodni az adatok biztonságáról, köteles továbbá megtenni azokat a technikai és szervezési intézkedéseket és kialakítani azokat az eljárási szabályokat, amelyek e törvény, valamint az egyéb adat- és titokvédelmi szabályok érvényre juttatásához szükségesek. (2) Az adatokat védeni kell különösen a jogosulatlan hozzáférés, megváltoztatás, továbbítás, nyilvánosságra hozatal, törlés vagy megsemmisítés, valamint a véletlen megsemmisülés és sérülés ellen. A személyes adatok technikai védelmének biztosítása érdekében külön védelmi intézkedéseket kell tennie az adatkezelőnek, az adatfeldolgozónak, illetőleg a távközlési vagy informatikai eszköz üzemeltetőjének, ha a személyes adatok továbbítása hálózaton vagy egyéb informatikai eszköz útján történik.”⁶²⁴

A törvény nem tesz említést a hivatali titokról, mégis célszerűnek látjuk ezen törvény végéhez csatolni egy elektronikus fórum meghatározását a könnyebb fogalomkezelés végett. „*Hivatali titok*, minden adat, melyet a közalkalmazott ebben a minőségben, azaz hivatalos eljárása során tud meg. Ez adatokra a közalkalmazottat a titoktartás kötelezettsége terheli; ennek megtartására, azaz a H. megőrzésére rendszerint esküt is tesz. A H. elárulása nemcsak súlyos szolgálati kötelességsértés, mely miatt fegyelmi eljárásnak van helye, hanem megállapított esetekben bűncselekmény, mely 1 évig terjedhető államfogházzal és hivatalvesztéssel büntetendő (Btk 479. és 484. §). A H. tárgyára a közalkalmazottat még a bíróság sem hallgathatja ki tanúképpen, hacsak a titoktartás kötelessége alól illetékes feljebbvaló hatósága fel nem mentette; a felmentés iránt maga a bíróság keresi meg a feljebbvaló hatóságot; ez a felmentést csak közérdekből tagadhatja meg. A miniszterekre a felmentést az államfő adja meg.”⁶²⁵ Megjegyezzük, hogy ezen megfogalmazás a titoktartási törvények megváltozásával már elavulttá vált, de mindennek ellenére néhány fontos tényezőt megemlít a megfogalmazás, mely az adatok védelmét szolgálja. Így láthatjuk, hogy a megtartandó titok megőrzésére a jog

⁶²³ A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 3. § (1-2) bekezdés

⁶²⁴ A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 10. §.

⁶²⁵ Hivatali titok címszó in http://hu.metapedia.org/wiki/Hivatali_titok (2011. szeptember 14.)

egyrészt büntetést helyez kilátásba, másrészt a tanúként való kihallgatást nem teszi lehetővé, mindaddig, amíg a titokgazda felmentést nem ad a titok megtartása alól.

5.1.2.3. Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvények

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény II. fejezetében az államtitok és a szolgálati titok definícióját találhatjuk meg. „*Államtitok* az az adat, amely e törvény 1. számú mellékletében (a továbbiakban: államtitokkör) meghatározott adatfajta körébe tartozik, és a minősítési eljárás alapján a minősítő megállapította, hogy az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele közvetlenül sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság törvényben meghatározott honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi, külügyi vagy nemzetközi kapcsolataival összefüggő, valamint igazságszolgáltatási érdekeit. *Szolgálati titok* az e törvény 6. §-ának (1) bekezdése szerint minősítésre felhatalmazott által meghatározott adatfajta körébe (a továbbiakban: szolgálati titokkör) tartozó adat, amelynek az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése és felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tétele, továbbá az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele sérti vagy veszélyezteti az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működésének rendjét, akadályozza a feladat- és hatáskörének illetéktelen befolyástól mentes gyakorlását, és ezáltal közvetve a Magyar Köztársaság törvényben meghatározott érdekeit hátrányosan érinti.”⁶²⁶ A törvényben megemlített titokkörök hosszasan sorolják fel mindazon titkosan vagy bizalmasan kezelendő ügyek körét, mely bármilyen módon súlyosan veszélyeztetné az ország biztonságát vagy stabilitását, akár nemzetközi megítélés terén is. Bár a törvény ma már nincs hatályban, mégis a két meghatározás hasznos a fogalmak ismertsége végett.

A jelenleg hatályban lévő törvény ebben a tárgykörben a minősített adat védelméről szóló törvény, amely 2010. 04. 01-el lépett hatályba. A törvény új bevezetett fogalma a minősített adat, amely fogalmat a törvény maga határol le: „*minősített adat*: a) *nemzeti minősített adat*: a minősítéssel védhető közérdekek körébe tartozó, a minősítési jelölést az e törvényben, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályokban meghatározott formai követelményeknek megfelelően tartalmazó olyan adat, amelyről – a megjelenési formájától függetlenül – a minősítő a minősítési eljárás során megállapította, hogy az érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele

⁶²⁶ Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 3 § (1) bekezdés, 4 § (1) bekezdés

le a minősítéssel védhető közérdekek közül bármelyiket közvetlenül sérti vagy veszélyezteti (a továbbiakban együtt: károsítja), és tartalmára tekintettel annak nyilvánosságát és megismerhetőségét a minősítés keretében korlátozza; *b) külföldi minősített adat*: az Európai Unió valamennyi intézménye és szerve, továbbá az Európai Unió képviselőjében eljáró tagállam, a külföldi részes fél vagy nemzetközi szervezet által készített és törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés vagy megállapodás alapján átadott olyan adat, amelyhez történő hozzáférést az Európai Unió intézményei és szervei, az Európai Unió képviselőjében eljáró tagállam, más állam vagy külföldi részes fél, illetve nemzetközi szervezet minősítés keretében korlátozza”.⁶²⁷ A törvény értelmezésében ugyancsak a nemzeti közérdekre való tekintettel látja megalapozni az új megnevezést, de összevontan kezeli az állam és szolgálati titok körét olyan formán, hogy nemzeti és külföldi minősített adatokra osztja fel a titoktartás alá tartozó dokumentumokat. Bár jelölésük a két törvényben megegyezők, és a minősítési eljárásuk is közel azonos, az új törvény bevezeti a 3. § 10. pontjában a titoktartási nyilatkozat fogalmát is: „*titoktartási nyilatkozat*: a minősített adatot felhasználó vagy megismerő személy nyilatkozata arról, hogy a minősített adat védelmére vonatkozó szabályokat megismerte, és az őt terhelő titoktartási kötelezettséget tudomásul vette”.⁶²⁸ A törvény egy másik fontos újítása, hogy a minősítéssel védhető dokumentumok körét röviden és egyértelműen határozza meg: „Minősítéssel védhető közérdek a Magyar Köztársaság *a)* szuverenitása, területi integritása, *b)* alkotmányos rendje, *c)* honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési és bűnmegelőzési tevékenysége, *d)* igazságszolgáltatási, központi pénzügyi, gazdasági tevékenysége, *e)* külügyi vagy nemzetközi kapcsolatai, *f)* állami szerve illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működésének biztosítása.”⁶²⁹ A törvény új fogalmazása 44+12 db törvény módosulásához vezetett, amit a törvény záró rendelkezésében található 42. és 43. § tartalmaz, de erre mi nem szándékozunk kitérni. Viszont még néhány ismertebb és fontos titoktartást szabályozó törvényről említést teszünk.

5.1.2.4. A Munka Törvénykönyve

A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény kiterjed minden olyan munkaviszonyra, amelynek alapján a munkát a Magyar Köztársaság területén végzik, továbbá, amelynél a magyar munkáltató munkavállalója a munkát ideiglenes jelleggel külföldön végzi.⁶³⁰ Ezen kölcsönös viszonyban a felek az általuk megismert adatokat kötelesek a meghatá-

⁶²⁷ A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény 3. § (1) bekezdés

⁶²⁸ A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény 3. § (10) bekezdés

⁶²⁹ A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény 5. § (1) bekezdés

⁶³⁰ Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 1. § (1) bekezdés

rozott törvények szerint kezelni. Ezen adatok magukba foglalják a személyes adatok törvények szerint alkalmazhatóságát, de magukba foglalják a munkáltató üzleti titkait is. „A munkáltató a munkavállalóra vonatkozó tény, adatot, véleményt harmadik személlyel csak törvényben meghatározott esetben vagy a munkavállaló hozzájárulásával közölhet. A munkavállalóra vonatkozó adatok statisztikai célra felhasználhatók és statisztikai célú felhasználásra – személyazonosításra alkalmatlan módon – átadhatók. (5) A munkavállaló a munkaviszony fennállása alatt – kivéve, ha erre jogszabály feljogosítja – nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel munkáltatója jogos gazdasági érdekeit veszélyeztetné. (6) A munkaviszony megszűnését követően az (5) bekezdésben meghatározott kötelezettség a munkavállalót csak ilyen tartalmú, megfelelő ellenérték fejében kötött megállapodás alapján és legfeljebb három évig terhelheti. E megállapodásra a polgári jog szabályai az irányadók.”⁶³¹ A kommentár értelmezésében: „A munkaviszony alanyainak egymás érdekeit figyelembe vevő együttműködése feltételezi, hogy egyikük sem tanúsíthat olyan magatartást, amely a másik alapvető érdekeit sértené. A munkavállaló személyiségi jogainak védelme érdekében róla adatot, véleményt, tényt csak törvényben meghatározott esetben, arra jogosult szervezetnek (pl. munkaügyi központnak, társadalombiztosítási szervnek, adóhatóságnak) szolgáltatathat a munkáltató, vagy a munkavállaló beleegyezésével. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy statisztikai célú adatszolgáltatásra a fenti korlátozások nem vonatkoznak. A Munka tv.-ben meghatározott védelem mellett, a polgári jogi szabályok részletesen rögzítik a személyhez fűződő jogok védelmét. A megsértővel szemben támasztható igényeket a Ptk. 84. §-a tartalmazza. A munkáltató gazdasági érdekeinek védelmét szolgálja az, hogy a munkaviszony fennállása alatt kötelezi a munkavállalót olyan magatartásra, hogy a munkáltató jogos gazdasági érdekeit ne veszélyeztesse. Ezen általános tilalom mellett a Munka tv. több konkrét garanciális szabályt is tartalmaz, így például a munkavállaló további munkaviszony vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítését köteles a munkáltatónak bejelenteni.”⁶³²

A munkáltató nem viselkedhet a munkavállalóval szemben diszkriminatívan, azaz „a munkaviszonnyal kapcsolatban az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.”⁶³³

A munkavállalók és a munkáltatók is érdekképviselői szerveket hozhatnak létre, de ezen szervezeteken belül is tiszteletben kell tartani a titkosan kezelendő információkat. „A szakszervezet nevében, vagy a szakszervezet érdekében meghatalmazás alapján eljáró személy azokat az információkat, amelyeket részére a munkáltató kifejezetten üzleti titokként való

⁶³¹ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 3. § (4-6) bekezdés

⁶³² Az 1992. évi XXII. tv. 3. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶³³ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 5. § (1) bekezdés

kezelésre történő utalással adott át, harmadik személynek nem adhatja át, nem hozhatja nyilvánosságra, és azokat semmilyen más módon nem használhatja fel az e törvényben meghatározott célok elérésén kívüli tevékenységben. (2) A szakszervezet, vagy a szakszervezet érdekében meghatalmazás alapján eljáró személy a működése során tudomására jutott adatokat, tényeket csak a munkáltató jogos gazdasági érdekeinek veszélyeztetése, illetve a munkavállalók személyiségi jogainak megsértése nélkül hozhatja nyilvánosságra. (3) Az (1)-(2) bekezdésben foglalt kötelezettség a szakszervezet érdekében eljáró személyt megbízatása, illetőleg munkaviszonya megszűnése után a 3. § (6) bekezdésében foglalt megállapodás nélkül is határozatlan időre terheli.”⁶³⁴

Az üzemi tanáccsal közösen lehet meghatározni a munkáltatónak a személyes adatok nyilvántartási kartonjára felkerülő adatok körét, ami értelemszerűen egy olyan törvényi előírás, ami a személyi jogokat kívánja védeni. Az üzemi tanács is kötelezett arra, hogy általa tudomására jutott adatokat megfelelően kezelje.⁶³⁵

A munkaviszony, munkaszerződéssel jön létre, ha a törvény máshogy nem rendelkezik. „A munkaszerződésben meg kell jelölni a felek nevét, illetve megnevezését és a munkaviszony szempontjából lényeges adatait... A munkavállalótól csak olyan nyilatkozat megtétele vagy adatlap kitöltése kérhető, illetve vele szemben csak olyan alkalmassági vizsgálat alkalmazható, amely személyiségi jogait nem sérti, és a munkaviszony létesítése szempontjából lényeges tájékoztatást nyújthat. (2) Tilos a munkavállalót terheesség megállapítására irányuló vizsgálat elvégzésére, illetve erről szóló igazolás bemutatására kötelezni, kivéve, ha erre a munkaköri alkalmasság vizsgálata és véleményezése körében, jogszabály előírása alapján kerül sor.”⁶³⁶

Bizonyos esetekben „a munkáltató felhívására a munkaviszonyt létesíteni szándékozó személy hatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy nem áll olyan foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, amely a munkaviszony létesítését nem teszi lehetővé. (2) Indokolt esetben a munkáltató megfelelő határidő kitűzésével, írásban felszólíthatja a munkavállalót, hogy e határidőn belül – ha e határidőn belül ez menthető ok miatt nem lehetséges, annak megszűnését követően haladéktalanul –m hatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy nem áll a munkakörének megfelelő vagy a munkakörének részét képező foglalkozástól eltiltás hatálya alatt.”⁶³⁷ Ez jelenti, hogy némely esetben a bünyügyi nyilvántartás részéről is szükséges a hatósági bizonyítvány kikérése, viszont a törvény rendelkezése szerint a „munkáltató az (1) és (2) bekezdésben meghatáro-

⁶³⁴ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 22/A. § (1-3) bekezdés

⁶³⁵ Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 65. § (3) bekezdés b., 68. § (1-2) bekezdés, 69. §.

⁶³⁶ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 76. § (6) bekezdés, 77. §, (1-2) bekezdés

⁶³⁷ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 77/A. § (1-2) bekezdés

zott kizáró ok fennállásának megállapítása céljából kezeli *a)* a munkaviszonyt létesíteni szándékozó személy, *b)* a munkavállaló azon személyes adatait, amelyeket a bűnügyi nyilvántartó szerv által az (1) és (2) bekezdésben meghatározott kizáró ok igazolása céljából kiállított hatósági bizonyítvány tartalmaz. (6) Az (1)-(3) bekezdésben foglaltak alapján megismert személyes adatokat a munkáltató a munkaviszony létesítéséről meghozott döntés időpontjáig vagy – munkaviszony létesítése esetén – annak megszűnéséig (megszüntetéséig) kezeli.”⁶³⁸

A munkaviszony megszűnésekor a munkáltató a munkavállaló részére köteles munkavállaló a személyi adataival ellátott igazolást kiadni arról, hogy a munkáltatónál mennyi volt a munkaviszony időtartama. Ezen igazolás még több a munkavállalással kapcsolatban levő adatot is kell, hogy tartalmazzon. Célja vélhetőleg mindennek, hogy a munkavállaló a munkajogviszonyával járó jogokat a későbbiekben is érvényesíteni tudja.⁶³⁹

A munkaviszony alatt a munkavállalónak meg kell tartania a Ptk. Üzleti titokra vonatkozó előírásait, ami az ő kötelezettségeinek része. „A munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot – a Ptk. 81. §-ában foglaltak figyelembevételével –, valamint a munkáltatóra, illetve a tevékenységére vonatkozó alapvető fontosságú információkat megőrizni. Ezen túlmenően sem közölhet illetéktelen személlyel olyan adatot, amely munkaköre betöltésével összefüggésben jutott a tudomására, és amelynek közlése a munkáltatóra vagy más személyre hátrányos következménnyel járna. A titoktartás nem terjed ki a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adatra vonatkozó, külön törvényben meghatározott adatszolgáltatási és tájékoztatási kötelezettségre.”⁶⁴⁰ A törvény magyarázatában ez így található: „A fentiekén túl a munkavállalót ún. általános titoktartási kötelezettség is terheli. Az üzemi, üzleti titok, illetve az alapvető fontosságú információk körét mindig az adott munkáltató viszonylatában lehet behatárolni, melyet általában a munkáltató meg is tesz. Üzleti titoknak minősül a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. Nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezményel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő

⁶³⁸ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 77/A. § (5-6) bekezdés

⁶³⁹ Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 98. §.

⁶⁴⁰ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 103. § (3) bekezdés

bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli. A titoktartási kötelezettség fentiek szerinti új tartalma remélhetőleg kedvezően segíti az esetleges jogviták rendezését. A munkavállaló kötelezettségzegése a legsúlyosabb esetben (pl. bizalmas információk rendszeres kiszivárogtatása a konkurens cégnek) akár a rendkívüli felmondás alapjául is szolgálhat.”⁶⁴¹

A Munka Törvénykönyve ismeri a távmunka fogalmát, amelynek keretében számítástechnikai vagy más elektromos eszközök használata általános. Ezen munkakapcsolatban sem sérülhetnek a felek jogai, viszont a kapcsolattartáshoz szükséges eszközökhöz tartozó használatához nélkülözhetetlen adatok egymásnak rendelkezésre bocsátása elengedhetetlen a munkavégzés gördülékeny voltaához. A munkáltató köteles a munkavállalótól szerzett adatok megőrzésére, harmadik fél számára nem elérhetővé tenni, kivétel, ha a törvények teszik azt lehetővé. A munkavállaló pedig köteles ebben a feladatkörében szerzett információkat hasonlóan megőrizni.⁶⁴²

Speciális rendelkezéseket tartalmaz a törvénykönyv a közigazgatási szerveknél levő munkavállalók esetére. Ezek közül kiemelkedő a 139/S. §, hiszen a személyhez tartozó bűnügyi nyilvántartás adataival is igazolhatónak kell, hogy legyen a jelentkező büntetlen előélete, másrészt pedig a törvény számukra a titoktartási nyilatkozat aláírását kötelezővé teszi. „Munkaviszony büntetlen előéletű, cselekvőképes, a munkakör betöltésére külön jogszabályban megállapított képesítési követelménynek, illetve biztonsági feltételeknek megfelelő személlyel létesíthető. A munkavállaló írásbeli titoktartási nyilatkozatot tesz, amelynek megtételéig nem állítható munkába. A nyilatkozat szövege a következő:

'Titoktartási nyilatkozat Alulírott, (név, lakcím) e nyilatkozattal kötelezem magamat, hogy a (munkáltató megnevezése)-val kötött munkaviszonyom fennállása alatt tudomásomra jutott minősített adatot megőrzöm, a tevékenységem során előttem ismertté vált olyan adatokról, tényekről illetéktelen szervnek vagy személynek tájékoztatást nem adok, amelyek kiszolgáltatása az állam, a közigazgatási szerv (önkormányzat), munkatársam, vagy az állampolgár számára hátrányos, vagy jogellenesen előnyös következményekkel járna.”⁶⁴³ Itt azért megjegyezhetjük, hogy a Polgári Törvénykönyv bár foglalkozik a titkok megfogalmazásával, a titoktartási nyilatkozatra való utalást eddig csak az államtitok és a szolgálati titokról szóló és a minősített adat védelméről szóló

⁶⁴¹ 1992. évi XXII. tv. 103. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶⁴² Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 192/C-G. §.

⁶⁴³ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 193/S. § (1) bekezdés

törvények tartalmaztak, amit az eljárásokról szóló törvények, mint látni fogjuk, figyelembe vesznek, vagy pedig megszegésüket kifejezetten büntetik.

5.1.2.5. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény: a bírók jogai és kötelezettségei között szerepelteti a titoktartás témakörét. „A bíró köteles a minősített adatot szolgálati viszonya alatt és annak megszűnése után is megőrizni, a titoktartás alól csak törvényben meghatározott szerv adhat felmentést... A bíró a szolgálati viszonyán kívül nyilvánosan nem fogalmazhat meg véleményt bíróság előtt folyamatban lévő vagy folyamatban volt ügyről, különös tekintettel az általa elbírált ügyekre... A bíró az általa intézett ügyről a sajtó, a rádió és a televízió részére nem adhat tájékoztatást... A bíróság előtt folyamatban lévő vagy befejezett ügyről a sajtó, a rádió és a televízió részére a bíróság elnöke vagy az általa megbízott személy adhat tájékoztatást.”⁶⁴⁴ A törvény szelleme utal, az alkotmány alapján, arra, hogy senki sem tekinthető bűnösnek, amíg az ítéletet ki nem mondják, és mindaddig egyúttal megilleti őt a jóhírnévhez való jog is.

5.1.2.6. A közjegyzőkről szóló törvény

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvényben is a közjegyzőnek a feladatának teljesítése közben megszerzett információkat titkosan kell kezelnie. Így írja elő ezt a törvény: „A közjegyzőt – ha törvény kivételt nem tesz – az eljárása során tudomására jutott adat és tény tekintetében titoktartási kötelezettség terheli; e kötelezettsége a közjegyzői működésének megszűnése után is fennmarad. A fél, jogutódja és törvényes képviselőjük a titoktartási kötelezettség alól felmentést adhat.”⁶⁴⁵

5.1.2.7. Az ügyvédekről szóló törvény

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény az ügyvédi titoktartási kötelezettséget fogalmazza meg: „Az ügyvédet – ha törvény másként nem rendelkezik – titoktartási kötelezettség terheli minden olyan adatot, tényt illetően, amelyről a hivatásának gyakorlása során szerzett tudomást. E kötelezettség független az ügyvédi megbízási jogviszony fennállásától, és az ügyvédi működés megszűnése után is fennmarad. A titoktartási kötelezettség kiterjed az ügyvéd által készített és a birtokában levő egyéb iratra is, ha ez a titoktartás körébe tartozó tény, adatot tartalmaz. Az ügyvédnél folytatott hatósági vizsgálat során az ügyvéd nem tárhatja fel a megbízójára vonatkozó iratokat és adatokat, de a hatóság eljárását nem akadályozhatja. A megbí-

⁶⁴⁴ A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 27. §, 28. § (2) bekezdés, 29. § (1-2) bekezdés

⁶⁴⁵ A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 9. § (1-2) bekezdés

zó, a jogutódja és a törvényes képviselője a titoktartási kötelezettség alól felmentést adhat. Az olyan tényről és adatról, amelyről mint védő szerzett tudomást, az ügyvéd felmentés esetén sem hallgatható ki tanúként. A titoktartási kötelezettség az ügyvédi irodákra és alkalmazottakra, az ügyvédi szervekre, ezek tisztségviselőire és alkalmazottaira megfelelően irányadó.”⁶⁴⁶

5.1.2.8. A köztisztviselők jogállásáról szóló törvény

A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény az állam közügyeinek kezelésében résztvevő köztisztviselők egyedi helyzetét szabályozza. A törvény mind a helyi önkormányzatok, körjegyzőségek működésének és egyedi rendelkezés híján több országosan fontos hivatalokban dolgozóakra terjed ki, és mindazon feladatok elvégzésére, amellyel munkakörük megbízza őket.⁶⁴⁷ Köztisztviselői munkakört pályázati kiírás útján lehet megszerezni, amelyhez a leendő munkáltató használhatja azon lehetséges pályázók toborzó adatbázisát, melyet a szolgáltató központ állított össze a jelentkezők adataiból.⁶⁴⁸ Ezen adatbázis védelméért és szabályos használatáért a szolgáltató központ vezetője a felelős, aki a törvényben meghatározott módon kezeli az adatokat.⁶⁴⁹ Az a munkavállaló, aki valamilyen pályázaton elnyert egy állást, a munkája felvétele előtt esküt kell tennie. Számunkra ezen eskü szövege a titoktartással kapcsolatosan hasznos, ezért idézzük: „(1) A köztisztviselőnek kinevezésekor esküt kell tennie. (2) Az eskü szövege a következő: 'Én ... esküszöm, hogy hazámhoz, a Magyar Köztársasághoz és annak népéhez hű leszek. Országunk Alkotmányát, alkotmányos jogszabályait megtartom. A minősített adatot megőrzöm. Hivatali kötelességeimet részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen, becsületesen, a jogszabályoknak megfelelően, pontosan, etikusan, az emberi méltóságot feltétlenül tiszteletben tartva, a legjobb tudásom szerint, nemzetem (és ... önkormányzat) érdekeinek szolgálatával teljesítem. Hivatalomban és azon kívül példamutatóan viselkedem, s minden igyekezettel azon leszek, hogy a Magyar Köztársaság fejlődését, szellemi és anyagi javainak gyarapodását előmozdítsam.' (Az eskütevő meggyőződése szerint:) 'Isten engem úgy segítse!' (3) Az eskütételt a közigazgatási szerv köteles a köztisztviselői kinevezés előtt megszervezni. Az eskütételre a munkáltatói jogkör gyakorlója és a munkatársak előtt kerülhet sor. Az esküt szóban kell elmondani és írásban megerősíteni.”⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 8. §

⁶⁴⁷ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 1. § (1-2) bekezdés és 8. § a és b.

⁶⁴⁸ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 10. § (11-12) bekezdés és 10/B. § (1) bekezdés

⁶⁴⁹ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 10/B. §

⁶⁵⁰ A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 12. §

A közigazgatási szerv (munkáltató) a köztisztviselő (munkavállaló) adatait a Munka Törvénykönyvéhez hasonlóan bizonyos időintervallumban jogosult használni.⁶⁵¹

A köztisztviselő esküjének hűen kell, hogy feladatát teljesítse, ezt erősíti meg a 37. § előírása is, amely az eskün túlmenően rendezi a titoktartás kérdését. „(2) A köztisztviselő köteles megtartani a minősített adatot. (3) A köztisztviselő illetéktelen személynek és szervnek nem adhat tájékoztatást olyan tényekről, amelyek tevékenysége során jutottak tudomására és kiszolgáltatásuk az állam, a közigazgatási szerv, munkatársa vagy az állampolgár számára hátrányos, vagy jogellenesen előnyös következményekkel járna.”⁶⁵²

A törvény sajátos közszolgálati jogviszonnyal összefüggő adatkezelési szabályt alkotott annak érdekében, hogy a köztisztviselő jogai ne sérülhessenek. Ezen adatok védelme a munkáltató részéről kötelező, hogy azok ne kerüljenek illetéktelenek kezébe.⁶⁵³

5.1.2.9. Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló törvény

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény is megerősíti az alkotmányos elvet, miszerint „Személyes adatot csak törvényes cél eléréséhez szükséges esetekben és mértékben lehet kezelni.”⁶⁵⁴ Mivel az egészségügyi rendszer egy összetett rendszer, ezért ezen a téren a titokszabályozás kérdése is összetettebb, a kötelezettjei éppen ezért sokkal szélesebb körben helyezkednek el. Ezt átlátva határozza meg a törvényalkotó a törvény személyi hatályának körét, azaz bennfoglaltan azok körét is, akik a teljes vagy részleges titoktartásnak kötelezettjei. „E törvény hatálya kiterjed *a*) minden egészségügyi ellátást nyújtó, valamint annak szakmai felügyeletét, ellenőrzését végző szervezetre és természetes személyre, továbbá az irányított betegellátás szervezését végző szervezetre (a továbbiakban: egészségügyi ellátóhálózat), valamint minden olyan jogi személyre, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetre és természetes személyre, amely vagy aki egészségügyi és személyazonosító adatot kezel (a továbbiakban: egyéb adatkezelő szerv), *b*) minden, az egészségügyi ellátóhálózattal, valamint az egyéb adatkezelő szervvel kapcsolatba került vagy kerülő, illetve annak szolgáltatásait igénybe vevő természetes személyre, függetlenül attól, hogy beteg-e vagy egészséges (a továbbiakban: érintett), valamint *c*) az e törvény előírásai szerint kezelt, az érintettre vonatkozó egészségügyi és sze-

⁶⁵¹ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 12/A § (5-6) bekezdés

⁶⁵² A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 37. § (2-3) bekezdés

⁶⁵³ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 61. § - 64. §

⁶⁵⁴ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 1. §

mélyazonosító adata.”⁶⁵⁵ A törvény mindezek után megismertet pár orvosi jogi szakfogalommal, amelyek részben vagy egészben tartoznak titoktartási kötelezettség alá: „*a) egészségügyi adat*: az érintett testi, értelmi és lelki állapotára, kóros szenvedélyére, valamint a megbetegedés, illetve az elhalálozás körülményeire, a halál okára vonatkozó, általa vagy róla más személy által közölt, illetve az egészségügyi ellátóhálózat által észlelt, vizsgált, mért, leképzett vagy származtatott adat; továbbá az előzőekkel kapcsolatba hozható, az azokat befolyásoló mindennemű adat (pl. magatartás, környezet, foglalkozás); *b) személyazonosító adat*: a családi és utónév, leánykori név, a nem, a születési hely és idő, az anya leánykori családi és utóneve, a lakóhely, a tartózkodási hely, a társadalombiztosítási azonosító jel (a továbbiakban: TAJ szám) együttesen vagy ezek közül bármelyik, amennyiben alkalmas vagy alkalmas lehet az érintett azonosítására; *c) gyógykezelés*: minden olyan tevékenység, amely az egészség megőrzésére, továbbá a megbetegedések megelőzése, korai felismerése, megállapítása, gyógyítása, a megbetegedés következtében kialakult állapotromlás szinten tartása vagy javítása céljából az érintett közvetlen vizsgálatára, kezelésére, ápolására, orvosi rehabilitációjára, illetve mindezek érdekében az érintett vizsgálati anyagainak feldolgozására irányul, ideértve a gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök, gyógyászati ellátások kiszolgáltatását, a mentést és betegszállítást, valamint a szülészeti ellátást is.”⁶⁵⁶ Az adatok rendszerezése után megfogalmazza az orvosi titok fogalmát: „*orvosi titok*: a gyógykezelés során az adatkezelő tudomására jutott egészségügyi és személyazonosító adat, továbbá a szükséges vagy folyamatban lévő, illetve befejezett gyógykezelésre vonatkozó, valamint a gyógykezeléssel kapcsolatban megismert egyéb adat”.⁶⁵⁷

A törvény a 4. §-ban 26 féle olyan okot fogalmaz meg, amiért egészségügyből eredő adatok kezelhetők különböző szinteken. A személyes egészség mellett akár az ellátó rendszer akár több állami közérdeket érintő jogkör szerepel ebben a felsorolásban. Az orvosi titoktartás alapvetően kötelezi az egészségügyi dolgozót, de írásban felhatalmazottaknak, meghatározott hozzátartozóknak a törvény lehetőséget biztosít beteg adatainak megismerésére vagy az azokról történő másolat kérésére a beteg életében és halála után egyaránt.⁶⁵⁸

A betegellátásból eredő adatok nem pusztán a szolgáltató által válnak ismertté, hanem akár állami, vagy más egészségügyi biztosítók számára is, amennyiben a beteggel kapcsolatban

⁶⁵⁵ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 2. §

⁶⁵⁶ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 3. § a-c.

⁶⁵⁷ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 3. § d.

⁶⁵⁸ Vö. Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 7. §

állnak ilyenféle szerződéses viszonyban, hiszen ez ilyenkor számukra egy kötelezettséget von maga után, mármint a szolgáltató számlájának kiegyenlítése, vagy a biztosítási kártérítés kifizetése. A törvény ez a 10 §-ban rendezi: „Az egészségbiztosítási szervnek a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebtv.) 81. §-ában meghatározott feladata ellátása érdekében egészségügyi adatok és TAJ-számok az egészségügyi ellátóhálózat és az egészségbiztosítási szerv között is továbbíthatók és összekapcsolhatók, a feladat ellátásához szükséges mértékben. A különböző forrásból származó egészségügyi és személyazonosító adatokat csak addig az időpontig és olyan mértékig lehet összekapcsolni, ameddig az a megelőzés, a gyógykezelés, a népegészségügyi, közegészségügyi-járványügyi intézkedések megtétele érdekében feltétlenül szükséges. (2) A 4. § (1) bekezdése szerinti adatkezelés és adatfeldolgozás esetén az érintett betegségével kapcsolatba hozható minden olyan egészségügyi adat továbbítható, amely a gyógykezelés érdekében fontos, kivéve, ha ezt az érintett írásban kifejezetten megtiltja. Ennek lehetőségéről a továbbítás előtt az érintettet tájékoztatni kell. A 13. § szerinti esetekben az érintett tiltása ellenére is továbbítani kell az egészségügyi és személyazonosító adatot.”⁶⁵⁹ A 13. §. felsorolása fertőző betegségekre, elrendelhető alkalmassági és szűrővizsgálatokra, foglalkozásbeli betegségekre, kiskorú egyégeknek védelmére vonatkoztatva, ha bűnüldözés, bűnmegelőzés céljából, továbbá ügyészégi, bírósági eljárás, illetve szabálysértési vagy közigazgatási hatósági eljárás során az illetékes szerv a vizsgálatot elrendelte, és ha az adatszolgáltatásra a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény szerinti ellenőrzés céljából van szükség.

A beteg jogait védi a 14. §, azzal, hogy a kezeléseket diszkréten kell lefolytatni, azaz alapvetően a „gyógykezelés során a kezelést végző orvoson és az egyéb betegellátó személyeken kívül csak az lehet jelen, akinek jelenlétéhez az érintett hozzájárul. Az érintett hozzájárulása nélkül jelen lehet az érintett emberi jogainak és méltóságának tiszteletben tartásával”.⁶⁶⁰ Igaz a jogszabály tesz néhány kivételt, de az alapszabály a beteg jogait védi. Ezen jog védelme akár az egészségügyi szakember képzésben részesülőkkel szemben is érvényesíthető kivéve, ha a kórház nem ilyen szakképzésben résztvevő intézmény.⁶⁶¹

A törvény az adatok kezelését a gyógyszerek vagy gyógyászati segédeszközök alkalmazásánál is lehetővé teszi, ami az egészségbiztosító való elszámolást is elősegíti.

⁶⁵⁹ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 10. § (1-2) bekezdés, de vö. 22. § vö. Az egészségbiztosítási szervnek a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény

⁶⁶⁰ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 14. § (1) bekezdés

⁶⁶¹ Vö. Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 17. §

A törvény záró rendelkezése megerősíti a titoktartás tényét nem csak az orvosra vonatkoztatva, hanem az egyéb egészségügyi résztvevők vonatkozásában is: „A nem egészségügyi intézményben az adatkezelő a működése során tudomására jutott orvosi titkot köteles megtartani. Az adatkezelő mentesül a titoktartási kötelezettség alól a 7. § (2) bekezdése szerinti esetekben.”⁶⁶² A kivételek, amelyeket a záró rendelkezés tesz, azonosak az orvosi titoktartás eseteire vonatkozó adatközlésben részesülhetők körével.

Az egészségügyi törvény, mint láttuk a beteg emberi méltóságához való jogát úgy védi, hogy a beteg betegségének tényéről, illetve az azzal járó kezelések alkalmazásáról, a törvény által megadott kivételeken túlmenően, titoktartást ír elő.

5.1.2.10. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény

Miután az első fejezetben már említettük, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény nem lépett hatályba, mégis nem fogjuk ennek elemzését a dolgozatunkból nélkülözni, mivel az érintett részek megegyeznek az új 2011. évi CCVI. törvénnyel. Az idézeteket a lábjegyzetben egyeztetjük. A 2011. évi C. törvény rövid utalást tesz az egyházi személy fogalmának meghatározása után a titoktartás témakörét érintően is. „Az egyházi személy az egyház belső szabályai szerinti szolgálatban álló természetes személy, akit az egyház illetékes képviselője annak minősít. Az egyházi személy szolgálatát sajátos egyházi szolgálati viszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb jogviszonyban látja el. Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni. Az egyházi személyek fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesülnek.”⁶⁶³ A törvényhez fűzött indoklás erről a rendelkezésről így ír: „Az egyházi személy az egyház belső szabályai szerinti szolgálatban álló természetes személy, akit az egyház illetékes képviselője annak minősít. Ez az előírás az egyház autonómiáját biztosítja az egyházi személy státusának védelme érdekében, amelyet állami oldalról nem lehet megkérdőjelezni. Az egyháznak ugyanis alanyi joga saját tisztségviselőinek meghatározása, csak úgy, mint annak eldöntése, hogy az egyházi személy szolgálatát sajátos egyházi szolgálati viszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb jogviszonyban látja el.

⁶⁶² Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 35. §

⁶⁶³ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 13 § (1-4) bekezdés és A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (1-4) bekezdés

Egyházi személy az egyházi szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő bizalmas információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni. Ez az egyházi szolgálati titok védelmét célozza, amely legáltalánosabban a gyónási titok védelmét foglalja magában, a törvény azonban a védelmet nem kívánja kizárólag azokra az egyházakra korlátozni, amelyeknél a gyónás létezik.

Az egyházi személyek fokozott szabálysértési-, és büntetőjogi védelemben részesülnek.

Az egyházak sui generis jogi státusa, évezredek, illetve több évszázados magyarországi tevékenysége, kiemelt közfeladat ellátó szerepe indokolják kiemelt védeltségüket. Az egyházi személyek vonatkozásában ugyancsak indokolt a közfeladatot ellátó személyekhez hasonló védelem biztosítása.”⁶⁶⁴

Az egyházi személy kánonjogi megközelítését Szuromi Szabolcs Anzelm összesítésében így foglalhatjuk össze: „A hatályos Egyházi Törvénykönyv (továbbiakban: CIC) egyházi személynek, azaz meghatározott egyházi előljáró alárendelt személynek tekinti a papnövendékeket (CIC 232. kán., 257. kán. 1-2. §§) és a felszentelt papokat, püspököket (CIC 265. kán., 274-275. kánonok, 1013. kán.), valamint a megszentelt élet intézményei és apostoli élet társaságainak növendékeit (CIC 641. kán.) és tagjait (CIC 654. kán., 735-738. kánonok).”⁶⁶⁵

A törvény külön említi az egyházak sajátos belső törvényeiben való szabadságot, amit az állami hatalomnak nincs joga felülbírálni, de a személyes adatok védelmét az egyházaknak is tiszteletben kell tartania. „Magyarországon az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. Az egyház hitelvei és belső szabályai, illetve szervei által hozott határozatok érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható, azokat az állami hatóságok nem vizsgálhatják. Az egyházi jogi személy belső egyházi szabályokon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja vagy bírálhatja felül, a jogszabályban nem szabályozott belső jogviszonyokból eredő jogviták elbírálására állami szervnek nincs hatásköre. Az egyház a vallási tevékenységhez kapcsolódó személyes adatokat belső szabályai szerint kezeli, az érintett hozzájárulása nélkül – egyházon kívül – nyilvánosságra nem hozhatja, valamint másnak át nem adhatja.”⁶⁶⁶ A törvény indoklásában ezt így értelmezi a jogalkotó: „Az egyházak vallási tevékenységéhez kapcsolódó személyes adatok kezelését a törvény az egy-

⁶⁶⁴ 2011. évi C. tv. 13. §-hoz fűzött indoklás, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶⁶⁵ SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *Az egyházi személyek foglalkoztatásának sajátos helyzete a mai magyar jogban*, in *Jogtudományi közlöny* 64 (2009) 379-381. Vö. SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *A „dispozitio” mint az egyházi személyek foglalkoztatásának, a magyar állam által elismert formája*, in *Kánonjog* 11 (2009) 75-79.

⁶⁶⁶ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 10 § (1-3) bekezdés és A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 10 § (2-4) bekezdés

házak belső ügyének tekinti, azok kezelésére az egyház belső szabályai az irányadók. Az általános adatvédelmi szabályok természetesen az egyházakra nézve is irányadóak, ebben az esetben azonban indokolt elismerni az egyházak belső szabályait figyelembe vevő adatkezelési specifikumokat.”⁶⁶⁷

A 2012. január 1-ig hatályban lévő lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény, mint korábban is utaltunk rá, az egyházakkal szemben, Alkotmányra hivatkozva, bizonyos távolságtartást mutatott: „A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik. [Alkotmány 60. § (3) bek.] Az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható.”⁶⁶⁸ Az új egyházi törvény a 2011. évi C törvény ezen távolságtartást felszámolni szándékozik megtartva az egyházak autonóm voltának tiszteletben tartását. „Magyarországon az állam és az egyház különváltan működik.”⁶⁶⁹ A 2011. évi CCVI. törvény ezen is túlmutat, mivel nem csak a különválást, hanem az önállóságot és az együttműködést is deklarálja: „Az állam és az egyházak különváltan működnek. Az egyházak önállóak. Az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal.”⁶⁷⁰

5.1.2.11. A titkok védelmére vonatkozó néhány törvény

Miután felvázoltuk a titoktartással, adatkezeléssel kapcsolatos törvényeket, megemlítnünk néhány olyan törvényt is, amellyel törvény a fent említett titoktartási kötelezettségeket joggyakorlatban alkalmazza, illetve megsértését szankcionálja.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény célja a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogviták bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntés folyamatának szabályozása, röviden a bíróságok működését szabályozó törvény.⁶⁷¹ A perrendtartásról szóló törvény a minősített adatok védelmére rögzíti, hogy az általános szabályként nyilvános tárgyalás helyett zárt tárgyalást folytasson le a bíróság, ha a titkok vagy minősített adatok megőrzése végett ez feltétlenül szükséges, de zárt tárgyalást írhat elő a bíróság akkor is, ha a tanú illetve hozzátartozóinak épségének megőrzése miatt feltétlenül szükséges.⁶⁷² A törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a „felek, az ügyész és

⁶⁶⁷ 2011. évi C. tv. 10. §-hoz fűzött indoklás, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶⁶⁸ A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 15. § (1-2) bekezdés

⁶⁶⁹ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 8. § (1) bekezdés és A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 10. § (1) bekezdés

⁶⁷⁰ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 10. § (1) bekezdés

⁶⁷¹ Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 1. §

⁶⁷² Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 5. § (2) bekezdés

a perben részt vevő egyéb személyek, valamint azok képviselői a per iratait – a határozatok tervezeteinek és az esetleges különvéleménynek kivételével – a per bármely szakaszában külön engedély nélkül megtekinthetik és azokról maguknak másolatokat (kivonatokat) készíthetnek”.⁶⁷³ Az szabály azonban kivételeket is megfogalmaz, amelyek a titkok védelmének érdekében születtek meg. „Olyan tárgyalásról készült jegyzőkönyvet azonban, amelyről a nyilvánosságot minősített adat megőrzése végett zárták ki, illetve a minősített adatot tartalmazó egyéb okiratot lemásolni vagy arról kivonatot készíteni nem szabad. Ilyen ügyben az iratok megtekintésének is csak a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott engedély, valamint az abban meghatározott szabályok alapján a bíróság elnöke által megállapított feltételek mellett van helye. A felek, az ügyész és a perben részt vevő egyéb személyek, valamint azok képviselői az eljárás során az üzleti titkot, hivatásbeli titkot vagy a külön törvényben meghatározott, az (1) bekezdésben nem említett más titkot tartalmazó iratok esetében – a titok megtartásának kötelezettségét tartalmazó, írásba foglalt nyilatkozat megtétele mellett –, az eljáró bíró által megállapított rendben és szabályok szerint gyakorolhatják az iratbetekintési és másolatkészítési jogot. Ha azonban a titoktartás alóli felmentés megadására jogosult a 192. § (3) bekezdése alapján határidőben úgy nyilatkozott, hogy az üzleti titkot vagy hivatásbeli titkot tartalmazó irat megismeréséhez nem járul hozzá, a bíróságon és a jegyzőkönyvvezetőn (leírón) kívül az irat ezen titkot tartalmazó részét más nem tekintheti meg, azt lemásolni vagy arról kivonatot készíteni nem szabad.”⁶⁷⁴ A keletkezett dokumentumok megismerhetők mindazok részéről is, akiknek az eljárás lefolytatásához, illetve annak eredményéhez érdeke fűződik az eljáró bíróság elnökének hozzájárulásával, de a minősített iratok megtekintésére vagy másolására csak annak van lehetősége, aki a minősített iratmegismeréséhez engedélye vagy erre felmentése van az illetékestől.⁶⁷⁵

A minősített adatok, illetve titoktartás alá tartozó információk mellett a személyi jogokat is tiszteletben tartó rendelkezést fogalmaz meg a törvény: „Az ügyész kivételével a felekről és más perbeli személyekről, ezek képviselőiről, továbbá a tanúról, a szakértőről, a tolmácsról és a szemletárgy birtokosáról csak kifejezett hozzájárulása esetén készíthető kép-, illetve hangfelvétel. Szükség esetén a bíróság e személyeket a kép-, illetve hangfelvétel készítéséhez való hozzájárulásról nyilatkoztatja; ennek megtörténtét, valamint a nyilatkozat tartalmát a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. törvény eltérő rendelkezésének hiányában az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó, e

⁶⁷³ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 119. § (1) bekezdés

⁶⁷⁴ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 119. § (1-2) bekezdés

⁶⁷⁵ Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 119. § (3) bekezdés

feladatkörében eljáró személyről hozzájárulása nélkül is készíthető kép-, illetve hangfelvétel. A (3) bekezdésben meghatározott személyek személyhez fűződő jogainak védelméről a tárgyaláson az elnök a rendfenntartás keretében gondoskodik.”⁶⁷⁶

A törvény titoktartás kezelésére vonatkozó egyik fontos szabályozása a tanúkról szóló fejezetben található. A tanúknak lehetősége van, a törvényi kereteken belül, a bíróságtól személyi adatainak titkos kezelését kérni, azaz vagy csak nevük használatát a peranyagban, vagy pedig annak pótlására szolgáló jelzést alkalmazni benne.⁶⁷⁷ Másrészt a titoktartásra kötelezett tanúk csakis akkor kérdezhetőek, ha a titoktartás alól felmentették. „A tanú, ha a titoktartás alól felmentést nem kapott, nem hallgatható ki olyan kérdéstről, amely minősített adatnak minősül. A titoktartási kötelezettség az annak alapjául szolgáló viszony megszűnése után is fennmarad. Azt, hogy a titoktartás alól való felmentésre az egyes esetekben mely hatóság vagy szerv illetékes, a Kormány rendelettel határozza meg. Azokat a kérdéseket, amelyekre a felmentést kérik, a felmentésre irányuló megkeresésben meg kell jelölni. A jelen § ellenére kihallgatott tanú vallomása bizonyítékként figyelembe nem vehető.”⁶⁷⁸ A törvény ehhez kapcsolódó kommentára a tanúzásnak fent említett módozatára külön szakfogalmat nevesít. „A tágabb értelemben vett tanúzási képesség a tanúk jogi, társadalmi és erkölcsi alkalmasságára is kiterjed. Ezeknek a hiánya idézheti elő a törvényi tanúzási képtelenséget. Ennek esetét a (2) bekezdés tartalmazza. Ezzel összefüggésben felhívjuk a figyelmet arra, hogy a 2008. évi XXX. törvény 2009. január 1. napjától oly módon reformálta meg a tanúzási képességgel kapcsolatos rendelkezéseket, hogy a törvényi tanúzási képtelenség esetei köréből kiemelte az üzleti titoktartási kötelezettséget, és áthelyezte a tanúvallomás megtagadási okok közé... 2010. május 1. napjától az 1995. évi LXV. törvényt felváltotta a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény, ezzel megszűnt az államtitok és a szolgálati titok fogalma, helyét a minősített adat definíciója váltotta fel. A 2009. évi CLV. törvény 14. § (5) bekezdése értelmében ha a polgári perben a titoktartásra kötelezettnek nemzeti minősített adatról kell nyilatkoznia, a titoktartási kötelezettség alól az adatot minősítő személy adhat felmentést.”⁶⁷⁹

A törvény szerint megtagadhatja a tanúvallomást az is, aki hozzátartozója a feleknek („A hozzátartozók a következők: az egyeneságbeli rokon és annak házastársa, az örökbefogadó és a nevelőszülő, az örökbefogadott és a nevelt gyermek, a testvér, a házastárs, a jegyes és az

⁶⁷⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 134/A. § (3-4) bekezdés

⁶⁷⁷ Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 167. §

⁶⁷⁸ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. 169. § (2-6) bekezdés

⁶⁷⁹ 1952. évi III. tv. 169. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR* Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény; Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény; A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény

élettárs, a házastárs, a házastárs egyenes ágbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa [Pp. – VI. Ppn. 3. § (2) bekezdésével megállapított – 13. § (2) bek.]⁶⁸⁰), vagy ha rájuk vádlón adhatna tanúvallomást, illetve megtagadhatja a tanúvallomást „az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási kötelességét sértené meg, kivéve, ha az érdekelt e kötelesség alól felmentette... az üzleti titok megtartására köteles személy az olyan kérdésben, amely tekintetében a tanúvallomással titoktartási kötelességét sértené meg.”⁶⁸¹ Az imént megnevezett hivatásuknál fogva titoktartásra kötelezettek esetében a „titoktartási kötelezettség az annak alapjául szolgáló viszony megszűnése után is fennmarad”⁶⁸² Ha a tanút ezen esetekben a mentességre való alapos hivatkozása ellenére vallomásra kötelezik, vagy a titoktartási kötelezettség miatti mentességére nem figyelmeztették, akkor a tanú vallomása bizonyítékként figyelembe nem vehető.⁶⁸³

A kommentár ezen eseteket is magyarázza, hogy megkönnyítse a jogalkalmazók dolgát ebben a kérdésben. „A Pp. 170. § (1) bekezdésének c) pontja alá eső személyeket azonban valamilyen jogszabály vagy hivatásuk természete kötelezi titoktartásra. Tekintettel arra, hogy a hivatási szabályok szerint a titoktartási kötelezettség az annak alapjául szolgáló jogviszony megszűnése után is fennmarad, a Pp. 170. § 2009. január 1-jétől hatályos (6) bekezdése világossá teszi, hogy a tanúvallomás a titoktartási kötelezettséget megalapozó jogviszony megszűnése után is megtagadható. A titoktartási kötelezettség megszegése adott esetben büntett lehet (lásd *magántitok megsértése*, *Btk. 177. §*). Aki a foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő. A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz [*Btk. 177. § (1) és (2) bek.*].

Nyilván nem véletlenül helyezte el a jogalkotó ezeket a titkokat a vallomástétel megtagadásának okainál, és nem a vallomástétel kizártságának esetkörénél. A vallomástételt ugyanis a tanú ezekben az esetekben nem köteles megtagadni, hanem maga döntheti el, hogy megtagadja-e a vallomástételt vagy sem. Az már egy másik kérdés, hogy a vallomástétellel esetlegesen elköveti a magántitok megsértésének bűncselekményét, fegyelmi vétséget követ el stb., előfordulhat azonban, hogy a vallomás megtételéhez fűződő méltányos érdekek fontosabbak, mint a titok megszegéséhez fűzött joghátrányt. Ennek mérlegelését a tanúra bízta a Pp. Ha azonban a tanú megkapta a titoktartás alóli felmentést, nem tagadhatja meg a vallomástételt.

⁶⁸⁰ 1952. évi III. tv. 170. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶⁸¹ A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (1) bekezdés c és e.

⁶⁸² A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 170. § (6) bekezdés

⁶⁸³ Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 170. § (7, 5) bekezdés

A Pp. egyébként csak az ügyvédet és az orvost nevesíti azok közül, akik hivatásuknál fogva titoktartásra kötelezettek. Rajtuk kívül is azonban megilleti a megtagadás joga a lelkészt, a közjegyzőt, a gyógyszerészt, a szülésznőt, a védőnőt és más egészségügyi dolgozót, az orvost, illetve az ügyvéd segédszemélyzetét, továbbá mindazokat, akiknek a foglalkozása bizalmi viszonyon alapul, és ennél fogva kötelesek a magántitok megőrzésére.

Az ún. hivatalos személy (pl. közalkalmazott) is ezen az alapon tagadhatja meg a vallomástételt akkor, ha szolgálati viszonya teljesítése közben közölt magántitok birtokába jut, amely magántitok nem minősül sem államtitoknak, sem szolgálati titoknak, így a titokvédelem nem esik a Pp. 169. §-ával hatálya alá.

Az ügyvédet és az ügyvédjelöltet olyan tények tekintetében, amelyeket az ügyvédi megbízás körében vele közöltek vagy amelyek az általa képviselt fél ügyére vonatkozóan ügyvédi (ügyvédjelölti) működése folytán jutottak egyébként tudomására, terheli a titoktartási kötelezettség, hacsak a fél ez alól felmentést nem ad. Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 37. § értelmében a titoktartási kötelezettsége vétkes megszegésével az ügyvéd fegyelmi vétséget követ el.

Az orvos és általában az egészségügyi alkalmazott akkor tagadhatja meg a vallomástételt, ha jogos személyes érdek szól a titoktartás mellett, azaz ha valamilyen betegségnek, egészségi állapotnak a nyilvánosságra kerülése a beteget (gyógykezelésre szoruló személyt) hátrányos helyzetbe hozná, érintkezését megnehezítené, jó hírét veszélyeztetné, negatív értékítéletnek tenné ki stb. Az orvos nemcsak a vele közöltekre vonatkozóan köteles titoktartásra, hanem azzal kapcsolatban is, amit vizsgálata közben észlelt.

Alapos ok viszont az ilyen titok felfedésére, ha ezzel más életét vagy egészségét fenyegető veszély hárítható el, a közegészségügy fontos érdeke biztosítható stb. Az állandó bírói gyakorlat szerint az örökhagyó elmebetegsége miatt indított, végrendelet megtámadása iránti perben az örökhagyó kezelőorvosa az elmebetegség kérdésében a vallomástételt nem tagadhatja meg, mert a végrendelet érvényességére vonatkozó szabályok elsősorban az örökhagyó javát szolgálhatják.⁶⁸⁴ Illetve nem megtagadható a vallomástétel, ha valaki az egyik fél rokona, de az ügyben közszereplőként vesz részt: „Ha a fél ún. *hivatali minőségben* jár el a perben (pl. ügyész, ügygondnok, végrendeleti végrehajtó, hagyatéki gondnok, zárgondnok stb.), a vele fennálló hozzátartozói viszony folytán nem tagadható meg a vallomástétel, mert e megtagadá-

⁶⁸⁴ *A polgári perrendtartás magyarázata*, SZILBERKI. J., - NÉVAI, L., *KJK I.*, Budapest 1976, 919. Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

si jog alapjául szolgáló családi kapcsolatnál fogva felmerülő erkölcsi konfliktus nem áll fenn.”⁶⁸⁵

Igaz, a törvény és a kommentár is megemlíti azokat az eseteket is, amelyekben a tanúvallomás nem tagadható meg, de ezen esetek a titokvédelem szempontjából nem igazán releváns esetek.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tartalmazza az emberi méltóság egyik alapelvét: „Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.”⁶⁸⁶ Ez az alapelv egy olyan titkot őriz, amely a vádlott életének egy lehetséges része, és mindaddig, amíg annak valóságtartalma nem támasztható alá bizonyítható módon, a vádlott addig nem bélyegezhető meg mások szemében sem. Némely esetben éppen ezért ezen tárgyalásokon is elrendelhető zárt tárgyalás.

A büntetőeljárás keretében, ha „e törvény másképp nem rendelkezik, könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés és kegyeletsértés esetén a vádat, mint magánvádló a sértett képviseli, feltéve, hogy az elkövető magánindítványra büntethető. A magánvádló halála esetén helyébe harminc napon belül a hozzátartozója léphet. Kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás és becsületsértés miatt az egyik fél feljelentésére megindított eljárásban... e törvény rendelkezései szerint magánindítványt előterjesztő másik fél viszontvádlóként jár el. A becsületsértés és a rágalmazás közvérdra üldözendő, ha hivatalos személy sérelmére hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt, vagy hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben követik el.”⁶⁸⁷

A büntetőeljárás általános szabályai között az alábbiakat olvashatjuk: „Az eljárási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra.”⁶⁸⁸ „Az eljárásban részt vevő személyek személyes adatainak megismerésére és kezelésére a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság, a szakértő, valamint a bíróság vagy az ügyész által megkeresett hatóság az e törvényben meghatározott feladatainak teljesítése érdekében jogosult. A terhelt bűnügyi nyilvántartás céljára szolgáló személyes adatainak körét és a személyes adatok kezelésének szabályait külön törvény állapítja meg. 2) A büntetőeljárásban részt vevő személy személyes adatait a szükséges mértékig kell jegyzőkönyvben rögzíteni. (3) A büntetőeljárás során rögzített személyes adatok – ha e tör-

⁶⁸⁵ 1952. évi III. tv. 170. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁶⁸⁶ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 7. §

⁶⁸⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 52. § (1-4) bekezdés

⁶⁸⁸ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 60. § (1) bekezdés

vény kivételt nem tesz – nem törölhetők. (4) A büntetőeljárás során rögzített személyes adatok – személyazonosításra alkalmatlan módon – statisztikai célra felhasználhatók.”⁶⁸⁹

A törvény hasonlóan betekintést enged a keletkezett iratokba a felek részére, mint a perrendtartási törvénynél. Azonban a „büntetőeljárás során a terhelt, a védő, a törvényes képviselő, a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél, az egyéb érdekelt, valamint a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél és az egyéb érdekelt képviselője jogosult megismerni azt a minősített adatot, amit olyan irat tartalmaz, amelyet e törvény szerint megtekinthet. (2) A minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott minősítő, illetve minősített adatot kezelő szerv biztosítja, hogy az (1) bekezdésben felsoroltak a büntetőeljárás során általuk megismerhető minősített adatot akkor is megismerhessék, ha a megismerés külön jogszabályban meghatározott feltételei a felsoroltaknál nem állnak fenn. Ebben az esetben az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság az érintetteket figyelmezteti, hogy a minősített adatot kötelesek megtartani, a figyelmeztetés kiterjed a minősített adattal visszaélés büntetőjogi következményeire is. A figyelmeztetést jegyzőkönyvbe kell foglalni... c) ha a címzett olyan nyilatkozatot tesz, hogy a minősített adat védelméről szóló jogszabályban foglalt feltételeknek megfelel, a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a címzett részére minősített adatot tartalmazó iratot kézbesít.”⁶⁹⁰ Ha ezen nyilatkozat nem valós, vagy az illető nem felel meg a minősített adathoz szükséges felhatalmazással vagy engedéllyel, akkor az iratot csak megtekintheti a nyomozó hatóság egy helyiségében.⁶⁹¹ Minősített adat védelmére szolgáló ezen szabály megvalósítására a törvény 70/C §. 5 bek. és a 70/D §. rendelkezik.

A sajtó részére az információk megismerhetőségére, a polgári perrendtartásról szóló törvényhez hasonlóan, a nyomozás alatt megbízott személy adhat felvilágosítást, a nyilvános tárgyalásról a sajtó adhat tájékoztatást, de a minősített adatok esetén és az eredményes lefolyás veszélyeztetése esetén a felvilágosítást meg kell tagadni. Hasonlóan felvétel a tárgyaláson az érintettekről csak akkor készülhet, ha az érintett arra felhatalmazást adott. A zárt tárgyalásról a sajtó nem adhat tájékoztatást.⁶⁹²

A törvény leginkább fontos része, a dolgozatunk szempontjából, a tanúk tanúvallomásának akadályairól szóló rendelkezés. A vizsgált törvényekben elsőként találunk bennfoglalt utalást a szentgyónás szentségének tiszteletben tartására. A „81. § (1) Nem hallgatható ki tanúként a)

⁶⁸⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 63. § (1-4) bekezdés

⁶⁹⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 70/C. § (1-2) bekezdés, (3) bekezdés c.

⁶⁹¹ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 70/C. § (3) bekezdés b.

⁶⁹² Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 74/A és 74/B §

a lelkész, illetőleg az egyházi személy arról, amire a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn”.⁶⁹³ A későbbiekben ezen törvényi rendelkezést részletesebben elemezzük.

A 81. § a többi olyan személyt is felsorolja, akik nem hallgathatók ki tanúként. „*b*) a védő arról, amiről, mint védő szerzett tudomást, vagy amit a terhelttel védői minőségében közölt, *c*) akitől a testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás, *d*) a hatósági tanú olyan tényekre, adatokra, körülményekre nézve, amelyre titoktartási kötelezettség terheli, és ez alól a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság nem mentette fel. (2) Minősített adatról nem hallgatható ki tanúként az, aki a titoktartási kötelezettség alól nem kapott felmentést. (3) A (2) bekezdésben meghatározott esetben a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott minősítő az ügyész, illetőleg a bíróság megkeresésére dönt a felmentés megadásáról vagy a titoktartási kötelezettség fenntartásáról. A felmentésre irányuló megkeresésben azonosításra alkalmas módon meg kell jelölni azokat a kérdéseket, amelyekre a felmentést kérik.”⁶⁹⁴

A hatósági tanú tanúvallomás tételi akadályának okát a törvényhez kapcsolódó kommentár fogalmazza meg idézve egy alkotmánybírói határozatot is. „Az Alkotmánybíróság a 43/2004. (XI. 17.) AB határozatában Az AB hat. rámutat, hogy a törvényben meghatározott nyomozási cselekményeknél közreműködő hatósági tanú szükségképpen betekintést nyer a nyomozási cselekményekkel érintett személyek magánéletébe, olyan információk birtokába jut, melyek az érintettek Alkotmány által védett magánszférája, magántitkainak, személyes adatainak körébe tartoznak. A hatályos szabályozás – mely nem állít jogi korlátot a hatósági tanú tudomására jutott ezen adatok felhasználása, nyilvánosságra hozatala elé – tehát alkotmányellenes helyzetet idéz elő, hiányossága folytán sérül az érintetteknek az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében, valamint 59. § (1) bekezdésében szabályozott alapvető joga.

E hiányosság megszüntetése érdekében a törvény a hatósági tanúra vonatkozó titoktartási kötelezettséget állapít meg a nyomozási cselekmény során a hatósági tanú tudomására jutott valamennyi tényre, adatra és körülményre nézve, mely kötelezettség alól azonban a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság felmentést adhat. A titoktartási kötelezettség a nyomozási cselekményen történtek egészére vonatkozik, de az erre jogosulttól kapott felmentés is ugyanerre terjed ki. A titoktartás alól felmentett hatósági tanú tehát a felmentést adó előtti meghallgatása során valamennyi, a nyomozási cselekmény során tudomására jutott tényre, adatra és körülményre nézve nyilatkozni köteles, míg egyéb szervek vagy személyek irányában továbbra is teljes titoktartási kötelezettség terheli őt... Ennek megfelelően a hatósági tanú

⁶⁹³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés a.

⁶⁹⁴ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés b-d, (2-3) bekezdés

a büntetőeljárás során is kizárólag akkor hallgatható meg tanúként, ha a titoktartási kötelezettség alól felmentést kapott. A felmentést az a hatóság adja meg, amelyik előtt az eljárás folyamatban van. Ha tehát a nyomozó hatóság kívánja a hatósági tanút meghallgatni, akkor ő, ha az ügyész, akkor az ügyész, illetve ha a bíróság, akkor a bíróság adja meg a felmentést a titoktartási kötelezettség alól... A titoktartási kötelezettség alóli felmentés hiánya kizárólag az érintett tény vonatkozásában jelent kizárási okot.”⁶⁹⁵

A törvény olyan személyeket is felsorol, hasonlóan a polgári perrendtartásról szóló törvényhez, akik megtagadhatják a tanúvallomást. Ilyenek a hozzátartozók, illetve azok, akik a foglalkozásuknál vagy közmegbízatusuknál fogva titoktartásra kötelesek, ha a tanúvallomással a titoktartási kötelezettségét megsértenék, kivéve, ha ez alól a külön jogszabály szerint jogosult felmentette őket, vagy külön jogszabály szerint a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság megkeresésére a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítása a felmentésre jogosult számára kötelező.⁶⁹⁶ Az ilyen tanúk figyelmeztetési kötelezettsége azonos a polgári perrendtartásról szóló törvényhez, amit már fentebb említettünk. Fontos megjegyezni, hogy a tanúzási mentesség akkor is fennáll, ha annak alapjául szolgáló viszony időközben megszűnt. Ugyanúgy él a tanúvallomás figyelembe nem vehetőségének esete, ha valaki nem kapott a titoktartási kötelezettség alól felmentést.⁶⁹⁷

A tanúk védelmének módja hasonló, mint a polgári perrendtartásról szóló törvényben, anynyiban azonban több, hogy él a tanúvédelmi program lehetőségével.⁶⁹⁸

Azonban a büntetőeljárás sajátossága, hogy a hatóságok titkos adatokat is felderíthetnek az ügy érdekében. „A nyomozás elrendelését követően az ügyész, illetőleg az ügyész jóváhagyásával a nyomozó hatóság a megkeresésre vonatkozó szabályok szerint – ha ez az ügy jellege miatt szükséges – a gyanúsítottól (feljelentettől, illetőleg az elkövetéssel gyanúsítható személyről) a tényállás felderítése érdekében adatok szolgáltatását igényelheti az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől. A nyomozó hatóság az adóhatóságtól, a hírközlési szolgáltatást nyújtó szervezettől, a banktitoknak, értékpapírtitoknak, pénztártitoknak minősülő adatot kezelő szervtől, a közúti közlekedési nyilvántartásból, valamint az ingatlan-nyilvántartásból az ügyész jóváhagyása nélkül is igényelheti adatok szolgáltatását. Az adatszolgáltatás nem tagadható meg.”⁶⁹⁹ Hasonlóan végezhetnek egyéb megfigyeléseket a terhelten szemben, amik a terhelten fél kapcsolat-

⁶⁹⁵ 1998. évi XIX. tv. 81. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR* Vö. AB 43/2004. (XI. 17.) határozat

⁶⁹⁶ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés a-c.

⁶⁹⁷ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 82. § (2-4) bekezdés, 83. § és 84. §

⁶⁹⁸ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 95-98. § és a 98/A §

⁶⁹⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 178/A. § (1) bekezdés és vö. 268. § (2) bekezdés

tartási lehetőségeit figyeli, pl. lehallgatás, postai küldemények átvizsgálása, elektronikus leveleink átvizsgálását, viszont a törvény meghatározza ezen lehetőség korlátait is. Az adatszerzéshez bírói engedély szükséges, meghatározott ideig tarthat, és az adatok felhasználhatóságát is rendezi a törvény.⁷⁰⁰ Ezen esetek sérthetik az ember személyi jogait, de a közérdek előtérbe helyezése folytán indokolt esetben válik alkalmazhatóvá. (Természetesen megjegyezhetjük, hogy amire technikai lehetősége megvan egy titkos hírszerzésnek, azzal élni is tud, de visszaélni is.)

A büntetőeljárásról szóló törvény, hasonlóan a perrendtartásról szóló törvényhez, ismeri és körülírja a nyilvános és zárt tárgyalás fogalmát, és lehetővé teszi a tanú védelmének érdekében, a tanács elnöke részéről, hogy zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatást.⁷⁰¹

A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény célját a törvény hatályos formájában nem tartalmazza, de a törvény tartalmát úgy lehetne megfogalmazni, hogy adott bűncselekmények elkövetésének szankcionálási szabályrendszere, amely figyelembe veszi az elkövető tettének végrehajtási körülményeit is. „A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány. A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.”⁷⁰²

A büntető törvénykönyv tiltja a kémkedést, idegen szervezet részére történő hírszerző tevékenységet, amelyben kiemelt helyen van a nemzeti vagy külföldi *minősített adatok* kiszolgáltatása.⁷⁰³ Tiltja az emberi szabadságban való kényszerítés útján való beleavatkozást, amely a lelkiismereti és vallásszabadság megsértésére és egyéb közösségekre is kiterjed.⁷⁰⁴ A személyhez tartozó jogokat véd akkor is a törvény, amikor az emberrablás és emberkereskedelem fogalmi körét látja el szankciókkal.⁷⁰⁵ A törvény védi az emberi tulajdont a magánlaksértés intézményével, ami a személy magánéletének a részét képezi, mint láttuk korábban, illetve az emberi személy zaklatását is, ami megfélemlítésre, mindennapi életvitelbe történő önkényes beavatkozást hordoz magában.⁷⁰⁶

A Btk. az említett kémkedés büntetével elsősorban államtitkokat kíván védeni, azonban figyelme kiterjed természetesen egyéb titkokra is, amelyeket a következő paragrafusok elemzésénél láthatunk meg. A személyhez fűződő jogok védelmét szolgálja a 177. §, 177/A. §,

⁷⁰⁰ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 200-206/A §

⁷⁰¹ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 237-239. §, és 244/A. §

⁷⁰² A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 37. §

⁷⁰³ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 147. §

⁷⁰⁴ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 174. §, 174/A §, 174/B §

⁷⁰⁵ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 175. §, 175/A §, 175/B §

⁷⁰⁶ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 176. §. 176/A §

178. §, 178/A. §. 179. §, 180. § és a 181. §. A közérdekű adatok visszatartásának tilalmáról pedig a 177/B. §. szól.

Az első említett szabály a *magántitkot* védi: „Aki a foglalkozásánál vagy köz megbízatásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz.”⁷⁰⁷ A kommentár ezt az esetet így értelmezi: „A bűncselekmény jogi tárgya a sértett titkainak megőrzéséhez fűződő személyiségi joga. Az elkövetési tárgy a magántitok.

Az elkövetési magatartás a magántitok alapos ok nélkül történő felfedése. A jogszabályok kellő indok esetében megengedik, sőt adott esetben kötelezővé is teszik a magántitok felfedését, így alapos ok a felfedésre mindaz, ami társadalmi jelentőségénél fogva felülmúlja a sértettnek a titoktartáshoz fűződő érdekét.

Amennyiben a jogosult a magántitok feltárásához beleegyezik, akkor - azonosan az előző esetekkel - jogellenesség hiányában nem valósul meg bűncselekmény.

A magántitok megsértése csak szándékosan követhető el. Megvalósítható egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. A motívum, illetve a célzat nem tényállási elem, ezt a büntetés kiszabása során lehet értékelni.

A minősített eset (2) bekezdés eredményt is tartalmaz. Ebből következően egyenes szándékkal az valósítja meg a magántitoksértés, aki előre látja, hogy magatartásának eredményeképpen a sértettnek jelentős érdeksérelmet okoz, és azt kívánja is.

A bűncselekmény alanya csak az lehet, aki a foglalkozásánál, illetve köz megbízatásánál fogva jut a titok birtokába. A foglalkozáson bármilyen munkaviszony értendő. A köz megbízatás is tágan értelmezendő. E körbe tartozik különösen a politikai, társadalmi szervezeteknél, egyesületeknél betöltött tisztség. A bűncselekmény tettese, illetve társtettese tehát csak a fentiekben körülírt alany lehet, részesként (felbujtóként, illetve bűnsegédként) azonban bárki elkövetheti a bűncselekményt.

A bűncselekmény a magántitok felfedésével befejezetté válik. Kísérlete akkor állapítható meg, ha az elkövető azt továbbítandó küldeményként leírja, avagy kép-, illetve hangfelvételre rögzíti, ám az nem kerül az illetéktelen címzetthez.

A bűncselekmény rendbeliségét a sértettek száma határozza meg. Ugyanazon sértettre vonatkozó több magántitok egy elkövetési magatartással történő felfedése természetes egység,

⁷⁰⁷ A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 177. § (1-2) bekezdés

hasonlóképpen ugyanakkor a magántitoknak a többszöri felfedése is, azonban e körülmények a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelendők.

A bűncselekmény minősített esete, ha a magántitok felfedése jelentős érdeksérelmet okoz. Az érdeksérelem bekövetkezhet a sértett anyagi, társadalmi, családi helyzetében egyaránt. Az érdeksérelem súlyosságának a mértékét csak a konkrét cselekmény körülményei alapján lehet meghatározni. A minősített esetet kell megállapítani akkor is, ha a jelentős érdeksérelem a sértett magántitkának a felfedésével, és ezzel okozati összefüggésben, de más személynél következik be.”⁷⁰⁸

A második említett szabály a *személyes adatokat* védi. „Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével jogtalan haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelmet okozva a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, b) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével az érintett tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget, és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti.”⁷⁰⁹

Hasonló módon vétségnek titulálja a törvény a *közérdekű adatok* visszatartását, hamisítását, ami mások jogainak sérelméhez is vezethet.⁷¹⁰

A személyi jogok védelmét mozdítja elő a *levéltitok* sérthetlenségének elve is. „Aki másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét, a tartalmának megismerése végett felbontja, megszerzi, vagy ilyen célból illetéktelen személynek átadja, úgyszintén aki távközlési berendezés útján továbbított közleményt kifürkész, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt foglalkozás vagy köz megbízatás felhasználásával követik el.”⁷¹¹ „A bűncselekmény jogi tárgya másnak zárt küldeményben, illetve távközlési berendezés útján továbbított közlés tartalmának titokban maradásához fűződő személyiségi joga. A tényállás első fordulatában meghatározott elkövetési tárgy a zárt küldemény, ami lehet levél, távirat, csomag, becsomagolt és lezárt borítékban elhelyezett, illetve címezéssel ellátott hang- és videokazetta egyaránt. A hang-, illetve videokazetta esetén is szükséges, hogy azon közlések legyenek. A tényállás második fordulatában írt elkövetési tárgy távközlési berendezés (telefon, fax, internet stb.) útján továbbított közlemény. Elkövetési ma-

⁷⁰⁸ 1978. évi IV. tv. 177. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁷⁰⁹ A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. 177/A. § (1-2) bekezdés

⁷¹⁰ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 177/B. §

⁷¹¹ A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 178. § (1-2) bekezdés

magatartások: A tényállás első fordulatában: - a felbontás. Ennek kell tekinteni minden olyan cselekményt, aminek következtében a küldemény tartalma megismerhetővé válik. - a megszerzés. Ezen jogellenes, csalárd úton, általában a kézbesítő megtévesztésével történő birtokbavételt kell érteni. - illetéktelen személynek való átadás. A tényállás második fordulatában: A közlemény kifürkészése, ami történhet a telefon lehallgatásával, számítógépes programok szerkesztésével, üzenetrögzítő jogosulatlan le-, illetve meghallgatásával stb. Ilyennek tekinthető minden olyan magatartás, amelyet a közlemény tartalmának a jogellenes megismerése céljából valósítanak meg.

A levéltitok megsértése csak szándékosan, és figyelemmel arra, hogy a cselekmény célzatos magatartást feltételez, csak egyenes szándékkal követhető el.

A bűncselekmény alanya bárki lehet. Hivatalos személy elkövető esetén azonban a Btk. 225. §-a szerint minősülő hivatali visszaélés bűncselekménye valósul meg, ez esetben a jelentős érdeksérelem okozása a büntetés kiszabása körében súlyosító körülményként nyerhet értékelést.

Az első elkövetési fordulat esetén a bűncselekmény a küldemény felbontásával, megszerzésével vagy másnak átadásával befejezetté válik, és nem szükséges, hogy az elkövető annak a tartalmát is megismerje. A második elkövetési fordulatnál a közlemény lényegének birtokba jutásával, illetve rögzítésével a cselekmény bejezetté válik. Kifürkészés esetén a kísérlet akkor állapítható meg, ha az elkövető a lehallgatáshoz szükséges eszközöket, berendezéseket elhelyezte és üzembe helyezte, avagy a számítógépes programot működésbe hozta. BH 1982. 276.”⁷¹²

A magánlaksértés nem pusztán akkor áll fenn, ha valaki álcázott módon jut be vagy tartózkodik más ingatlanán, hanem akkor is fennáll, ha ezt magántitok megismerésére kívánják felhasználni. Ezt az esetet szankcionálja a 178/A § „(1) Aki magántitok jogosulatlan megismerése céljából a) másnak a lakását, egyéb helyiségét vagy az ezekhez tartozó bekerített helyet titokban átkutatja, b) másnak a lakásában, egyéb helyiségében vagy az ezekhez tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli, illetőleg rögzíti, c) másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét felbontja vagy megszerzi, és annak tartalmát technikai eszközzel rögzíti, d) hírközlő berendezés útján, illetőleg számítástechnikai rendszeren másnak továbbított közleményt, adatot kifürkész, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott módon megismert magántitkot továbbít

⁷¹² 1978. évi IV. tv. 178. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR* Vö. BH 1982. 276.

vagy felhasznál.”⁷¹³ „A bűncselekmény jogi tárgya más személy magántitkának titokban maradásához fűződő személyiségi joga. A bűncselekmény elkövetési tárgya a magántitok. A Btk. 178/A. § (1) bekezdés a) pontja szerint a magántitok jogosulatlan megismerésének büntette megvalósul akkor, ha a magántitok jogosulatlan megismerése céljából az elkövető másnak a lakását egyéb helyiségét, vagy ezekhez tartozó bekerített helyet titokban átkutatja. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele az is, hogy az elkövető a magántitok jogosulatlan megismerése céljából az elkövetési helyet titokban átkutassa.

A Btk. 178/A. § (1) bekezdés b) pontja szerint követi el a bűncselekményt az, aki a magántitok jogosulatlan megismerése céljából, másnak a lakásában, egyéb helyiségében, vagy ezekhez tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli, illetőleg rögzíti. Ugyancsak megvalósítja a bűncselekményt a Btk. 178/A. § (1) bekezdés c), pontja szerint, aki másnak a közlést tartalmazó zárt küldeményét felbontja, vagy megszerzi és annak tartalmát technikai eszközzel rögzíti. Zárt küldemény felbontásának tekintendő minden olyan cselekmény, amelynek következtében a küldemény tartalma jogosulatlanul megismerhetővé válik. A bűncselekmény megvalósulásának további feltétele, hogy a magántitok megismerése jogosulatlan legyen. Ez akkor következik be, ha magánszemélyek olyan titkos eszközöket használnak, amelyeket csak a külön törvényekben meghatározott hatóságok, az ott meghatározott célból, engedély alapján alkalmazhatnak.

A Btk. 178/A. § (2) bekezdésének megfelelően valósítja meg az a bűncselekményt, aki az (1) bekezdésben meghatározott módon megismert magántitkot továbbít, vagy felhasznál. Magántitok továbbításán a magántitok meghatározott harmadik személy számára való hozzáféréstételét kell érteni. A magántitok jogosulatlan megismerésének büntette csak szándékosan, mégpedig egyenes szándékkal követhető el, tekintettel arra, hogy a cselekmény végrehajtása mindenképpen célzatos magatartást feltételez. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Abban az esetben azonban, ha az elkövető hivatalos személy, akkor a Btk. 227/A. §-a szerinti jogosulatlan titkos információgyűjtés büntette valósul meg. A bűncselekmény az elkövetési magatartások megvalósításával válik befejezetté. Nem szükséges az, hogy az elkövető a magántitok tartalmát meg is ismerje. A bűncselekmény rendbeliségének száma a sértettek számához igazodik.”⁷¹⁴

Az ember jóhírnevéhez fűződő jogait sérti a rágalmozás, a becsületsértés és a kegyeletsértés is, amit a törvény védeni kíván.⁷¹⁵

⁷¹³ A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 178/A. § (1-2) bekezdés

⁷¹⁴ 1978. évi IV. tv. 178/A. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁷¹⁵ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 179-181. §

A személyhez fűződő jogsérelmek után az államhoz fűződő jogsérelmeket is felsorolja a törvény a *minősített adatok* védelmének érdekében. „Aki a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott titkos minősítésű adatot *a)* jogosulatlanul megszerzi vagy felhasználja, *b)* jogosulatlan személy részére hozzáférhetővé, vagy jogosult személy részére hozzáférhetővé teszi, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁷¹⁶ A jogi kommentár ezen törvény értelmezését így fogalmazza meg: „1. E bűncselekmény jogi tárgya a Magyar Köztársaság minden olyan érdeke amelynek megóvása céljából valamely adat államtitokká nyilvánítható. Nem csak az olyan adat, tény irat, képes ábrázolás, tárgy lehet titok, amelyet valamely jogszabály titoknak nyilvánított, hanem az olyan is, amely illetéktelen személy tudomására jutása esetén az állam biztonságát, az állami társadalmi szervezetek zavartalan működését sérti, vagy veszélyezteti.

Abszolút titok az, amelyről csak az erre feljogosítottak tudhatnak, *relatív titok* pedig az, amely bár szélesebb körben ismert, ennek ellenére illetéktelen személyek tudomására jutása esetén a Magyar Köztársaság biztonságát veszélyezteti, hátrányára felhasználható.

2. A Btk. 221. § (1) bekezdésében foglalt törvényi rendelkezés négy elkövetési magatartást tartalmaz: - az államtitok jogosulatlan megszerzése minden esetben aktív tevékenységet tételez fel. A titok véletlen tudomásra jutását kizárja. A törvény csak a jogellenes megszerzést nyilvánítja bűncselekménynek. - az államtitok jogosulatlan felhasználása azt jelenti, hogy az elkövető a jogszerűen, vagy véletlenül birtokába került államtitkot engedély nélkül, vagy rendeltetésétől eltérő céllal aktivizálja, saját, vagy más személynek érdekében szolgálatába állítja. - az államtitkot illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tétele alatt azt a tevékenységet, vagy mulasztást értjük, amelynek eredményeként lehetővé válik az, hogy illetéktelen személy a titok birtokába jusson, azt megismerje. - az államtitok illetékes személy részére történő hozzáférhetővé tétele azt feltételezi, hogy az elkövető az államtitkot birtokolja, és ebben a helyzetben kirekeszt annak megismeréséből olyan illetékes személyeket, akik a tudomásul vételre jogosultak.

Az (1) bekezdés a) pontja szerinti elkövetési magatartás csak szándékosan valósítható meg, a b) pont szerinti elkövetési magatartás gondatlanságból is megvalósítható. A (4) bekezdésben rögzítetteknek megfelelően büntetni rendeli az államtitoksértés minősített eseteinek elkövetésére irányuló előkészületi cselekményeket is. Az államtitok jogosulatlan felhasználása esetén a cselekmény befejezetté válik.

⁷¹⁶ A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 221. § (1) bekezdés

A Btk. 221. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző bűncselekmény közvetlen, egyedüli tettese csak az adott titok megismerésére jogosulatlan személy lehet, míg a b) pontjába ütköző bűncselekményt bárki elkövetheti...⁷¹⁷

Hasonlóan fogalmaz a törvény a *bizalmas minősítésű adatokkal*, illetve a *korlátozott terjesztésű minősítésű adatokkal* való törvénytelen élés meghatározására.⁷¹⁸

A törvény büntetnek minősíti a jogosulatlan *titkos információgyűjtést*, bennfoglaltan az ezzel kapcsolatos visszaéléseket, hiszen ezen lehetőség, törvényileg meghatározott esetben, a személyi jogok sérelmét magában hordozza.⁷¹⁹

A törvény bünteti a *hatósági tanú* titoksértését és az ügyvéd általi hivatásából folyó kötelesek megszegését, bennfoglaltan az *ügyvédi titoktartás* megszegését is.⁷²⁰

Az adatok hitelességének védelmében bünteti a törvény a közokirat hamisítást, magánokirat hamisítást, egyedi azonosító jel hamisítását és a statisztikai adatok hamisítását.⁷²¹

A gazdasági élet szereplőire vonatkozó titkokat a törvény szinte egyetlen jogszabályban sűríti. „Az a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtítok megtartására köteles személy, aki bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtítoknak minősülő adatot jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, úgyszintén aki jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, mással közöl vagy nyilvánosságra hoz, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Nem büntethető gazdasági titok megsértése miatt, aki *a*) a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adatra vonatkozó, külön törvényben meghatározott kötelezettségének tesz eleget, vagy *b*) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy ilyet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt, *c*) bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyásolással vagy a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy ilyet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.”⁷²² A kommentár ezen törvény az alábbi módon értelmezi: „A bűncselekmény címét és szövegét a 2005. évi XCI. tv. 18. §-a iktatta be a Btk-ba 2005. szeptember hó 1. napjával. Az új törvényi tényállás egyrészt magában foglalja az üzleti titok, a banktitok és az értékpapír

⁷¹⁷ 1978. évi IV. tv. 221. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁷¹⁸ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 222. §, 222/A. § 223-224. §

⁷¹⁹ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 227/A. §

⁷²⁰ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 242/C. § és 247. §

⁷²¹ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 274-278. §, 299/B. §

⁷²² A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 300. §

titok megsértése elkövetési magatartásait, másrészt a büntetőjogi védelem körébe vonta a biztosítási titkot és a pénztártitkot is. Ezzel egyidejűleg a törvény a korábbi Btk. 300. §-ban írt törvényi tényállás mellett hatályon kívül helyezte a Btk. 300/A. §-ban írt banktitok megsértése és a Btk. 300/D. §-ban írt értékpapír titok megsértése bűncselekményeire vonatkozó tényállást.

1. A bűncselekmény jogi tárgya a gazdasági verseny és a tisztességes piaci magatartás törvényes és megbízható működéséhez fűződő érdek. A bűncselekmény elkövetési tárgya a banktitok, az értékpapír titok, biztosítási titok, pénztártitok.

a) A Biztosítókról és biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. tv. 153. §-a szerint biztosítási titok minden olyan államtitoknak nem minősülő, a biztosító, a biztosítás közvetítő, a biztosítási szaktanácsadó rendelkezésére álló adat, amely a biztosító, a biztosítás közvetítő, a biztosítási szaktanácsadó egyes ügyfeleinek személyi körülményeire, vagyoni helyzetére, illetve gazdálkodására vagy a biztosítóval kötött szerződéseire vonatkozik.

b) A Magánnyugdíjról és a magánnyugdíj pénztárákról szóló 1997. évi LXXXII. tv. 78. § (2) bekezdése szerint pénztártitoknak minősül minden olyan a pénztártagról a pénztár vagy a pénztári szolgáltató szervezet rendelkezésére álló, a tevékenysége folytán tudomására jutó tény, információ vagy adat, amely a pénztártag személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira valamint egyéni számláján nyilvántartott összegre, járulék befizetéseire és a részére járó nyugdíj szolgáltatásra vonatkozik.

Az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárákról szóló 1993. évi XCVI. tv. 40/A. § (2) bekezdése szerint pénztártitok: - minden olyan, - a pénztártagról és a munkáltatói tagról a pénztár, vagy a pénztári szolgáltató rendelkezésére álló, a tevékenysége folytán tudomására jutó - tény, - információ vagy - adat, amely - a pénztártag, a pénztártag kedvezményezettjének, örökösének, közeli hozzátartozójának - személyére, - adataira, - vagyoni helyzetére, - üzleti tevékenységére, - tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint - egyéni számláján nyilvántartott összegre, illetve amely - a munkáltatói tag, illetve a támogató - adataira, - vagyoni helyzetére, - üzleti tevékenységére, - tulajdonosi, üzleti kapcsolataira vonatkozik.

c) A biztosítási titok és a pénztártitok fogalma alá tartozó adatkörök számos eleme, mint. pl. az ügyfél vagyoni helyzete, gazdálkodására, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint egyéni számláján nyilvántartott összegre, járulék befizetéseire vonatkozik és ezen adatok jogtalan megszerzése, átadása az ügyfél számára komoly hátrányokat is jelenthet. Úgy, mint a banktitok esetében, ekként ezen titkok is büntetőjogi védelemben részesülnek.

2. Elkövetési magatartás a megszerzés, a felhasználás és a nyilvánosságra hozatal, valamint mással történő közlés, illetve illetéktelen személyek részére történő hozzáférhetővé tétel. Az elkövetési magatartások egymást nem zárják ki, ugyanis azok egymástól függetlenül, de egyidejűleg is megvalósulhatnak. Valamennyi elkövetési magatartás csak akkor tényállásszerű, ha előnyszerzés végett történik, vagy hátrány okozással jár. Az illetéktelen személy részére történő hozzáférhetővé tétel történhet mind aktív, mind passzív magatartással egyaránt és illetéktelen személynek az a személy tekinthető, aki nem jogosult az illető titok birtoklására.

A megszerzés mindig aktív magatartást feltételez és annyiban célzatos magatartás, hogy az elkövető kifejezetten a titok birtoklása érdekében cselekszik.

A felhasználás a megszerzés tényétől függetlenül is megvalósulhat, ugyanis az esetek többségében a felhasználó jogszerűen kerül az illető titok birtokába és csupán a felhasználás minősül jogosulatlanul. Amennyiben a megszerzés is jogosulatlanul történt, úgy a felhasználás már önálló jogi értékelést nem igényel. A felhasználás ugyancsak aktív magatartást feltételez, az elkövető rendszerint a saját érdekében cselekszik.

A nyilvánosságra hozatal azt jelenti, hogy az elkövető a birtokába került titkot mások számára hozzáférhetővé tesz, ezáltal pontosan meg nem határozható számú személy, azonos feltételek mellett ismerheti meg a titkot.

A mással közlés gyakorlatilag olyan személyt feltételez, aki az illető titok birtoklására ugyan csak nem jogosult. Ennek megfelelően ez az elkövetési magatartás csupán az elkövetés módjában különbözik az egyéb elkövetési magatartásoktól.

3. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A törvényi tényállás első fordulata azonban célzatot is megfogalmaz, mégpedig a hasznoszerzés célzatát. Ennek megfelelően ez kizárólag egyenes szándékkal követhető el és nem feltétele a tényállásszerű magatartásnak, hogy az elkövető bármilyen haszonra szert tegyen vagy a magatartásával bárkinek hátrányt okozzon...

4. A bűncselekmény alanya tettesként és részesként bárki lehet függetlenül attól, hogy jogszerű vagy jogszerűtlen birtokosa a titoknak.

5. A tényállás több elkövetési magatartást is megfogalmaz, a célzat és az eredmény függvényében, így azok akár többszörösen is halmozódhatnak. Ugyanarra az üzleti titokra vonatkozó elkövetési magatartások halmozódása nem eredményezheti többrendbeli bűncselekmény megállapítását.

6. Valamennyi titokfajtára kiterjedően állapít meg büntethetőséget kizáró okot a (2) bekezdés a), b) és c) pontja, ugyanis valamennyi titok vonatkozásában érvényes a közérdekből nyilvános adat szolgáltatására vonatkozó kötelezettség, illetve valamennyi titkot érintheti a pénz-

mosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvény szerinti bejelentési kötelezettség teljesítése.

A Tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. tv. (továbbiakban: TPt.) 205. § (1) bekezdése ugyanis bejelentési kötelezettséget ír elő a bennfentes kereskedelemre, illetve piacbefolyásolásra utaló tény, eset, körülmény felmerülése esetén a befektetési szolgáltatási, kiegészítő befektetési szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási tevékenységet végző személyek számára.

Ugyanezen törvény 370. § (11) bekezdése egyértelművé teszi, hogy nem követ el értékpapír titoksértést befektetési szolgáltató, az árutőzsdei szolgáltató, a befektetési alapkezelő, a tőzsde és az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet, ha az általa fogantatosított korlátozó intézkedésekről tájékoztatja a Pénzügyminisztériumot.⁷²³

A Büntető Törvénykönyv a számítástechnikai rendszerekben lévő adatokat is védi a jogtalan felhasználók elől, azzal, hogy megsértésüket bünteti.⁷²⁴ Ezen törvények vélhetőleg egyaránt védik a számítógép használókat, akár legyenek egyéni vagy hivatali felhasználók, mivel erre nem térnek ki ezen rendelkezések, így azonban a személyhez és hivatalokhoz kötött titkok biztonságosabbnak tűnhetnek. Igaz, láttuk a hatóságok titkos adatgyűjtési jogában ezen jog is sérülhet, de alapvetően mindenkit megillet ilyen formában, vagy rendszerben történő adatainak biztonságos tárolásához való jog. Ez azért is fontos, mert a számítástechnikai eszközök elterjedése magával hozta azt a tényt is, hogy a kézi írású dokumentum vagy okirat készítés időszaka elmúlóban van. Hasonlóan a szellemi termékek követelménye is sokszor számítástechnika felhasználására teszi kötelezetté az alkotót. Ezért is a szerzői jogok érvényesítése terén bűncselekménynek minősíti a törvény azon műszaki intézkedések kijátszását, melyek a szerzői jogokat sértik.⁷²⁵ A szerzői jogokat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény védi. A törvény megfogalmazásában a szerzői jogok védelme a következő dolgokra terjed ki. „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat. Szerzői jogi védelem alá tartozik - függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e - az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása.”⁷²⁶

⁷²³ 1978. évi IV. tv. 300. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR* Vö. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról szóló 2005. évi XCI. törvény; A biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény; A magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény; Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény; A Tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény

⁷²⁴ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 300/C. §, 300/E. § és 300 F. §

⁷²⁵ Vö. A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 329/B. §, 329/C. §, 329/D. §

⁷²⁶ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 1. § (1-2) bekezdés

5.1.2.12. A titkok védelmére vonatkozó törvényekkel kapcsolatos néhány megjegyzés

A fentebb bemutatott törvények alapvetően kettős irányultságot mutatnak. Az első irányultság a személyhez köthető jogokból forrásznak, a második pedig a köz javát védő jogokból.

A személyhez fűzhető jogok: a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok, levéltitok és a személyes adatok védelméhez való jog, amely magában foglalja a személyes adatot (név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező) és a különleges adatokat (a faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviselési szervezeti tagságra, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre vonatkozó adat, valamint a bűnügyi személyes adat) Ide sorolhatjuk a szellemi termékek védelmét, amely a személyhez köthető.

A köz javát védeni kívánó kötelezettségek: üzleti titok, gazdasági titok, hivatali titok, államtitok, szolgálati titok, minősített adatok védelme, külföldi minősített adatok védelme, állami feladatok ellátásában lévők titokmegőrzési kötelezettségei (gazdasági titok, munkaügyi titkok, bírói titok, közjegyzői titok, ügyvédi titok, köztisztviselői titok, egészségügyi titok...). Ezen titkok az állam, mint közösség védelmét és stabilitását szolgálják.

A probléma akkor keletkezik a jogok terén, amikor ezen jogok egymással találkozáskor érvényesülési elsőbbségre törekszenek. Az emberi alapjogok ugyanis bizonyos körülmények között háttérbe szorulnak a köz érdekét részesítve előnyben. Ezek, mint láttuk nem mindig büntetett elkövetésének gyanújakor merülhet fel, hanem egyéb állami feladatok, vagy éppen egészségügyi vészhelyzet megelőzésére szolgáló érdekek.

Érdekes megjegyezni a személyi jogok előnyét a tanúvallomások és kihallgatások alkalmával kihallgatásra nem kötelezhető személyek és a kihallgatást megtagadhatók körében találhatjuk meg. Ezen törvények közül négy impliciten foglalkozik a lelkeszi titok kérdésével is.

A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 177. § (1-2) bekezdés, amely a foglalkozás és közmegbízatus során szerzett titkok megsértését szankcióval védi.

Feladattal vagy szolgálattal járó titkok közül számunkra leginkább fontos rendelkezés a büntetőeljárásról szóló törvény, amelynek 81. § (1) bekezdésének a. pontja, amely nevén nevezi a lelkeszi titok létét is, utalva a gyónási titok Egyház által kiemelten különös védelembe részesítendő voltára.

A büntetőeljárás törvényéhez hasonlóan a polgári perrendtartásról szóló törvény is tanúvallomásra megtagadására tesz lehetőséget mindazok számára, aki 170. § (1) c. pontja a foglalkozásból megszerzett információk miatt nem teszi lehetővé a kihallgathatóságot, ezen törvény kommentára több szakma mellett tesz utalást a lelkeszi titok létre is.

Negyedsorban –számunkra fontos – a jelenleg már hatályos lelkiismereti törvény, amely kifejezetten említi a lelkeszi titok fogalmát.

5.2. A titoktartás felvázolása az Egyház jogrendjében

5.2.1. Általános elvek

„Az egyházon belül bizonyos tények, adatok, eljárások, iratok titkossá minősítése – a világi jogrendekhez hasonlóan – alapvetően kettős célt szolgál. Az egyik az egyház szervezetének működésével kapcsolatos érzékeny információk védelme. Olyan dolgokról van szó, amelyek alkalmatlan időben vagy módon történő nyilvánosságra kerülése megzavarná a közjót, illetve kárt okozna az egyház küldetésének, mert például lehetőséget biztosítana külső erőknek, hogy befolyásolják életét, belső rendjét. Vagy éppenséggel botrányt okozna a hívők körében – akár jogosan, akár csak mert félreértésre adhatnak okot (például fegyelmi ügyek, büntetendő cselekmények kapcsán). A botrány elkerülése (ami nem egyenlő a visszasságok elnéző kezelésével) azért fontos, mert alapvetően veszélyeztetheti az egyház legfőbb küldetését, vagyis a lelkek üdvösségét... Az egyházi titkok létének másik fő célja pedig, hogy védjék a magánszemélyek, illetve közösségek jó hírét, illetve személyiségi jogait. Elég belegondolni, hogy a hívők legintimebb lelki – és azzal összefüggő életmódbeli – ügyeiket bízzák az egyházra, és nem csupán a szentgyónásban.”⁷²⁷ A legáltalánosabb forrás az Egyházban lévő titoktartás kérdésében maga az Egyházi Törvénykönyv, mely keretet szab szinte minden egyházi ténykedésnek, de ez nem jelenti azt, hogy a Szentszék vagy maga a római pápa egy-egy speciális kérdésben ne hozhatna a törvénykönyvön túlmenően olyan rendelkezéseket, amely attól függetlenül, hogy az Egyházi Törvénykönyvben nem szerepel, mégis az egész Egyházra nézve érvényes, sőt kötelező erővel is bír. A törvényalkotó magában hordozza azt a lehetőséget, hogy a törvényt megváltoztassa, törölje, újakkal egészítse ki. Az Egyházon belül is így működik a jog változása, alakulása, bár megjegyezhetjük az állami törvénykezésekhez képest viszonylag lassú folyamatról kell beszélnünk, mivel az Egyházon belül oly sürgető kérdés ritkán

⁷²⁷ ÉRSZEGI, M. A., *Titoktartás a katolikus egyházban*, <http://stud-theol.blogspot.com/2010/01/titoktartas-katolikus-egyhazban.html> (2011. 09. 10.)

kerül felszínre, amelyet egy azonnali törvényi változtatással kellene megoldani. Ezen folyamat letisztázódott voltáról gondoskodik, hasonlóan, mint a magyar állami jog rendszerében az Alkotmánybíróság, a Pápai Törvénytárgyaló Tanács, amely tanács a kihirdetett jog szellemében értelmezve és alkalmazva válaszol egy adott törvénnyel kapcsolatosan felmerült kérdésekre. Az egyházi jog alkalmazásának elveibe itt külön nem kívánunk elmélyedni.⁷²⁸

Természetesen, az Egyházi Törvénykönyv felruház másokat is törvényhozói hatalommal, de ezeket nem kívánjuk elemezni, viszont néhány utalást teszünk akár püspöki konferencia, akár egyes megyéspüspöki rendelkezésekre. Dolgozatunk hiányossága, hogy hely szűkében a keleti kódexet nem fogjuk külön feldolgozni a titoktartás kérdésében. A gyónási titok esetében viszont utalni fogunk a párhuzamos törvényi helyekre a következő fejezetben.

A Katolikus Egyház Katekizmusa alapján három előzetes megjegyzést teszünk: „A bűnbocsánat szentségének titka szent, semmilyen körülmények között nem árulható el... A szakmai titkokat, – mint amilyenek például a politikusok, katonák, orvosok és jogászok rendelkeznek, – vagy titoktartás terhe alatt tett bizalmas közléseket őrizni kell azon kivételes esetektől eltekintve, amikor a titok megtartása komoly károkat okozhat az azt közlő, meghallgató vagy egy harmadik személynek, amely csak az igazság nyilvánosságra hozatalával kerülhető el. A másokra káros magáninformációkat súlyos és arányos ok nélkül még akkor sem szabad nyilvánosságra hozni, ha nem titoktartás terhe alatt bízták ránk. Az emberek magánéletével kapcsolatban mindenkinek a megfelelő tartózkodást kell tanúsítania...”⁷²⁹

5.2.2. Titoktartás az Egyházi Törvénykönyvben

Az Egyházi Törvénykönyvben (hatályba lépett 1983. XI. 27.) mindösszesen tizenkilenc alkalommal találkozunk a titok szóval, de több olyan törvénnyel találkozunk, amely egy-egy titok védelmére vonatkozó rendelkezés.

5.2.2.1. Egyházi közigazgatási jog

Az Egyházi Törvénykönyv I. könyve az Általános szabályok címet viseli. Ezen könyvben kevés utalást találunk a titoktartásra kifejezett módon, viszont, a már korábban elemzett külső és belső fórum léte itt alapozódik meg. A 37. kánon kiköti, hogy a külső fórumra vonatkozó közigazgatási intézkedést írásba kell foglalni. A 74. kánon pedig a leiratokról szóló fejezetben írja: „Noha belső fórumon ki-ki élhet az élősóban kapott kegyel, a külső fórum számára

⁷²⁸ Vö. CIC 16-19. kánonok

⁷²⁹ KEK 2490-2492.

bizonyítania kell azt, valahányszor törvényesen felszólítják rá.”⁷³⁰ A belső fórumra tartozó közigazgatási intézkedések tehát nem kötelesek az írásbeliség követelményének megfelelni, hiszen azoknak bizonyíthatóságára egyes esetekben nem is lehet hivatkozni titok voltuknál fogva.

A jogcselekményekkel kapcsolatosan viszont kifejezetten találkozunk esetleges titoktartási kötelezettséggel. Erdő Péter a 124. kánon magyarázatául írja: „Jogcselekménynek általában minden olyan cselekmény nevezhető, amelynek jogi hatása van... Más részük olyan akarati cselekmény (akaratnyilvánítás), melyet a jogrend felhatalmaz arra, hogy elérje a szándékolt jogi hatást. Itt a szándék a jogi hatás kiváltására irányul. A jogcselekményeknek ezt a második fajtáját jogügyletnek nevezzük. A CIC jelen címe a jogcselekmények második fajtáját, a jogügyletekről szól...”⁷³¹ Ezen jogcselekmények között vannak olyan esetek, amelyeknél egyes előjáróknak a jog szerint meghatározott személyek meghallgatását meg kell ejteniük ahhoz, hogy az általa tervezett jogcselekmény érvényes lehessen egyházi értelemben. Ezen esetben előírja a törvény: „Mindazok, akiknek beleegyezése vagy véleménye szükséges, kötelesek nézetüket őszintén előadni, és ha az ügy súlyossága indokolja, a titkot gondosan meg kell tartaniuk; ennek a kötelességnek a teljesítését az előjáró megkövetelheti.”⁷³²

A leiratoknál látott belső fórum kifejezett módon jelenik meg a 130. kánonban. „A kormányzati hatalmat, mint olyat a külső fórumon gyakorolják, néha azonban csak a belső fórumon, mégpedig oly módon, hogy azokat a hatásokat, melyeket gyakorlása a külső fórumon jellegénél fogva eredményez, ezen a külső fórumon csak annyiban ismerik el, amennyiben ez a meghatározott esetekre a jogban elő van írva.”⁷³³ Mégis, mivel a lelkek üdvéért levő a belső fórum, ezért „Érvényes azonban a csupán belső fórumon gyakorolt megbízotti hatalom alapján végzett olyan cselekmény, amelyet figyelmetlenségből az engedélyezett idő lejártá után hajtottak végre.”⁷³⁴

A titok, némely esetben egyes egyházi hivatalok elnyerésénél is fontos szerepet kap. Igaz nem pusztán a titoktartási tartalom miatt, hanem a titok, mint a szabadon döntés feltételeként mutatkozik fontosnak. Néhány egyházi hivatalt ugyanis választás útján lehet elnyerni (például nem kisebb hivatalt is, mint a pápa hivatalát, igaz arra külön törvényi rendelkezés vonatkozik).⁷³⁵ Ezen választások rendjét szabályozza a CIC 164-183. kánonjai. Számunkra a

⁷³⁰ CIC 74. kánon

⁷³¹ ERDŐ, P., *Magyarázat a 124. kánonhoz*, in *CIC*

⁷³² CIC 127. kánon 3. §

⁷³³ CIC 130. kánon

⁷³⁴ CIC 142. kánon 2. §

⁷³⁵ Vö. CIC 147. kánon és CIC 332. kánon illetve II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Universi Dominici Gregis, apostoli konstitúció*, 1996.

választás egy kitétele a fontos, amely a szavazat érvényességéhez szükséges feltételeket említi: „A szavazat érvényességéhez szükséges, hogy: 1. szabad legyen; tehát érvénytelen annak szavazata, akit súlyos megfélemlítéssel vagy megfélemlítéssel vettek rá, közvetlenül vagy közvetve, hogy egy bizonyos személyt vagy vagylagosan több személyt megválasszon; 2. titkos, biztos, feltétlen, meghatározott legyen.”⁷³⁶

5.2.2.2. Egyházi alkotmányjog

Az Egyházi Törvénykönyv II. könyve Az Isten népe címet viseli. A törvénykönyv ezen része az Egyház tagjainak kötelelességeit és jogait, majd az Egyház szerkezeti felépítését és azok működését szabályozza. Különösen is az Egyházban szolgálatot teljesítők személyi alkalmasságával kapcsolatosak azok a titkok, amelyeket említ a törvénykönyv ezen része, majd pedig egyes feladatkörökhöz kapcsolódó titoktartási kötelezettséget ismerünk meg.

Az első nem kifejezett utalás, mint korábban elemeztük, a 220. kánonban található, mint az emberi személy jóhíréhez, magánéletéhez való jogának deklarálása. Láttuk, ezen jog államilag is elismert jog. Mint korábban kifejtettük az Egyházi Törvénykönyv viszonyában, a magyar állami törvények viszonyában is nem feledhetjük, hogy gyökerük egy, az ENSZ nyilatkozataira vezethetők vissza.

A klerikusok képzéséről szóló fejezet kiemelt fontosságú feladatának tekinti a szent szolgálattevők képzését. Ezen szolgálatra jelentkezők alkalmasságáról részben a felvételük alkalmával győződik meg a megyéspüspök. Ezen döntés meghozatalánál, amennyiben a jelentkezőt másik szemináriumból vagy szerzetesi intézményből bocsátották el, az illető intézmény vezetőjének igazolása is szükséges az elbocsátás, vagy távozás okát illetően.⁷³⁷ A szent szolgáltra jelentkezőket a felvételt követően a szemináriumban az előljárók, vagy lelkipásztori gyakorlatuk, illetve nyári szabadidejük alatt az ottani plébános jellemzi, amennyiben azt a szemináriumi előljárók vagy a megyéspüspök kéri. A „jelöltek megismerése és elfogulatlan jellemzése az előljárók legfontosabb kötelessége, aminek ha őszintén nem tesznek eleget, akkor hivataluk egyik leglényegesebb feladatát hanyagolják el.”⁷³⁸ Vélhetőleg így képes teljesíteni az Egyház

⁷³⁶ CIC 172. kánon 1-2. § Itt jegyezzük meg, ha már a pápaválasztást említettük, hogy az Egyház legkisebb szervezeti egységében, a plébániák életében is van olyan funkció, amelyet titkos szavazással lehet elnyerni. A képviselőtestületi szabályzat előírja: „A jóváhagyott és kinevezett tagok maguk közül választják meg titkos szavazással a világi elnököt.” *A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata, Magyar Katolikus Püspöki Kar*, Budapest 1993, 4.9. „a pénztáros, akit ugyancsak titkos szavazással választanak.” Uo. 4.11. De ilyen választás szükséges a széküresedés esetén az egyházmegyei kormányzó megválasztásánál is. Vö. CIC 424. kánon

⁷³⁷ Vö. CIC 241. kánon 3. §

⁷³⁸ ÚJHÁZI, L., *A klerikusok pszichés alkalmassága és erre vonatkozóan az egyházi hatóság joga és kötelessége*, in *Kánonjog* 9 (2007) 101-120.

a szerpapszentelésben elhangzott szavakat: „A keresztény nép megkérdezése és az illetékesek véleménye alapján tanúsítom, hogy méltónak találtattak (találtatott).”⁷³⁹

A klerikusok hovatarozása, vagyis inkardinációjáról szóló fejezet az inkardináló püspök számára akkor teszi lehetővé az inkardinálást, ha „1. részegyházának szükséges vagy hasznos, és nem ellenkezik a klerikusok tisztaságára vonatkozó jogi előírásokkal; 2. szabályszerű okiratból meggyőződött az exkardináció előzetes megadásáról, és az exkardináló megyéspüspöktől – szükség esetén titkosan – kellő igazolást kapott az illető klerikus életéről, erkölcsi-ről és tanulmányairól...”⁷⁴⁰

A Római Szent Egyház bíborosairól szóló fejezet érdekes lehetőséget ad a római pápának arra, hogy némely bíborosok esetében, bár a kinevezés tényét bejelenti a pápa a bíborosok testülete előtt, az illető nevét nem teszi publikussá, hanem a szívében megtartotta magában. Ez úgy tűnik egy olyan kinevezés, amely titkos, és amelynek publikussá válása alkalmával visszamenőleges jogkövetkezmények keletkeznek.⁷⁴¹

A püspökökről szóló fejezetben a püspöki konferenciák, már az Egyház szélesebb közérdekét előtérbe helyezve, titkosan állítják össze azon papok jegyzékét, akiket a püspökségre alkalmasnak tartanak az Apostoli Szentszékhez való felterjesztés céljából. Mindamellet az egyes püspököknek is joga van ilyen atyákat az Apostoli Szentszékhez felterjeszteni, különösen a megyéspüspököknek, ha segédpüspököt szeretnének kérni egyházmegyéjük részére. A felterjesztést követően egy püspöki szék megüresedése esetén történik a pápai vizsgálat, amely alatt a jelöltek alkalmasságának vizsgálata a cél. A jelöltek alkalmasnak találásakor egy hármas lista kerül felterjesztésre a Szentszék elé, ahol a három személy közül kerül kinevezésre a megüresedett püspöki székbe vagy segédpüspöki tisztségbe az egyik jelölt. Ezen eljárás egész menete pápai titoktartás alá esik.⁷⁴²

A szék akadályoztatása és megüresedéséről szóló fejezet az egyházmegye biztonságos és folytonos jogszerű működése érdekében hoz egy titkosított rendelkezést arról, hogy a megyéspüspök akadályoztatásakor, vagy széküresedés esetén kik és milyen sorrendben lesznek jogosultak az egyházmegye vezetésére. Ezt a jegyzéket a metropolitának is meg kell küldeni, az irodaigazgatónak pedig titokban kell őriznie.⁷⁴³

⁷³⁹ *A püspök, a pap és a szerpap szentelése, Országos Liturgikus Tanács, Budapest 1993, 198.*

⁷⁴⁰ CIC 269. kánon 1-2.

⁷⁴¹ Vö. CIC 351. kánon 3. §

⁷⁴² Vö. CIC 377. kánon 1-4. §, CIC 364. kánon 4., Acta Consilii Pro Publicis Ecclesiae Negotiis, *De promovendis ad episcopatum in Ecclesia latina, 1972. III. 25.*, in AAS 64 (1972) 386-391. art. XIV.: „In iis omnibus expediendis, sive Episcopis, sive Pontificiis Legatis, sive Presbyteris et fidelibus quomodocumque partem habentibus, praescriptum secretum Pontificium, quod vocant, ad amissim servandum est, quod exigunt ipsa natura rei et observantia debita personis de quibus agitur.”

⁷⁴³ Vö. CIC 413. kánon 1-2. §

Az egyházmegyei hivatalról szóló fejezet az egyházmegye működését szabályozza. A hivatal az egész egyházmegyére kiterjedő adatok és információk felett rendelkezik, ezért „Mindazok, akiket ebben a hivatalban állandó szolgálatra felvesznek, kötelesek: 1. ígéretet tenni feladatuk hűséges ellátására a jog vagy a püspök által meghatározott mód szerint; 2. a titoktartásra azok között a határok között és azon a módon, ahogyan a jog vagy a püspök meghatározta.”⁷⁴⁴ Ezen titoktartási kötelezettség kiterjed olyan személyekre is, akik a bírói hatalommal kapcsolatosan ismernek meg információkat, de az ő esetüket az eljárásjog külön is említi majd.⁷⁴⁵ Észrevételezzük, hogy a magyar állami jogban a minősített adatokról szóló törvény rendelkezései sokrétűebbek, viszont maga a törvény nem tartalmazta a biztonsági leírásokat, csakis a törvényi titoktartás rendszerét vázolta fel. Minden egyházmegyei hivatal a keletkezett dokumentumokat a maga által összeállított rend szerint kezeli, és állít ki róla jegyzéket. Mint látni fogjuk, a dokumentumok nem minősítéssel ellátása a szabály, hanem az őrzési hely különbözősége egyértelműen jelenti az általános titoktartáson felüli titkos voltát egy dokumentumnak.

Az egyházmegye közigazgatásában résztvevő személyek közül a titoktartás terén, legfontosabb helyen találjuk az irodaigazgatót, akinek feladata a hivatal iratainak szerkesztése, kiküldése és irattárban való őrzése. Helyettesével együtt, ha van, egyúttal ők az egyházmegyei hivatal jegyzői és titkárai is. Lehet más jegyzőt is kinevezni a hivatalba, de kritérium a titoktartás védelmében, hogy jóhírűek és minden gyanún felül álljanak. Olyan ügyekben viszont, ahol pap hírneve csorbát szenvedhet, csak pap lehet jegyző. Feladatuk között szerepel az iratok elkészítése, jegyzőkönyvek hiteles elkészítése, azok jegyzékbe foglalása és azok megmutatása azoknak, akik azok megmutatását jogosan kérik.⁷⁴⁶ Az iratok tárolása az egyházmegyei hivatalban igen fontos feladat. Tömérdek adat és információ fordul meg egy egyházmegyei hivatalban, éppen ezért az egyetemes jog ezek kezelését a következő módon írja elő: „Az egyházmegyére vagy plébániákra vonatkozó minden okmányt igen gondosan kell őrizni. 2. § Minden egyházmegyei hivatalban létesítsenek biztos helyen egyházmegyei levéltárat, melyben az egyházmegyei lelki és anyagi ügyekre vonatkozó okmányokat és iratokat elrendezve és gondosan elzárva őrzik. 3. § A levéltárban található okmányokról leltárt vagy kimutatást kell készíteni az egyes iratok rövid áttekintésével. 1. § A levéltárnak zárva kell lennie, kulcsa csak a püspöknek és az irodaigazgatónak legyen hozzá; senki sem léphet a levéltárba a püspök engedélye vagy a hivatalvezető és az irodaigazgató együttes engedélye nélkül. 2. § Az érde-

⁷⁴⁴ CIC 471. kánon

⁷⁴⁵ Vö. CIC 472. kánon

⁷⁴⁶ Vö. CIC 482-484. kánonok

kelteknek joguk van ahhoz, hogy a természetüknél fogva nyilvános és személyi állapotokra vonatkozó okiratokról írott vagy fénymásolt hiteles másolatot kapjanak személyesen vagy képviselőik útján. A levéltárból okiratokat csak rövid időre és a püspök beleegyezésével vagy a hivatalvezető és az irodaigazgató együttes beleegyezésével szabad kivinni.”⁷⁴⁷

Az általános információk tárolása mellett kiemelt tartalmú, főleg személyi jellegű ügyek tárolása még szigorúbb körülmények között őrizendő. „Legyen az egyházmegyei hivatalban titkos levéltár is, vagy legalább a rendes levéltárban egy teljesen csukott és lezárt szekrény vagy rekesz, melyet nem lehet a helyéről elmozdítani; ebben tárolják nagy gonddal azokat az okiratokat, amelyeket titokban kell őrizni. 2. § Évente semmisítsék meg azoknak az erkölccsel kapcsolatos büntető ügyeknek az iratait, melyeknek vádlottai meghaltak, vagy amelyeknek elmarasztaló ítélettel való lezárása óta már tíz év eltelt; de meg kell őrizni ezeknek rövid összefoglalását és a perdöntő ítélet szövegét. 1. § A titkos levéltárhoz csak a püspöknek legyen kulcsa. 2. § Széküresedés idején a titkos levéltárat vagy szekrényt csak valódi szükség esetén, maga az egyházmegyei kormányzó nyithatja ki. 3. § A titkos levéltárból vagy szekrényből ne vigyenek el okmányokat.”⁷⁴⁸

Az egyházmegyei hivatalban lévő dokumentumok, vélhetően, többsége azonban nem a hivatalban, hanem a hivatalon kívül keletkezik, hiszen minden egyes egyházmegyei fennhatóság alatti intézmény ide küldi éves gazdasági jelentését, vagy akár egyéb éves jelentését. Ide jogosultak ezen intézmények felterjesztéseket, kérelmeket intézni, mint a felettes egyházi hatósághoz, éppen ezért a törvényalkotó a megyéspüspök feladatai közé sorolja azt is, hogy az egyházmegyéje területén működő intézményeknek is legyen levéltára. „A megyéspüspöknek legyen gondja arra, hogy a területén lévő székesegyházak, társegyházak, plébánia- és egyéb templomok levéltárának iratait és okmányait gondosan őrizzék, s készítsenek róluk két példányban leltárt vagy kimutatást; ennek egyik példányát a saját levéltárukban, a másikat az egyházmegyei levéltárban kell őrizni. 2. § Gondoskodják a megyéspüspök arról is, hogy az egyházmegyében legyen történelmi levéltár, és a történelmi értékű okmányokat abban őrizzék gondosan, módszeresen elrendezve. 3. §. Az 1. és 2. §-ban említett iratok és okmányok megtekintésével vagy kivitelével kapcsolatban a megyéspüspök által megállapított szabályokat kell követni.”⁷⁴⁹

⁷⁴⁷ CIC 486-488. kánonok

⁷⁴⁸ CIC 489-490. kánonok

⁷⁴⁹ CIC 491. kánon Ennek fontosságát hangsúlyozza Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága, *Az egyházi levéltárak szerepe a lelkipásztori életben (körlevél)*, Budapest 1998, 10.: „A történelmi emlék, minden egyes közösség része, és mindannak ismerete, ami a generációk egymásutániságáról, az ő tudásukról, ismereteikről és cselekedeteiről tesz tanúságot, folytonos rendszert teremt.” „A holnap történelmi levéltárai a különböző püspöki és

A papi szenátus és a tanácsosok testületéről szóló fejezet a szenátus részére is feltételezi a titoktartást, mivel a megyéspüspök jogosult egyedül arra, hogy a szenátusban meghozott döntéseket nyilvánosságra hozza.⁷⁵⁰

A káptalanokról szóló fejezetben találhatjuk meg a ritkaságszámba menő penitenciárius kanonok szerepét és felhatalmazásait.⁷⁵¹

A plébániák, a plébánosok és a káplánokról szóló fejezet alapvetően a plébánia működését kívánja szabályozni. Mint láttuk, plébánia hivatal tekintetében is keletkeznek olyan dokumentumok, amelyek levéltári anyagot képeznek a hivatalban. Ezeknek egyik fontos része az egyházi anyakönyvek kezelése. A törvényi rendelkezés ezt így foglalja össze: „Minden plébánián legyen levéltár, ebben őrizzék a plébániai anyakönyveket, a püspökök leveleit és azokat az egyéb okmányokat, melyeket szükségességük vagy hasznosságuk miatt meg kell őrizni. Mindezt a megyéspüspök vagy megbízottja a látogatás alkalmával vagy más megfelelő időben meg kell, hogy tekintse; ügyeljen a plébános, nehogy ez az anyag kívülállók kezébe kerüljön.”⁷⁵²

A megszentelt élet intézményeire vonatkozóan *az intézmények kormányzásáról* szóló fejezetben találunk utalást arra, hogy az intézményben lévő tagokat is megilleti az a szabadság, hogy a bűnbánat szentségét és a lelki irányítást bárkitől kérhessék. Igaz az intézményben lehet, hasonlóan a szemináriumokhoz, rendes gyóntatókat hívni, de a hozzájuk járás nem kötelező. Elöljárók részére viszont itt sem tanácsos alattvalókat gyóntatni.⁷⁵³

A szerzetesekkel kapcsolatosan *A jelentkezők felvétele és a tagok képzéséről* szóló fejezet lehetőséget biztosít az elöljárók részére arra, hasonlóan az inkardináló püspökhöz, hogy a felszentelt pap esetén vagy egyházi közösségből jövő vagy szeminarista novíciusról a bemuta-

vidéki plébániahivatalok irattáraiban és az egyes egyházi létesítmények titkárságainak mai levéltáraiban vannak.” U.o. 14.

⁷⁵⁰ Vö. CIC 500. kánon 3. §

⁷⁵¹ Vö. CIC 508. kánon

⁷⁵² CIC 535. kánon 4. § A kánon alkalmazásának szabályozására Magyarországon külön rendelkezés született. *Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat, Magyar Püspöki Konferencia*, Budapest, 1998. A szabályzat általános rendelkezése előírja: „Az anyakönyveket elzárva és illetéktelenek számára hozzáférhetetlen helyen kell tartani. Azok ugyanis olyan személyi adatokat is tartalmaznak, amelyek nem tartoznak a nyilvánosság elé. Éppen ezért az anyakönyvi bejegyzések megtekintésére kívülállónak a Magyar Katolikus Püspöki Kar 5/1976. sz. elnöki körirata értelmében csak az egyházmegyei hatóság adhat engedélyt. U.o. 2. § Ezen engedély megadását az egyházmegyei hivatal tovább is adhatja a plébános jogkörébe helyezve a döntést néhány kikötés mellett. Pl. „Kis plébániák számára nagy nehézséget jelent, ha családta-kutatásra kérnek engedélyt egyes személyek. Csak abban az esetben lehet erre engedélyt adni, ha maga a plébános, vagy az általa megbízott személy mindvégig jelen van a kutatás alatt. Amennyiben nem tudják biztosítani ezen föltételeket, nem lehet engedélyt adni a kutatásra.” 2000-28/2009. *Anyakönyvvizsgálás in Kaposvári Egyházmegyei körirata 2009./III.* (2009. június 27.)

⁷⁵³ Vö. 630. kánon

tott szükséges dokumentumok mellett „ha szükségesnek látják, más felvilágosításokat is kérhetnek, akár titokban is.”⁷⁵⁴

A szerzetesek esetén *a tagok kiválása az intézményből* szerzetesi büntetőeljárás lefolytatása közben a tagok csak akkor bocsáthatók el egy intézményből, ha a legfőbb előljáró legalább négytagú tanácsa titkos szavazással dönt a felmerült indokok elégséges voltáról, ahhoz, hogy a delikvens elbocsátható.⁷⁵⁵ Egyházmegyei jogú intézménynél a megyéspüspök döntése számít.

5.2.2.3. Egyházi szentségjog

Az Egyházi Törvénykönyv IV. könyve Az Egyház megszentelői feladata címet viseli. A IV. könyv az Egyház szentségi jogát és egyéb istentiszteleti szertartások jogát, valamint a szent helyek és szent idők szabályait tartalmazza.

A szentségek közül titkokkal a szentgyónásnál, a szent rend és különös módon a házasság szentségénél találkozunk. Kifejezett módon említi a 983. kánon a gyónási titok sérthetlenségét a gyóntató számára, mint sacramentale sigillum, a tolmács, valamint azok számára, akik bármilyen módon tudomást szereznek a bűnökről secretum szóhasználattal. A 984. kánon a gyóntató titoktartását részletesebben elemzi. A 985. kánon pedig előljáróknak tesz utasítást arra, hogy alattvalóikat lehetőleg ne gyóntassák, kivéve, ha azt egyes esetekben az alattvalók önként kérik. A törvény ezen rendelkezése a külső és a belső fórum összekeveredését kívánja megakadályozni. A 991. kánon sajátosan védi a hívő bűneinek titkosságát, amikor a hívő szabadon választhatja meg gyóntatójának személyét, ezt a bizalmi viszony előtérbe helyezésével láthatjuk indokoltnak.

A szent rend esetében titkokkal a szentelési tilalmakkal kapcsolatosan láthatunk. A áldozópapságra és diakónusoknak csakis kánoni okból lehet megtiltani a szentelést, de azt akkor is, ha az ok rejtett, azaz a nyilvánosság előtt nem ismert, vagy ismerhető. A Szentszéknek fenntartott esetekben is érvényes ez a rendelkezés.⁷⁵⁶ Viszont sürgős titkos szabálytalanságok és akadályok esetén, amennyiben becsületvesztéssel járna a szent rend nem gyakorlása az Egyház engedi a rend gyakorlását.⁷⁵⁷ A szent rend felvételének tényét anyakönyvben kell az egyházmegyei hivatalban bejegyezni, ahol meg kell őrizni mindazon dokumentumokat is, ame-

⁷⁵⁴ CIC 645. kánon 4. §

⁷⁵⁵ Vö. CIC 699. kánon 1. §

⁷⁵⁶ Vö. 1030. kánon, 1047. kánon 2. §

⁷⁵⁷ Vö. 1048. kánon

lyek a szentelést megelőző vizsgálatról keletkeztek. Illetve a szent rendet felvevő keresztelési helyének anyakönyvébe is be kell jegyezni a szentelés tényét.⁷⁵⁸

A házasság szentségének esetében az érvénytelenítő akadályok között találhatunk olyanokat is, amelyek titkos akadályok, ezen akadályok külső fórumon nem bizonyíthatóak, mégis kifejthetik joghatásukat, ha alóluk nem történik felmentés. Mindezen akadályok alól felmentést adhat a helyi ordinárius, sürgető halálveszély esetén néhány kivétellel a helyi ordinárius, ha nem érhető el, akkor a helyi plébános, vagy aki a házasságnál szabályosan közreműködik, halálveszélyben pedig minden gyóntatónak felhatalmazása van a titkos akadályok alóli felmentésre. Az a plébános vagy pap, illetve diakónus, aki külső fórumra adott felmentést, értesítenie kell ezen felmentés tényéről az ordináriusát. A titkos, de nem szentségi fórumon kezelt, Apostoli Penitenciáriától érkezett felmentéseket be kell jegyezni az egyházmegye titkos levéltárában őrzött könyvbe, ezzel külső fórum számára is bizonyítható lesz a felmentés, és ha a titkos akadály nyilvánosságra kerülne, akkor újabb felmentés kérésére nem lesz szükség.⁷⁵⁹

A titkok ellen szól bennfoglaltan az 1101. kánon, amely jogvédelemként kezeli azt, hogy a házasságkötéskor, aki azokkal a szavakkal vagy jelekkel fejezi ki magát, amelyek a házasságkötéshez kellene, az a lelkének belső beleegyezésével azonosan cselekszik. Ha ez nem így lenne, akkor áll be a színlelés esete. Ezen színlelések egyik esete a belső félelem vagy kényszer hatására megkötött házasság.⁷⁶⁰

Az Egyház ismeri a titkos házasságkötés esetét is. „Súlyos és sürgős okból a helyi ordinárius engedélyezheti, hogy a házasságot titokban kössék meg. 1131. kán. – A titkos házasság engedélyével együtt jár: 1. hogy a vizsgálatokat, amelyeket a házasság előtt kell végezni, titokban kell lefolytatni; 2. hogy a megkötött házasságot a helyi ordináriusnak, az esketőnek, a tanúknak és a házasfeleknek titokban kell tartaniuk. 1132. kán. – Az 1131. kán. 2. sz.-ában említett titoktartási kötelezettség megszűnik a helyi ordinárius részéről, ha súlyos botrány vagy a házasság szent volta ellen irányuló súlyos jogtalanság fenyegetne a titok megtartása révén. Erről legyen tudomása a feleknek a házasság megkötése előtt. 1133. kán. – A titokban kötött házasságot csak egy külön anyakönyvbe kell bejegyezni, amelyet az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kell őrizni.”⁷⁶¹

„Az érvénytelenítő akadály miatt semmis házasság érvényesítéséhez szükséges, hogy az akadály megszűnjék, vagy felmentést adjanak alóla, és a beleegyezést legalább az a fél meg-

⁷⁵⁸ Vö. CIC 1053-1054. kánonok

⁷⁵⁹ Vö. CIC 1074-1082. kánonok

⁷⁶⁰ Vö. CIC 1103. kánon

⁷⁶¹ CIC 1130-1133. kánonok

újítsa, aki az akadályról tud.”⁷⁶² „Ha az akadály nem bizonyítható, elegendő, hogy a beleegyezés megújítása magánúton, titokban történjék, mégpedig annak a félnek a részéről, aki az akadályról tud, feltéve, hogy a másik fél beleegyezése még fennáll, vagy mindkét fél részéről, ha az akadályt mindkettő tudja.”⁷⁶³ Hasonlóan a beleegyezés hiánya miatt érvénytelen házasságnál „Ha a beleegyezés hiánya nem bizonyítható, elegendő, hogy az a fél, aki nem adta beleegyezését, magánúton és titkosan megadja azt.”⁷⁶⁴

A szentségek után a *fogadalomról* szóló fejezetben találkozunk a magánfogadalom lehetőségével. „A fogadalom nyilvános, ha az egyház nevében a törvényes előljáró fogadja el; egyébként magánfogadalom.”⁷⁶⁵

Bizonyos titkossággal bírnak a kápolnák és a magán-házikápolnák, hiszen rendeltetésük szerint nem nyilvánosság elé szánják őket.⁷⁶⁶

5.2.2.4. Egyházi vagyonjog

Az Egyházi Törvénykönyv V. könyve Az Egyház anyagi javai címet viseli. Ezen könyvben az egyházi tulajdonokkal kapcsolatos előírásokat is találunk, amiben egy megjegyzés az őrzési hely miatt bizonyos titoktartásra kötelez. Az 1283. kánon előírja, hogy minden vagyonkezelőnek részletes leltárt kell készítenie két példányban, aminek egyik példányát az egyházmegyei hivatal levéltárában, a másikat pedig a vagyonkezelőség levéltárában kell őrizni. Mint láttuk ezen levéltárak bizonyos titoktartással kezelendők. Hasonlóan levéltárban kell őrizni azokat az okmányokat és iratokat, melyeken az intézmény anyagi javakkal kapcsolatos jogai alapulnak, ezekről hiteles másolatot az egyházmegyei hivatal levéltárába is küldeni lehet.⁷⁶⁷ Ugyanúgy levéltárban kell tartani azon dokumentumokat is, amelyek alapítványokkal kapcsolatosak, mint a helyi levéltárban és az egyházmegyei levéltárban.⁷⁶⁸

5.2.2.5. Egyházi büntetőjog

Az Egyházi Törvénykönyv VI. könyve Büntető rendelkezések az Egyházban címet viseli. Ezen könyvben Erdő Péter magyarázata szerint „az anyagi büntetőjog szabályai foglalnak helyet, melyek azt szabják meg, hogy mely büntetendő cselekmény esetén milyen jogkövet-

⁷⁶² CIC 1156. kánon 1. §

⁷⁶³ CIC 1158. kánon 2. §

⁷⁶⁴ CIC 1159. kánon 2. §

⁷⁶⁵ CIC 1192. kánon 1. § „A fogadalom tehát úgy írható le, mint Istennek megfontoltan és szabadon tett ígéret, amely valamely lehetséges nagyobb jóra vonatkozik, melynek indító oka Isten iránti hódolatunk és tiszteletünk kimutatása, gyakorlása.” KUMINETZ, G., *Az igazmondás két sajátos kifejeződése: a fogadalom és az eskü*, in *Kánonjog* 13 (2011) 29-48. A magánfogadalom alóli felmentésről a CIC 1196. és a CCEO 893. kánonjai szólnak, amelyet a szerző elemez munkájában.

⁷⁶⁶ Vö. CIC 1223-1228. kánonok

⁷⁶⁷ Vö. 1284. kánon 2. § 9.

⁷⁶⁸ Vö. 1306. kánon

kezménnyel sújtható az elkövető. A büntető eljárás szabályai (1717-1731. k.) a többi eljárási szabályokkal együtt az utolsó könyvben találhatóak.”⁷⁶⁹ Ezen esetek többségét részletesebben elemeztük a harmadik fejezetben, mint a gyóntatási hatalommal való élés esetei, jelen alpon-tunkban csakis a titoktartással kapcsolatos rendelkezéseket említjük meg.

Az 1314. kánonban ismerjük meg az önmagától beálló büntetés fogalmát, mely az elköve-tőt magának a büntetendő cselekmény tényénél fogva sújtja, még akkor is, ha az titkos mások előtt.

Az 1330. kánonban viszont ezzel ellentétes rendelkezést találhatunk egy esettel kapcsolat-ban: „Azt a büntetendő cselekményt, amely nyilatkozatban vagy az akarat, a tan vagy a tudás más kinyilatkoztatásában áll, végre nem hajtottnak kell tekinteni, ha ezt a nyilatkozatot vagy kinyilvánítást senki nem észleli.”⁷⁷⁰

A büntető óvintézkedések és vezeklések jogi rendezése során találkozunk újra a titkos le-veltár szerepével. Minden figyelmeztetésnek és dorgálásnak, amely arra irányul, hogy az el-követő felhagyjon gyanús tettével, nyoma kell, hogy legyen, ezért még ha szóban is hangzott el, róla írásos feljegyzés készül, amit a titkos levéltárban őriznek. De titkos áthágás miatt nem lehet nyilvános vezeklést előírni.⁷⁷¹

A törvény által elrendelt önmagától beálló büntetést, amely nincs a Szentszéknek fenntart-va az ordinárius elengedheti alárendeltjeinek, de csak szentségi gyónásban.⁷⁷² A penitenciárius kanonok, halálveszélyben pedig minden pap „gyóntató a ki nem nyilvánított, önmagától beálló kiközösítést vagy egyházi tilalmat tartalmazó cenzúrát belső szentségi fó-rumon elengedheti, ha a gyónónak nehéz lenne a súlyos bűn állapotában maradnia az illetékes előljáró intézkedéséhez szükséges időn át. 2. § Mikor a gyóntató a büntetést elengedi, köte-lezze a gyónót visszaesés terhe alatt arra, hogy egy hónapon belül az illetékes előljáróhoz vagy felhatalmazással rendelkező paphoz forduljon és kövesse annak utasításait; addig is ad-jon arányos elégtételt, és amennyiben sürgős, írja elő a botrány és a kár helyrehozását; a felfo-lyamodás a gyóntató útján is történhet a gyónó nevének említése nélkül. 3. § Felépülésük után

⁷⁶⁹ ERDŐ, P., *Magyarázat a VI. könyvhöz*, in *CIC*

⁷⁷⁰ CIC 1330. kánon

⁷⁷¹ Vö. CIC 1339-1340. kánonok „Röviden összefoglalva a büntető óvintézkedések lényegét azt mondhatjuk, hogy azok a büntetéseknél enyhébb szankciók. A figyelmeztetés, mint büntető óvintézkedés inkább megelőző jellegű, míg a dorgálás inkább represszív.” LEFKÁNITS, GY., *Néhány megjegyzés a büntető óvintézkedésekkel kapcsolatban (az 1339. kánon értelmezése)*, in *Kánonjog* 6 (2004) 111-116. Mindazonáltal a „bűnvádi kereset elévülési ideje abban az esetben is, ha az illetékes hatóság nem eljárást, hanem csak előzetes vizsgálatot folytat; valamint akkor is, ha nem tényleges büntetést (cenzúrát vagy jóvátevő büntetést), hanem az 1341. kánonban leírt egyéb lelkipásztori eszközöket alkalmaz. Amennyiben a büntetést nem bírói eljárással mondják ki, az ezt előké-sztítő folyamatok során is telik az elévülési idő.” ARTNER, P., *Büntetések megszűnése magánál a jognál fogva*, in *Kánonjog* 9 (2007) 93-99.

⁷⁷² Vö. CIC 1355. kánon 2. §

ugyanilyen felfolyamodási kötelezettség terheli azokat, akiknek a 976. kán. szerint engedték el a kimondott vagy kinyilvánított vagy az Apostoli Szentszéknek fenntartott cenzúráját.”⁷⁷³

A büntetések elengedésével kapcsolatosan „Ügyelni kell, nehogy az elengedés kérése vagy maga az elengedés nyilvánosságra kerüljön, hacsak annyira nem, amennyire ez a tettes hírének védelmére hasznos, vagy a botrány helyrehozására szükséges.”⁷⁷⁴

Önmagától beálló egyházi tilalomba esik az, aki „noha nem tud érvényes szentségi feloldozást adni, megkísérli annak megadását, vagy szentségi gyónást hallgat meg.”⁷⁷⁵

A gyónási titkot védi a törvénykönyv 1387-1388. valamint az 1390. kánonja, melyeket a későbbiekben még elemezni fogunk.

5.2.2.5. Egyházi eljárásjog

Az Egyházi Törvénykönyv VII. könyve Az eljárások címet viseli. Az egyházi eljárásjog szerteágazó joganyagot ölel fel. Az egyházi bíróságok rendszere, illetékessége, perrendtartása, egyes különös eljárások sajátosságára való tekintetű eljárás mód rendszerezése mellett a közigazgatási eljárások menetét is leszabályozza.

A római pápa, mint Első Szék az Egyházon belül bármely ügyet magához vonhat, akár a jogban meghatározott eseteket tekintve, akár azon kívüli eseteket is. Az 1405. kánon a jogban meghatározott eseteket sorolja fel, amely felsorolás alapján egyes jelentős feladatkörrel rendelkezők diszkrecionális eljárásban való részesedésük jogát is magában foglalja. Ezen kívül általános szabály, hogy mindenki elsőfokú bíróságon hívható perbe, fenntartva azt a jogát, hogy a Szentszék elé vigye az ügyét.⁷⁷⁶

Az 1455. kánon megerősíti és kiterjeszti az egyházmegyei hivattal kapcsolatos titoktartási kötelezettséget⁷⁷⁷ „A bírók és a bírósági segédszemélyzet tagjai kötelesek a hivatali titoktartásra minden büntető perben, az egyházi peres ügyekben pedig akkor, ha valamely perbeli cselekmény felfedéséből a feleknek hátránya származhatna. 2. § Mindig kötelező a titoktartás a társas bíróság tagjai között az ítélelhozatal előtt lefolyt megbeszélést illetően, valamint az ott előterjesztett különböző szavazatok és vélemények tekintetében is, fenntartva az 1609. kán. 4. §-ának előírását. 3. § Sőt valahányszor az ügy vagy a bizonyítékok jellege olyan, hogy az iratok vagy a bizonyítékok nyilvánosságra kerülése mások jó hírét veszélyezteti, ellenségeskedésre ad okot, botrányt vagy más efféle kellemetlenséget idéz elő a bíró esküvel köte-

⁷⁷³ CIC 1357. kánon 1-3. §

⁷⁷⁴ CIC 1361. kánon 3. §

⁷⁷⁵ CIC 1378. kánon 2. § 2.

⁷⁷⁶ Vö. CIC 1407-1415. kánonok és 1417. kánon

⁷⁷⁷ Vö. CIC 471. kánon

lezheti titoktartásra a tanúkat, a szakértőket, a feleket, ügyvédeiket és képviselőiket.”⁷⁷⁸ Ezen törvény, mint láthatjuk az eljárásjog egyik legsarkalatosabb törvénye, hiszen ezen rendelkezés minden fokon eljáró bírókra, bírósági személyzetre, tanúkra és minden ezen kívüli perben résztvevőre vonatkozatható. A törvény a saját magyarázatát is megfogalmazza egyrészt a jóhírnévhez való jog sérülésének veszélye, másrészt pedig a közérdek, mint ellenségeskedés és botrány elkerülésének eszközéül. A törvényalkotó nem sokat várat a szankcióval sem, amikor az 1457. kánonban a titoktartási kötelezettség szankciójaként „az illetékes hatóság megfelelő büntetésekkel sújthatja, beleértve a hivataluktól való megfosztást is. 2. § Ugyanezek a büntetések érvényesek a bíróság szolgálattevőire és kiséítőire is, ha hivatalukban a fenti módon vétének; őket mindnyájukat a bíró is büntetheti.”⁷⁷⁹

A titoktartás egyedi rendelkezése az egyházi tárgyalás zárt jellege is.⁷⁸⁰ És, bár minden perbeli cselekmény dokumentálásra kerül, a „peres iratok és az eljáráshoz beszerzett okmányok másolatát a jegyzők és az irodaigazgató nem adhatják ki bírói megbízás nélkül.”⁷⁸¹

Az okirati bizonyítás során „Senki sem köteles olyan – akár közös – okiratokat bemutatni, amelyeket nem lehet közölni az 1548. kán. 2. § 2. sz. szerinti károsodás veszélye nélkül, vagy a kötelező titoktartás megsértésének veszélye nélkül. 2. § Mégis, ha az okiratnak legalább részletei leírhatók és az említett kellemetlenségek nélkül másolatban bemutatathatók, a bíró elrendelheti betérjesztésüket.”⁷⁸²

A civil joghoz hasonlóan ismeri az egyházi jog a tanúk válaszadás alól mentesülő személyek sorát: „Az 1550. kán. 2. § 2. sz. előírásának tiszteletben tartásával a válaszadási kötelezettségtől mentesülnek: 1. a klerikusok azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekről szent szolgálatukra való tekintettel szereztek tudomást; a köztisztviselők, az orvosok, a szülésznők, az ügyvédek, a jegyzők és mások, akik – akár csak egy általuk adott tanács alapján is – hivatali titoktartásra kötelezettek, azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekre ez a titoktartás vonatkozik; 2. akik attól tartanak, hogy tanúvallomásuk miatt őket magukat, házastársukat, közeli vérrokonaikat vagy sógoraikat becsületbeli károsodás, veszélyes zaklatás vagy más súlyos

⁷⁷⁸ CIC 1455. kánon 1-3. § A jelen rendelkezést a Törvényszövegek pápai tanácsa, *Dignitas Connubii instrukció az egyházmegyei és egyházmegyei bíróságok által a házassági semmisségi ügyek elintézése során megtartandó szabályokról*, in *Római dokumentumok XXX*, Budapest 2005, 73. cikkelye is említi. A dokumentum rendelkezik a törvénykönyv hiányosságának tűnő bírósági levéltár kérdéséről és iratok megsemmisítéséről is, mely a jegyző feladata. „A bíróság hivatalvezetőjének, aki egyben a bírósági jegyző, a feladata gondoskodni, a bíró utasítása szerint a bíróság iratainak a megszerkesztéséről, kiküldéséről, valamint a levéltárban való megőrzéséről (vö. 482. kán.)...” Uo. 61. cikkely 1. §; „az eredeti ügyiratokat és okiratokat a bíróság levéltárában megőrizni; bármilyen ügyirat vagy okirat hitelességét bármelyik érdekelt kérésére kézjeggyével megerősíteni; végül megsemmisíteni a 91. cikkely 1-2. §-ai előírásai szerint.” Uo. 61. cikkely 2. §

⁷⁷⁹ CIC 1457. kánon 1-2. §

⁷⁸⁰ Vö. CIC 1470. kánon 1. §

⁷⁸¹ CIC 1475. kánon 2. § Vö. *Dignitas Connubii* 91. cikkely 2. §

⁷⁸² CIC 1546. kánon 1. §

hátrány éri.”⁷⁸³ „Képteleneknek tekintendők: 1. a peres felek és azok, aki a felek nevében vesznek részt a perben, a bíró és segédei, az ügyvéd és azok az egyéb személyek, akik az adott ügyben a feleknek segédkeznek vagy segédkeztek; 2. a papok minden olyan dolog vonatkozásában, amit szentségi gyónásból tudnak, még akkor is, ha a gyónó kérte őket, hogy fedjék fel ezeket; sőt a gyónás alkalmával bárkitől és bármi módon hallottakat sem lehet elfogadni az igazság mégoly csekély bizonyítékának sem.”⁷⁸⁴

A tanúk nevét a kihallgatás előtt közölni kell a felekkel, hogy amennyiben elfogultnak tartanák őket, a felek jelezni tudják a bíróságnak,⁷⁸⁵ viszont Erdő Péter magyarázata szerint „Ha egészen súlyos ok indokolja, a bíró egyes tanúk nevének a féllel való közlésétől teljesen eltekinthet (még perközzététel alkalmával is), vö. 1598. k. 1. §. Lehetőség van arra is, csupán a tanú nevét közöljék a féllel, de a vallomásának szövegét titokban tartsák.”⁷⁸⁶ Ezen magyarázat megegyező tartalommal bír a magyar jogrendben már említett törvényekkel.

„A tanúk kihallgatásán a felek nem lehetnek jelen, kivéve, ha a bíró úgy ítéli meg, hogy beengedhetők, főként, amikor a dolog magánérdeket érint. Jelen lehetnek azonban a felek ügyvédei vagy képviselői, hacsak a bíró a személyi és tárgyi körülmények miatt úgy nem ítéli, hogy titkosan kell eljárni.”⁷⁸⁷

Hasonlóan titkosan lehet kezelni az egyházi eljárásjog során olyan iratokat, amiket a bíró a közjót érintő ügyekben súlyos veszély elkerülése érdekében nem tár fel a felek előtt, mindez azonban nem sérülhet a védekezés joga.⁷⁸⁸ Az eljárás tiszteletben tartja a védelmekben és okiratokban megjelenő titoktartási kötelezettségből eredő információkat is, azok megőrzésére kötelezve a bíróságot.⁷⁸⁹

A társas bíróságok esetén a bírók a döntés meghozatala előtt összejönnek, hogy a perrel kapcsolatos döntés megszülessen. Ezen összejövételre a társas bíróság tagjai magukkal viszik a tárgyalandó ügyben kialakított következtetéseiket is, amelyeket az ügy irataihoz csatolnak és titokban kell tartani. Bár a vita alatt mindenki eltérhet következtetéseitől, mégis az a bíró, aki nem ért egyet a többiekkel, kérheti, hogy a fellebbezés esetén az ő véleményét is csatolják a felsőbb bíróságnak megküldött anyaghoz.⁷⁹⁰

Egy személy egyházi állapotával kapcsolatos végrehajtható ítélet esetén az ítéletet kimondó bíróság értesíti a keresztelési hely ordináriusát, akinek feladata, hogy az illető keresztelési

⁷⁸³ CIC 1548. kánon 2. §

⁷⁸⁴ CIC 1550. kánon 2. §

⁷⁸⁵ Vö. CIC 1554. kánon

⁷⁸⁶ ERDŐ, P., *Magyarázat a 1554. kánonhoz*, in *CIC*

⁷⁸⁷ CIC 1559. kánon

⁷⁸⁸ Vö. 1598. kánon 1. §

⁷⁸⁹ Vö. 1602. kánon 2. §

⁷⁹⁰ Vö. 1609. kánon 2-4. §

helyének keresztelési anyakönyvébe is bekerüljön az állapot módosítása. A házassági ügyekben ezt a CIC 1685. és 1706. kánonja írja elő. Érdekes, hogy a felszentelés semmisségének eljárásában kifejezetten ezt nem írja elő a törvénykönyv, de a valóságban ez elképzelhetetlennek tűnhet, hogy ezt a szentelési semmisségi végrehajtható ítélet esetén ez ne kerülne rögzítésre az illető keresztelési adatai között az anyakönyvben. Azon esetben ugyanis, ha az illető a semmisség kimondása után nem kívánja felvenni a szent rendet (diakónus esetén) megváltozhat az egyházi állapota, ha nem nős diakónusnak kérte felszentelését. De tovább látva, maga a törvénykönyv is állapotváltozásra utal, amikor kimondja: „A felszentelés semmisségét megerősítő második ítélet után a klerikus a klerikusi állapottal járó összes jogokat elveszíti és mentesül az összes köteleességek alól.”⁷⁹¹

Az egyházi büntetőeljárás menetében, amikor egy ordináriusnak legalább valószínű tudomása van egy büntetendő cselekményről, akkor óvatosan kell, hogy vizsgálódjék az adott ügyben ügyelve arra, hogy mások jó híre ezzel ne legyen veszélyeztetve. Amennyiben az előzetes vizsgálat megalapozottnak látja az esetet, akkor az ordinárius dönt a büntetési eljárás formájáról.⁷⁹² „A vizsgálat iratait, az ordináriusnak a vizsgálatot megindító és záró határozatát és minden egyebet, ami a vizsgálatot megelőzte, ha nem szükségesek a büntetőeljáráshoz, az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kell őrizni.”⁷⁹³

Amennyiben bírói büntetőeljárás lefolytatására kerül sor „hacsak a dolog természetével nem ellenkezik, a perekről szóló általános és a rendes egyházi peres eljárásról szóló kánonokat kell alkalmazni a közérdeket érintő ügyek külön szabályainak megtartásával. 2. § A vádlott a büntetendő cselekményt nem köteles bevallani és esküre sem lehet kötelezni őt.”⁷⁹⁴ Ezen utóbbi rendelkezés a civil jogban is fellelhető, a vádlott nem kötelezhető arra, hogy ön-maga ellen tanúskodjon, hiszen ebből számára minden bizonnyal joghátrány származik, vagyis elítélés alá esik.

⁷⁹¹ CIC 1712. kánon

⁷⁹² Vö. CIC 1717-1718. kánonok „Amikor egy ilyen jellegű ügyet vizsgál az ordinárius, vagy az előzetes vizsgálatot végző személy, (1717. k. 1. §) meg kell győződnie arról, hogy valóban az egyházi törvény külső megsértése történt-e meg, mivel az 1321. kánon csak ilyen esetben teszi lehetővé a büntetést. A büntetés alapja a szokásszerűség illetve a botránkoztatás.” ARTNER, P., *Néhány megjegyzés a VI. parancs elleni bűnök kánonjogi vonatkozásairól*, in *Kánonjog* 7 (2005) 65-73.

⁷⁹³ CIC 1719. kánon Szuromi Szabolcs Anzelm szerint az egyházi büntetőeljárást megelőző előzetes vizsgálatban célszerű a CIC 17-hez kapcsolódó esettant is figyelembe venni. „a hatályos jog kifejtését, a régi jogra figyelemmel végezzük, hiszen annak kiforrott kazuisztikája nagyban segítheti a jelenlegi joggyakorlatot.” SZUROMI, SZ. A., *Az egyházi büntetőeljárást megelőző előzetes vizsgálat sajátosságai*, in *Jogtudományi közlöny* 63 (2008) 51-54. A szerző a cikkében utal arra, hogy az előzetes vizsgálatnak kellő diszkrécióval kell lezajlálnia, hogy a vizsgált személy jó híre tiszteletben tartódjék.

⁷⁹⁴ CIC 1728. kánon 1-2. §

5.2.3. Titoktartás néhány egyházi rendelkezésben

5.2.3.1. Universi Dominici Gregis

A pápaválasztás az Egyházi főhatalom elnyerését eredményezi, ami az Egyház működésének, egységének szilárd alapját képezi, ezért fontos, hogy a konklávében lévő események a külvilág elől rejtetten zajlódjanak, hogy azt semmilyen emberi beavatkozás, ráhatás ne korlátozhassa.

Minden olyan személynek, akik a személyzet részét képezik, és akik elnyerték a szükséges előzetes hozzájárulást, a választás alatt szigorú titoktartásra vannak kötelezve, „emiatt a választás megkezdése előtt... meghatározott módon és formula szerint esküt kell tenniük”.⁷⁹⁵

A titoktartást szolgálja a választás helyének meghatározása is: „a pápaválasztás minden cselekménye... kizárólag a Vatikáni Apostoli Palota Sixtus-kápolnájában történjék, amely ezért a választás befejeztéig kizárólag e célra fenntartott hely, úgy, hogy biztosított legyen minden szó és cselekmény titkossága...”⁷⁹⁶ Ezt szolgálja az a rendelkezés is, hogy a bíborosok maguk is titoktartási fogadalmat tesznek, amit a Camerlengo Bíboros és a három asszisztens bíboros felügyel. Ezen bíborosok biztosítják azt is, hogy a pápaválasztással érintett területekre semmiféle felvevő vagy közvetítő eszköz ne kerülhessen be.⁷⁹⁷ A bíborosok a gyakorlatban esküjüket a jelen törvény betartásával valósítják meg. A törvény előírja részükre, hogy a „választás cselekményének egész ideje alatt a választó Bíborosok kötelesek tartózkodni a levelezéstől és a telefon vagy rádióon keresztül való beszélgetéstől olyan személyekkel, akiknek nincs megfelelő engedélye a számukra fenntartott épületben való tartózkodáshoz. Hasonlóképpen tartózkodniuk kell a választó Bíborosoknak attól, hogy a Vatikán Városon kívülről kapjanak, vagy oda küldjenek bármiféle üzenetet... bármilyen napilapok vagy folyóiratok kézhezvétele, s ugyanígy rádióadások hallgatása vagy televízióadások nézése.”⁷⁹⁸

A titoktartás kiterjed mindazokra, akik a választás alatt bármiféle szolgálatot tesznek a választás helyén, kiterjed azon bíborosokra is, akik bár jelen lehetnek az általános megbeszéléseken, de nem választó bíborosok, és magukra a választó bíborosokra is.⁷⁹⁹

Pápaválasztással kapcsolatos fenntartott eseteket az Universi Dominici Gregis törvény alapján így összegezhetjük: „Önmagától beálló kiközösítésbe kerülnek mindazok a személyek, akik nem tartják meg mindazt a titkot, ami a választásra vonatkozik. Ugyancsak önmagától beálló kiközösítés büntetésébe esnek mindazok, akik a választás során a simónia bűncse-

⁷⁹⁵ Universi Dominici Gregis 47.

⁷⁹⁶ Universi Dominici Gregis 51.

⁷⁹⁷ Vö. Universi Dominici Gregis 53, 55, 61.

⁷⁹⁸ Universi Dominici Gregis 56-57.

⁷⁹⁹ Vö. Universi Dominici Gregis 58-60.

lekményét követik el, vagy akik elfogadják valamely személy megvétőzésára irányuló megbízást, vagy akik bármiféle olyan alkut kötnek, amivel másokat szavazatuk valakire történő leadására, vagy megtagadására tudnák kényszeríteni.”⁸⁰⁰

5.2.3.2. Regolamentoo Generale della Curia Romana

Jelen és a következő alpontban Érszegi Márk Aurél: „Titoktartás a katolikus egyházban” cikkére hagyatkozunk.⁸⁰¹

A Regolamentoo Generale della Curia Romana (1999. 04. 30.) a Római Kúria általános szabályzata. Ezen rendelkezés meghatározása értelmében hivatali titoknak számít minden irat vagy értesülés, amelyről a hivatal tisztviselői munkájuk okán rendelkeznek ismerettel. A vonatkozó információkat tehát tilos jogosulatlan személyeknek kiadniuk.⁸⁰² A Római Kúriában felsőbb előírás, vagy a kérdés természete és fontossága alapján rendes hivatali titok minősítésű minden ügy, amely az egyetemes egyház szolgálatát érinti.⁸⁰³ Hasonlóan, mint láttuk az egyházmegyei hivatal dolgozóinál, ezen törvényben is megtaláljuk a hivatali esküt. A titok megtartása természetesen minden munkatárs számára szigorúan kötelező, amire esküt kell tenniük,⁸⁰⁴ megsértéséért pedig a hivatalból való felfüggesztés jár, amiről a Római Kúria Fegyelmi Bizottsága (Commissione disciplinare della Curia Romana) dönt.⁸⁰⁵

A hivatali titok egyik változatának tekinthető az a titoktartási kötelezettség, ami a püspöki színódus előkészítésével, munkálataival, az ott kifejtett véleményekkel és leadott szavazatokkal, valamint a közgyűlés döntéseivel kapcsolatos információkat illeti.⁸⁰⁶

5.2.3.3. Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio

A Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio (1974. 02. 04.) a pápai titok fogalmkörét tisztázza. A pápai titok esetében a hivatali titok különleges válfajáról van szó, ami az egyház életét érintő nagyobb jelentőségű ügyek és döntések, valamint a megőrzéséért felelős személyek védelmét szolgálja. Az utasítás tartalmazza az ún. „titokkörü jegyzéket”, továbbá meghatározza a minősítésre jogosultak, illetve a titoktartásra kötelezettek körét.

„A jogszabály által pápai titokká minősített ügyek körébe tartozik a bíborosok, püspökök, pápai követek, továbbá a Római Kúria vezető tisztviselőinek kinevezése, de a püspökök kine-

⁸⁰⁰ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007, 156-157.

⁸⁰¹ Vö. ÉRSZEGI, M. A., *Titoktartás a katolikus egyházban*, <http://stud-theol.blogspot.com/2010/01/titoktartas-katolikus-egyhazban.html> (2011. 09. 10.)

⁸⁰² Vö. Regolamentoo Generale della Curia Romana 36. cikk 1. §

⁸⁰³ Vö. Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio, (1974. 02. 04.)

⁸⁰⁴ Vö. Regolamentoo Generale della Curia Romana 18. cikk, 2. §

⁸⁰⁵ Vö. Regolamentoo Generale della Curia Romana 72. cikk, 5. §

⁸⁰⁶ Vö. Ordo Synodi Episcoporum, 20. cikk

vezését megelőző ún. információs eljárás is. Ide tartoznak azok a jelzések, feljelentések, amelyeket a Hittani Kongregáció kap bizonyos tanokkal és kiadványokkal kapcsolatban (amelyek pl. a katolikus hittal összeegyeztethetetlen tételeket tartalmaznak), továbbá ezeknek a kongregáció rendelkezésére történő kivizsgálása. A jogszabály ebbe a körbe sorolja még a hit és erkölcs ellen elkövetett, továbbá a gyónás elleni bűncselekményekre vonatkozó feljelentéseket, illetve az ezeket követő eljárásokat és határozatokat.

A rejtjelezéssel kapcsolatos információk és a rejtjelezett iratok is automatikusan pápai titoknak minősülnek. Viszont a pápai dokumentumok készítése és fogalmazása csak abban az esetben, ha azt kifejezetten úgy rendelik. További, megfelelő súlyúnak ítélt ügyek pápai titokká minősítésére jogosult természetesen a pápa, valamint az egyes dikasztériumokat vezető bíborosok és a pápai követek.

Értelemszerűen titoktartásra kötelezettek a pápai titoknak minősülő ügyek hivatalos ügyintézői (főnöktől beosztottig), továbbá a tanácsadásra felkért szakértők, s mindazok, akiknek a vonatkozó információk hivatalból jutnak tudomására (pl. fordítók, fogalmazók, titkárok stb.). De azokat is kötelezi a titoktartás, akik nekik felróható módon tudomást szereznek pápai titok alá eső ügyekről, iratokról. Azokat viszont, akik véletlenül jutnak birtokába, csak akkor kötelezi, ha biztosan tudják, hogy az adott információ még pápai titoknak minősül.

A pápai titok megtartása súlyos lelkiismereti kötelesség, és a már lezárt ügyekre is vonatkozik. Megsértése súlyos bűnnek minősül, és amennyiben külső fórumon történik, kivizsgálására az illetékes dikasztérium vagy hivatal vezetője által kijelölt különbizottság illetékes, amelynek a bűncselekmény súlyosságával és az okozott kárral arányos büntetést kell kiszabnia. A Római Kúriában szolgálók esetében elbocsátás jár érte.⁸⁰⁷

A vonatkozó titoktartási eskü értelmében a pápai titok megsértése semmilyen okból nem megengedett, még nagyobb jó érdekében, vagy sürgős és súlyos okból sem. Amennyiben kétség merülne fel, hogy egy ügyben még érvényes-e a pápai titok, minden esetben úgy kell értelmezni, mintha továbbra is fennállna a titkos minősítés.

Diplomáciai kapcsolataiban előfordul, hogy a Szentszék (Államtitkárság, vagy pápai követ) pápai titoknak minősülő információkat ad át más államoknak. Például, amikor egy állam kormányát udvariasságból, néhány nappal a nyilvánosságra hozatal előtt értesíti a területét érintő püspöki kinevezésről. Ilyenkor rendszerint kéri az információ „szigorúan bizalmas” kezelését annak hivatalos nyilvánosságra hozataláig. Jogos elvárás az adott kormány tisztviselőivel szemben, hogy azt a titokgazda (ez esetben a Szentszék) által adott minősítésnek meg-

⁸⁰⁷ Vö. Regolamento Generale della Curia Romana 76. cikk, 1. §

felelően kezeljék, és ugyanúgy tiszteletben tartsák, mintha saját államuk hasonló minősítésű államtitkáról volna szó.”⁸⁰⁸

5.3. A titoktartás morális megközelítése

A Katolikus Egyházban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a jog által szankciókkal ellátott titoktartáson túl a keresztény ember részéről a reá bízott titkok megőrzése nem pusztán félelemből történik, hanem a keresztény ember erkölcsi életében is gyökereződik ezen magatartása. A titoktartás témaköre a nyolcadik parancsolattal hozható kapcsolatba, amely parancsolat az igazságmondást és a becsület védelmét kívánja szolgálni.

Evetovics Kunó a titkot a következőképpen fogalmazza meg: „A titok a nyilvánosság elől rejtve tartott dolog, ügy, illetőleg egyes dolgoknak, tényeknek mások előtt fel nem fedett, vagy fel nem fedhető ismerete.”⁸⁰⁹ A szerző felosztása szerint a titkok a következő csoportokba oszthatók. 1. természetes titkok (*secreta naturalia*), ide tartoznak az ember benső ügyei, testi-lelki bajai, 2. ígéreten nyugvó titkok (*secreta promissa*), 3. hivatali titok (*secreta commissa*), titoktartás kötelezettsége mellett jut valaki a titok birtokába.⁸¹⁰ A szerző a felosztás után megjegyzi: „Mindenkinek szoros értelemben vett joga van saját titkaihoz, részben mert a maga saját tevékenységének gyümölcsei, pl. gondolatai, tervei, találmányai, részben pedig a hírnévhez való jogon, mert a titok felfedésével hírnevében esetleg kár eshetnék, részben pedig azért, mert a titoktartást gyakran megköveteli a közjó, a béke”.⁸¹¹

Evetovics Kunó, mint láttuk, a titkok erkölcsi megalapozását az ember magánélethez való joga mellett a jóhírnév védelmével alapozza meg, amely egyúttal a közjó érdekeit is szolgálja. A felosztás hiányossága, hogy a gyónási titok a jelen felosztásban sajátossága miatt nem igazán illik bele, hiszen egyrészt tartalmaz természetes titkot és bizonyos fokon hivatali titkot is, de a szerző által megfogalmazott alkalmazási elvek alapján⁸¹² mindegyik csoporton felül kell helyezni a gyónási titkot. Ezen gondolat Soltész János felosztásában már markánsan kitűnik, amikor a titkok felosztásáról ír. „Alapvetően a következő csoportokba sorolhatjuk a titkokat, melyeket valamilyen szinten meg kell őrizni: megkülönböztetjük a bűnbocsánat szentségével kapcsolatos szent titkot, a gyónási titkot, a szakmai titkokat, amilyen például a politikusok,

⁸⁰⁸ ÉRSZEGI, M. A., *Titoktartás a katolikus egyházban*, <http://stud-theol.blogspot.com/2010/01/titoktartas-katolikus-egyhazban.html> (2011. 09. 10.)

⁸⁰⁹ EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II*, Budapest 1940, 261.

⁸¹⁰ Vö. EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II*, Budapest 1940, 261-262.

⁸¹¹ EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II*, Budapest 1940, 262.

⁸¹² Vö. EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II*, Budapest 1940, 262-265.

katonák, orvosok és jogászok rendelkeznek, valamint a titoktartás terhe alatt tett bizalmas közléseket.”⁸¹³ Ezen szerző is a titoktartást a közjó egyik alapjának tekinti, amikor azt mondja: „A titoktartásnak komoly szerepe van az emberi kapcsolatok bizalmas légkörének megőrzésében”.⁸¹⁴ A titoktartás a feltétele annak, hogy az ember bizalommal tudjon fordulni a gyónatójához, az orvosához, az ügyvédjéhez és embertársai felé, akikkel megosztja titkait.

Sajnos a korunk egyik kedvelt morális kézikönyvében, amelyet Helmut Webernek köszönhetünk, hasonlóan nem szerepel külön a gyónási titok fogalma. A szerző mindamellett hasonló gyökerekben látja a titkok megközelítését, mint a korábbi szerzők. Az igazság és őszinteség kérdéskörében a következőt állítja, mint rokon feladatot: „Hozzá tartozik a kimondott szóhoz való hűség, legalább bizonyos határig, az ígéret megtartása, valamint olyan kijelentések elhagyása, amelyek mások jóhírére és tekintélyét sértik”.⁸¹⁵ A szerző ismerteti a megszólás és becsmérő beszéd, rágalmozás, orvosi titoktartás, a politikai élet és a média területén található erkölcsi kérdéseket.⁸¹⁶ Hasonlóan nem találunk utalást erre a kérdésre Bernhard Häringnél sem.⁸¹⁷

Miután beláttuk, hogy a gyónási titok erkölcssteológiai megközelítése nem igazán jellemző, ezért érdemes idecitolnunk Müller Ernő gyónási titokról szóló megközelítését. Úgy tűnik, az ő elemzése visszacseng részben a már említett lelkipásztori szentségtan elemzésben is, de, mint akkor is említettük, a tételes isteni törvényre való hivatkozás kissé eltúlzott a véleményünk szerint a gyónási titok megokolásánál.

Müller Ernő így fogalmaz: „A gyónás pecsétje a legszigorúbban kötelez minden időben és minden esetben, ezt követeli a természeti, tételes, isteni és egyházi törvény. 1. A természeti törvény, mert a hűség megkívánja, hogy amik titoktartás alatt ránk bizattak, titokban tartassanak, hogy így a hallgatag feltétel, mely alatt a gyónó a titkait közölte, megtartassék; megkívánja továbbá az igazságosság, hogy embertársunk jó hírneve ne sértessék meg; megkívánja végre a vallás, hogy a szentségnek tartozó tisztelet megtartassék; miért a gyónás pecsétjének megsértése hármass gonosszást rejt magában: hűtlenséget, igazságtalanságot, t. i. a megszólás bűnét, ha a gyónó vétke különben is nem köztudomású, és szentségtörést... 3. Az egyházi törvény, mint a *juris canonicum* különféle helyeiből, de különösen a IV. laterani zsinat 21. cikkelyéből kitűnik: 'Vigyázzon pedig (a gyónató), nehogy akár szóval, akár jellel, akár bár-

⁸¹³ SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot in Erkölcssteológiai Munkák III.* (2011) 5-188.

⁸¹⁴ SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot in Erkölcssteológiai Munkák III.* (2011) 5-188.

⁸¹⁵ WEBER, H., *Speciális erkölcssteológia*, Budapest 2001, 55.

⁸¹⁶ Vö. WEBER, H., *Speciális erkölcssteológia*, Budapest 2001, 57-63.

⁸¹⁷ Vö. HÄRING, B., *Krisztus törvénye II., Részletes erkölcssteológia I.*, Pannonhalma-Róma 1998.

mi más módon a bűnöst valahogy elárulja; s ha másnak tanácsára szorul, azt a személynek bármi módon történt elárulása nélkül óvatosan kérje ki”.⁸¹⁸

Mindezen felosztások után Kuminetz Géza felosztását említjük meg, aki átveszi Evetovics Kúnó felosztását úgy, hogy külön kategóriaként állítja fel a gyónási titok. Az ő felosztása így négy titokfajtából áll. 1. természetes titkok, 2. ígéreten nyugvó titkok, 3. hivatali titok 4. szentségi titok (*secretum sacramentale seu sigillum sacramentale*).⁸¹⁹ A szerző, hasonlóan a korábbi szerzőkhöz, lát egy bizonyos feszültséget az igazmondás és a titoktartás között, amelynek feloldását, konfliktus esetén, a klasszikus erkölcssteológiai megfontolások alapján elemzi. Ezért is fogalmaz így: „Úgy látszik, hogy az igazmondás kötelessége más kötelezettségekkel ütközhet, így a hallgatás, a titoktartás, más jóhírének, becsületének óvása kötelességével, sőt embertársunk kímélésének és a szeretet és igazságosság kötelességével is”.⁸²⁰

Miután az erkölcssteológiai megközelítést áttekintettük, a gyónási titok direkt megsértésének, mint büntetendő cselekménynek, a minimális kötelezettségén túl látjuk megalapozottnak, a jóhírnév és becsület megőrzése mellett a köz és a bizalom fennállásnak érdekében, hogy a gyóntató a gyónásból szerzett bárminemű információnak megőrzésében a legkörütekintőbben járjon el, nem pusztán a szavak, hanem bármiféle ráutaló, vagy félreérthető magatartások, cselekedetek elhagyásával is. Ezen erkölcsi megalapozottság mellett lehet megérteni a pasztorálteológia körültekintő megfogalmazásait vagy az illetan ide vonatkozó sajátosságait.⁸²¹

⁸¹⁸ MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 426-427.

⁸¹⁹ Vö. KUMINETZ, G., *Megfontolások az igazmondás erényéről* in *Deliberationes* 4/1 (2011) 97-120.

⁸²⁰ KUMINETZ, G., *Megfontolások az igazmondás erényéről* in *Deliberationes* 4/1 (2011) 97-120.

⁸²¹ A gyóntatás illetanáról már egyes kérdéskörökben már tettünk utalásokat. Kuminetz Géza a gyóntatás illetanához az alábbi kérdéseket sorolja: „1) A gyóntatás ideje, helye. 2) A gyóntatónak mi módon kell fogadnia a gyónóit? 3) Mi módon kell viselkednie a gyóntatás alatt? 4) A gyóntatók rendelkezésre állása. 5) Papok, szerzetesek gyóntatása.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 247. A dolgozatunkból kitűnik az ezen felvetésekre adott válaszokból, hogy a diszkréció felette áll a gyónási titok pusztán jogi megközelítésén, mivel a gyóntató a gyónás során sem kérdezhet rá olyan titkokra, amelyek nem képezik a gyónás tárgyát. Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 250-251.

6. A gyónási titok

A szentségi pecsét egy különleges formája a titoknak – kétségtelenül a legmagasabb és legabszolútabb – amely érinti az összes gyóntató papot⁸²² – kezdi Miragoli a gyónási titokról szóló szacikkét. Hasonlóan egyediséget fogalmaz meg Mihályfi Ákos is, de kifejti gondolatának gazdagságát is: „A gyónási titok különbözik minden más hivatalos titoktól. Először azért, mert ennek a megsértése szentségtörés; másodsor, mert nem enged kicsinységet (*parvitate materiae*); harmadszor, nem enged meg semmi kivételt; negyedszer a gyónóval szemben is kötelez. Mindez nem áll a hivatalos titokról.”⁸²³ A gyónási titok régies, de mindenkor aktuális tartalmát tekintve ezt mondhatjuk: „A gyónási pecsét lényege. A gyóntató kötelezve van a legnagyobb titoktartásra a gyónásból hallottakról. Ezt a titoktartást gyónási pecsétnek, *sigillum sacramentale* mondjuk, mert mintegy lepecsételi a gyóntató lelkébe a gyónásban hallottakat, Ezt a pecsétet soha, semmi körülmény között nem szabad feltörni.”⁸²⁴ –mondja Mihályfi Ákos összegezve a gyónási titok tartalmát a gyóntatóval szemben.

Amikor elemezni fogjuk ezen fogalmat, a klasszikus meghatározás mellett látjuk, hogy mennyire árnyalt tartalommal bír ez az egyszerű fogalmazás, és látni fogjuk, hogy milyen módon alakult át ezen fogalom kötelezettjeinek köre.

6.1. A gyónási titok kötelezettjei

Mint az első fejezetben beláttuk, a gyónási titok nem bír dogma súlyú megalapozással, de erkölcsi és diszciplináris rendelkezések alapján az Egyház által leginkább védett titokról van szó benne. Az egyházi rendelkezések éppen ezért feltárják az emberi bizalmat megalapozó titoktartási követelményt, amely erkölcsi alapon is elvárható olyan személlyel szemben, akire mások életük titkait bízják rá. A szentgyónásnál mindezt erősíti az a tény is, hogy bár a gyóntató pap adja meg a feloldozást, ezen feloldozás Istentől ered, és az Istenbe vetett bizalom szüli meg a kiengesztelődni vágyó emberben a szentgyónás igényét. Igaz, az egyházi törvé-

⁸²² „Il sigillo sacramentale è una particolarissima forma di segreto – senza dubbio la più alta e assolta – che tocca ogni sacerdote confessore...” MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 143-154.

⁸²³ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 251.

⁸²⁴ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 250.

nyek lehetővé teszik a szolgálattevő önkéntes kiválasztását a gyónó részéről, mégis nem a pap személyének történik a gyónás, hanem Istennek, amelyben a pap, mint Isten eszköze van jelen, a kiengesztelődés szolgálattevőjeként. A gyónási titok elsődleges megőrzője így nem más, mint a gyóntató pap maga, de másodlagosan mindazok, akik abból bármit is megtudnak.

6.1.1. Titoktartás a gyóntató pap részéről (*sigillum sacramentale*)

A Keleti Kódex 733. kánona fogalmazásában: „A szentségi titok sérthetetlen; ezért gondosan vigyázzon a gyóntató arra, hogy sem szóval vagy jellel, vagy bármely más módon sem bármilyen okból valamiképpen el ne árulja a gyónót.”⁸²⁵ Az Egyházi Törvénykönyv hasonlóan írja elő a titoktartást: „A gyónási titok sérthetetlen; ezért tilos a gyóntatónak a gyónót szóval vagy bármilyen más módon, bármi okból, akár csak részben is elárulnia.”⁸²⁶ Császár József ezt így értelmezi: „A gyónási titok megtartására köteles elsősorban a gyóntató, – akár igazi, akár vélt gyóntató...”⁸²⁷ A gyóntató titoktartási kötelezettsége a gyónóval szemben azonban nem minden esetben áll fenn. Egyik ilyen eset Kuminetz Géza szerint, ha a gyóntató a gyónásban hibát vétett volna, akkor a következő gyónásban azt köteles jóvátenni.⁸²⁸ A másik este pedig a lelkivezetés alkalmával lehetséges.⁸²⁹

Nem szabad elfelejteni, hogy a gyónási sigillum sajátos tartalmi változáson ment át a korábbi törvénykönyvhöz képest. A CIC 17-hez képest a CIC 83-as Egyházi Törvénykönyv a gyónási titok pecsétjéről csak a gyóntatóval szemben beszél.⁸³⁰ A régi törvénykönyv ezzel szemben mindazokra kiterjesztette a gyónási pecsétet, akik „a gyónás tárgyát bármily módon

⁸²⁵ CCEO 733. kánon 1. §

⁸²⁶ CIC 983. kánon 1. § „Sacramentale sigillum inviolabile est; quare nefas est confessario verbis vel alio quovis et quavis modo de causa aliquatenus prodere paenitentem.”

⁸²⁷ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 119.

⁸²⁸ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 176-177 „Jóllehet a Kódex nem beszél egy másik kötelezettségről, mindazonáltal az is érvényben van, s ez a gyóntatás során esetleg elkövetett hibák jóvátételére vonatkozik. Ez a hiba vonatkozhat 1) a szentség érvényességére (ad validitatem sacramenti), pl. ha feledékenységéből nem oldozta fel a gyónót. Vagy akkor is feloldozta, amikor nem volt erre felhatalmazása; vagy ha nem volt meg a gyónó bánata, s ennek ellenére feloldozta. 2) a gyónás teljességére (ad integritatem confessionis): ha pl. nem kutatott a halálos bűnök száma vagy szükséges körülményei után. 3) a gyónó köteleseire, ha pl. a gyóntató nem kötelezte a gyónót a bűnalkalom kerülésére, vagy ha az eltulajdonított javak visszaadására nem kötelezte a gyónót (ha erre megvolt a lehetőség), vagy ha megalapozatlanul rótt volna ki a gyónóra kötelezettséget. Ezeknek a hibáknak a jóvátétele azonban az esetek nagy részében lehetetlen, mivel a gyóntatók általában nincsenek abban a helyzetben, hogy a gyónóval találkozzanak. Gyónáson kívül pedig ott van a gyónási titok megtartásának kötelezettsége. Ha azonban a gyónó visszatér a gyóntatószékbe, úgy a gyóntató köteles az elkövetett hibákat jóvátenni.” Uo. De vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 114-115.

⁸²⁹ „A gyóntató természetesen a gyónóval újabb gyónása során beszélhet a korábban gyóntakról, s ez olykor szükséges is a lelkivezetés, vagy a gyónás teljessége szempontjából. Sőt, ilyenkor a gyóntatónak valamiképp ismét a maga elevenségében kell, hogy lelki szemei előtt megjelenjen a lélek, emlékezve a korábbi gyónás részleteire.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 180.

⁸³⁰ Vö. MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 143-154.

megtudták”.⁸³¹ Az egyedüli kivételt ezen általános szabály alól maga a gyónó volt, akit kötelezett a „természetes titoktartás mindazokra vonatkozólag, amiknek a kinyilvánítása a gyóntóra vagy a szentségre kárral járna”.⁸³²

Az imént említettek mellett ezen alponthoz tartozik néhány törvénykönyvekben szereplő jogszabály is, amelyek a gyónási titok megtartásának különleges eseteit taglalja. Mindkét jogrendben találunk utalás arra az esetre, amikor a gyóntató előljáró. Ezen esetben a gyónási pecsét léte veszélybe kerülhet akkor is, ha a gyóntató maga nem sérti meg magát a pecsétet, mivel a „gyónási titoktartás csak másokkal szemben kötelezi, önmagával szemben nem”,⁸³³ de döntéseiben mégiscsak jelenlevővé válhat a gyónásból szerzett ismeret. Ennek elkerülése végett rendelkezik a törvénykönyv: „Aki hatóság szerepét tölti be, annak a külső kormányzatban semmiképpen sem szabad felhasználnia azt az értesülést, amit a bűnökről bármikor is gyónásban szerzett.”⁸³⁴ Valamint a keleti törvény: „A hatósági állásban levő azt az ismeretet, amelyet a bűnökről a gyónásban szerzett bármikor, a külső kormányzásban semmiképp sem köteles használni.”⁸³⁵

A másik ilyen védelmi rendelkezés is azonosságot mutat a latin és a keleti jogban. A latin előírás szerint: „A novíciusmester és segítője, a szeminárium vagy más nevelőintézet rektora ne gyóntassa meg az illető házban tartózkodó növendékeit, hacsak a növendékek egyes esetekben önként nem kérik”.⁸³⁶ A törvény nem tilt el egyértelműen az ilyen esetekben való gyóntatástól, inkább tanács jellegűnek tűnik a rendelkezés. Ehhez hasonlóan a keleti rendelkezés egyszerűbben fogalmaz és a megengedettséget, amit a latin rendelkezés kiemel, azt a nem rendszeresség gondolatával helyettesíti: „Nevelőintézeti előljárók növendékeiknek rendszerint ne szolgálják ki a bűnbánat szentségét.”⁸³⁷

A harmadik védelmi rendelkezés a spirituálisokkal kapcsolatos. „A növendékek szentelésre bocsátására vagy a szemináriumból való elbocsátására vonatkozó döntésekhez sohasem szabad a lelkiigazgató és a gyóntatók véleményét kikérni.”⁸³⁸ A keleti jog párhuzamos rendelkezése: „A személyek megítélésében nem szabad a gyóntatók vagy a lelkiatyák véleményét kikérni”.⁸³⁹ Ezen harmadik rendelkezés a gyónási pecsét védelmének olyan rendelkezése, mely a belső és a külső fórum tényleges különválásának egy frappáns jogtechnikai rendelkezése.

⁸³¹ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 119.

⁸³² CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 119.

⁸³³ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 186.

⁸³⁴ CIC 984. kánon 2. §

⁸³⁵ CCEO 734. kánon 2. §

⁸³⁶ CIC 985. kánon vö. CIC 630. kánon 4-5. §

⁸³⁷ CCEO 734. kánon 3. §

⁸³⁸ CIC 240. kánon 2. § vö. CIC 630. kánon 1-2. §

⁸³⁹ CCEO 339. kánon 3. §

6.1.1.1. A szentségi pecsét rövid indoka

Miragoli két oldalról közelíti meg a szentségi pecsét indokoltságát. Az egyik oldal a gyónót védi, a másik a szentséget. A gyónót védi a jogszerűség és a vallásos meggyőződés, miszerint a gyóntató igazságtalan lenne a gyónóval szemben, ha a gyónó bizalmával visszaélne, másrészt sértené a gyónó jóhírét, amit a CIC 220. kánona véd. A gyónás szentségét a szentség java és a vallásos meggyőződés védi. A szentség java, hogy ne legyen gyűlöletessé téve a szentség azzal, hogy a benne lévő titkot megsértik, mivel a kiengesztelődés egyetlen rendes módja a gyónás, a gyónási titok megszegésével a lelkek üdvössége lenne veszélynek kitéve. Másrészt a gyóntató pap, mint in persona Christi cselekszik a gyónásban, így a gyónási titok megszegése a Krisztussal való bizalmi kapcsolat megtörése is lenne a gyóntató részéről.⁸⁴⁰

6.1.2. Titoktartás a gyónó részéről

Mint az előző alpontból kiderült, a korábbi törvénykönyv a gyónót kivette a gyónási titoktartás kötelezettsége alól, és csak bizonyos információkra vonatkozóan kellett a gyónásból megtudottakat titokban tartani. A hatályban lévő törvénykönyv a gyónóval kapcsolatosan semmiféle titoktartást nem fogalmaz meg kifejezetten. Mégis az erkölcszociológia szellemében tovább szűkíthetjük a titoktartás megszegésének lehetőségeit a korábbi rendelkezésekhez képest. „Természetesen maga a gyónó is titoktartásra kötelezett, igaz nem az isteni, vagy az egyházi jog alapján, hanem az erkölcsi törvény értelmében,⁸⁴¹ mivel a gyónás tulajdonképpen nem más, mint lelkiismeretünk Isten előtti feltárása a tisztulás vágyával és ez csakis a gyónóra és Istenre tartozik.⁸⁴² Van egy másik cím is, ami köti a gyónót, éspedig a természetes titoktartási kötelezettség mindarra vonatkozóan, amiknek a felfedése a gyóntatóra vagy magára a szentségre nézve káros lenne.⁸⁴³ Ez a természetes titoktartási kötelezettség természeti törvény.”⁸⁴⁴

Mindezen felvetés mellett a gyónó, saját vétkeit és hibáit felfedheti mások előtt, vagy felhatalmazhatja a gyóntatóját is, hogy beszéljen a gyónásában elhangzottakról.

⁸⁴⁰ Vö. MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 143-154.

⁸⁴¹ Vö. MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in MIRAGOLI, E. (a cura di), *Il sacramento della penitenza. Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 2001, 154.

⁸⁴² Különösen is akkor kötelezi ez a titoktartás a gyónót, ha mindazok vonatkozásában, amit neki a gyónás során a gyóntató mondott, az a gyóntatónak kárt okozna, vagy ha a gyónó illetén beszédei magát a szentséget sértenék, vagy ha a szentség megvetésre adnának okot. Vö. MÜLLER, E., *Katholikus erkölcszociológia III.*, Veszprém 1889, 430.

⁸⁴³ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 119.

⁸⁴⁴ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 181.

6.1.3. Titoktartás harmadik személy részéről

A keleti és a latin kódex egységes ezen alpontunkkal kapcsolatosan, mivel mindenkinek, aki bármilyen módon tudomást szerez a gyónásban elhangzott bűnökről, azokat köti a titoktartás (secretum).⁸⁴⁵

Elsődlegesen a tolmács esetét kell felvázolni. Bár a Keleti Törvénykönyv nem említi elsődlegesen, a CIC 990. kánona szerint azonban: „Senkinek sem tilos tolmács útján gyónnia, a visszaélések és a botrányok elkerülésével, fenntartva a 983. kán. 2. §-ának előírását.”⁸⁴⁶ A keleti rendelkezés árnyaltabban említi ezt a lehetőséget (esetlegesen), a szinte azonos latin rendelkezéssel párhuzamosan, a 733. kánon 2. §-ban.

Másodlagosan itt azokat említhetjük a gyónási titoktartás kötelezettjeinek, akik bármilyen formában nyernek ismereteket a gyónásból. Ezen belül elkülöníthetünk olyan személyeket, akik véletlenül, azaz akaratukon kívül szereztek ismereteket a gyónásból, és olyanokat, akik szándékosan akarnak ismereteket szerezni. Ezen megkülönböztetésre a szentgyónás titkának büntető rendelkezéseiből következtethetünk. A titoktartási törvény mindkét esetre vonatkozik, viszont beláthatjuk, hogy ezen második eset önmagában véve lesz bűn, mivel szándékosan irányul olyan ismeretek megszerzésére, amire az illető nem jogosult.

Így említhetjük meg a tolmácson kívüli személyeket, akik a gyónás tartalmáról információhoz juthatnak: „az előljáró, akitől engedélyt kértek valamely fenntartott eset felmentéséhez illetve feloldozásához. 2. az a pap, akitől bonyolult esetben tanácsot kért a gyóntató. 3. aki véletlenül elolvassa azt a levelet, melyben a gyóntató fenntartott eset alól kér felmentést.”⁸⁴⁷ Itt azonban érdemes megjegyezni elvként, hogy a bűn ténye, még nem jelenti azt, hogy a bűnös beazonosítható, így a gyónási titok sem sérülne, de inkább elővigyázatosságból célszerű ilyenkor a titkot megtartani.

Titoktartásra kötelezett, aki a gyóntatószékhez túl közel állt, és véletlenül hallott valamit a gyónásból, viszont bünt is követ el, ha szándékosan áll közel, hogy valamit hallhasson, mert a szentség javát sérti ezzel. Ugyanígy bűncselekmény a gyónás technikai berendezésekkel való rögzítése, akár a gyónó akár a gyóntató vagy harmadik személy részéről, ha az rossz szándékkal történik.⁸⁴⁸ Ezen utóbbi esetről láttuk korábban a Hittani Kongregáció rendelkezését.

⁸⁴⁵ Vö. CCEO 733. kánon 2. §: „A titoktartás kötelezettsége köti az esetleges tolmácsot is, továbbá mindenki mást, akiknek a gyónásból bármely módon a bűnök tudomására jutottak.” és a CIC 983. kánon 2. §: „Titoktartásra köteles a tolmács is, ha szerepel, valamint mindazok az egyéb személyek, akik a gyónásból bármilyen módon tudomást szereztek a bűnökről.”

⁸⁴⁶ CIC 990. kánon

⁸⁴⁷ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 181.

⁸⁴⁸ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 184.

6.2. A gyónási titok tartalma

Mint beláttuk, a gyónási titoknak mindenki kötelezettje, aki abból a bűnökre tekintettel bármiféle információhoz jut. Azt is beláttuk, hogy a gyóntatóra nézve egy a korábbi rendelkezésekhez képest nem változó egyedi fogalom kapcsolható a szentségi pecsét tekintetében. A gyónási titok tartalmát azért szükséges vizsgálni, mert a gyóntató a szentgyónásból a gyónóval kapcsolatosan nem pusztán egy bűn-adat mennyiséget ismer meg, hanem az emberi személy legmélyébe lát bele, aminek feltárása mások előtt a gyónóra nézve hátrányos is lehet.

A gyónási pecsét tartalmának jogi alapját a CIC 984. kánona határozza meg: „A gyóntatónak teljességgel tilos a gyónásból szerzett ismereteit a gyónóra nézve károsan felhasználnia még akkor is, ha a leleplezés minden veszélye ki van zárva.”⁸⁴⁹ A Keleti Kódexben a 734. kánonban szinte szó szerint ismétlődik meg ezen rendelkezés.⁸⁵⁰

A gyónási titok tartalmát, anyagát a lelkipásztori tapasztalatból eredően a jogászok, erkölcssteológusok, pasztorálteológusok vizsgálták századokon át.

Császár József a következőképpen tárgyalja ezt a kérdést: „A gyónási pecsét mindarra kiterjed, aminek kinyilvánítása vagy felhasználása a gyónást gyűlöletessé vagy nehezzé tenné a hívekre. Kiterjed tehát: 1. az összes – mind a halálos, mind a bocsánatos – bűnökre, akár igazi bűnök, akár csak a gyónó gondolta bűnöknek; kiterjed még a nyilvános bűnökre is, ha a gyónásból válnak ismertekké; 2. a bűntárs bűneire, a bűnök tárgyára és körülményeire; nemcsak azon körülményekre, melyek szükségesek a bűn helyes bevallására, hanem azokra is, amelyeket a gyónó ilyeneknek tart, pl. ha a fiú azt gyónja, hogy gyűlöli atyját, mert házasságtörést követett el, az atya házasságtörése tárgya lesz a gyónási pecsétnek; 3. a feloldozás megtagadására és a feladott elégtételre, hacsak ez nem egészen jelentéktelen, amilyent egészen kis bűnökre szokás kiszabni; 4. a kísértésekre, mert kapcsolatosak a bűnnel, amennyiben a gyónó vagy kételkedik, hogy beleegyezett-e, vagy a gyóntató tanácsát kéri, mit kell tennie, hogy a kísértésnek ne engedjen.

Mindezek egyébként csak annyiban tárgya a gyónási pecsétnek, amennyiben azok kinyilvánításából vagy felhasználásából ismeretessé válnék a gyónó személye vagy kellemetlenség származnék rá. Egyébként maguknak a bűnöknek kinyilvánítása nem sérti a gyónási pecsétet, ha a gyónó nem válik ismeretessé és semmi nehézség sem származik rá.

⁸⁴⁹ CIC 984. kánon 1. §

⁸⁵⁰ „Teljességgel tilos a gyóntató számára a gyónásból szerzett tudás felhasználása a gyónó sérelmére, még ha kizárt is a leleplezés bármilyen veszélye.” CCEO 734. kánon 1. §

A gyónó természetes (testi) fogyatkozásai csak akkor képezik a gyónási pecsét tárgyát, ha azokat a gyónásból tudjuk meg és a gyónóra nézve megszegyenítő (defectus inhonorifici), pl. hogy a gyónó tudatlan, nehézkes természetű (molestus), mert az ilyen fogyatkozások kinyilvánítása a gyónót gyűlöletessé tenné; nem képezik a gyónási pecsét tárgyát, ha a gyónó önkéntes vallomásából ismeretesen tekintet nélkül a bevallandó bűnökre vagy ha közismertek, pl. hogy a gyónó süket, hebegő. A gyónó aggályos lelkiismerete (scrupulositas) a gyónási pecsét tárgyát képezi, ha annak kinyilvánítása a gyónóra nézve kellemetlen volna; sokan rossz néven veszik, ha aggályos lelkiismeretűeknek mondják őket; különben nem esik a gyónási pecsét alá, ha csak a gyengéd lelkiismeret akarja jelteni. Magában a gyónásban elkövetett bűnök, pl. hogy a gyónó türelmetlen vagy kifakad a gyóntató ellen, magukban véve (per se) nem képezik a gyónási pecsét tárgyát, mert ezeket a gyónó nem gyónja; de esetleg (per accidens) ezekre is kiterjedhet a gyónási pecsét, mert fennforoghat a gyónási pecsét megsértésének a veszélye, mert arra lehet következtetni, hogy a gyóntató a gyónót vagy nem akarta feloldozni vagy súlyosabb bűne miatt erősebben megfedte.⁸⁵¹

Kuminetz Géza a fentieket tömörítve és az újabb felmerült kérdések alapján: „Összefoglalva a gyónási pecsét az alábbiakra terjed ki gyakorlatilag: 1) Az összes halálos és bocsánatos bűnökre, akár igazi bűnök, akár pedig csak a gyónó gondolta azoknak; 2) a bűnök tárgyára, körülményeire, a büntárs személyére és bűneire; 3) a feloldozás megtagadására, illetve elhatalasztására; 4) a feladott elégtételre. 5) a gyónó által említett kísértésekre; 6) azokra a testi, szellemi és lelki gyengeségekre, amelyeket a gyóntató gyónás közben ismert meg gyónójáról. 7) A gyóntató arról sem beszélhet, hogy a gyónó kellően felkészülten gyónt-e vagy sem.⁸⁵² 8) Arról sem beszélhet, hogy a bevallott bűnök titkosak-e vagy nyilvánosak. 9) Hogy a gyónó a bevallott bűnököt maga, vagy másokkal együtt követte-e el.⁸⁵³ Semmiféle hatáságnak nem számolhat be ezekről az információkról a gyóntató, még a püspöknek sem.^{854,855}

Miragoli ennél sokkal tömörebben fogalmaz: a gyóntató nem fedheti fel egy meghatározott gyónóval kapcsolatban: 1. a bűneit (halálosakat és bocsánatosokat); 2. a kiegészítő magyará-

⁸⁵¹ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 120-122. De vö. MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 253-255.

⁸⁵² Vö. TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 2002, 253.

⁸⁵³ Vö. PIGHIN, B. F., *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, 292.

⁸⁵⁴ Ezzel kapcsolatban a történelmi ismeretek fényében azt kell látnunk, hogy nem mindenki gondolta ezt mindig így a teológusok között. A középkorban néhány skolasztikus tudós elfogadhatónak tartotta a gyóntató olyatén magatartását, hogy feljelentse a püspöknél a súlyos bűncselekményt (pl. eretnokség) gyónt gyónóját. A Szent Officium (a hírhedt!) 1682. november 18-án teljességgel megtiltotta az ilyen szokást. Tehát nem lehet olyan fenyegető veszély, ami felhatalmazná erre a lépésre a gyóntatót. Ez azt jelenti, hogy semmiféle felmentés nem adható, nincs kivétel. Vö. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De sacramentis. Tractatus canonicus I.*, Taurini – Romae 1943, 395.

⁸⁵⁵ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 185.

zatokat (körülmények, hely, idő, cél, társak...); 3. a kiszabott elégtételt, amennyiben ebből kikövetkeztethető az elkövetett bűn; 4. hogy a feloldozást megtagadták illetve késleltették.⁸⁵⁶

Artner Péter megfogalmazásában a következőket olvashatjuk: „A gyónási titok kategóriájába tartozik elsősorban minden meggyónt bűn és azok körülményei. Másodsorban, minden más olyan dolog, ami a gyónás során elhangzott, valamint a feloldozás esetleges elmaradásának ténye is.”⁸⁵⁷ A szerző eddig összegzi a titok tartalmát, amivel nem mond újat, viszont az elemzését folytatva érdekes felismerést fogalmaz meg: „A gyónáson kívül elhangzottakkal kapcsolatban, vagy azokban az esetekben, amikor a gyónó tudja, hogy nem fog, vagy nem is akar szentségi feloldozásban részesülni, nem köti a papot a gyónási titok, csak legfeljebb természetes titoktartás. Mivel a gyónás kezdetén a hívő még nem feltétlenül tudja azt, hogy fog-e szentségi feloldozást kapni, illetve a pap visszaélhetne azzal, hogyha a feloldozás elmaradása esetén nem köti őt a gyónási titok, így a titoktartás minden olyan esetben köti a papot, amikor a gyónó szentségi feloldozás szándékával vallja meg bűneit, függetlenül attól, hogy részesült-e feloldozásban vagy sem.”⁸⁵⁸ A szerző felvetése kissé nyakatekert kérdést vet fel, viszont a végső megállapítása a gyónási titokkal kapcsolatosan a szentség javának védelmét szolgálja. A lelki beszélgetés lehet az a fórum, amelyben a nem gyónni készülő, gyónáson kívüli információkat fogalmaz meg egy pap előtt pl. tanácsát kérve. Érthető, hogy ezen információk nem tartoznak a gyónási pecsét alá, de kissé elképzelhetetlennek tűnik az az eset, amikor a gyónni szándékozó azzal a tudattal megy el gyónni, hogy ha nem kap feloldozást, akkor a pap megszegheti a titkot, amit megoszt vele a gyónás alatt, hiszen ha nem kap feloldozást, akkor is gyónást végez, nem pedig lelki beszélgetést. Mindamellet a lelkipásztor szintén ugyanolyan körültekintően kezelheti a lelki beszélgetés tárgyát, mint a gyónási pecsétet.

„Mivel a gyóntató minden körülmény között köteles a gyónási pecsét megőrzésére, ha őt a gyónásból hallottakról bárki is kérdezné, bátran mondhatja azt, hogy nem tudja, sőt ha szükséges, esküt is tehet, hogy nem tudja. Mert valóban nem tudja azt, mint magánember, hanem mint Krisztus helyettese. Ugyanígy kell eljárni, ha a bíróság kényszeríti tanúvallomásra. A gyónásból hallottakról nem tanúskodhatik soha. És esküvel is erősítheti, hogy nem tud semmit. Szerencsére civilizált államokban ma már ilyen kényszerhelyzetbe nem kerülhet gyónta-

⁸⁵⁶ „il confessore non potrà rivelare, di un determinato penitente: 1. i peccati (mortali e veniali); 2. le eventuali spiegazioni complementari (circostanze di luogo e di tempo, il fine, i complici...); 3. la penitenza imposta, se permette di far sospettare di un peccato; 4. la negata o differita assoluzione.” MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 143-154.

⁸⁵⁷ ARTNER, P., *Egyházi tisztségek bitórlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.

⁸⁵⁸ ARTNER, P., *Egyházi tisztségek bitórlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.

tó. Mert minden civilizált állam megengedi, hogy a gyóntató megtagadja a tanúvallomást. A gyóntató még akkor is köteles a gyónási pecsét megőrzésére, ha ez akadályozza őt saját bűneinek teljes meggyónásában. Nagyobb a gyónási pecsét megőrzésének, mint a gyónás teljességének parancsa.”⁸⁵⁹

A gyónási titok tartalmát a teológia elsősorban a gyónási pecsét tartalmának kifejtésére korlátozta pusztán, mivel a jelen törvénykönyv előtti törvénykönyv ezen gyónási pecsétet mindenkivel szemben alkalmazta. Természetesen mi különbséget láthatunk a korábbi rendelkezéshez képest, de véleményünk szerint ezen pecsét tartalmát mindazok titok szintjén tartásuk meg, akik csak ilyen szinten vannak erre kötelezve. A szentgyónásból teljes információval a tolmács bírhat, aki nem csak fül, hanem szemtanúja is a gyónásnak, így a gyónóról a legteljesebb képet látja ő is, hasonlóan, mint a gyóntató. Őt kötelezi leginkább a titok védelme. Akik más úton szereznek a gyónásból információt, azokat is köti a titoktartás, bár remélhetőleg az ismeretük sokszor elégtelen is ahhoz, hogy a titkot megszegjék.⁸⁶⁰ A gyónási titokkal kapcsolatosan nem szabad elfelednünk, a „gyónó halála után is fennáll a titoktartás kötelezettsége.”⁸⁶¹

Miután megvizsgáltuk, hogy milyen szerteágazó információk képezik a gyónási pecsétet, meg kell említenünk néhány olyan ismeretet is, amely nem képezi a gyónási titoktartás tartalmát. Néhányra utalt már Császár József a korábbi kifejtésében, de most ugyancsak őáltala kezdjük a felsorolást. „A gyónó erénye és a kapott természetfeletti adományok rendszerint nem esnek a gyónási pecsét alá, ha azokat a gyónó, mint rendszerint történni szokott azért mondja el, hogy lelki állapotát a gyóntató kellőképpen megismerje; de a gyónási pecsét tárgyát képezik, ha azokat a gyónó valamely bűnének megmagyarázására mondja el, pl. hogy ezen és ezen jótétemény és kegyelem ellenére is hálátlan volt Isten iránt, mert ez esetben közvetve a gyónáshoz tartoznak. A gyóntató a gyónó engedélyével megintheti (figyelmeztetheti) a büntársat, mert a büntárs bűne csak a gyónó akaratából tartandó titokban, ki azt meggyónta.”⁸⁶² Míg az első elv valamelyest érthető, mivel akár a szentté avatási eljárásban is hasznos lehet, az utóbbi elvvel már nem érthetünk teljesen egyet, mivel a szentgyónásnak alapvetően ténylegesen nem tárgya a büntárs személye, de mivel belső szentségi fórumon hangzik el ezen ismeret, ezért a szentség java is azt kívánja, hogy ezt ne tegyük meg. Ezt támasztja alá Kuminetz Géza is: „Az Egyház megengedi, hogy a boldoggá- és szenttéavatási perekben a

⁸⁵⁹ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 252.

⁸⁶⁰ A gyóntatószékek megfelelő kialakítása, és a gyónás helyének megválasztásában ezért fontos a körültekintés.

⁸⁶¹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 183. Ezt a tényt, mint láttuk a magyar állami törvények is tiszteletben tartják.

⁸⁶² CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* Budapest 1944, 122.

gyóntatók a gyónóik erényeiről és Isten nekik adott különös adományairól, kegyelmeiről nyilatkozzanak, ám erről nem tanúskodhatnak az eljárás során.”⁸⁶³ Ezen szerző összeállításában a következő ismeretek nem tartoznak a gyónási titok alá. „Nem áll fenn viszont gyónási titoktartási kötelezettség abban az esetben, ha 1) egy hívő tudatosan világi hívőnek, vagy fakultás nélküli papnak gyónik, 2) ha a gyóntatószékbe nem feloldozás, hanem tanács végett jön a hívő; 3) ha csakis pénz kicsikarása végett jönne a hívő a gyóntatószékbe.⁸⁶⁴ 4) ha színlelve vagy rossz célból (a gyóntató becsapása, kigúnyolása, vagy elcsábítása, a gyónás magnóval való rögzítése és annak terjesztése) végzi a „gyónó” a „gyónását”. Ezekben az esetekben jól lehet nem áll fenn a gyónási pecsét felfedésének a tilalma, ám fennáll továbbra is a természetes titoktartás kötelezettsége.⁸⁶⁵ Ahhoz hasonlóan, ha valaki gyónáson kívül mond valamit azzal a meghagyással, hogy ezt a beszélgetőtárs gyónási titoknak vegye.⁸⁶⁶ A gyónási pecsét tekintetében nem követhető továbbá a csak valószínű vélemény, mert abból ’a szentségre tiszteletlenség és kár, a gyónóra kellemetlenség, nehézség (gravamen) származhat. Nem szabad ugyanis követni a valószínű véleményt, ha abból más biztos jogának megsértése származnék. Márpedig a szentségnek bizonyos joga van arra, hogy ne tiszteletlenül és kárral szolgáltatassák ki, a gyónónak pedig szintén joga van arra, hogy gyónásából ne származzék rá kár, kellemetlenség (gravamen), tehát a biztosabb rész választandó, akár jogi kétségről (amikor a hittudósok vitatkoznak, hogy valami a gyónási pecsét alá esik-e vagy sem), akár ténybeli kétségről van szó (amikor erkölcsileg nem bizonyos, hogy a gyónásnak semmiféle kinyilvánítása, sem a gyónónak semmiféle nehézsége nem származik)’.⁸⁶⁷

Ugyancsak nem képezik a gyónási pecsét tárgyát a gyónásban hallott olyan dolgok, melyek feltárása nem káros sem a gyónó, sem a szentség számára. Természetesen ezeket is a természetes titoktartás kötelezettsége védi. Ide tartoznak a gyónók erényei és Isten szolgálatára végzett különös adományai. Az Egyház megengedi, hogy a boldoggá- és szenttéavatási perekben a gyóntatók a gyónóik erényeiről és Isten nekik adott különös adományairól, kegyelmeiről nyilatkozzanak, ám erről nem tanúskodhatnak az eljárás során.

Nem vét a gyóntató a titoktartási kötelezettségével szemben, ha a gyónásban hallottakról gondolkodik, ha azokat újra az emlékezetébe idézi. A gyónási titoktartás csak mással szemben kötelezi, önmagával szemben nem. Ez utóbbi ugyanis lehetetlen. Sőt, a gyónásban hallottakra való reflexiója teszi képessé a gyóntatót e nehéz szolgálat még odaadóbb, még szakszerűbb

⁸⁶³ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 185.

⁸⁶⁴ Vö. MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in MIRAGOLI, E. (a cura di), *Il sacramento della penitenza. Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 2001, 149.

⁸⁶⁵ Vö. MÜLLER, E., *Katholikus erkölcstan III.*, Veszprém 1889, 427.

⁸⁶⁶ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 118.

⁸⁶⁷ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 118.

végzésére. Ezt nevezhetjük a gyóntató gyóntatási praxisának. Akinek nagy gyóntatási praxisa van, képes a gyónási titok megsértése nélkül olyan általános elveket, tanácsokat megfogalmazni, melyek segítik őt a tanácsadásban, esetleg a papságra készülők oktatásában.

A gyóntató a gyónásból hallottakat másra is felhasználhatja. Így imádkozhat gyónójáért, Isten irgalmába ajánlhatja, Istentől olyan kegyelmeket kérhet a számára, melyekre a gyónásból tudva látja, hogy a gyónónak szüksége van. A további gyónások során a gyóntató nagy jószágot, gyöngédséget, szeretetet mutathat a gyónóval szemben, melyet épp a korábbi gyónásban hallottak motiválnak. A gyónók által felvetett és a gyóntató által megoldani nem tudott problémák tanulmányozására olvashat a gyóntató különböző szerzőket, kérhet tanácsot nála tapasztaltabb gyóntatótól, hittudóstól.⁸⁶⁸ A gyónásból szerzett ismeret adja gyóntatói praxisának, gyakorlati okosságának anyagát, melynek birtokában a jövőben hatékonyabban tudja gyóntatói szolgálatát végezni.⁸⁶⁹ Mindennek persze a gyónó személyazonossága kiderülésének veszélye nélkül kell történnie.

A gyónási titok nem sérül abban az esetben sem, ha a gyónó felhatalmazza a gyóntatót arra, hogy a gyónásban hallottakról beszéljen.⁸⁷⁰ A hívő tehát lemondhat a titoktartás jogáról. Ezt a lemondást csakis a kifejezett beleegyezéssel (*consensus explicitus*) lehet elnyerni. Nem vélelmezhető tehát a gyónási titoktartás jogáról történő lemondás.⁸⁷¹ Az ilyen engedélynek mindenképpen kifejezettnek kell lennie, s a gyanúja sem merülhet fel annak, hogy a gyónó nem szabadon és megfontoltan és minden félelem vagy kényszer nélkül adta ehhez a hozzájárulását. Természetesen ezzel a lehetőséggel is csak nagyon indokolt esetben szabad élni.⁸⁷² Ezt erősíti meg Mihályfi Ákos is: „a gyónó adhat engedélyt a gyóntatónak a gyónásban hallottak felhasználására: mert a gyónó fölmentheti a gyóntatót a titoktartás alól. Azonban ezen engedélyt nem szabad föltételezni, hanem szükséges határozottan, szóval vagy jellel megadott engedély. És ezen engedélynek teljesen szabadnak kell lennie; nem szabad ezt erőszakkal vagy megfélemlítéssel, vagy a tekintély nyomásával kieroszakolni. Ajánlatos, hogy a gyóntatók csak a legkritikább esetben és akkor is nagy körültekintéssel és okossággal éljenek az ilyen engedéllyel, nehogy a hívek megbotránkozzanak. Mert semmi iránt sem érzékenyebbek a hí-

⁸⁶⁸ Ezt vagy úgy tegye, hogy előzetesen kéri a gyónó beegyezését ahhoz, hogy tapasztaltabb gyóntatóval vagy teológussal konzultálhasson, vagy pedig úgy, hogy mint képzelt esetet (*casus fictus*) terjessze be a tudósabb embernek, vagy esetleg olyan teológushoz forduljon, aki nem ismeri a gyónót. Vö. NOLDIN, H. – SCHMITT, A. – HEINZEL, G., *Summa Theologiae Moralis III. De sacramentis*, Oeniponte 1955, 360.

⁸⁶⁹ Vö. NOLDIN, H. – SCHMITT, A. – HEINZEL, G., *Summa Theologiae Moralis III. De sacramentis*, Oeniponte 1955, 359.

⁸⁷⁰ Vö. PIGHIN, B. F., *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, 293.

⁸⁷¹ Vö. MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 431.

⁸⁷² KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 185-187.

vek, mint a gyónási titok iránt. Miért is legbölcsebb eljárás: soha nem beszélni semmit a gyónásban hallottakról és történekről.”⁸⁷³

A gyónási titok tartalmánál megemlíthetjük azt a kérdést, hogy a gyónási pecsét alá tartozik-e az az irat, amelyben a gyónó vagy a gyóntató egyes esetre fakultást kér az illetékes hatóságtól, és az illetékes hatóság erre válaszol. Abban az esetben, ha a gyónó kéri a maga számára, illetve gyóntatója számára a fakultást, ott lehet az esély, hogy a dokumentumok alapján a bűnös és a bűn összekapcsolható, ami veszéllyel járhat. A dokumentumok keletkezése viszont még nem gyónás, sőt, hogy az esetlegesen megkapott fakultással élt-e valaki az sem biztos. Így ha a kérdés felmerül, élhet-e az illető a megkapott dokumentummal külső fórumon? Mivel belső fórumról van szó, úgy véljük, hogy nem lehet bizonyító értékű, még akkor sem, ha a bűnös és a bűn egyértelműen összekapcsolható, hacsak nem a gyónó a gyóntatóját fel nem menti a pecsét alól, hogy ezen esetről nyilatkozzon, hogy megtörtént-e.

Ha a gyóntató kér ilyen felmentést, és kap rá választ, a gyónási pecsét nem sérül, mivel a felhatalmazási kérelemben fiktív nevekkkel kell a kázust felterjeszteni, így a bűnös és a bűn semmiféle módon nem kapcsolható össze.

6.3. A gyónási titok megszegésének módjai, kritériumai

Ahhoz, hogy a gyónási titok megszegésének kritériumait fel tudjuk állítani, ki kell fejtenünk azon eseteket, amelyekben a gyónási titok sérül. Természetesen itt elsődlegesen a szentségi pecsét témakörét fogjuk megvizsgálni.

„A szorosabb értelemben vett gyónási pecsét közvetlenül és közvetve (directe és indirecte) sérthető meg. Directe: ha a gyónási pecsét tárgyát képező dolgot egyenesen kinyilvánítjuk, pl. Titius ezt és ezt gyónta; indirecte: ha meggondolatlanul olyan valamit mondunk, vagy teszünk, amiből az a veszély származik, hogy a gyónó ismeretessé válik vagy valami rosszról gyanúsítható vagy a gyónóra szégyen vagy más kellemetlenség (gravamen) származik... A tágabb értelemben vett gyónási pecsétet megsértjük, ha a gyónásban hallottakat a gyónó akaratára, a származható kellemetlenség, nehézség ellenére (cum gravamine poenitentis) felhasználjuk, ha ki is van zárva a kinyilvánítás (a gyónási pecsét direct megsértésének) veszélye.”⁸⁷⁴

⁸⁷³ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 252.

⁸⁷⁴ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 122-123.

„A gyónási pecsét közvetlen megsértése minden legkisebb dologban is súlyos bűn. Az anyag kicsisége itt nem számít... A gyónási pecsét közvetett megsértése is súlyos bűn, de lehet bocsánatos bűn is.”⁸⁷⁵

A gyónási titok megsértésének lehetőségeit a következőképpen összegezhetjük Császár József szerint: „Megsérti a gyónási pecsétet tehát a pap: 1) ha kijelenti vagy jelzi (innuat), hogy ilyen gyónót nem oldozott fel vagy feloldozását elhalasztotta. 2) ha a közismert tolvajról azt mondja, hogy lopásait őszintén megbánta és meggyónta, de nem vét a gyónási pecsét ellen, ha csak általánosságban mondja róla, hogy bűneit meggyónta (anélkül hogy jelezné, milyen bűnét). 3) ha egyik gyónóját a többivel szemben, akik ugyanakkor gyóntak, nagyon megdicséri, mert ebből könnyen arra következtethetnek vagy gyanakodhatnak, hogy a többieknek súlyos bűnük volt, kivéve, ha a dicséretre különös oka van, és ebből nem származik a többire semmiféle gyanú. 4) ha a gyónó bűneiről más gyóntatóval beszél, kinek ugyanazon bűnöket meggyónta a gyónó. 5) ha olyan hangosan beszél a gyónóval a bűnökről és a körülményeiről, hogy a körülállók meghallják. 6) ha néhány ember gyóntatása után azt mondja, hogy ilyen és ilyen bűnöket hallott a gyónásban, mert ez esetben mindegyikre gyanú esik. 7) ha a gyónásban hallott bűnökről úgy beszél, hogy a hallgatók rájöhetnek vagy gyaníthatják, hogy ki gyónta azokat a bűnöket. 8) ha valakinek a gyónáson kívül ismert bűnről beszélve megemlíti olyan körülményt, melyet csak a gyónásból tud, vagy a gyónásból vett ismeret alapján a bűnt jobban körülírja, megerősíti. 9) ha a gyónóval gyónáson kívül beszél bűneiről az ő engedélye nélkül, vagy ha a gyónás után másképp viselkedik a gyónóval szemben, mint a gyónás előtt, mert ezzel elárulja, hogy visszaemlékezik a gyónásban hallott bűnökre. 10) ha azt mondaná valamely gyónóról, hogy ilyen bűnt nem gyónt, ha ebből azt gyaníthatnák a hallgatók, hogy a gyónó elhallgatott valamely bűnt... Megsérti a gyóntató a gyónási titkot, ha valamely kisebb helységről vagy városról, melynek nincs legalább 3000 lakosa, kijelenti, hogy ez és ez a bűn el van terjedve, feltéve, hogy a bűn titkos, mert ezzel a hely összes lakosaira bizonyos fokú szégyen háramlik. Nagyvárosokban, melyekben háromezren felül van a lakosok száma, szabad a hitszónokoknak kikelni az ott uralkodó nagy bűnök ellen, amelyekről a gyóntatószékben szerzett tudomást, csak ne árulja el, hogy azokat a gyónásból tudja, és ne említsen részletes körülményeket. Természetesen szabadabban beszélhet a gyóntató, ha az uralkodó bűnökről a gyónáson kívül is van tudomása, csak ne gyanakodjanak a hallgatók, hogy a gyónásból szerzett ismeretek alapján beszél. Megsérti a gyónási pecsétet, ha azt mondja, hogy egy szerzetes (anélkül, hogy személyét elárulná) ennek és ennek a zárdának tagja, súlyos bűnt gyónt, mert

⁸⁷⁵ MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921, 256.

ezzel a zárda összes lakói gyanúba kerülnek, és kárt szenvednek jóhírükben; még inkább megsértené a gyónási pecsétet, ha azt mondaná, hogy ebben és ebben a zárdában vagy szerzetesrendben sok súlyos bűnt követnek el. Ha a gyóntató mindjárt kezdetben észreveszi, hogy gyónója nagyot hall vagy süket, úgyhogy nem lehet hozzá kérdéseket intézni a nélkül, hogy a körülállók meg ne hallják, mondja meg a gyónónak, hogy majd máskor jöjjön, amikor nem lesznek más gyónók, és a gyóntató szabadon beszélhet vele, vagy pedig vezesse a nagyothalók számára szolgáló gyóntatószékbe, ha ilyen van. Ha azonban csak a gyónás folyamán veszi észre, hogy a gyónó süket, nem mehet vele más helyre, ha a körülállók azt hinnék, hogy súlyos bűnt gyónt. Ilyenkor, amennyire lehet, értse meg a gyónó bűneit és a kérdések mellőzésevel oldozza fel, és pedig feltétlenül, ha valószínűnek tartja, hogy a gyónó méltó a feloldozásra (dispositus), feltételesen, ha méltó voltáról kételkedik; ezen kívül ilyenkor mindig csak csekély elégtételt adjon fel, hogy a körülállók ne gondolják, hogy az illető súlyos bűnt gyónt. A gyónócédula megtagadásával megsérti a gyóntató a gyónási titkot a következő esetekben: 1) ha a gyónó a gyónáson kívül kéri azt; 2) ha gyónócédulát mindenkinek szoktak adni vagy a gyónó előljárója kívánja, pl. húsvéti időben; mert ez esetekben a gyónócédula megtagadása közvetve a feloldozás megtagadását jelezné. Ha azonban a gyónó csak színlelné a gyónást, hogy a gyónócédulát megszerezze, nem levén gyónás, gyónási pecsét sincs, és a gyóntató hazudnék (falsum assereret), ha adna gyónócédulát. Ha valamely pap a gyónásból tudja meg, hogy veszély fenyegeti, merénylet készül ellene, a veszély elkerülésére megteheti a szükséges intézkedéseket, menekülhet, ha ebből nem válik ismeretessé a meggyónt bűn és semmi olyan nehézség, kellemetlenség (gravamen) nem származik a gyónóra, mely a gyónást gyűlöletessé tenné. De nem menekülhet, ha ebből a gyónó büntársai megtudnák, hogy büntársuk meggyónta közös bűnüket, mert ez esetben a gyóntató menekülése közvetve elárulná a bűnt és a gyónót. A gyakorlatban azonban, mint Lugo n. 110. megjegyzi, a gyónó engedélyével vagy más módon könnyen elháríthatja, kikerülheti a fenyegető veszélyt a nélkül, hogy a gyónási pecsétet megsértené. ... A gyóntató, ki egy haldokló leányról ennek gyónásából megtudja, hogy más állapotban van: 1) Ha a fogamzástól elmúlt már egy hónap, köteles figyelmeztetni (inducere) a leányt, hogy terhességét gyónáson kívül közölje valakivel, pl. anyjával, jó kat. orvossal, hogy halála után a magzat a holttestből kivehető és megkeresztelhető legyen, mivel a leány gyermekének megkeresztelését köteles eléje helyezni jóhírének (még jóhírének veszélyeztetésével is köteles lehetővé tenni gyermekének megkeresztelését). 2) ha a lány nem akar beleegyezni abba, hogy terhességét másnak kinyilvánítsa, akkor óvakodjék a gyóntató, hogy figyelmeztesse e súlyos kötelességre, ha azt legyőzhetetlenül (invincibiliter) nem ismeri, vagy azt hiszi, hogy a magzat őt úgy sem élheti túl, mert különben, mikor meg akarja menteni a

gyermek lelkét, mindkét lélek üdvösségét veszélynek teheti ki. Ez esetben tehát a leányt fel kell oldozni, hacsak egyéb okból nem méltatlan (*indisposita*) a feloldozásra, ami egyébként ritkán fordul elő. 3) ha végül a gyóntató csak a gyónásból ismeri meg a leány állapotát és ez nem ad engedélyt annak kinyilvánítására, a gyónási pecsétet örökké meg kell őrizni, bármi történjék is. A gyóntató nem térhet ki olyan gyónó gyóntatása elől, kiről előző gyónásából tudja, hogy gyóntatása kellemetlen, sok nehézséggel jár, pl. az illető aggályos lelkiismeretű, mert eljárása mind a gyónó, mind mások előtt gyűlöletessé tenné a gyónást”.⁸⁷⁶

„Egyéb példái is vannak Mattheus Conte a Coronatanak. Így megsérti a gyónási pecsétet az a gyóntató, aki 1. A gyóntatószékben hangosan megfeddi a gyónót, amit a közelben állók hallanak. 2. Ha azt mondja, hogy nem oldozta fel a gyónót. 3. Ha nyilvános bűnöket említene, de hozzáadna egy olyan körülményt, amit csak a gyónásból tud. 4. Ha azt mondaná, hogy ilyen vagy olyan bűnt x szerzetesházban hallotta. 5. Ha a gyónó bűneinek hallatán szigorúbb arcot mutat. 6. Ha azt mondja, hogy xy hosszan és nagy könnyek között gyónt. 7. Ha a közösség vezetőjét figyelmeztetné arra, hogy ekkor és ekkor itt és itt éberem őrködjék, mert veszély közeleg. 8. Ha a jegyest kérdezi a hatodik paranccsal kapcsolatban, ám ezt a bűnt csakis a jegyespártól tudja. 9. Ha szavazáskor nemmel szavaz épp a gyónásból szerzett információ alapján. 10. ha elbocsátja alkalmazottját hasonló okból. 11. Ha nem áldoztatja meg azt a személyt, akitől megtagadta a feloldozást. 12. Ha gyónáson kívül a gyónó beleegyezése nélkül annak gyónásáról beszél. 13. Ha a gyóntató gyónás közben kiteszi a gyóntatószék falára a fenntartott esetek tábláját és kéri a gyóntatókat, hogy olvassák el azt. 14. Ha a gyóntatás után a sekrestyésnek azt a parancsot adja, hogy kiknek kell kiszolgáltatni, és kiktől kell megtagadni az áldozást.”⁸⁷⁷ Nem feledhetjük a technikai eszközökkel való felvétel készítését a szentgyónásról visszaélés szándékával.

Miután ezen eseteket ismertettük, összességében a következő kritériumokat állapíthatjuk meg a gyónási titok megszegésével kapcsolatosan: 1, a gyónási titok megsértése akkor áll fenn, ha a gyóntató szavaiból, tetteiből következtetni lehet egy gyónó és bűneivel való kapcsolatáról, amelyről vélhetően gyónásból szerzett tudomást. 2, ha a gyóntató szavaiból, tetteiből következtetni lehet egy bűn meggyónására, amelynek következtében többek gyanúba kerülhetnek (zárt és kicsi közösségek esetén). 3, ha a gyóntató a gyónáson kívül a gyónójának engedélye nélkül gyónásból szerzett információkról a gyónóval beszél. 4, ha a gyóntató a

⁸⁷⁶ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 124-129. in KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 182-183.

⁸⁷⁷ Vö. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De sacramentis. Tractatus canonicus I.*, Taurini – Romae 1943, 400-401. in KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 183.

gyónóra nézve hátrányosan tesz, vagy vele szemben viselkedik a gyónásból szerzett információk birtokában (negatív diszkrimináció). 5, ha harmadik fél szentgyónásból akartan vagy akaratlanul szerzett információkat kibeszél.

A gyónási titok megsértésének bünbeli súlyosságát illetően az erkölcssteológiai és jogi kritériumokat kell szem előtt tartani. Természetesen a tudva és akarva a legsúlyosabb eset, amikor is a legnagyobb büntetés róható ki a gyónási titok megszegése végett. Éppen ezért a gyónási titok megszegésével járó büntetésekre is felhívjuk a figyelmet.

6.4. A gyónási titok megszegésének büntetései

A törvényalkotó a gyónási titok ellen elkövetett bűnöket a maga jogrendjének büntetőjogi rendszerében tudja szankcionálni, amit elrettentésképpen is alkalmaz, hasonlóan más fenntartott bűnökhöz. Az 1388. kánon szerint: „Az a gyóntató, aki a gyónási titkot közvetlenül megsérti, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítésbe esik; aki pedig csak közvetve teszi ezt, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint büntetendő. 2. § A tolmács és azok a 983. kán. 2. §-ában említett egyéb személyek, akik a titkot megsértik, megfelelő büntetéssel büntetendők, nem kizárva a kiközösítést sem.”⁸⁷⁸

Miután az előző alpontban elemeztük a gyónási titok megszegésének módjait, itt ezen esetekre nem kell kitérnünk, viszont meg kell jegyeznünk, hogy az egyéb fenntartott bűnökhöz hasonlóan, a vád ezzel a bűnnel kapcsolatosan is két szinten és két fórumon mutatkozhat meg.

Ha a gyónási titok (*sigillum sacramentale*) közvetlenül (direkt) megszegése miatt feljelentés születik egy gyóntató ellen, akkor az ügy kivizsgálásra kerül, és a büntetőeljárásról szóló különös szabályok vonatkoznak az esetre. Az ügyet először maga a megyéspüspök vizsgálja, aki közigazgatási úton azonnal intézkedhet, ha megalapozottnak látja. A kivizsgálás alatt, megelőző szankciókkal élhet, megvonhatja a bevádolt gyóntatónak akár a gyóntatói fakultását a nagyobb erkölcsi károk elkerülése végett, vagy egyéb lépéseket tehet ennek érdekében, vagy a tanúk védelmének érdekében.⁸⁷⁹ De mivel büntetendő cselekményről van szó, ráadásul Szentszéknek fenntartott esetről, ezért amennyiben megalapozottnak tűnik a feljelentés, akkor az ordinárius kérésére a helyi bíróságának ügyésze kell, hogy elkészítse a vádiratot, és felter-

⁸⁷⁸ CIC 1388. kánon 1-2. §

⁸⁷⁹ Vö. CIC 1722. kánon A kánon érdekes módon nem említi a fakultás megvonását, inkább hivataltól való távolmaradást rendelhet el a püspök. Ezt az utóbbit botrány esetén el lehet rendelni, de ha nincs botrány, úgy véljük, lehetne megelőzés céljából a joghatóság megvonása is, mint óvintézkedés. A gyóntatói fakultás megvonása ugyanis más alkalmak fennállásakor is alkalmazható lehetne, mint egyes szellemi képességet befolyásoló betegségek esetén, vagy akár siketséghez közeli állapot esetén.

jessze a megfelelő dikasztériumhoz a Hittani Kongregációhoz, mint azt már korábban láttuk.⁸⁸⁰ „Az ügyész a per bármelyik fokán elállhat a pertől annak az ordináriusnak az utasítására vagy beleegyezésével, akinek döntése alapján a pert megindították.”⁸⁸¹ Hársfai Katalin ezt így elemzi: „A büntetőeljárás az ordináriustól függ, az ő megbízásából indítja az eljárást az ügyész... Az ordinárius a döntését újra felülvizsgálhatja... A vádtól való elállás az eljárás bármely szakaszában lehetséges, vagyis a peres eljárásnak minden fokán... A vádtól való elállást az ügyész gyakorolhatja, de mindig az ordinárius megbízásából.”⁸⁸²

Az eljárás, amennyiben nem vonják vissza a vádat, a Hittani Kongregáció előtt zajlik, és mivel személyi ügyről van szó, ezért minden esetben társas bíróság ítél az ügyben, és határozza meg a büntetést. A büntetést pedig ugyanezen bíróság jogosult elengedni vagy ítéletében az elengedést megadó körét meghatározni.

Az 1388. kánon 1. § alá eső büntetendő cselekedet feljelentés hiányában vagy amellet is a gyóntatószékben, mint bűn jelenik meg. Amennyiben büntető eljárás elindult az ügyben, úgy, mivel külső fórumon a Szentszék előtt van az ügy, belső fórumon is meg kell várni az ítéletet. Amennyiben nincs külső fórumon ügy, ilyenkor belső fórumon az Apostoli Penitenciária az illetékes hatóság, ahová az ügyet fel kell terjeszteni. Természetesen a feloldozás a szentszéki válaszig elhalasztandó, kivéve, ha halálveszély vagy súlyos szükség esete áll fenn.⁸⁸³

Ha a gyónási titok (sigillum sacramentale) közvetve (indirekt) megszegése miatt feljelentés születik egy gyóntató ellen, akkor az ügy kivizsgálásra kerül. Az ügyben eljárni illetékes a helyi ordinárius, aki saját bíróságán is lefolytathatja az eljárást, de külső fórumon itt is illetékes az ügy kivizsgálására és eldöntésére a Hittani Kongregáció.⁸⁸⁴

Belső fórumon, mivel nem fenntartott bűnről van szó, ezért alóla feloldozást adhat megfelelő elégtétel kirovása mellett bármely gyóntató.

Az 1388. kánon 2. §-ban a gyónási titok (secretum) megsértése egyéb személyek általi tényállás esetén külső fórumon a helyi ordinárius illetékes, belső fórumon megfelelő elégtétel kirovása mellett bármely gyóntató. Ezen törvényi rendelkezés kiegészítésére szolgál a Hittani Kongregáció 1988-as általános határozata, amely azokra vonatkozik, akik valamely technikai eszközzel valódi vagy színlelt gyónást technikai eszközzel felvesznek vagy tömegtájékoztató-

⁸⁸⁰ Vö. CIC 1721. kánon

⁸⁸¹ CIC 1724. kánon 1. §

⁸⁸² HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 293.

⁸⁸³ Vö. CIC 1357. kánon

⁸⁸⁴ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 179.

si eszköz útján közlik. A határozat önmagától beálló kiközösítést ír elő,⁸⁸⁵ amely esetén, külső fórumon az ordinárius lesz illetékes, belső fórumon pedig bármely gyóntató.⁸⁸⁶

6.5. A gyónási titok alóli felmentés esete

Mindezen felvetés mellett a gyónó, saját vétkeit és hibáit felfedheti mások előtt, vagy felhatalmazhatja a gyóntatóját is, hogy beszéljen a gyónásában elhangzottakról. Ennek körülményeit Császár József így összegzi: „A gyónó engedélyének kifejezettnek és teljesen szabadon adottnak kell lennie, hogy azzal a gyóntató gyónáson kívül szabadon élhessen; nem elég tehát a feltételezett engedély, még akkor sem, ha annak felhasználása a gyónó javát szolgálná; nem elég a fenyegetésekkel vagy ismételt kérésekkel kieszközölt engedély. De ha a gyónó önként adta is meg az engedélyt arra, hogy a gyóntató a gyónásban hallottakról beszélhessen, vigyázzon, hogy az engedély határát túl ne lépje, és hogy az engedéllyel élve botrányt ne okozzon, hogy mások a gyónási pecsét megsértéséről ne gyanúsíthassák”.⁸⁸⁷

Mint már hivatkoztunk neves szerzőkre, és láttuk a civiljogi és egyházi jogi rendelkezéseket, semmiféle civil eljárásban nem hallgatható ki lelkész olyan információkról, amelyeket hivatalával kapcsolatosan szerzett. Egyházi rendelkezések terén is a peres eljárások jogrendezésében ugyancsak azt láthattuk, hogy a gyóntató atya kihallgatását nem igényelheti a bíróság a gyónás szentségének java érdekében.

6.6. A gyóntató kánonjogi védelme

A jelen alpontban két normatív rendelkezést vizsgálunk meg annak reményében, hogy a gyóntató védelmét felleljük a szentgyónásban az ellene irányuló esetleges támadások megelőzése érdekében. Látszólag ezen rendelkezések nem teszik lehetővé a gyóntató kifejezett védelmét, de ha jobban megvizsgáljuk őket, rádöbbenünk, hogy a törvényalkotó védi nemcsak a gyónó, hanem a maga módján a gyóntató jogát is.

⁸⁸⁵ „Firmo praescripto can. 1388, quicumque quovis technico instrumento ea quae in Sacramentali Confessione, vera vel ficta, a se vel ab alio peracta, a confessario vel a poenitente dicuntur, captat, aut communicationis socialis instrumentis evulgat, in excommunicationem latae sententiae incurrit.” SC Fid, Decr., *Congregatio pro doctrina fidei*, 1988. IX. 23., in AAS 80 (1988) 1367.

⁸⁸⁶ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 180.; ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005, 657-658.

⁸⁸⁷ CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 117.

6.6.1. A gyóntatószék rácsa

Csizmadia István a szentgyónással kapcsolatosan a következőt mondja: „a gyónás szertartásához kapcsolódó ajánlott testtartások nemcsak a bűnbánó érzéseinek kifejezésére, hanem a gyümölcsözőbb gyónás végzéséhez szükséges érzések felkeltésére is képesek. Ezért olyan nélkülözhetetlenek. Természetesen mégsem a testtartás a legfontosabb elem a gyónásban, különösen akkor, ha nem társul hozzá a belső állásfoglalás, de mégis fontos kommunikációs forma, mert rajta keresztül az egész ember kifejeződhet.”⁸⁸⁸ Minden bizonnyal a törvényalkotó az Egyházi Törvénykönyvben felismerve az emberrel foglalkozó tudományok fejlődésének eredményeit nem véletlenül engedte meg, hogy a szentgyónás helye nem pusztán a ráccsal ellátott gyóntatószékekben lehetséges, hanem akár egy gyóntatóhelyiségben, gyóntatószobában is, ahol a szentgyónás liturgiájának minden eleme észlelhető és teljes egészében kifejezhető. A CIC 964. kánonjában éppen ezért a püspöki konferenciákra bízta a törvényalkotó, hogy a gyóntatóhelyekkel kapcsolatosan hozzanak rendelkezéseket.⁸⁸⁹ Magyarországon engedélyezett a Püspöki Konferencia rendelkezése folytán a gyóntató helyiség kialakítása.⁸⁹⁰

Tomás Rincón-Pérez részleteiben foglalkozott ezen lehetőséggel kapcsolatos megnyilatkozásokkal, így megállapításai mérvadók lehetnek számunkra is. Leszögezi, a partikuláris jog engedélyezheti a gyóntatóhelyiség kialakítását, ezzel elismeri a gyónó jogát arra, hogy ha akarja, kifejezetten kérheti az ilyen helyen való gyóntatást, de nem a jogát hogy ez a kérés kötelező módon teljesüljön.⁸⁹¹ Mi ennek az alapja? A szerző vélekedése szerint az okok, amik ezt a jogot korlátozhatják, arányosnak kell lennie súlyosságukban a gyóntató kötelezettségével a saját lelki élete védelmére, és kerülniük kell mindenféle botrányt a hívek felé, ahogy az

⁸⁸⁸ CSIZMADIA, I., *A pap szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének liturgiátörténetében*, Egri Hittudományi Főiskola, Érseki Szeminárium, Eger 2005, 246.

⁸⁸⁹ Vö. CIC 964. kánon: „1. §. A szentségi gyóntatás sajátos helye a templom vagy a kápolna. 2. § A gyóntatóhely tekintetében a püspöki konferencia állapítson meg szabályokat, de biztosítsa, hogy mindig legyenek nyitott helyen levő olyan gyóntatóhelyek, melyek el vannak látva a gyónó és a gyóntató közti rögzített ráccsal, hogy azok a hívők, akik kívánják, szabadon használhassák őket. 3. § Gyóntatóhelyen kívül megfelelő ok nélkül ne gyóntassanak.” „D. Utrum attento praescripto can. 964, § 2., CIC sacramenti minister, iusta de causa et excluso casu necessitatis, legitime decernere valeat, etiamsi poenitens forte aliud postulet ut confessio sacramentalis excipiatur in sede confessionali crate fixa instructa.” Pont. Cons. *De LegumTextibus Interp., Decl., 1998. VII. 7.*, in AAS 90 (1998) 711. Calvi a megengedettséggel kapcsolatosan példaképpen hozza a hallássérültek gyóntatását, illetve, ha a hívőnek szüksége van hosszabb beszélgetésre. „Tale giustificazione si può per esempio configurare quando si vogliono evitare disagi alle persone deboli di udito, oppure quando si voglia andare incontro a coloro che manifestano l'esigenza di un colloquio più prolungato” CALVI, M., *Luogo e sede per la celebrazione del sacramento della penitenza*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 225-232.

⁸⁹⁰ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 100. MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA megnyilatkozásai 1976 és 1994.

⁸⁹¹ Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257. „De otro lado, la ley particular, al establecer una modalidad alternativa de confesionario, reconoce al penitente la facultad, o si se quiere el derecho a pedir expresamente ser oído en confesión de esse modo, pero no el derecho a que se acceda obligatoriamente a esa petición.”

egész önátadást kéri a CIC 227. kánonja a celibátus kötelezettségével kapcsolatban.⁸⁹² Éppen ezért a CIC 964. kánon 3. §-ban lévő rendelkezést, miszerint: „Gyóntatóhelyen kívül megfelelő ok nélkül ne gyóntassanak.”,⁸⁹³ címzettje nem más, mint a gyóntató, aki eldöntheti, hogy a szentségi gyónást ráccsal ellátott gyóntatóhelyen fogadja-e, mindegy, hogy a gyónó kérte-e, hogy a gyónás más helyen legyen. A gyóntató az, aki legjobban meg tudja ítélni, hogy van-e megfelelő ok, tekintetbe véve a személyi körülményeket, a helyet, ahol a szentségi cselekmény megvalósulhat, és magát a gyónót is.⁸⁹⁴

Tomás Rincón-Pérez a szentgyónás liturgiájával foglalkozó könyvében a gyóntatószék rácsának indoklását így összegzi az idevonatkozó normák alapján: a. a szükséges védettséget és diszkréciót megőrzi; b. biztosítja minden hívő számára a jogot, hogy meggyónhasson anélkül, hogy identitását feltárná; c. segít megérteni a cselekmény szentségi jellegét; d. megvédi minden hívő jogát (gyóntató vagy gyónó), hogy épsége és becsülete megóvására minden veszélytől vagy gyanútól ment legyen.⁸⁹⁵

Mint láttuk, a gyóntatószék ráccsal való ellátása sokrétűen védi a szentség méltóságát, valamint a gyónó jogait és a gyóntató védelmét is. Igaz, ez látszólag nem teszi lehetővé a szentgyónás liturgiájának teljes megélhetőségét, de a szentgyónásnak nem is a külsőségekben való kifejeződése lehet az egyetlen út arra, hogy valaki a szentgyónását, mint kegyelmi felszabadulás élje meg. A szentgyónással kapcsolatos tanítások tudatos elfogadása és az emberi bánat és szeretet Isten felé a gyóntatószék rácsain keresztül is örömmel töltik el a hívő szívét. Természetesen, ez nem jelenti, hogy ne éljen a gyóntató a gyóntatószéken kívüli gyónási lehetőségekkel, de ha veszélyeztetve érzi magát, inkább éljen az Egyház által jól bevált lehetőséggel. Ezzel a gondolattal léphetünk tovább a következő védelmi törvényre, amivel az Egyház a gyóntatót védi, mivel bizonyos, hogy a gyónási titok megtartása végett valamiben védtelen lehet.

⁸⁹² Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257. és CIC 277, kánon 1-2. §

⁸⁹³ CIC 964. kánon 3. §

⁸⁹⁴ Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257.

⁸⁹⁵ Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los liturgia y los sacramentos en el Derecho de la Iglesia*, Pamplona 1998, 224. „a. se salvaguarda la necesaria discreción y reserva; b. se garantiza el derecho de todos los fieles a confesar sus pecados sin necesidad de revelar su identidad personal; c. se facilita la comprensión del carácter sacramental del acto; d. se protege el derecho de cada fiel (confesor y penitente) a defender su integridad y su honra de cualquier peligro o sospecha”.

6.6.2. A hatodik parancsolattal kapcsolatos hamis vád

Az Egyházi Törvénykönyv 982. kánonja a következő előírást tartalmazza a gyóntató számára: „Aki azt gyónja, hogy hamisan vádolt meg egy ártatlan gyóntatót az egyházi hatóságnál a hatodik parancsolat elleni bűnre való csábítás büntetével, azt csak akkor oldozzák fel, ha előbb a hamis feljelentést formálisan visszavonta, és kész az esetleges károk jóvátételére.”⁸⁹⁶

A törvény egyértelmű oka, hogy a gyóntató pap maga a gyónási pecsét révén védetlen a hamis vádakkal szemben, ezért a jogalkotó egy olyan védelmi rendelkezést helyezett bele a törvénykönyvbe, hogy kizárja az egyházi hatóságok előtt a hamis vádakkal történő feljelentések büntetlen voltát.

A gyónónak ahhoz, hogy valódi módon tegyen feljelentést, a „feljelentést az illetékes egyházi hatóságnak kell címezni (tehát nem polgári hatóságoknak) és a feljelentő nevével, aláírásával. A névtelen levelek nem minősíthetők valódi feljelentésnek, tehát a nem felelnek meg a feljelentés formai követelményeinek.”⁸⁹⁷ Amennyiben ezen kritériumoknak nem felel meg a feljelentés, úgy az egyházi hatóságok nem is tudnak eljárást indítani, mivel névtelen levél esetén az ügy nem is vizsgálható.

A hamis feljelentés „önmagától beálló egyházi tilalommal jár, ha pedig klerikus teszi, még felfüggesztéssel is... Ha tehát egy gyónó azt gyónná, hogy hamisan vádolta meg csábítás vádjával gyóntatóját, csak akkor szabad feloldozni, ha előbb feljelentését formálisan visszavonta és kész az esetleges károk jóvátételére. A gyóntató rágalmazása büntetendő cselekmény is, az esetleges feloldozáson túl.”⁸⁹⁸ A büntetést a CIC 1390. kánonja határozza meg. „Aki a gyóntatót az 1387. kán.-ban említett büntetendő cselekmény címén egyházi elöljárónál hamisan feljelenti, önmagától beálló egyházi tilomba esik, és ha klerikus, felfüggesztésbe is.”⁸⁹⁹ Ezen büntető rendelkezés új a törvénykönyvben,⁹⁰⁰ tartalmát tekintve pedig a jelen vizsgált jogálásnál gazdagabb tartalommal is bír.⁹⁰¹

Ha a bűnös, aki feljelentett hamisan egy gyóntatót a hatodik parancsolattal kapcsolatosan, de gyóntatójának nem mondja el szándékosan bűnét, szentségtörést követ el, gyónása érvénytelen.⁹⁰²

⁸⁹⁶ CIC 982. kánon vö. CCEO 731. kánon

⁸⁹⁷ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 174.

⁸⁹⁸ KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 174-175. vö. CIC 1390. kánon 1. §.

⁸⁹⁹ CIC 1390. kánon

⁹⁰⁰ Vö. ERDŐ, P., *Az egyházi törvénykönyv magyarázata*, in *Codex Iuris Canonici*, (negyedik kiadás), Budapest 2001., Budapest 2001., az 1390. kánon magyarázata.

⁹⁰¹ Vö. KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és abotrány okozás*, Kézirat, Megjelenés alatt.

⁹⁰² Megjegyezzük, hogy az 1387. kánon szerint „Az a pap, aki a gyónás folyamán vagy annak alkalmából vagy annak ürügye alatt a gyónót a hatodik parancsolat elleni bűnre csábítja, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint felfüggesztéssel, eltiltásokkal, megfosztásokkal büntetendő, és súlyosabb esetekben a klerikusi állapotból elbocsátandó.” Amennyiben a gyónó feljelentést tesz a helyi ordináriusnál, az mondhatja ki a megfelelő szankci-

7. A gyónási titok tiszteletben tartása a magyar jogrendben

Jelen fejezetünk a dolgozatunk egyik legrövidebb fejezete, miután, mint az ötödik fejezetben láttuk, kevés utalás van a magyar jogrendben olyan titoktartásra tekintettel levő törvény, mely a gyónási titoktartással kapcsolatba hozható. Megérthető, hogy olyan neves szerzők, mint Erdő Péter és Schanda Balázs sem hosszas elemzést írnak erről a kérdéstről.

7.1. A büntetőeljárásról szóló törvény

Erdő Péter és Schanda Balázs közös könyvükben a lelkeszi titoktartásról így írnak: „Az erkölcsi kérdésekben is eligazítást adó lelkeszek iránti bizalomnak, a katolikus egyházban pedig sajátosan a gyónási titoknak a megőrzése rendkívül fontos a vallás gyakorlása szempontjából. Hazánkban a jog az utóbbi időben nem tért ki külön a lelkeszi titoktartás kérdésére. Mégis a büntetőeljárásban, ahol a tanúzás állampolgári kötelezettség (Be. 62. §), megtagadhatja a tanúvallomást az, aki foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva titoktartásra köteles és tanúvallomásával titoktartási kötelezettségét sértené meg, kivéve, ha ez alól felmentették (uo. 66. §)... A tanúvallomás megtagadásának jogosságáról a hatóság dönt.”⁹⁰³ Bár nem a hatályos büntetőeljárás törvényéhez íródott az elemzés, mégis érdemes megfontolni, mivel a hatályban lévő büntetőeljárás törvény is hasonló elveken alapul. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 62. § (2) bekezdése előírta: „A tanúként megidézett személy köteles kihallgatása végett megjelenni és – ha e törvény kivételt nem tesz – vallomást tenni.”⁹⁰⁴ Majd a 65. § (1) bekezdés c. pontja utalt a titoktartás létére: „aki a titoktartás alól nem kapott felmentést, olyan tényről, amely államtitoknak vagy szolgálati titoknak minősül”.⁹⁰⁵

A jelenlegi büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény a korábbi törvény alapján lett összeállítva, azzal a különbséggel, hogy külön említi a lelkeszi titoktartás tényét is. A „81. § (1) Nem hallgatható ki tanúként *a*) a lelkesz, illetőleg az egyházi személy arról, amire a hiva-

ót. „Természetesen abban az esetben, ha a bűncselekményt senki sem jelenti fel (nyilván, aki tud róla, vagy akit erre csábítottak), akkor a bűncselekmény büntetés nélkül marad, kivéve, ha a csábító pap meggyónja bűnét a gyóntatójának, aki üdvös penitencia kiszabása és elvégzése révén tudná jóvátenni a bűncselekményt.” KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 175.

⁹⁰³ ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993, 48.

⁹⁰⁴ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 62. § (2) bekezdés

⁹⁰⁵ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 65. § (1) bekezdés c.

tásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn”.⁹⁰⁶ A törvény kommentárja így fogalmaz erről a kérdésről: „A 81. § (1) bekezdés a) pontja az 1973. évi I. törvényhez képest merőben új tanúvallomás-tételi akadályt állapít meg akkor, amikor kimondja, hogy nem hallgatható ki tanúként a lelkész, illetőleg az egyházi személy arról, amire a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn. A törvény miniszteri indokolása szerint a titoktartási kötelezettség fennállására a gyónási titkot hívja fel példának.

A hatályos jogi szabályozás gyakorlatilag nem más, mint a gyónásra vonatkozó titoktartási kötelezettség jogszabályi elismerése és deklarálása. Ezen titoktartás alól a jogosult sem adhat felmentést.

A hatályos egyházjog legfőbb forrása az 1983-ban készített Codex Iuris Canonici (CIC), amelynek előírásai gyakorlatilag a latin egyházakra vonatkoznak. A lelkész (capellanus) gyakorlatilag pap, akire a hívők egy meghatározott közösségét, vagy a közösség egy csoportját rábízták és e rábízás alapján a lelkipásztori teendőket állandó jelleggel ellátja.

Egyházi személynek tekinthető az a személy, aki az egyházon belül valamilyen hivatali tisztséget tölt be. A kánonjogi szabályok szerint egyházi hivatalt, illetve tisztséget csak olyan személy tölthet be, akit pappá szenteltek, amelyből következik, hogy papi rendben nem lévő személy ilyen működést kívánó hivatalt nem is tölthet be.

A 81. § (1) bekezdés a) pontja szerint mind a lelkész, mind az egyházi személy kizárólag arról nem hallgatható meg, amire hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn.

Gyónásnak nevezzük azt, amikor a hívő a törvényes gyóntatónak megvallja és megbánja az általa elkövetett bűnöket és kéri bűnei bocsánatát.⁹⁰⁷

A törvény ezen tanúvallomási akadályt akkor is fenntartja, ha annak alapja már megszűnt. „A tanúnak a 81. § (1) bekezdése a) és b) pontjában meghatározott mentessége az annak alapjául szolgáló viszony megszűnése után is fennmarad. Ebben az esetben a tanú a titoktartási kötelezettségének körébe tartozó bizonyítandó tényre nem hallgatható ki.”⁹⁰⁸

7.2. A polgári perrendtartásról szóló törvény

A büntetőeljárásról szóló törvényhez képest nem tartalmaz több jogi anyagot a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény sem.

⁹⁰⁶ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés a.

⁹⁰⁷ 1998. évi XIX. tv. 81. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁹⁰⁸ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 83. § (2) bekezdés de vö. 83. § (3) bekezdés és 84. §

A törvény 170. § (1) bekezdés c. pontja szerint megtagadhatja a tanúvallomást „az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási kötelességét sértené meg, kivéve, ha az érdekelt e kötelesség alól felmentette...”⁹⁰⁹ „A Pp. egyébként csak az ügyvédet és az orvost nevesíti azok közül, akik hivatásuknál fogva titoktartásra kötelezettek. Rajtuk kívül is azonban megilleti a megtagadás joga a lelkeszt, a közjegyzőt, a gyógyszerészt, a szülésznőt, a védőnőt és más egészségügyi dolgozót, az orvos, illetve az ügyvéd segédszemélyzetét, továbbá mindazokat, akiknek a foglalkozása bizalmi viszonyon alapul, és ennél fogva kötelesek a magántitok megőrzésére.”⁹¹⁰ Nem szabad elfelejteni, hogy a „titoktartási kötelezettség az annak alapjául szolgáló viszony megszűnése után is fennmarad”.⁹¹¹

7.3. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény

Harmadsorban említjük a jelenleg hatályos lelkiismereti törvény, amely már kifejezetten említi a lelkészi titok fogalmát. „Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni.”⁹¹² A törvény indoklásában erre utalás a következőképpen szól: „Egyházi személy az egyházi szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő bizalmas információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni. Ez az egyházi szolgálati titok védelmét célozza, amely legáltalánosabban a gyónási titok védelmét foglalja magában, a törvény azonban a védelmet nem kívánja kizárólag azokra az egyházakra korlátozni, amelyeknél a gyónás létezik.”⁹¹³

A törvény nem él azonban az előbbi törvényekben felvázolt lehetőséggel, ami szerint a titoktartás azután is fennáll, miután megszűnik a titoktartás alapját képző viszony az egyházi

⁹⁰⁹ A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (1) bekezdés c.

⁹¹⁰ 1952. évi III. tv. 170. §-hoz fűzött magyarázat, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

⁹¹¹ A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (6) bekezdés

⁹¹² A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 13 § (3) bekezdés és A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (3) bekezdés Világviszonylatban mondhatjuk, hogy a védelemnek ez a foka általános, különösképpen azokban az országokban, amelyekkel a Szentszék konkordátumot kötött. „Globalmente sembra di poter affermare che si tratta di un grado accettabile di tutela, certamente nella media di quella assicurata in sede concordataria da parte di altri Paesi.” PERLASCA, A., *La tutela giuridica civile del segreto confessionale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 179-208.

⁹¹³ 2011. évi C. tv. 13. §-hoz fűzött indoklás, in *COMPLEX DVD JOGTÁR*

személy és az érintett között. A törvényt az indoklás alapján vélelmezhetjük úgy értelmezni, hogy ezen jogi biztosítékra azért nincs szükség, mivel egy egyházi személy ilyen információval soha nem él vissza. A szentgyónással kapcsolatosan ez minden bizonnyal helytálló vélelem, de lehetséges más adattal való visszaélés is, amit szentségi rangon nem véd az egyes egyház belső szabályzata... Erre minden bizonnyal a Büntető Törvénykönyv előírásai a mérvadóak.

A jelen lelkiismereti törvény megoldja viszont Erdő Péter és Schanda Balázs által felvetett jogi problémát. „Problémának tűnik azonban az az eset, amikor egy gyóntatót a gyónó a polgári fórumon 'felmentette' ugyan a titoktartás alól, ám a gyóntató mégsem tanúskodhatna, hiszen ezt az egyházi jog nem tenné számára lehetővé.”⁹¹⁴ Ugyanis, mint láttuk az egyházi személyhez kapcsolja a titoktartás jogával való élést, nem pedig a személyiségi jogok általi érdekérvényesítő lehetőséghez, amit a fenti szerzők a korábbi jogi szabályozás értékeléséhez felvetettek. Egyúttal a törvény indoklásának értelmezése szerint azt is beláthatjuk, hogy a gyónási titok fogalmánál sokkal tágabb titoktartásról beszélhetünk, azaz olyan információk is ide sorolhatók, amelyek lelki beszélgetések, tanácskérés alkalmával jutott egy lelkipásztor ismeretébe. A bővebb tartalom mellett azt is érdemes belátni, hogy ezen törvény specifikus volta miatt, már nem pusztán az eljárási törvényekre lehet hivatkozni a tanúkihallgatási alkalmakkor, hanem más esetekben is lehet élni titoktartásra való hivatkozásra, amennyiben személyi információról szerez tudomást a lelkipásztor.

⁹¹⁴ ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993, 48.

8. A titkok és titoktartások tipológiája, összehasonlító bemutatása

Jelen fejezetünkben a dolgozatunkban összegyűjtött joganyag alapján kívánunk felállítani egy tipológiai összehasonlító rendszert. Rávilágítunk néhány hasonlóságra a civil és az egyházi jogrend között, párhuzamba helyezve azokat, és rámutatunk olyan törvényekre is, amelyek nem egyeztethetők össze.

8.1. Az alkotmányos alapok

Azon országokban, ahol az ENSZ dokumentumok nem csak ismertek, hanem egy adott állam saját jogrendjében is érvényesülnek az ENSZ alapokmányokban megfogalmazott jogok, ott az emberi méltóságról alkotott törvények közel azonos tartalmúak. A személy méltóságából kiindulva fogalmazzák meg ezen államok a saját alkotmányukban az emberi jogokat és a személyhez fűzhető jogokat. Mint korábban utaltunk rá, az ENSZ alapokmánya „Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata” hatással volt az 1983-as Egyházi Törvénykönyvre, de hatással van Európa szinte összes államára is, így a Magyar Köztársaság Alkotmányára, illetve Magyarország Alaptörvényére is.

A *személy méltóságára* való utalás, míg az egyes országok jogrendjében az adott állampolgárok tekintetében, illetve illetékességi körén belül fogalmazódik meg, úgy az Egyházon belül is, a saját illetékességi körön belül, a krisztushívőkre vonatkozóan, kerül megfogalmazásra az emberi méltóság és egyenlőség a CIC 208. kánonjában.⁹¹⁵ A magyar Alaptörvény hasonlóan tesz, amikor a mindenkire vonatkoztatva tartja tiszteletben az emberi jogokat és vallja az emberi méltóság sérthetlenségét.⁹¹⁶

A személy méltóságából következik a *személy magánéletéhez* való joga, a CIC 220. kánona a magánszféra védelmét megillető jogról beszél, amelyet tiszteletben kell tartani. Míg az Alkotmányban a magánlakás, magántitok, személyes adatok védelme témakörre bontódik szét, annak konkrét tartalma pedig a jogalkalmazás során került kibontásra,⁹¹⁷ addig az Alap-

⁹¹⁵ CIC 208. kánon: „Krisztusban való újjászületésük folytán az összes krisztushívők között méltóságuk és cselekvésük tekintetében valódi egyenlőség uralkodik...”

⁹¹⁶ Vö. Magyarország Alaptörvénye in *Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám 10656-10681.* (2011. április 25.) I, II. cikk

⁹¹⁷ Vö. A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. tv. 59. § (1) bekezdés

törvényben egységesen szerepel a méltóság a VI. cikk (1) bekezdésében. A személyes adatokat alapvetően mindenki maga tárthat fel mások előtt és engedheti meg, hogy mások azt nyilván tartsák. Az Egyházon belül fokozottan él ez az önrendelkezési jog, mivel a lelkiismereti szabadság elvét tiszteletben tartva senki sem kényszeríthető arra, hogy valamely valláshoz tartozzék, és ott regisztráltassa magát. Vallást az ember miután szabadon választiban⁹¹⁸), ezért a jogai ezen a téren nem sérülnek.

Az Egyházi Törvénykönyv 220. kánona az *emberi jóhírnévhez való jogot* is deklarálja, hasonlóan A Magyar Köztársaság Alkotmánya 59. §-hoz és a Magyar Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdéséhez.

8.2. Az egyes titkok

Az alkotmányos alapok felvázolásában láttuk a személy méltóságából eredő jogokat, a magánélethez és jóhírnévhez való jogot. Az állam védelméhez fűződő jogokat azonban itt nem találjuk, mivel külön törvényben került megfogalmazásra. Az államtitkok és hivatali titok szabályozása az Egyházi Törvénykönyvben is csak részlegesen szerepel, mint láttuk, az Apostoli Szentszéknek külön rendelkezése van a hivatalaik működtetésére, titkaik kezelésére. De, amíg az állami jogalkotásban több, azonos súlyú, törvény is foglalkozik a titkokkal, az Egyházon belül elsődleges forrás az Egyházi Törvénykönyv, és néhány speciális rendelkezés.

8.2.1. A személyhez fűződő jogok, titkok

Az ember személy voltához fűződő jogok az állami törvények közül elsődlegesen a Polgári Törvénykönyvben fogalmazódnak meg. Az alkotmányos alapokon nyugvó törvény tiszteletben tartja az alábbi jogokat: 1. egyenlő bánásmód, 2. lelkiismereti szabadság, 3. személyes szabadság, 4. emberi méltóság, 5. jóhírnév védelme, 6. levéltitok, 7. magántitok.

Az Egyházi Törvénykönyv a krisztushívőkre vonatkozóan 1. egyenlő bánásmód (CIC 208. kánon), 2. rítusszabadság, lelkiéleti szabadság az egyházi tanítás keretein belül (CIC 214. kánon), 3. életállapot megválasztásának szabadság (CIC 208., 219. kánonok), 4. személyek méltóságának tiszteletben tartása (CIC 212. kánon), 5. jóhírnév védelme (CIC 220. kánon). 6. A

⁹¹⁸ Hét éves kor alatt a gyermek nem rendelkezhet lelki dolgokban, addig a szülő döntheti el a gyermek vallásos nevelését, vallási hovatartozását, azon koron felül viszont lelki dolgokban önmaga is dönthet a gyermek. Vö. CIC 98. kánon 2. §

levéltitokra kifejezett utalást nem találunk, 7. magánszféra tiszteletben tartása (CIC 220. kánon).

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvényben három féle személyes adatot ismerhetünk meg, mely a személyhez köthető: 1. személyes adat, 2. különleges adat, 3. bűnügyi személyes adat.

Az Egyházi Törvénykönyv a maga módján védi ezen adatokat. 1. Az anyakönyvek levéltári kezelése, amelybe beletartozik a személyes adatok kezelése (pusztán beazonosítás érdekében korlátozott tartalommal a törvényhez képest), 2. az anyakönyvekbe beírásra kerülnek a beírt személyek vallási hovatartozása, szentségekben való részesedések, azonban semmiféle egyéb adat,⁹¹⁹ 3. csakis egyházi büntetőeljárással kapcsolatos iratanyagok titkos levéltárban való tárolása.⁹²⁰ Az egyházi jogalkalmazás kevesebb tartalmi megfogalmazással fedi le ezen adatok védelmét, mivel nem is jogosult sokszor ilyen adatok nyilvántartására, illetve nem is szükséges többrétű adatgyűjtés a krisztushívőkről. Az Egyház a beazonosíthatóságot és igazolhatóságot bizonyító adatokon kívül az egyes krisztushívőkről általánosan nem kezel. Természetesen kivételek a klerikusok, seminaristák,⁹²¹ női vagy férfi megszentelt élet intézményeinek tagjai és növendékei, vagy olyan személyek, akik az Egyházban vezető beosztást nyernek el.⁹²²

A Munka Törvénykönyve a személy jogait elsődlegesen a negatív diszkrimináció tilalmával védi, azaz az egyenlő bánásmód követelményét írja elő,⁹²³ hasonlóan az Egyházi Törvénykönyv a krisztushívőkre vonatkoztatóan a valódi egyenlőséget ír elő.⁹²⁴ A Munka Törvénykönyve védi a munkavállalótól szerzett adatokat azzal, hogy kötelezi a munkáltatót ezen adatok megőrzésére.⁹²⁵ Ezen a ponton az egyházi jogalkalmazás is az állami előírásoknak kell, hogy megfeleljen.⁹²⁶

⁹¹⁹ Vö. 491., 535. kánonok

⁹²⁰ Vö. CIC 489., 699. kánonok

⁹²¹ Vö. CIC 241. kánon 3. §

⁹²² Vö. CIC 486-490. kánonok, CIC 645. kánon

⁹²³ Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXVII. törvény 5. § (1) bekezdés

⁹²⁴ Vö. CIC 208. kánon

⁹²⁵ Vö. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXVII. törvény 192/C-G. §

⁹²⁶ „Az 'egyházi személyek' – fogalmuk a magyar jogban nem általános érvennyel meghatározott, (de lásd 1989. évi XLV. tv. 67. § 14. pont) a katolikus egyházban a klerikusok és a megszentelt élet intézményeinek tagjai ilyenek számítanak – és az adott egyház között sajátos kapcsolat, ún. 'egyházi munkaviszony' áll fenn, melyet az egyház belső szabályai rendeznek. A világi alkalmazottak munkaviszonyára, még ha a lelkipásztorkodásban segítenek is, az állami munkajogi és társadalombiztosítási jogszabályok vonatkoznak, bár az egyes egyházak saját szabályaikban további részleteket rögzíthetnek.” ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993, 78.

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény védi a vádlott személyi jogait azzal, hogy a bíró nem adhat információkat a tárgyalat ügyeiről.⁹²⁷ Ezen joggyakorlat az egyházi bíróságoknál is általános előírás, de nem pusztán a bírókra vonatkozóan, hanem az egész bírósági személyzetre, így az ügyvédekre, kötelékvédőkre, jegyzőkre, szakértőkre egyaránt.⁹²⁸

A közjegyzőkről és az ügyvédekről szóló törvények a hivatásuk gyakorlása során szerzett adatokat még akkor is kötelesek megőrizni, ha a köztük és az ügyfél között lévő jogviszony megszűnik. A közjegyző fogalom nem létezik az Egyházi Törvénykönyvben, de az irodaigazgató, az egyházmegyei hivatal jegyzőjeként hasonlóan titoktartási kötelezettség mellett teljesíti feladatát, igaz inkább a hivatali érdekek védelmében, mint a személyi jogok tiszteletben tartása végett.

A köztisztviselők jogállásáról szóló törvény hasonlóan a személyi méltóságból eredően védi az állampolgároktól tudomására jutott információkat illetéktelenek elől.⁹²⁹ Az Egyházon belül ezen funkcióhoz az egyházmegyei hivatalban és a plébániákon dolgozó civil irodai személyzetet lehetne hasonlítani, de míg az egyházmegyei hivatalban dolgozóakra az Egyházi Törvénykönyv kitér,⁹³⁰ addig a plébániái alkalmazottakra nem találunk benne utalást. Bizonyos értelemben kellene itt megemlíteni azon titkok bizalmasan kezelését, amit a lelkipásztor irodai munkája során ismer meg. Ezen adatokat, mint levéltári adatok köteles diszkrétén kezelni.⁹³¹

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló törvény a személy méltóságából indul ki. Megismertet az 1. egészségügyi adat, 2. személyazonosító adat, 3. gyógykezelés, és az 4. orvosi titok fogalmával. A törvény védi az emberi személy jogait azzal is, hogy a kezeléseit megfelelően diszkrétén kell elvégezni.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény az egyházi személyeknek a hitéleti szolgálata során szerzett személyi jogokat érintő információkat nem köteles állami hatóságok tudomására hozni.⁹³² Ezen, hatályban lévő, törvénnyel egybecseng a polgári perrendtartásról és a büntetőeljárásról szóló törvények azon rendelkezései, amelyekben a hivatásbeli titokra való tekintettel egyházi személyek a vallomástételt megtagadhatják, illetőleg ki nem hallgatható személyek

⁹²⁷ Vö. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 27. §, 28. § (2) bekezdés, 29. § (1-2) bekezdés

⁹²⁸ Vö. CIC 1455. kánon 1-3. §

⁹²⁹ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 37. § (3) bekezdés

⁹³⁰ Vö. CIC 471. kánon

⁹³¹ Vö. CIC 535. kánon 4. §

⁹³² Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (1-4) bekezdés

közé sorolhatók.⁹³³ A két utóbbi törvény a rokonoknak és a hivatásbeli titokra tekintettel többeknek teszi lehetővé, hogy tanúként nem lehet őket kihallgatni, hacsak ez alól nem kapnak felmentést. A büntető eljárás keretében viszont a perrendtartásról szóló törvényhez képest sokkal több lehetőség van, hogy adatkezelő szervektől információkat szerezzenek: adóhatósági, hírközlési adatokból, banktitok, értékpapírtitok, pénztártitok felfedésével, közúti közlekedési nyilvántartásból, ingatlan-nyilvántartásból egyaránt. Lehetővé teszi a lehallgatást és a postai küldemények átvizsgálását is bírói rendeletre.⁹³⁴

Az Egyházi Törvénykönyv az egyházi személyeket, és azokat, akik feladatteljesítésük körében titoktartásra vannak kötelezve hasonlóan a civil törvényekhez, nem teszi az egyházi bíróságon kihallgatható személyeknek. A „klerikusok azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekről szent szolgálatukra való tekintettel szereztek tudomást; a köztisztviselők, az orvosok, a szülésznők, az ügyvédek, a jegyzők és mások, akik – akár csak egy általuk adott tanács alapján is – hivatali titoktartásra kötelezettek, azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekre ez a titoktartás vonatkozik”.⁹³⁵ Az egyházi előírások nem teszik lehetővé az egyházi bíróság előtt sem, hogy a lelkipásztor az általa gyónásból megismert titok alól, a tárgyalásban részt vevő féltől, a titoktartás alól felmentést kapjon.⁹³⁶

Mindkét jogrend ismeri a védett tanú gondolatát, azonban amíg a civil jogrend az illető védelmét titkos kihallgatással vagy akár védelemmel látja el, addig az egyházi jogrend inkább a válaszadási kötelezettségtől mentesíti a tanút vagy igen súlyos esetben titkosan kezeli a kihallgatott tanú nevét. Ennek természetes oka, hogy az államnak rendelkezésre állnak olyan eszközök, amellyel garantálni lehet egy személy fizikai épségét, míg az Egyház ilyen eszközökkel nem rendelkezik.⁹³⁷

Hasonlóan mindkét jogrend a személyhez fűződő jogként ismeri el a választás titkosságának módját bizonyos esetekben. A polgári törvény a választások titkosságát a választási helyen a szavazófülkében írja elő általános elvként, hogy ott csak a szavazó tartózkodhat, igaz a törvény ez alól tesz néhány kivételt is.⁹³⁸ Addig az egyházi törvény a választásokkal kapcsolata-

⁹³³ Vö. A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (1) bekezdés c és e., A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés a.

⁹³⁴ Vö. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 178/A. § (1) bekezdés, 268. § (2) bekezdés, 200-206/A §

⁹³⁵ CIC 1548. kánon 2. § 1.

⁹³⁶ Vö. CIC 1550. kánon 2. § 2.

⁹³⁷ Vö. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 167. §, A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 237-239. §, és 244/A. §, CIC 1548. kánon 2. § 2.

⁹³⁸ Vö. A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 68. § (1-2) bekezdések: „A szavazólap kitöltéséhez szavazófülke áll a választópolgár rendelkezésére. A szavazófülke használatára a választópolgár nem kötelezhető. A szavazólap kitöltésének ideje alatt csak a szavazó tartózkodhat a szavazófülkében. Az a választópolgár, aki

tosan némely esetben teszi szükségessé a titkos papír alapú választást, amelyeket titkosan töltenek ki a választó tagok.⁹³⁹

Az Egyházi Törvénykönyv csak néhány olyan személyi jogot fogalmaz meg, aminek nem találunk megfelelést a civil jogrendben. 1. Ezen esetek egyike az, amikor egyes előljáró bizonyos személyeket a jogcselekmény meghozatala előtt meg kell hallgatnia. Ezen meghallgatásnak oka lehet az is, mert egyesek jogai a meghozandó jogcselekménnyel sérülhetnek.⁹⁴⁰ 2. Sajátos rendelkezés az egyházmegyei titkos levéltár is, mert a titkossága miatt részben védi azon klerikusok jó hírét, akik büntető eljárás alá estek, vagy büntetésben részesültek. Azért említjük, hogy részben, mivel ha a büntetés akár a klerikus feladatkörének változásával, akár a felfüggesztéssel végződik, az egyházmegyék saját körlevelében annak nyoma van.⁹⁴¹ 3. A gyónási titok kifejezetten egyházi rendelkezés, amely a személy titkait leginkább védi. 4. A gyónási titok megőrzésére mindazok kötelesek, akik annak tartalmáról bármilyen formában tudomást szereznek. 5. Az egyházi rendelkezések ismerik a titkos házassági és szentelési akadályokat. 6. Ismeri a titkos házasságkötés lehetőségét. 7. Az Apostoli Penitenciáriáról érkező titkos dokumentumokat, amelyek nem szentségi fórumon kezelendők, az egyházmegyei titkos levéltárban bejegyzésre kerülnek, hogy azok külső fórum előtt is bizonyíthatóvá legyenek, ha szükséges. Ezen rendelkezés a házassági akadály alóli felmentésekkel kapcsolatos a törvénykönyvben.⁹⁴² 8. Házasság esetén, ha az egyik fél tudatában van a házasságával kapcsolatosan titkos akadályról, akkor, ha az ő miatta létezik, titkosan adhatja meg újra beleegyezését a házasságának érvényességéhez, ha azt a másik félben fennállni tudja.⁹⁴³ 9. A gyónással kapcsolatosan védi a gyónót az a rendelkezés, hogy a gyónó vagy a gyóntató, amikor egy esetre gyóntatói fakultást kér, akkor nem a gyónó adataival, hanem fiktív adatokkal kell azokat felterjeszteni.⁹⁴⁴ 10. Sajátosan személyre való tekintetű rendelkezés az is, hogy a pápa bármely ügyet bármikor magához vonhat, és néhány személlyel kapcsolatosan ezt maga a törvénykönyv is megemlíti, ilyenek az egyházi méltósággal és fontos állami feladattal rendelkező személyek sora.⁹⁴⁵

nem tud olvasni, illetőleg akit testi fogyatékosága vagy egyéb ok akadályoz a szavazásban, más választópolgár – ennek hiányában a szavazatszámoló bizottság két tagjának együttes – segítségét igénybe veheti.”

⁹³⁹ Vö. CIC 172. kánon 2. §

⁹⁴⁰ Vö. CIC 127. kánon 3. §

⁹⁴¹ Vö. CIC 489. kánon 2. §

⁹⁴² Vö. CIC 1082. kánon

⁹⁴³ Vö. CIC 1156-1159. kánonok

⁹⁴⁴ Vö. 1357. kánon

⁹⁴⁵ Vö. CIC 1407-1415. kánonok és 1417. kánon

8.2.2. A szervezetekhez fűződő jogok, titkok

Alkotmányos alapelveként kell tekinteni a személyhez fűződő adatok titkos kezelését, de a közérdekű adatok nyilvánosságra tartoznak. Ez mégsem jelenti azt, hogy a személyes adatok minden esetben ténylegesen titkosak, hiszen a köz érdeke némely esetben ez alól, törvényekben meghatározott módon, kivételt tesz. Másrészt azt is beláthatjuk, hogy némely a közérdekű adat, éppen a köztől való védelem miatt, titkosított adat lesz egy-egy szervezet részéről, illetve a biztonságos gazdasági ténykedések végett.

A Polgári Törvénykönyv megismertetet bennünket 1. az üzleti titok fogalmával, 2. munkavégzésből eredő titkok tiszteletben tartásával. Az üzleti titok általánosan a valamilyen tevékenységben megjelenő felek között, míg a munkavégzésből eredő titok a munkáltató érdekeit tartja tiszteletben a munkavállaló részéről.

Az egyházi rendelkezésekben ehhez hasonló az egyházmegyei hivatalnokok titoktartásában találhatunk, ahol a munkáltató érdekeit tartják tiszteletben a dolgozók, de ennek szinonimájaként lehet alkalmazni a plébániákon dolgozó személyzetre is, bár itt nem a törvénykönyv előírása a domináns törvény, hanem sokkal inkább az állami törvények alkalmazhatósága.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvényben megfogalmazza azon kritériumokat, melyek alapján a személyes adatok felhasználásra kerülhetnek. Az önkéntes adatszolgáltatás mellett a törvényekben meghatározott módon lehet az adatokat nyilvántartani, többek között nemzetközi egyezményeken alapuló rendelkezés, nemzetbiztonság, bűnmegelőzés, bűnüldözés céljából. Azonban ezen adatokat biztonságosan kell tárolni.⁹⁴⁶ Amint észrevehetjük, az imént említett adatok nyilvántartása az állam stabilitását kívánja szolgálni.

Az Egyház általánosan nem tart nyilván bűnmegelőzés céljából egyes személyekről adatokat, de ez nem jelenti, hogy a pápa védelmének érdekében a szentatya védelmét ellátó szervek esetlegesen nem figyelnek-e különböző személyekre. De ezen szervek szabályzata speciális rendelkezéseken alapulhat, az Egyházi Törvénykönyv erre nem utal.

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló valamint A minősített adat védelméről szóló törvények azonban különös jelentőségűek az állami és egyházi szervezet életében. Az előbbi törvény az államtitok és a szolgálati titkot különíti el, míg az utóbbi, hatályban lévő törvény a minősített adaton belül a nemzeti és a külföldi minősített adat fogalmát vezeti be a korábbi fogalmak helyett. Államtitok olyan tény lehet, amely veszélyezteti a Magyar Köztársaság törvényben meghatározott honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési,

⁹⁴⁶ Vö. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 3. § (1-2) bekezdés

központi pénzügyi, külügyi vagy nemzetközi kapcsolataival összefüggő, valamint igazságszolgáltatási érdekeit. A szolgálati titok olyan adat lehet, amely sérti vagy veszélyezteti az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működését.⁹⁴⁷ Az új rendelkezésben a minősített adat fogalom a minősítési eljárásra utal, aminek tartalma ugyancsak lehatárolt, mint a korábbi törvény fogalmánál láttuk. „Minősítéssel védhető közérdek a Magyar Köztársaság *a)* szuverenitása, területi integritása, *b)* alkotmányos rendje, *c)* honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési és bűnmegelőzési tevékenysége, *d)* igazságszolgáltatási, központi pénzügyi, gazdasági tevékenysége, *e)* külügyi vagy nemzetközi kapcsolatai, *f)* állami szerve illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működésének biztosítása.”⁹⁴⁸ A törvény előírja a titoktartási nyilatkozat alkalmazását.

Az Egyházi Törvénykönyvben ezen rendelkezésekkel párhuzamosan relatív módon az egyházmegyei hivatalnokok titoktartása, mint hivatali titkok tekintendő. Azért relatív ezen párhuzam, mert nem állami szervezeti szintű egy egyházmegye, viszont az egyházjog által bizonyos önállósággal bíró szervezeti egység. Az állami törvényekkel szemben igazán az egyedi Szentszéki rendelkezések tekintendők azonos súlyú törvénykezésnek. Ezen rendelkezések a *Regolamento Generale della Curia Romana* és a *Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio* rendelkezések, amelyek a hivatali titok részeként a pápai titok és az állami titok fogalmát használják. Beláthatjuk, hogy az Egyház központi hivatala az egész világ katolikusainak irányítását látja el, az ott megforduló ügyek hordereje éppen ezért általánosan tekintve súlyosak és az Egyház belügyeihez tartozó titkokként jelennek meg. Másrészt viszont Apostoli Szentszék, mint a nemzetközi jog sajátos alanyaként jelenik meg,⁹⁴⁹ így képes más államokkal akár titkos tárgyalásokat is folytatni, akár előzetes információkat szolgáltatni egyes egyházi események alkalmával. Illetve így képes külképviseleteket fenntartani és más államok által delegált diplomatákat fogadni.⁹⁵⁰ Az egyházi rendelkezések a hivatali titok megőrzésére irányuló nyilatkozat helyett az esküt használja, amely tartalmilag több mint a titoktartási nyilatkozat, hiszen Isten előtti felelősséget is tartalmaz a pusztán állami büntetethetőség mellett. (Mint láttuk a magyar állami rendelkezések lehetővé teszik a vallásos meggyőződésű embereknek, hogy állami eskütételük alkalmával az eskühöz hozzá mondhatja: „Isten

⁹⁴⁷ Vö. Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 3 § (1) bekezdés, 4 § (1) bekezdés

⁹⁴⁸ A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény 5. § (1) bekezdés

⁹⁴⁹ Vö. CIC 113. kánon

⁹⁵⁰ „Az Apostoli Szentszék a Katolikus Egyház legfelső kormányzati szerve: az Egyház külső szuverenitás iránti igényét e szerven keresztül gyakorolja.” MINNERATH, R., *L'Église et les États concordataires (1846-1981). La souveraineté spirituelle*, Paris 1983, 81; Vö. KÖNIGSMANN, J., „Vollkommene Gesellschaft” oder „Religionsfreiheit” als Zentralbegriff einer Lehre über das Verhältnis von Kirche und Staat, in ÖAKR 19 (1968) 232-245.

engem úgy segéljen” szavakat, amellyel azonban már egyházilag is elismert eskünek tekintendő az adott ígéret.⁹⁵¹⁾

A Munka Törvénykönyve védi, mint láttuk, a munkavállaló és a munkáltató érdekeit egyaránt. A munkáltató őrzi a munkavállaló adatait, a törvényekben meghatározott módon pedig köteles velük adatszolgáltatásra az állami szerveknek, másrészt a munkavállaló köteles megtartani a munkáltató üzleti titkait, illetve gazdasági titkait. Hasonlóan üzleti titokként kell tekinteni akkor is a munkáltatótól származó információt, ha azt egy érdekképviselői szervvel közli titkos szándékkal. Viszont a munkáltató bizonyos munkakörök betöltéséhez kérheti a jelentkezőtől akár erkölcsi bizonyítvány bemutatását is. A Munka Törvénykönyve ugyancsak ismeri a titoktartási nyilatkozat lehetőségét.

Az Egyház számára a Munka Törvénykönyve akkor irányadó, ha civil alkalmazottakat alkalmaz, az egyházi személyekkel kapcsolatosan az Egyház belső jogrendje az irányadó, amelyet az állami hatóságok is tiszteletben tartanak.⁹⁵²⁾

A civil törvények néhány munkakör esetén külön említik a titoktartást, mint követelményt. Ezen titkos adatok a munkakör gyakorlása közben szerzett információkra vonatkoznak. Így sorolhatjuk fel 1. a bírói titoktartás, 2. a közjegyzői titoktartás, 3. az ügyvédi titoktartás, 4. a köztisztviselői titoktartás, 5. az egészségügyhöz tartozó titoktartást, melynek csak egy része az orvosi titok. Ezen legutóbbi titokkörnek a szerteágazó feladatköre miatt sok kötelezettje van.

Az Egyházi Törvénykönyv a bírósági joggyakorlatában alkalmazza a bírói titoktartást, és az ügyvédi titoktartást. Az egyházmegyei hivatalban és a bírósági joggyakorlatban a jegyzői titoktartást (nem teljesen fedi le a közjegyzői feladatkört), illetve nem tart nyilván olyan egészségügyi titkot, amely sértené az egyes személy jogát, ha viszont tudomása van róla a személyi aktákban amúgy is titoktartás alá tartozó tényé változik.

Az államok vallásokra vonatkozó törvényei az ENSZ alapidokumentumain nyugodva a vallási közösségeknek, egyházaknak bizonyos belső szabadságot biztosítanak. A magyar jogrendben is ez így valósult meg. Sajátosan védi a törvény 1. az egyházak belső autonómiáját, 2. az egyházi személyek speciális helyzetét tiszteletben tartja, 3. a szolgálati titok létét elismeri és tiszteletben tartja, 4. az egyházi személyeket közfeladatot ellátó személynek tartja.⁹⁵³⁾ Ezen törvényi háttér, a lelkiismereti szabadság megélhetőségén át, biztosítja az Egyházunk zavarta-

⁹⁵¹⁾ Vö. A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 12. §

⁹⁵²⁾ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (1-2) bekezdés

⁹⁵³⁾ Vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

lan működési feltételeit is. Tiszteletben tartja a lelkeszi titkot, de a gyónási titkot is, amely Egyházunk egyik fontos alappillére.

Ezen felsorolt titkok tiszteletben tartását vehetjük észre a korábban említett A polgári perrendtartásról szóló, A büntetőeljárásról szóló törvénye és a titkok megszegését pedig szankcióval ellátó A büntető törvénykönyv.

Az egyházi közérdek szolgálatában, az Egyház sajátos törvényeket alkotott meg mindazon rendelkezéseken felül, amelyeket már említettünk jelen fejezetünkben. Ezen előírások egy része az Egyház sajátos küldetésének és hitelességének biztosítékai kívánnak lenni. 1. Belső fórumon élhet az Egyház kegyintézkedés megadásával, külső fórumon csak akkor kell bizonyítani, ha törvényesen szólítják fel a kedvezményezettet arra, hogy igazolja kegy gyakorlásának okát. 2. A fontosabb jogcselekmények előtt meghatározott személyek akár titkos meghallgatása kötelező. 3. A klerikusok képzésében és a megszentelt élet intézményeibe lépő jelöltekről információgyűjtés történik. 4. A klerikusok ex- illetve inkardinációjánál hasonlóan történhet információgyűjtés. 5. Az Egyház bíborosai közé lehet kineveznie a Római Pápának olyan személyt is, akit nem hoz nyilvánosságra. 6. A püspöki szolgálatra jelöltek listái titkosan kezelendők, a püspöki szolgálatra kinevezendő személyek vizsgálata pápai titoktartási kötelezettség alá esik. (7. Egyházi levéltárak és hivatalok titoktartása, korábban már utaltunk rá.) 8. A gyónási titok (feladatkörében megtudott információk speciális válfaja). 9. Titkos szentelési vagy házassági akadályok. 10. Önmagától beálló büntetések (titkosak is). Illetve azok esetlegesen belső fórumon adott felmentési lehetősége. (11. Bíróság személyzetének titoktartási kötelezettsége, már említettük.) 12. Pápválasztási titok. (13. Hivatali titok a Szentszéknél. 14. Államtitok a Szentszék joggyakorlatában, ezen utóbbiakat már említettük.)

8.2.3. Néhány észrevétel a két jogrend titoktartási szemléletmódjához

A magyar állami és a Katolikus Egyház jogrendje sok ponton fedi egymást, de értelemszerűen mégis különböző tekintéllyel vannak felruházva és sajátos hivatásuk miatt különbséget is bőven mutatnak.

Az állami törvények a Magyarország határain belül élőkre egyaránt vonatkoznak, a titkaik a személyhez fűződő titkaik megőrzése a személyi méltóságukon alapszik, míg az állam titkai az állam stabilitásának szolgálatában állnak, hogy megőrizze identitását, vagy részleges szuverenitását. A törvények szavatolják azt is, hogy az igazságszolgáltatáson keresztül biztonságban tekinthesse mindenki a maga titkait és vagyoni értékeit egyaránt.

Az egyházi törvények a vallásszabadság jogából eredően csakis azokra vonatkoznak, akik az Egyházzal közösséget vállalnak önkéntes alapon, viszont örájuk az egész világon. Az egyházi törvényeknek éppen ezért kényszerítő erő használata sem nem áll módjában, sem nem egyeztethető össze küldetésével. Az egyházi büntetőjog elsődleges érintettjei általánosságban éppen ezért azok a személyek lehetnek, akik klerikusok, vagy valamely szerzetesi intézmény tagjai. Ez alól egy kivétel látszik kiugrónak, az az eset, amikor valaki szentségi házasságából elválva újabb polgári házasságot kísérel meg, de ezen esetben a szankciót nem a bíróság mondja ki vizsgálat után, hanem általánosságban a hívek előtt is ismert következmények önmaguktól állnak be.

Az Egyház törvényeivel őrizni kívánja önmaga hitelességét, hogy küldetésének teljesítése a leginkább gördülékenyebben történhessen. Éppen ezért figyelme a szent szolgálattevők felé fordul, mint a papok, mint a püspökök személyét illetően, vagy az Egyházban szolgálatot teljesítő egyéb személyeket illetően. Az Egyház a maga titkaival másrészt a szuverenitását is biztosítani kívánja, hogy a szolgálattevőin keresztül ne szüremkedhessen be semmiféle külső kényszer az Egyházba, és hitelességét, tanbeli tisztaságát ne veszélyeztesse semmi.

Az állami feladatok szerteágazóbbak, mint az egyházi feladatok, de ha az Egyház közfeladatot ellátó tevékenységet végez, akkor rá is vonatkoznak az adott államok szabályai, ahol azt teszi. Az egyházjog éppen ezért néhány alkalommal utaló jogszabályt is alkalmaz a törvényekben, hogy az adott állam és a maga érdekei ne sérüljenek.⁹⁵⁴

A gyónási titokkal kapcsolatosan megállapíthatjuk, hogy a két jogrend mindegyike tiszteltben tartja. Az állami törvényekben a minősített titkokkal és egyéb titkokkal kapcsolatosan általános, hogy a titokgazda hozzájárulásával a titoktartás alól felmentést lehet kapni, vagy egyes esetekben maga a bíró adhat alóla felmentést. Ezzel szemben a gyónási titokkal kapcsolatosan ezen titok felfedése nem tartozik a joghatóságuk alá azért egyrészt, mert a titokgazda ilyenkor maga a gyónó, de ha ő fel is mentené a gyóntatót a titoktartás alól, akkor másrészt a gyóntató akkor is hivatkozhat a feladatkörében szerzett ismeretek titkosságára, mivel annak ismeretanyaga nem tartozik magára a papra sem, hanem egyedül magára az Istenre. A gyónás szentségének védelmét szolgálja ugyanis az az elv, hogy a gyónási titok védelme a gyónó védelme mellett a szentgyónás szentségének védelmét is hivatott megvalósítani. Így a gyóntatói titoktartás, amely sokkal nagyobb súllyal bír a gyóntatóval szemben, mint bárki más számára, a szentgyónásból szerzett információk ismeretét tekintve, feladatának tekintheti egyúttal a szentség védelmét akkor is, ha alóla felmentést kapna.

⁹⁵⁴ Vö. CIC 22. kánon, CIC 98., 105., 110., 197., 231., 668., 1274., 1284., 1286., 1290., 1296., 1299., 1500., 1692., 1714., 1716. kánonok

Befejezés

Amikor a gyóntatói diszkréció és a gyónási titoktartás fogalmát, jogrendezését és jogvédelmét vizsgáljuk az egyházi és a magyar állami jogrendben, akkor abból kell kiindulnunk, hogy mennyire gazdag fogalom a diszkréció, amely sokkal többet jelent, mint a titoktartás.

Ha tehát feltesszük a kérdést, miért is találó a szentgyónással kapcsolatosan a diszkréció fogalmat alkalmaznunk, akkor éppen abban láthatjuk meg a választ, hogy nem pusztán egy jogi aspektust ismertet meg velünk, hanem egy erkölcsi, illendőségi tartalmat is, amely a szentgyónás nem egyszerűen jogrendezését tartalmazza, hanem annak teljes légkörét tárja fel. Ha morálisan közelítjük meg a gyóntatással kapcsolatos diszkrécionalitást, akkor azt látjuk, hogy a nyolcadik parancsolat alapján vagyunk hivatottak megőrizni a ránk bízott titkokat, amelyek közül kiemelkedik a gyónással kapcsolatos titkok köre, amely védi a személy magánéletének és jóhírének jogát, valamint a szentgyónáson belül is tiszteletben tartja a személy ezen jogát, amikor a gyóntató a kérdezésében is tiszteletben tartja azt. De védi a személy jogán túl a köz javát is, amely bizalmi alapja lehet a szentség létjogosultságának.⁹⁵⁵

A diszkréció másrészt magába foglalja az illendőséget is, amikor a gyóntató rendelkezésre áll, a megfelelő időben és helyen, a szentség méltóságán túl, a személy méltóságához is megfelelő módon, a szentség kiszolgáltatásához. Valamint a reá bízott szentségi titkot nem pusztán a jog merevnek tűnő keretein belül, hanem teljes körültekintéssel kívánja megtartani, figyelve arra, hogy semmiképpen ne tárulhasson fel senki előtt, sem részben sem egészben, a reá bízott titok.⁹⁵⁶

Igaz, a diszkréció morális és illendőségi megközelítése fontos a gyónási titokkal kapcsolatosan, de a bűn kategóriáján túl, melyet az ember ezek megsértésével előidézhet, önmagában nem mindig érik el a teljes biztonság tudatot. Miután ezen megközelítések nem tartalmaznak evilági szankciót, amely elrettentésül is szolgálhat, ezért fontos vizsgálni a gyóntatással kapcsolatos diszkréció körét jogi szemmel is – amely nem pusztán az egyházi jog, hanem a civil jogban is alkalmazott fogalom – ami a maga gazdagságában értelmezve, a gyónási titkot valamint a szentgyónás védelmét is magába foglalja.

⁹⁵⁵ Vö. EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II*, Budapest 1940, 261-265., SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot* in *Erkölcsteológiai Munkák III.* (2011) 5-188., KUMINETZ, G., *Megfontolások az igazmondás erényéről* in *Deliberationes* 4/1 (2011) 97-120., MÜLLER, E., *Katolikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889, 426-427., KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és abotrány okozás*, *Kézirat*, Megjelenés alatt.

⁹⁵⁶ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 245-253.

A diszkréció az állami jogrendben és az Egyházi Törvénykönyvben is jelen levő fogalom, tartalmilag közel azonos értelemben. Különös módon ötvözi magában az állami és egyházi jogalkalmazás és titoktartás rendjét. Azon jogalkalmazást, amely megadja a bírónak azt a szabadságot, hogy egy adott törvényt egy adott esetre a jog betűje és szelleme szerint alkalmazzon, és azon titoktartási kört, amelyben a bíró ezen joggyakorlást végzi annak az érdekében, hogy az ítélet alá esőnek a jogai lehetőség szerint ne sérüljenek.

Ahhoz, hogy a gyónási titokra tudjuk a figyelmünket fordítani, mélyebb alapjogokat kell tiszteletben tartanunk, amelyek a két világháború gyötrelmeit átélte Európa fogalmazott meg az ENSZ létrehozásában és azzal, hogy megalkotta „Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát” (1948. december 10.). Ezen dokumentumban lett elismerve általános szándékkal a lelkiismereti és vallásszabadság joga, amelyet az emberi méltóságból eredően minden személy mint magánéletében, mint pedig közösségben megélhet úgy, hogy ezen tevékenységével mások ugyanilyen jogát ne akadályozza. A dokumentum sejteti az ember tapasztalati ismeretét arról, hogy önmagát értelmezheti úgy is, mint vallásos létező, amibe beletartozik az is, hogy elismerhet transzcendens létezését is, és a halállal teljesen meg nem szűnő életfelfogást is. Az ENSZ ezen dokumentuma egyrészt rányomta bélyegét az európai államok jogrendjére, másrészt az Egyház jogrendje pedig eleve tükrözi ezt a jogi szemléletmódot. Az államok alkotmányaiban visszacsengnek „Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának” elvárásai egy élhetőbb világ érdekében. Így találjuk meg Magyarországon jogrendjében is az Alkotmányban⁹⁵⁷ és az Alaptörvényben⁹⁵⁸ is azokat a törvényeket, amelyek a lelkiismereti szabadságot tiszteletben tartják, és ennek gyakorlatibb kifejtésére az Alkotmányhoz és az Alaptörvényhez megszületett vallási törvényeket is.⁹⁵⁹

Mindezen jogi alapokon nyugodva lehet fordulni az emberi egzisztencia egyik legégetőbb kérdése felé, a bűn és a rossz megtapasztalása élménye felé, amely megmértelyezi az emberi boldogságot. A büntudat létét a pszichológia sem tudja tagadni, és a modern ember sem tudja életéből teljesen kitörölni. Bár a sokszor szándékos zajkeltés, a felpörgött világ látszólag enyhíti a kínzó tudatot, mégsem megoldás. A pszichológia különféle terápiái hasonlóan enyhítik a fájdalmat, de mégsem képes megszüntetni annak okát.⁹⁶⁰

A kereszténység szemlélete a bűnt nem csak immanens fogalomként értelmezi. Az ember, aki a világot és benne önmagát Isten teremtményének vallja, hiszi azt is, hogy az Isten őt nem

⁹⁵⁷ Vö. A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. törvény

⁹⁵⁸ Vö. Magyarország Alaptörvénye in *Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám 10656-10681.* (2011. április 25.)

⁹⁵⁹ Alkotmányhoz vö. A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény valamint az Magyarország alaptörvényéhez vö. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

⁹⁶⁰ Vö. HORVÁTH - SZABÓ, K., *Büntudat – bűnbánat*, in *Vigilia* 67 (2002) 181-188.

pusztán megalkotta, hanem törvényszerűségekkel is ellátta, hogy a földi élete élhetőbb legyen. Ezen törvény valamilyen szinten minden ember szívében élő törvény, mint természeti törvény, de a kinyilatkoztatás és a krisztusi lelkület mellett számunkra, keresztények számára, egyúttal biztos utat is kíván szolgáltatni az örök élet felé. Az emberi tudat felismeri ezen tanításban a hitelességet, szabad akaratával vágyódik is annak útján járni, mégis az életében sokszor megbicsaklik azon az úton, ami helyes, és olykor-olykor el is fordul a rossz irányba. Amikor tetteivel szembesül, döbben rá létének kicsinységére, kiszolgáltatottságára, amely benne felkelti a bánat lelkületét, mint a tékozló fiúban, aki visszavágyik az atyai otthon biztonságába. A megsértett isteni rend feloldója így nem lehet más, mint aki a rend felett áll, és jogában áll a rendet helyreállítani, ez pedig nem lesz más, mint maga az Isten.

Az emberek közé Fiában lehajló Isten válaszol az emberi lét büntől megsebzettségére azzal, hogy Jézus mindannyiunkért meghal a kereszten, hogy kiengesztelje Istent önmagával. Jézus megismertette velünk mindazt, ami üdvösségünkhöz szükséges és elégséges, és ezen kinyilatkoztatást rábízta apostolaira, azaz az Egyházra, hogy a pápa tekintélyén keresztül az Egyházon a pokol kapui se vegyenek rajta erőt. A péteri tekintélyre rábízta Jézus az égi kulcsokat, amelyből minden feloldó hatalom ered, és felhatalmazza többi apostolát is arra, hogy megbocsássák mások bűneit. Az Egyházban él ez a hatalom, melyet az apostolok utódaiknak, a püspököknek, a püspökök pedig papjaiknak a szentelési kézföltételben hagytak hátra az utókorok egyúttal azzal a Szentlélek általi garanciával, amellyel Isten ma is éltei Egyházát a világban.

A kulcsok hatalmával ma is él az Egyház, a szentgyónás szentsége ma is éltei a krisztushívőket, de mint minden közösség, az Egyház is, garantálja a szentségek kiszolgáltatásának és tanításának érvényességét, hitelességét és gyümölcsözőségét.

A kulcsok hatalma, amely nem csak a feloldás, hanem a megkötés képességét is magában foglalja, a mindenkori pápa és a püspökök kezében vannak, aki vagy saját vagy pedig általa alapított szerveken keresztül él ezzel a hatalommal. Ezen hatalommal való élés eredményezi a felszentelt papság ontológiai kapacitása mellett az azzal való élés szabályozását az egyházi törvényekben.⁹⁶¹ A teljes hatalommal élő törvényalkotó így határozza meg, a közösség lelki életét figyelembe véve, hogy mely bűnök feloldását tartja fenn önmagának, vagy az általa meghatározott egyházi méltóságoknak, vagy hivataloknak. Ő hivatott meghatározni azon körülményeket és tényeket, valamint azon kivételeket is, amelyeket a gyóntató pap a gyóntatásakor értelmez és alkalmaz, mint diszkrecionális jogalkalmazó. A CIC ezen rendelkezéseit

⁹⁶¹ Vö. SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitgazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937, 278-283. és KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

minden gyóntatónak ismernie kell, és szem előtt kell tartania a gyóntatások során.⁹⁶² A jelen törvényi rendelkezések elsajátítása a gyóntatótól elég nagy fáradságot igényel, hiszen a rendelkezések a keleti törvényekhez képest szerkezetileg átgazdagabbak és részletesebbek.

Az Egyház tehát Jézus felhatalmazásától fogva él szentgyónás szentségével. A mindenkori jogalkotó által az idők során változott a szentség kiszolgáltatásának szerkezete, liturgiája, de mindvégig jelen volt és van a szentgyónásban a gyónó vétkeinek bevallása, valamint ezen vétkek kellően diszkrét kezelése.

Így lehet összességében meghatározni a gyóntató pap diszkrécionalitásának jogi körét, amely kiterjed egyrészt a jogértelmezésre, másrészt a jogalkalmazásra és harmad soron a jog védelmére.

A jogértelmezés egyrészt, mint láttuk megalapozza a szentgyónás létjogosultságát, a legfőbb törvényalkotó által hozott törvények és felhatalmazások megadják a jogalapot a felszentelt papnak a gyóntatói kapacitással való élés lehetőségére (fakultáció) valamint a törvényhozó hatóságok által meghatározott korlátok között való gyakorolhatóságát.

A jogalkalmazás a szentgyónás terén jelenti a törvényhozók által megalkotott keretek ismeretét, bizonyos fokon értelmezését, valamint az adott szentgyónásban a fennálló tények és körülmények ismeretében annak megítélését, hogy az adott kánonok esete fennáll-e vagy nem. A gyóntató ebbéli ténykedése a szentgyónásban lévő bírói funkció gyakorlásának egyik oldala. Az eljárás, a hagyományos civil bírói eljáráshoz képest nem pusztán zord igazságszolgáltatás, hanem az irgalom bírósága előtt zajlik, amelyben az ítélet az irgalmas feloldozás, vagy a bűnben való megtartottság, azaz fel nem oldozás.⁹⁶³ A gyóntató a tények és körülmények megítéléséhez kérdezhet a gyónásban, amelyben kellő körültekintéssel kell, hogy eljárjon. Nem szabad elfelejtenie az alapelvet: „a kérdés során vigyázni kell arra, hogy az ne váljék terhessé a gyónó számára, ugyanis a gyóntató kérdészi kötelezettsége nem nagyobb, mint a gyónó saját lelkiismeretének megvizsgálási kötelezettsége”.⁹⁶⁴ Éppen ezért: „A gyóntató kérdésfeltevésének mérsékeltnek (moderata), óvatosnak (discreta), tapintatosnak (modesta, urbana), megfelelő időben és helyen alkalmazottnak kell lennie”.⁹⁶⁵ „A kérdések legyenek céltudatosak, s arra szolgáljanak, hogy egyrészt a pap helyes képet alakítson ki a gyónóról, másrészt a gyónó ráébredjen mulasztásaira, s arra, hogy mit kell jóvátennie.”⁹⁶⁶ A kérdések feltevése legyen a gyónó állapotának megfelelő, de ne legyen több mint, ami szükséges és

⁹⁶² Vö. CIC VI. könyv különösen 3-6. cím

⁹⁶³ Vö. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257.

⁹⁶⁴ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38.

⁹⁶⁵ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38.

⁹⁶⁶ TOMKA, F., *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”*, Budapest 2006, 149.

elégés a feloldozáshoz. Ismerje a gyóntató a feladatának határait, hogy mely kérdésekben illetékes, és melyekben nem.⁹⁶⁷

A szentgyónásban a bírói ténykedésen kívül megtaláljuk a tanítói és orvosi funkciót is. A tanító gyóntató az Egyház tanításával ismerteti meg a gyónót személyes életének megfelelően nagy bölcsességgel segítve őt. Az orvos gyóntató a lelki sebeket ápolja, felismerve a gyónó lelki küzdelmeit, ad rá a lelkiélet és az aszketika általi összefüggések alapján kellő orvosságot, ami segít küzdeni a lelki gondok ellen.

A gyóntatónak folyamatosan kell magát képeznie ahhoz, hogy a szentgyónásban meg tudjon felelni a vele szemben elvárható követelményekkel. Az emberi ismeretanyag megszerzése azonban még nem elég ahhoz, hogy ezen feladatának teljes egészében eleget tudjon tenni. A lélek készsége, a Szentlélek segítségül hívása és a Tanítóhivatali megnyilatkozásokkal való együttműködés által érheti el óriási alázattal a szentségben való megszentelődést. Amikor az emberek nem csak bűneik bocsánatát várják a gyóntatótól, hanem életük egy nehézségének megoldását is, inkább legyen segítség a gondolatok mérlegelésében, mint egy rossz emberi döntés meghozója. Ebben alkalmazhatja a modern pszichikai tudományok által megfogalmazott néhány elvet, de soha nem szabad elfelejtenie, hogy a szentgyónás nem pszichoterápia.

A gyóntató pap diszkrécionalitásának harmadik tényezője a jogvédelem, amely lehetővé teszi, hogy a gyóntató és a hívő is titoktartás mellett élhessen a szentgyónás szentségével. Ez a jogi közeg biztosítja azt, hogy ne sérüljön a gyónó személyének magánéletéhez való joga, amelybe a szentség kiszolgáltatásakor egy kívülálló személy, gyóntató, betekintést nyerhet. Ezen jogvédelem alatt kettős oldalról vizsgálható a gyónási titok tiszteletben tartása, egyrészt egyházi oldalról, másrészt a világi törvények tükrében.

A gyónási titok Egyház oldaláról való tiszteletben tartása és jogi védelme nem pusztán a gyónó érdekeire tekintettel születtek meg, hanem szolgálják egyúttal a szentség javát is, hogy az emberek bizalommal fordulhassanak bármely gyóntatóhoz azért, hogy bűneiket Isten kezébe helyezték le, ne pedig egy harmadik fél (gyóntató) kezébe, aki azzal visszaélhetne. A gyóntatókra tekintettel a korábbi 17-es törvénykönyvben is alkalmazott sigillum sacramentale terminust használja az egyházjog, amely így a korábbi törvénykönyvhöz képest jogtartalmi csökkenést élt meg, mivel korábban ezen terminus alá tartozott mindenki, aki a szentgyónásból bármilyen információhoz jutott. Jelenleg harmadik fél, aki a gyónásból ismereteket szerzett természetes titoktartási kötelezettség alá esik (secretum).

⁹⁶⁷ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008, 218-245.

Mind a keleti egyházi jog, mind a latin egyházi jog egyik legvédehetőbb értéke a gyónási titkok megőrzése.⁹⁶⁸ Az egyházjogi törvények a szentgyónásból szerzett összes információval való élés lehetőséget, a gyóntatónak külső fórumra való alkalmazását tiltottá teszik. Ezt segítik elő azon rendelkezések, amelyekben nem teszik tanácsossá fegyelmi elöljáróknak az alárendeltjeik rendszeres gyóntatását.⁹⁶⁹ Vagy azon rendelkezések, melyek révén a gyóntató nem hallgatható ki terhelő tanúként az egyházi eljárásjogban.⁹⁷⁰

Természetesen a gyóntató önmaga felé nem lehet titoktartó, jogában áll a szentgyónásból hallottakról elmélkedni, esetek megoldásán gondolkodni, vagy éppen kérhet segítséget is, ha kellően jártas gyóntatótól, vagy szakembertől nem felfedve a gyónó kilétét. Aztán imádkozhat is gyónóiért a gyóntató, hogy megtérjenek, lelki harcaikban legyen elég erejük...

A gyónási titok feloldója maga a gyónó lehet, aki teljesen szabadon és önként kérheti a gyóntatóját a titkok feltárásával kapcsolatban,⁹⁷¹ viszont a szentség java ilyen esetben is a gyóntatótól nagy körültekintést igényel, hiszen ezzel másokban is megingathatja a bizalmat a szentséggel szemben. Másrészt civil hatóságok előtt ilyenben nyilatkozni pedig egyáltalán nem szabad.⁹⁷²

A gyónási titok tiszteletben tartása a magyar civil jogban elsősorban az ENSZ alapokmányában is szereplő magánélethez, valamint lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapszik. Miután a szentgyónásból szerzett titkos információknak általánosságban az egyes polgári és büntető perekben lenne mérvadó értéke, ezért az ezen eljárásokról szóló törvényekben a fent említett egyetemes európai elvek tiszteletben tartásával a gyóntatót, mint kihallgatásra nem kötelezhető személyt tartanak nyilván.

Magyarországon a jelenlegi büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény külön említi a lelkészi titoktartás tényét. A „81. § (1) Nem hallgatható ki tanúként *a*) a lelkész, illetőleg az egyházi személy arról, amire a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn”.⁹⁷³ A törvényhez kapcsolódó miniszteri magyarázat kifejezetten a gyónási titkot hozza fel példának a törvény indoklásához. Igaz, véleményünk szerint, a megfogalmazott törvény tágabb, mint a gyónási titok maga.

A büntetőeljárásról szóló törvényhez képest nem tartalmaz több jogi anyagot a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény sem. A törvény 170. § (1) bekezdés c. pontja szerint

⁹⁶⁸ Vö. CCEO 733. kánon 1. § és CIC 983. kánon 1. §

⁹⁶⁹ Vö. CCEO 734. kánon 2. § és CIC 984. kánon 2. §; CCEO 734. kánon 3. § és CIC 985. kánon, CIC 630. kánon 4-5. §; CCEO 339. kánon 3. § és CIC 240. kánon 2. § CIC 630. kánon 1-2. §

⁹⁷⁰ Vö. CIC 1550. kánon 2. §

⁹⁷¹ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 117.

⁹⁷² ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993, 48.

⁹⁷³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés a.

megtagadhatja a tanúvallomást „az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási kötelességét sértené meg, kivéve, ha az érdekelt e kötelesség alól felmentette”.⁹⁷⁴ A törvény, mint látjuk, bár nem nevezi nevén a lelkészt, mégis tartalmi körből kifolyólag hivatkozni lehet erre a törvényszakaszra is, ha a gyónási titok feltárását kérnék a gyóntatótól.

Harmadsorban említjük a jelenleg hatályos lelkiismereti törvényt, amely már kifejezetten említi a lelkészi titok fogalmát. „Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni.”⁹⁷⁵ Ezen törvény, mely 2012. január 1-én lépett hatályba, már nem csak az egyes eljárásokkal kapcsolatosan teszi lehetővé a hallgatást a gyóntató részére, hanem teljes általánosságban, és sokkal kiterjedtebb információhalmazra, mint a gyónási titok. A törvény minden biztonnal az egyházak szabadságának elismeréseként fogalmaz így, mivel az egyházak közösségépítő feladataik során és az emberekkel való foglalkozásuk során óhatatlanul is jutnak olyan titkok birtokába, amelyeknek a kiszivárogtatása az egyes egyénekre nézve kifejezetten hátrányos lehet.

A gyóntatói diszkréció tehát a jogalapon nyugvó jogalkalmazásban és a kellően hatékony miliő, a szentség védelmének jogában érheti el a teljes hatékonyságát, melyben a jól felkészült gyóntatók a Szentlélekkel együttműködve szolgálják a kiengesztelődni vágyó hívek Istennel való békéjük helyreállítását a feloldozás kegyelmével. Mindezen diszkréció az Egyház morális és illendőségi megközelítésében lesz leginkább kiteljesedett, hogy a szentgyónás szentségében szerzett ismeretek körültekintően legyenek védve illetéktelenek előtt, hogy az ténylegesen az Isten és az egyes ember közötti személyes titok maradhasson.

⁹⁷⁴ A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (1) bekezdés c.

⁹⁷⁵ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (3) bekezdés

Idegen nyelvű összegzés / Zusammenfassung

Wenn wir den Begriff, die Rechtsregelung und den Rechtsschutz der Diskretion des Beichtvaters und der Geheimhaltung der Beichte in der kirchlichen sowie in der ungarischen staatlichen Rechtsordnung untersuchen, sollen wir davon ausgehen, was für ein reicher Begriff die Diskretion ist, die viel mehr bedeutet als die Geheimhaltung.

Wenn wir also die Frage stellen, warum es so treffend ist, bezüglich der heiligen Beichte den Begriff der Diskretion zu verwenden, können wir die Antwort gerade dabei finden, dass sie uns nicht bloss einen rechtlichen sondern auch einen moralischen und anständigen Aspekt bekannt macht, der nicht einfach die Rechtsregelung der heiligen Beichte enthält sondern deren ganze Dimension aufdeckt. Falls wir an die Diskretionalität der Entgegennahme des Beichtens auf moralische Weise herangehen, können wir sehen, dass wir aufgrund des achten Gebots berufen sind, die uns anvertrauten Geheimnisse zu bewahren, von denen sich der Kreis der mit der Beichte verbundenen Geheimnisse hervorhebt, der das Recht des Privatlebens und des guten Rufes der Person schützt beziehungsweise dieses Recht der Person auch bei der heiligen Beichte respektiert, wie das beim Fragestellen auch vom Beichtvater respektiert wird. Auch das Allgemeinwohl wird ausser dem Recht der Person geschützt, was ein Vertrauensgrund für die Daseinsberechtigung des Sakramentes sein kann.⁹⁷⁶

Die Diskretion beinhaltet andererseits auch den Anstand, wenn der Beichtvater zur Verfügung steht, zu gelegener Zeit und am rechten Ort, jenseits der Würde des Sakramentes, auch auf entsprechende Weise zur Würde der Person, damit er das Sakrament spendet. Er will ausserdem das ihm anvertraute sakramentale Geheimnis nicht bloss innerhalb der starr scheinenden Rahmen des Rechtes sondern mit voller Umsicht behalten, achtend darauf, dass das ihm anvertraute Geheimnis niemandem und auf keine Weise weder teilweise noch im ganzen aufgedeckt werden kann.⁹⁷⁷

⁹⁷⁶ Vgl. EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsstan II* [Katholische Morallehre II], Budapest 1940, 261-265., SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot in Erkölcssteológiai Munkák III.* [Das Evangelium erleben in Moraltheologische Werke III] (2011) 5-188., KUMINETZ, G., *Megfontolások az igazmondás erényéről* [Erwägungen über die Tugend, die Wahrheit zu sagen] in *Deliberationes 4/1* (2011) 97-120., MÜLLER, E., *Katolikus erkölcsstan III* [Katholische Moraltheologie III], Veszprém 1889, 426-427., KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és a botrány okozás* [Das Recht auf den Schutz des guten Rufes und der Privatsphäre und das Ärgernisbereiten, Manuskript, vor Erscheinen]

⁹⁷⁷ Vgl. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei* [Die Sakramente der Versöhnung], Budapest 2008, 245-253.

Es steht fest, dass die moralische und anständige Annäherung der Diskretion bezüglich des Beichtgeheimnisses wichtig ist, aber ausser der Kategorie der Sünde, die der Mensch dadurch verletzen kann, erreichen sie in sich selbst nicht immer das vollkommene Sicherheitsbewusstsein. Da diese Annäherungen keine diesseitige Sanktion beinhalten, die auch zur Abschreckung dienen kann, ist es wichtig, den Kreis der mit dem Beichtehören verbundenen Diskretion auch rechtlich zu untersuchen, was ein nicht bloss im Kirchenrecht sondern auch im Zivilrecht angewandter Begriff ist, der in seinem Reichtum auslegend, sowohl das Beichtgeheimnis als auch den Schutz der heiligen Beichte beinhaltet.

Der Begriff der Diskretion ist sowohl in der staatlichen Rechtsordnung als auch im Kirchlichen Gesetzbuch zu finden, inhaltlich nahezu in gleichem Sinn. Sie vereint in sich die Ordnung der staatlichen und kirchlichen Rechtsanwendung und Geheimhaltung auf eine besondere Weise. Die Rechtsanwendung nämlich, die dem Richter die Freiheit gibt, ein bestimmtes Gesetz für einen bestimmten Fall nach dem Buchstaben und dem Geist des Rechtes anzuwenden und den Kreis der Geheimhaltung, in dem der Richter diese Rechtsausübung praktiziert, damit die Rechte des Verurteilenden möglicherweise nicht verletzt werden.

Um unsere Aufmerksamkeit auf das Beichtgeheimnis lenken zu können, müssen wir tiefere Grundrechte respektieren, die das die von zwei Weltkriegen verursachten Qualen erlebten Europa abgefasst hat, als es die UNO gegründet und die Allgemeine Erklärung der Menschenrechte (10. Dezember 1948) formuliert hat. In diesem Dokument wurde mit allgemeiner Absicht das Recht zur Gewissens- und Religionsfreiheit anerkannt, die jede Person von der menschlichen Würde her sowohl im Privatleben als auch in der Gesellschaft so erleben kann, dass er mit dieser Tätigkeit von ihm dasselbe Recht der anderen nicht stört. Das Dokument lässt die Erfahrungskennntnis des Menschen ahnen, dass er sich selbst auch so auslegen kann wie ein religiöses Wesen, womit es auch verbunden ist, dass er sogar ein transzendentes Sein und eine mit dem Tod vollkommen nicht aufhörende Lebensauffassung anerkennen kann. Dieses Dokument der UNO hat einerseits den Stempel auf die Rechtsordnung der europäischen Staaten draufgelegt, andererseits widerspiegelt die Rechtsordnung der Kirche diese rechtliche Anschauungsweise vom vornherein. In den Verfassungen der Staaten sind die Erwartungen der Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte im Interesse einer lebenswerteren Welt wiederzufinden. So können auch in der Rechtsordnung von Ungarn sowohl in der Verfassung⁹⁷⁸ als auch im Grundgesetz⁹⁷⁹ die Gesetze gefunden werden, die die Gewissensfrei-

⁹⁷⁸ Vgl die Verfassung der Ungarischen Republik, Gesetz XX des Jahres 1949

⁹⁷⁹ Vgl. den Grundgesetz von Ungarn in *Magyar Közlöny* [Staatliches Organ für Veröffentlichungen der ungarischen Gesetze und Anordnungen] Nr. 43 Jahr 2011 10656-10681. (25 April 2011)

heit berücksichtigen sowie die zur Verfassung und zum Grundgesetz geschaffenen Religionsgesetze, damit die Gewissensfreiheit praktischer dargelegt werden kann.⁹⁸⁰

Auf diesen rechtlichen Grundlagen basierend kann man sich mit einer der brennendsten Fragen der menschlichen Existenz, mit dem Erfahren der Sünde und des Bösen befassen, die das Glück des Menschen vergiftet. Nicht einmal die Psychologie kann die Existenz des Schuldbewusstseins verleugnen, und nicht einmal der moderne Mensch ist fähig, es aus seinem Leben vollkommen zu löschen. Obwohl das oft absichtliche Lärmemachen und die zu schnell gewordene Welt das quälende Bewusstsein anscheinend mildern, sind sie doch keine Lösung. Die unterschiedlichen Therapien der Psychologie können den Schmerz ähnlicherweise lindern, sie sind jedoch nicht fähig, dessen Grund aufzuheben.⁹⁸¹

Die Anschauungsweise des Christentums legt die Sünde nicht nur als immanenten Begriff aus. Der Mensch, der die Welt und in ihr sich selbst als Gottes Geschöpf bekennt, glaubt auch fest daran, dass ihn Gott nicht bloss geschaffen hatte sondern ihn auch mit Gesetzmässigkeiten versah, damit sein Leben lebenswerter werden kann. Dieses Gesetz lebt irgendwie im Herzen von jedem Menschen wie ein Naturgesetz, aber es will zur gleichen Zeit neben der Offenbarung und der christlichen Gesinnung für uns, Christen auch einen sicheren Weg zum ewigen Leben gewähren. Das menschliche Bewusstsein erkennt in dieser Lehre die Authentizität, mit seinem freien Willen sehnt er sich auch danach, diesen Weg zu gehen, trotzdem gerät er in seinem Leben auf dem rechten Weg oft ins Wanken, ab und zu biegt er sich sogar auch in die falsche Richtung. Als er seine Tat vorfindet, wird er sich der Geringfügigkeit seines Daseins sowie seines Ausgeliefertseins bewusst, was in ihm die Gesinnung der Reue aufweckt wie im verlorenen Sohn, der sich in die Sicherheit des väterlichen Heimes zurücksehnt. Der Löser der verletzten göttlichen Ordnung kann also kein anderer sein, als derjenige, der über der Ordnung steht und der berechtigt ist, die Ordnung wiederherzustellen, und das wird kein anderer sein, als Gott selbst.

Der sich unter die Menschen in seinem Sohn herunterbeugende Gott antwortet so auf die durch die Sünde verwundete menschliche Existenz, dass Jesus am Kreuz für uns alle stirbt, um Gott mit sich selbst zu versöhnen. Jesus hat uns all das bekannt gemacht, was zu unserem Heil notwendig und genügend ist, und diese Offenbarung hat er seinen Aposteln das heisst der Kirche anvertraut, damit sie durch die Autorität des Papstes nicht einmal die Pforten der Hölle

⁹⁸⁰ Zur Verfassung vgl. das Gesetz IV des Jahres 1990 über die Gewissens- und Religionsfreiheit sowie über die Kirchen beziehungsweise zum Grundgesetz von Ungarn vgl. das Gesetz CCVI des Jahres 2011 über das Recht auf die Gewissens- und Religionsfreiheit sowie über die Rechtslage der Kirchen, der religiösen Konfessionen und Gemeinschaften.

⁹⁸¹ Vgl. HORVÁTH - SZABÓ, K., *Bűntudat – bűnbánat* [Schuldbewusstsein – Reue], in *Vigilia* 67 (2002) 181-188

überwältigen können. Jesus hat die Schlüssel des Himmelreichs der Autorität von Petrus anvertraut, aus der jede lossprechende Macht kommt, und er bevollmächtigt auch seine anderen Apostel, die Sünden der anderen zu vergeben. In der Kirche ist diese Macht lebendig, die die Apostel ihren Nachfolgern den Bischöfen, und die Bischöfe ihren Priestern beim Handauflegen der Weihe der Nachwelt hinterlassen haben, zur gleichen Zeit mit der Garantie des Heiligen Geistes, durch den Gott seiner Kirche in der Welt auch heute Leben gibt.

Von der Macht der Schlüssel macht die Kirche auch heute Gebrauch, das Sakrament der heiligen Beichte gibt den Gläubigen auch heute Leben, aber wie jede Gemeinschaft, auch die Kirche garantiert die Gültigkeit, Glaubwürdigkeit und Fruchtbarkeit der Spendung und Lehre der Sakramente.

Die Macht der Schlüssel, die nicht nur die Fähigkeit des Lösens sondern auch die des Bindens beinhaltet, ist in den Händen der Bischöfe und des jeweiligen Papstes, der von dieser Macht entweder durch seine eigenen oder durch die von ihm gegründeten Organe Gebrauch macht. Das Gebrauchmachen von dieser Macht ergibt neben der ontologischen Kapazität der geweihten Priester die Regelung des Gebrauchmachens davon in den kirchlichen Gesetzen.⁹⁸² Der Gesetzgeber mit voller Macht bestimmt auf solche Weise, unter Berücksichtigung des geistlichen Lebens der Gemeinschaft, die Lossprechung von welchen Sünden er für sich selbst oder für die von ihm bestimmten kirchlichen Würdenträger oder Ämter aufrechterhält. Er ist befugt, die Umstände und Tatsachen sowie die Ausnahmen zu bestimmen, die der Beichtvater als diskretionaler Rechtsanwender bei der Entgegennahme der Beichten auslegt und anwendet. Diese Anordnungen des CIC soll jeder Beichtvater kennen und sie bei der Entgegennahme der Beichten immer vor Auge halten.⁹⁸³ Die Aneignung der gegenwärtigen gesetzlichen Bestimmungen verlangt vom Beichtvater eine äusserst grosse Mühe, sie sind ja im Vergleich zu den östlichen Gesetzen weit verzweigter und ausführlicher.

Die Kirche macht also seit der Bevollmächtigung von Jesus vom Sakrament der heiligen Beichte Gebrauch. Im Laufe der Zeit hat sich die äussere Struktur und Liturgie der Spendung des Sakramentes vom jeweiligen Rechtsschaffenden geändert, aber es war und es ist in der heiligen Beichte die Bekenntnis der Sünden des Pönitenten beziehungsweise die angemessen diskrete Behandlung dieser Sünden schon immer anwesend.

⁹⁸² Vgl. SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet* [Dogmatik, System der katholischen Glaubenswahrheiten, Band II], Budapest 1937, 278-283. und KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban* [Die Bevollmächtigung des Beichtvaters im gültigen kirchlichen Recht], in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

⁹⁸³ Vgl. CIC Buch VI, besonders die Titel 3-6

So kann insgesamt der Kreis der Diskretionalität des Beichtvaters bestimmt werden, der einerseits die Rechtsauslegung andererseits die Rechtsanwendung und drittens den Rechtsschutz erfasst.

Die Rechtsauslegung, wie wir schon gesehen haben, begründet einerseits die Daseinsberechtigung der heiligen Beichte, und die vom höchsten Gesetzgeber geschaffenen Gesetze und Ermächtigungen geben dem geweihten Priester die Rechtsgrundlage für das Ergreifen der Gelegenheit der Beichtkapazität (Fakultation) sowie sein Ausüben unter den von den gesetz-schaffenden Behörden bestimmten Grenzen.

Die Rechtsanwendung bedeutet im Bereich der heiligen Beichte die Kenntnis der von den Gesetzgebern geschaffenen Rahmen, ihre Auslegung auf einer bestimmten Stufe, sowie in der bestimmten heiligen Beichte in Kenntnis der bestehenden Tatsachen und Umstände die Beurteilung, ob der Fall der gegebenen Canones besteht oder nicht. Diese Tätigkeit des Beichtvaters bildet eine der Seiten der Ausübung der richterlichen Funktion in der heiligen Beichte. Das Verfahren ist im Vergleich zum traditionellen zivilen Gerichtsverfahren nicht bloss eine strenge Rechtspflege sondern es geschieht vor dem Gericht der Barmherzigkeit, wo das Urteil die barmherzige Lossprechung oder das Behalten in der Sünde also die Nicht-Lossprechung ist.⁹⁸⁴ Der Beichtvater darf zur Beurteilung der Tatsachen und Umstände in der Beichte Frage stellen, bei dem er mit angemessener Umsicht vorgehen soll. Er darf das Grundprinzip nicht vergessen: „Beim Fragestellen muss respektiert werden, dass es für den Pönitenten nicht lästig wird, die Frageverpflichtung des Beichtvaters ist nämlich nicht grösser als die Untersuchungsverpflichtung des Gewissens des Pönitenten“.⁹⁸⁵ Eben deshalb: „Das Fragestellen des Beichtvaters muss mässig (moderata), vorsichtig (discreta) und taktvoll (modesta, urbana) sein, es muss ferner zu gelegener Zeit und am rechten Ort verwendet werden“.⁹⁸⁶ Die Fragen müssen zielbewusst sein und sollen dazu dienen, dass der Priester vom Pönitenten einerseits ein richtiges Bild ausgestalten kann, andererseits soll der Pönitente seiner Versäumnisse und auch dessen bewusst werden, was er wiedergutmachen soll“.⁹⁸⁷ Das Stellen der Fragen soll dem Zustand des Pönitenten entsprechen, es soll jedoch nicht mehr sein, als was zur Losspre-

⁹⁸⁴ Vgl. RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum* 39 (1999) 227-257.

⁹⁸⁵ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 [Einige schwere Verpflichtungen des Beichtvaters, in Kanonenrecht 8] (2006) 25-38.

⁹⁸⁶ KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 [Einige schwere Verpflichtungen des Beichtvaters, in Kanonenrecht 8] (2006) 25-38.

⁹⁸⁷ TOMKA, F., *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”* [Sakramentale Pastoration und die „neue Evangelisierung], Budapest 2006, 149.

chung notwendig und genügend ist. Der Beichtvater soll die Grenzen seiner Aufgabe kennenlernen, in welchen Fragen er kompetent ist und in welchen nicht.⁹⁸⁸

In der heiligen Beichte finden wir ausser der richterlichen Tätigkeit sowohl die lehrende als auch die ärztliche Funktion. Der lehrende Beichtvater macht dem Pönitenten die Lehre der Kirche seinem persönlichen Leben gemäss bekannt, während er ihm mit grosser Weisheit hilft. Der Arzt-Beichtvater pflegt die seelischen Wunden erkennend die inneren Kämpfe des Pönitenten, und er gibt ihm aufgrund der Zusammenhänge des geistlichen Lebens und der Askhetik ein angemessenes Medikament, das beim Kämpfen gegen die seelischen Sorgen hilft.

Der Beichtvater soll sich selbst fortwährend bilden, um in der heiligen Beichte die Anforderungen, die von ihm erwartet werden können, erfüllen zu können. Die Erwerbung der menschlichen Kenntnisse ist jedoch noch nicht genügend, damit er dieser Aufgabe von ihm vollkommen entsprechen kann. Durch die Bereitschaft der Seele, durch das Zur-Hilfe-Rufen des Heiligen Geistes und durch die Zusammenarbeit mit den Äusserungen des Lehramtes kann er die Heiligung im Sakrament mit einer grossen Demut erreichen. Wenn die Menschen vom Beichtvater nicht nur die Vergebung ihrer Sünden sondern auch die Lösung der Schwierigkeiten ihres Lebens erwarten, soll er bei der Erwägung der Gedanken eher eine Hilfe sein als dass er eine falsche menschliche Entscheidung trifft. Dabei kann er einige, durch die modernen psychologischen Wissenschaften abgefasste Prinzipien anwenden, er darf jedoch nie vergessen, dass die heilige Beichte keine Psychotherapie ist.

Ein dritter Faktor der Diskretionalität des Beichtvaters ist der Rechtsschutz, durch den ermöglicht wird, dass vom Sakrament der heiligen Beichte sowohl der Beichtvater als auch der Gläubige bei Geheimhaltung Gebrauch machen können. Dieser Rechtsbereich garantiert, dass das Recht zum Privatleben der beichtenden Person nicht verletzt wird, in das bei der Spendung des Sakramentes eine dritte Person, der Beichtvater Einblick gewinnen kann. Unter diesem Rechtsschutz kann das Respektieren des Beichtgeheimnisses von zwei Seiten untersucht werden, einerseits von kirchlicher Seite, andererseits im Lichte der weltlichen Gesetze.

Das Respektieren und der Rechtsschutz des Beichtgeheimnisses von der Seite der Kirche sind nicht nur mit Rücksicht auf die Interessen des Pönitenten entstanden, sondern sie dienen auch dem Wohl des Sakramentes, damit sich die Menschen an einen Beichtvater vertrauensvoll wenden können, um ihre Sünden in die Hände Gottes zu legen, und nicht in die Hände

⁹⁸⁸ Vö. KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei* [Die Sakramente der Versöhnung], Budapest 2008, 218-245.

einer dritten Partei (Beichtvater), der das missbrauchen würde. Mir Rücksicht auf die Beichtväter verwendet das Kirchenrecht den auch im früheren Gesetzbuch des Jahres 1917 angewandten Terminus *sigillum sacramentale*, der auf diese Weise im Vergleich zum früheren Gesetzbuch einen rechtsinhalten Rückgang erlitt, denn früher gehörte jeder, der bei der Beichte eine Information eingeholt hatte, unter diesen Terminus. Zur Zeit fällt eine dritte Person, die aus der heiligen Beichte zu Kenntnisse gelangen ist, unter eine natürliche Pflicht zur Geheimhaltung (*secretum*).

Einer der geschütztesten Werte sowohl des östlichen kirchlichen Rechtes als auch des lateinischen kirchlichen Rechtes ist die Bewahrung des Beichtgeheimnisses.⁹⁸⁹ Die kirchenrechtlichen Gesetze verbieten den Missbrauch von jeder Information aus der heiligen Beichte sowie die Anwendung des Beichtvaters in ein äusseres Forum. Das fördern die Bestimmungen, in denen es sich nicht empfiehlt, dass die Oberen ihren Untergeordneten regelmässig die Beichte entgegennehmen.⁹⁹⁰ Oder die Anordnungen, durch die der Beichtvater im kirchlichen Verfahrensrecht als belastender Zeuge nicht vernommen werden darf.⁹⁹¹

Der Beichtvater kann sich selbst gegenüber natürlich kein Geheimhalter sein, es steht ihm frei, vom Gehörten aus der heiligen Beichte zu meditieren, sich über die Lösung von Problemen nachzudenken, oder er kann gegebenenfalls auch um Hilfe bitten, nötigenfalls einen entsprechend bewanderten Beichtvater oder Fachmann, nicht aufdeckend jedoch, um wen es sich handelt. Der Beichtvater kann auch für seine Pönitenten beten, damit sie sich bekehren und genug Kraft zu ihren seelischen Kämpfen haben...

Der Aufdecker des Beichtgeheimnisses kann der Pönitente selbst sein, der seinen Beichtvater ganz frei und freiwillig bitten kann, das Geheimnis zu enthüllen,⁹⁹² das Wohl des Sakramentes erfordert vom Beichtvater jedoch auch in solchem Fall grosse Umsicht, das kann ja das Vertrauen dem Sakrament gegenüber auch in anderen erschüttern. Andererseits darf man sich darüber vor zivilen Behörden überhaupt nicht äussern.⁹⁹³

Das Respektieren des Beichtgeheimnisses beruht im ungarischen Zivilrecht vor allem auf dem auch in der Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte der UNO festgelegten Recht zum Privatleben beziehungsweise zur Gewissens- und Religionsfreiheit. Da die von der heiligen Beichte erworbenen heimlichen Informationen im Allgemeinen in den einzelnen Zivil-

⁹⁸⁹ Vgl. CCEO Can. 733 § 1 und CIC Can. 983 § 1

⁹⁹⁰ Vgl. CCEO Can. 734 § 2. und CIC Can. 984 § 2.; CCEO Can. 734. § 3. und CIC Can. 985, CIC Can. 630 § 4-5.; CCEO Can. 339 § 3. und CIC Can. 240. § 2. CIC Can. 630 §1-2.

⁹⁹¹ Vgl. CIC Can. 1550 § 2.

⁹⁹² Vgl. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve* [Taschenbuch für Beichtväter], Budapest 1944, 117.

⁹⁹³ ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával* [Kirche und Religion im ungarischen Recht von heute. Die wichtigsten Rechtsregeln mit ihren Texten und mit einer internationalen Bibliographie], Budapest 1993, 48.

und Strafprozessen einen massgebenden Wert haben, wird der Beichtvater in den Gesetzen über diese Verfahren unter Berücksichtigung der oben erwähnten allgemeinen europäischen Prinzipien wie eine zum Verhör nicht verpflichtbare Person registriert.

In Ungarn wird im Gesetz XIX des Jahres 1998 über das jetzige Strafverfahren die Tatsache der Geheimhaltung des Seelsorgers extra erwähnt: „ § 81. (1) Nicht vernommen werden darf als Zeuge *a*) der Seelsorger beziehungsweise die kirchliche Person bezüglich dessen, wozu er von seiner Berufung her eine Pflicht zur Geheimhaltung hat“.⁹⁹⁴ Die mit dem Gesetz verbundene Erklärung des Ministers erwähnt zur Begründung des Gesetzes ausgesprochen das Beichtgeheimnis als Beispiel. Das abgefasste Gesetz ist jedoch unserer Meinung nach umfassender als das Beichtgeheimnis selbst.

Nicht einmal das Gesetz III des Jahres 1952 über die Zivilprozessordnung enthält im Vergleich zum Strafverfahren mehr Material. Nach dem Punkt c. des Absatzes (1) des Gesetzes 170 § kann die Zeugenaussage verweigern „der Rechtsanwalt, der Arzt und andere Personen, die von ihrer Berufung her zur Geheimhaltung verpflichtet sind, wenn sie durch ihre Zeugenaussage die Pflicht zur Geheimhaltung verletzen würden, ausgenommen, wenn der Betroffene sie von dieser Verbindlichkeit entbunden hat“.⁹⁹⁵ Obwohl das Gesetz, wie wir sehen, den Seelsorger nicht beim Namen nennt, kann man sich infolge des Inhaltskreises auch auf diesen Gesetzabsatz berufen, wenn der Beichtvater um die Enthüllung des Beichtgeheimnisses gebeten würde.

An dritter Stelle erwähnen wir das gegenwärtig gültige Gewissensgesetz, in dem der Begriff des Geheimnisses des Seelsorgers schon ausgesprochen erwähnt ist. „Die kirchliche Person ist nicht verpflichtet, die im Laufe seines Dienstes beim Glaubensleben ihm zur Kenntnis gelangenen, Persönlichkeitsrechte betreffenden Informationen der staatlichen Behörde zur Kenntnis zu bringen“.⁹⁹⁶ Dieses Gesetz, das am 1. Januar 2012 in Kraft getreten ist, ermöglicht das Schweigen für den Beichtvater nicht nur bezüglich der einzelnen Verfahren sondern ganz im Allgemeinen und für eine viel umfangreichere Informationsmenge als das Beichtgeheimnis. Das Gesetz formuliert auf diese Weise aller Wahrscheinlichkeit nach wegen der Anerkennung der Freiheit der Kirchen, weil die Kirchen im Laufe ihrer gemeinschaftsgestaltenden Aufgaben und durch ihren Umgang mit den Menschen auch unvermeidlich in den Besitz von solchen Geheimnissen gelangen, deren Durchsickernlassen für die einzelnen Personen ausgesprochen nachteilig sein kann.

⁹⁹⁴ Das Gesetz XIX des Jahres 1998 über das Strafverfahren § 81 (1) Absatz a.

⁹⁹⁵ Das Gesetz III des Jahres 1952 § 170. Absatz (1) c.

⁹⁹⁶ Das Gesetz CCVI des Jahres 2011 § 13. Absatz (3) über das Recht zur Gewissens- und Religionsfreiheit sowie über die Rechtsstellung der Kirchen, der religiösen Konfessionen und der religiösen Gemeinschaften

Die Diskretion des Beichtvaters kann also ihre völlige Wirksamkeit in der auf Rechtsgrundlage beruhenden Rechtsanwendung, im Recht des angemessen wirksamen Milieus und des Schutzes vom Sakrament erreichen, wobei die sich gut vorbereiteten Beichtväter der Wiederherstellung des Friedens der sich nach Versöhnung sehnenenden Gläubigen mit Gott durch die Gnade der Lossprechung unter Mitwirkung des Heiligen Geistes dienen. All diese Diskretion wird sich am meisten in der moralischen und anständigen Annäherung der Kirche voll entfalten, damit die in der heiligen Beichte erworbenen Kenntnisse vor Unbefugten mit Umsicht geschützt werden können, damit das tatsächlich ein persönliches Geheimnis zwischen Gott und dem Menschen bleiben kann.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm a mindenható és irgalmas Istennek, hogy plébánosi teendőim (feladatok teljesítése, felújítások, áthelyezés) mellett is adott elég lelki erőt arra, hogy ez a doktori munka, ha hosszúnak tűnő évek során is, de megszülethessen. Köszönöm, hogy az ehhez szükséges ismereteket a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében szerezhettem meg, ahol a szakmailag nagy megbecsülésnek örvendő tanárok keze alatt sajátíthattam el képességeimhez mértén a kánonjog tudomány rejtelmeit, és döbbenhettem rá arra, hogy a mindennapi keresztény életünk kereteit kívánja megadni ahhoz, hogy az Egyház küldetése mindinkább az isteni akarathoz közelítve teljesezhessék. Köszönettel tartozom professzoraimnak, akik segítettek abban, hogy az Egyház eme tudományágának összefüggéseibe beletekintést engedtek számomra, és a jogi gondolkodás alapjait kialakítani igyekeztek bennem.

Külön köszönet illeti meg Dr. Kuminetz Géza professzor urat, akinél a licencia dolgozatomat írhattam, és aki elvállalta doktori disszertációm moderálását is. Az ő által készített gyónatással is kapcsolatos A kiengesztelődés szentségei című kézikönyve sokat segített munkám megszületésében.

Köszönetet mondok szüleimnek, testvéremnek, barátaimnak, ismerőseimnek, akik bízattak, hogy tanuljak tovább. Köszönöm az imádkozó háttérrel, akik ezen szándékot, Istent kérve is segítették. És nem utolsó sorban köszönöm azoknak is, akik anyagilag járultak hozzá tanulmányaim folytatásához, dolgozatomhoz való kutatáshoz.

Felhasznált irodalom:

Források:

Biblia, Újszövetségi Szentírás, Budapest 1996.

Biblia Sacra Vulgata, Vierte, verbesserte Auflage, Stuttgart 1994.

1. Pápai dokumentumok

XXIII. JÁNOS PÁPA, *Pacem in terris*, körlevél, 1963.

VI. PÁL PÁPA, *Populorum progressio*, enciklika, 1967.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Redemptor hominis*, enciklika, 1979.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Reconciliatio et Paenitentia*, apostoli buzdítás, 1984.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Veritatis Splendor*, enciklika, 1993.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Ad maiorem Paenitentiarium necnon minores Paenitentiariorum basilicarum Urbis c.4*, 1993. III. 27. in AAS 86 (1994) 78-82.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Evangelium Vitae*, enciklika, 1995.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Universi Dominici Gregis*, apostoli konstitúció, 1996.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Epistula Em. mo P. D. Poenitentiariorum maiori missa Volgendo a conclusione*, 1996. III. 22, in AAS 88 (1996) 749-753.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Ad tuendam fidem, motu proprio*, 1998.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Nuntius ad E. P. D. Penitentiarium maiorem*, 2000. IV. 1, in AAS 92 (2000) 635-639.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Alloc. Ad Penitentiarium ad E. P. D. Penitentiarium maiorem aliusque coram admissos*, 2001. III. 31, in AAS 93 (2001) 522-527.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Litt. Apost., Sacramentorum Sanctitatis tutela*, 2001. IV. 30. in AAS 93 (2001) 737-739.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Nuntii ad Apostolicam Poenitentiarium*, 2002. III. 15. in AAS 94 (2002) 675-678.

II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Misericordia Dei, motu proprio*, 2002, in AAS 94 (2002), 452-459.

XVI: BENEDEK, *Sacramentum caritatis*, apostoli buzdítás, 2007.

XVI. BENEDEK, *Alloc. ad poenitentiariorum Basilicarium Pontificiarum Romanum*, 2007. II. 19., in AAS 99 (2007) 250-252.

2. Római kúria dokumentumai

A Család Pápai Tanácsa, *A gyóntató atyák vadenecuma a házassági erkölcs néhány kérdésében*, in *Római dokumentumok XII.*, Budapest, 1999.

Acta Consilii Pro Publicis Ecclesiae Negotiis, *De promovendis ad episcopatum in Ecclesia latina*, 1972. III. 25., in AAS 64 (1972) 386-391.

Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága, *Az egyházi levéltárak szerepe a lelkipásztori életben (körlevél)*, Budapest, 1998.

Congr. Pro doctr. Fid., Ep. *Ad exeguem ecclesiasticam cam legem*, 2001. V. 18., in AAS 93 (2001) 785-788.

Justitia et Pax pápai bizottság, *Az egyház és az emberi jogok*, 1975.

Keleti Egyházak Kongregációja, *Instrukció a keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve liturgikus előírásainak alkalmazásához*, Budapest, 2010.

Ordo Synodi Episcoporum

Pont. Cons. *De LegumTextibus Interp., Decl.*, 1998. VII. 7., in AAS 90 (1998) 711.

Regolamento Generale della Curia Romana (1999. 04. 30.) a Római Kúria általános szabályzata

SC Fid, Decr., *Congregatio pro doctrina fidei*, 1988. IX. 23., in AAS 80 (1988) 1367.

Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio, (1974. 02. 04.)

Törvényszövegek pápai tanácsa, *Dignitas Connubii instrukció az egyházmegyei és egyházmegyeközi bíróságok által a házassági semmisségi ügyek elintézése során megtartandó szabályokról*, in *Római dokumentumok XXX.*, Budapest, 2005.

3. Zsinati dokumentumok

Apostolicam Actuositatem, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Christus Dominus, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Dignitatis humanae, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Gaudium et Spes, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Lumen Gentium, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Nota explicativa praevia, (előzetes magyarázó megjegyzés a *Lumen Gentium* Zsinati dokumentumhoz), II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

Presbyterium Ordinis, II. Vatikáni Zsinat tanítása *Negyedik, változatlan kiadás*, Budapest 1975.

4. Egyházmegyei rendelkezések

2000-28/2009. *Anyakönyvkiadás in Kaposvári Egyházmegye körirata 2009./II.* (2009. június 27.)

2000-51/2010. *Engedélyek, felhatalmazások in Kaposvári Egyházmegye körirata 2010./IV.* (2010. december 8.)

A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz in Az Egyházi Törvénykönyv, harmadik kiadás, Budapest 1997.

A Magyarországi Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata, Magyar Katolikus Püspöki Kar, Budapest, 1993.

Egységes Katolikus Anyakönyvezési Szabályzat, Magyar Püspöki Konferencia, Budapest, 1998.

Hinweis des Erzbistums Salzburg vom 12. November 2001 auf die unmöglichkeit der telefonischen Spendung des Sakramentes der Buße, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 170 Paderborn (2001) 513.

5. A latin egyház liturgikus könyvei

A püspök, a pap és a szerpap szentelése, Országos Liturgikus Tanács, Budapest 1993.

Betegellátó könyv, harmadik bővített kiadás, Országos Liturgikus Tanács, Budapest 1992.

Bűnbocsánat és Oltáriszentség szertartáskönyv, Magyar Katolikus Püspöki Kar, Budapest 1976.

Ordo Penitentiae (2.12.1973.), in *AAS* 66 (1974)

6. Magyar állami törvények, rendelkezések

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény

A biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény

A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról szóló 2005. évi XCI. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény

A köztisztviselőkről jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény in *Magyar Közlöny 2011. évi 85. szám 25102-25109* (2011. július 19.)

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény in *Magyar Közlöny 2011. évi 166. szám 41621-41632* (2011. december 31.)

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény in http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99000004.TV (2011. augusztus 9.)

A magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény

A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. törvény, <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/143.htm>, (2009. február 18.)

A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény

A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény

A Tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény

A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény

Az egészségbiztosítási szervnek a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény

Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény

Magyarország Alaptörvénye in *Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám 10656-10681.* (2011. április 25.)

Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény

Polgári Törvénykönyv 1959. évi IV. törvény

AB 11/1990. (V.11.) határozat

AB 1115/B/1995. határozat in ABH 1996, 552-553.

AB 15/1991. (IV. 13.) határozat

AB 21/1993. (VI. 2.) határozat in ABH 1993, 172., 179.

AB 33/1998. (VI. 25.). határozat in ABH 1998, 260.

AB 43/2004. (XI. 17.) határozat

Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény

BH 1982. 276.

BH2004.170 (kibocsátó BK) in

<http://jab.complex.hu/search.php?dosearch=1&page=5&field=MORELIKETHIS&searchtext=WKHU-QJ-XML-000000A01H0218PK&docdb=don>, (2011. szeptember 12.)

COMPLEX DVD JOGTÁR, Budapest 2011.

Könyvek, tanulmányok:

1. Könyvek

A Katolikus Egyház Katekizmusa javított részek a latin szöveg megjelenése után a Hittani Kongregáció által kiadott CORRIGENDA alapján, Budapest 1998.

A Katolikus Egyház Katekizmusa, Budapest 1993. (a dolgozatban KEK)

ALSZEGHY, Z., *A gyónás*, Szeged 1994.

ARTNER, P., *Érvényesség és megengedettség a szentség-kiszolgáltatásban a kiszolgáltató részéről. Szakdolgozat, PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2001.

BÁNK, J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1963.

BENKŐ, A., SZENTMÁRTONI, M., *Testvéreink szolgálatában A pasztorálpszichológiáról mindenkinek*, Budapest 2005.

BERAN, F., *A keresztény erkölcs alapjai, harmadik kiadás*, Budapest 2005.

BODA, L., *A keresztény erkölcs alapkérdései*, Budapest 1997.

- BÜRKLE, H., *Az istenkereső ember, a világvallások istenkeresése*, Szeged, 1998.
- CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996.
- CAPPELLO, F., *De poenitentia. Tractatus canonico-moralis de sacramentis II*, Taurini – Romae 1944.
- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez I. kötet*, Nyíregyháza 2003.
- Codex des kanonischen Rechtes, Lateinisch – deutsche Ausgabe*, Kevelaer 1984.
- Codex Iuris Canonici*, (harmadik, bővített kiadás), Budapest 1997.
- Codex Iuris Canonici*, Friburgi Brisgoviae, 1918.
- CSÁSZÁR, J., *Gyónók kalauza*, Budapest 1946.
- CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944.
- CSIZMADIA, I., *A pap szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének liturgia-történetében*, Egri Hittudományi Főiskola, Érseki Szeminárium, Eger 2005.
- DE PAOLIS, V. – CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI*, (Manuali 8) Roma 2000.
- DENZINGER, H., - HÜNNERMANN, P., *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, BURGER, F., Bátorternye- Budapest 2004.
- DENZINGER, H., *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, editio 28 augmentata*, Friburgi Brig.- Barcinone 1952.
- DIETRICH, M., *Pszichológiai és lelkipásztorkodási kézikönyv*, Budapest 2000.
- Egyházakra vonatkozó hatályos jogszabályok gyűjteménye*, RAVASZ, L. A., GALIK, G., Budapest 2002.
- ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993.
- ERDŐ, P., *Az egyházi törvénykönyv magyarázata*, in *Codex Iuris Canonici*, (harmadik, bővített kiadás), Budapest 1997. Budapest 1997,
- ERDŐ, P., *Egyházjog 4. javított kiadás*, Budapest 2005.
- EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsan I*, Budapest 1940.
- EVETOVICS, K., *Katolikus erkölcsan II*, Budapest 1940.
- FARKAS, L., GY., *Fejezetek a biológiai antropológiából*, Szeged 2000.
- FÖLDI, A., HAMZA, G., *A római jog története és intézményei, Tizenegyedik átdolgozott és bővített kiadás*, Budapest 1996.
- FRIELINGSDORF, K., *Istenképek Ahogy beteggé tesznek – és ahogy gyógyítanak*, Budapest 2007.

- FUCHS, J., *Moral und Moralteologie nach dem Konzil*, Freiburg 1967.
- GALAMBOS, I., *Az egy Isten tana, főiskolai jegyzet, Kézirat*, Veszprém, 2000.
- GIORDANI, B., *La psicologia in funzione pastorale*, Brescia 1981.
- GÜNHÖR, A., *Anruf und Antwort*, Vallendar- Schönstatt 1993.
- GYÖKÖSSY, E., *Ketten – hármásban*, Budapest 1997.
- HÁDA, L., *A gyóntató pap, mint bíró a kánoni szabályozás tükrében, licencia dolgozat PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2008.
- HÄRING, B., *Krisztus törvénye II., Részletes erkölcssteológia I.*, Pannonhalma-Róma 1998.
- HÁRSFAI, K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006.
- HÁRSFAI, K., *Etika*, Budapest 2006.
- HERVADA, J., *Kritikai bevezetés a természetjogba*, Budapest 2004.
- HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez II. kötet*, Nyíregyháza 2003.
- II. János Pál pápai megnyilatkozásai, pápai dokumentumok 1978-2005*, DIÓS, I., Budapest 2005.
- Kanonisches Recht, Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, AYMANS, – MÖRDORFS, Paderborn – München – Wien – Zürich 1997.
- KARDOSNÉ KAPONYI, E., *Az emberi jogok nemzetközi védelme, Doktori értekezés, PPKE HTK, Kézirat*, Budapest 2000.
- KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei (a gyónás és betegek kenete)*, Kézirat, Budapest 2007.
- KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008.
- LAGRANGE-GARRIGOU, R., *De unione sacerdotis cum Christo sacerdote et victima Cursus theologiae spiritualis pro sacerdotibus*, Taurini – Romae 1951.
- LEHMKUHL, A., *Theologia moralis II.*, Friburgi Brisgoviae 1890.
- LUNO, A. R., *La libertà e la legge nell'Enciclica Veritatis Splendor in Veritatis Splendor*, *Atti del Convegno dei Pontifici Atenei Romani*, LEV, 1994.
- Magyar katolikus egyházi jogi bibliográfia 1917-1998*, RIHMER, Z., in *Studia Theologica Budapestiensia* 22, Budapest 2000.
- MARTINI, C. M., *Az erények*, Budapest, 1998.
- MATUŠKA, J. P., *Aszentgyónás Út a lelkiismeret tisztaságához és a lélek békéjéhez*, Budapest 2008.
- MAZZOLA, R., *La pena latae sententiae nel diritto canonico. Profili comparati di teoria generale*, Milano 2002.

MERKELBACH, B. H., *Summa theologiae moralis ad mentem D. Thomae et ad normam iuris novi III. De sacramentis*, Burgis 1947.

MIHÁLYFI, Á., *Az emberek megszentelése (Szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1921.

MINDSZENTY, J., *Circa abusus matrimonii instructio in usum confessoriorum Diocesis Wesprimiensis*, Veszprém, 1944.

MINNERATH, R., *L'Église et les États concordataires (1846-1981). La souveraineté spirituelle*, Paris 1983.

MÜLLER, E., *Katholikus erkölcsstan III.*, Veszprém 1889.

MÜLLER, G. L., *Katolikus dogmatika a teológia tanulmányozásához és alkalmazásához*, Budapest 2007.

Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici, LÜDICKE, K., Münster 1987.

NÉMETH, G., *A halálos bűn, mint morálteológiai probléma*, Budapest 2006.

NOLDIN, H. – SCHMITT, A. – HEINZEL, G., *Summa theologiae moralis III., De sacramentis*, Oeniponte 1955.

NOLDIN, H.,- SCHMITT, A., *Summa theologiae Moralis I*, Ratisbona-Roma 1940.

PIEPER, J., *Die Wirklichkeit und das Gute*, München 1949.

PIGHIN, B. F., *Diritto sacramentale*, Venezia 2006.

RAHNER, K., *A hit alapjai Bevezetés a kereszténység fogalmába*, Szeged, 1998.

RINCÓN-PÉREZ, T., *Los liturgia y los sacramentos en el Derecho de la Iglesia*, Pamplona 1998.

SALACHAS, D., *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999.

SCHANDA, B., *Magyar állami egyházjog*, Budapest 2003.

SCHÜTZ, A., *Dogmatika a katolikus hitigazságok rendszere II. kötet*, Budapest 1937.

SZABÓ, GY., *Dogmatika VI. Katolikus hittételek a megszentelődés eszközeiről II. rész Főiskolai jegyzet*, Szombathely 1999.

SZABÓ, P., *Bevezetés a keleti kánonjogba, jegyzet PPKE KJPI, Kézirat*, Budapest 2004.

SZENTMÁRTONI, M., *Lelkipásztori pszichológia*, Budapest, 1999.

SZESZTÁK, I., *Bűn és kiengesztelődés Alszeghy Zoltán teológiájában, Doktori értekezés PPKE HTK, Kézirat*, Budapest 2004.

SZUROMI, SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, Budapest 2003.

TARJÁNYI, Z., *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai Morálteológia I.*, Budapest 2005.

- TARR, GY., *Világi jogi ismeretek*, Veszprém 1997.
- TOMKA, F., *Lelkipásztori szentségtan*, Budapest 1996.
- TOMKA, F., *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”*, Budapest 2006.
- TOWER, V., *Illemtörvény papok és szerzetesek számára II.*, Budapest 1940.
- TUBA, I., *Keresztény erkölcsstan. Jegyzet a piarista gimnáziumok számára*, Budapest 2000.
- VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici II.*, Bruges- Bruxelles 1934.
- VERMEERSCH, A., *Theologiae Moralis. Principia – Responsa – Consilia. III. De personis, de sacramentis, de legibus Ecclesiae et censuris*, Romae 1935.
- VIDAL, M., *Manuale di etica teologica I*, Cittadella Editrice, Assisi 1994.
- WEBER, H., *Általános erkölcssteológia*, Budapest 2001.
- WEBER, H., *Speciális erkölcssteológia*, Budapest 2001.
- WOJTYLA, K., *Che cosa dovrebbe essere la teologia morale? I fondamenti dell'ordine etico*, Libreria Editrice Citta del Vaticano 1980.

2. Cikkek

- A polgári perrendtartás magyarázata*, SZILBERKI, J., - NÉVAI, in L., *KJK I.*, Budapest 1976,
- A Regula lelkeségének alapelemei*, in *Szent Benedek Regulája*, Pannonhalma (2005)
- ANDRÉS, D., *La confesión frecuente de clérigos, consagrados y apostólicamente asociados*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis* 83 (2002) 133-150.
- ARTNER, P., *Büntetések megszűnése magánál a jognál fogva*, in *Kánonjog* 9 (2007) 93-99.
- ARTNER, P., *Egyházi tisztségek bitorlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények*, in *Kánonjog* 10 (2008) 67-79.
- ARTNER, P., *Néhány megjegyzés a VI. parancs elleni bűnök kánonjogi vonatkozásairól*, in *Kánonjog* 7 (2005) 65-73.
- BACCIOLI, C., *Los requisitos psicológicos en el penitente y en el confesor para la eficacia del sacramento de la reconciliación*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 13 Buenos Aires (2006) 9-54.
- BALÁZS, P., *Kiengesztelődés és bűnbánat*, in *Vigilia* 49 (1984) 260-264.
- BALÁZS, P., *Kiút a krízisből* in *Teológia* 22 (1988) 16-19.
- BARSI, B., *„Én azért jöttem, hogy életük legyen...” (Jn 10,10)*, in *Teológia* 22 (1988) 6-10.

BERAN, F., *A bűn értékelése a kazuisztikában*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok* 5 Budapest 2006.

BODONY, I., *A személyes adatok védelme a bűnüldözésben*, in *Acta Humana*, Budapest 1998.

BOLBERITZ, P., *A gyónás nehézségei*, in *Teológia* 19 (1985) 161-165.

BOLBERITZ, P., *Igazság és bűn, Kísérlet a bűn fogalmának morál-episztemológiai megközelítésére*, in *Vigilia* 60 (1995) 329-336.

BÖCKLE, F., *A morálteológia alapfogalmai*, in *Erkölcsteológiai Könyvtár*, Budapest 2004.

CALVI, M., *Le disposizioni del fedele per il sacramento della penitenza*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 41-66.

CALVI, M., *Lugo e sede per la celebrazione del sacramento della penitenza*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 225-232.

CARZANIGA, G., *Confessione, penitenza, riconciliazione. Introduzione storico-teologica*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 11-24.

CHIZZONI, L., *La prima confessione e la prima comunione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 209-223.

CITO, D., *La remissione della pena canonica*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO. (a cura di), *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni di Mendola 5), Milano 1997.

COCCOPALMERIO, F., *Natura ecclesialis sacram paenitentiae et actualis cognitio iuris poenalis*, in *Periodica* 63 (1974) 223-230.

COCCOPALMERIO, F., *Sacramentum paenitentiae et ius poenale in structura Ecclesiae*, in *Periodica* 64 (1975) 393-405.

CSERHÁTI, F., *Felelősségünk az egyházban*, in *Szolgálat* 86 (1990) 43-51.

CSORDÁS, E., *A penitenciárius kanonokok szerepe az egyház jogrendjében*, in *Kánonjog* 8. (2006) 79-91.

DE PAOLIS, V., *Aspectus theologici et iuridici in systemate poenali canonico*, in *Periodica* 75 (1986) 221-254.

DE PAOLIS, V., *Coordinatio inter forum internum et externum in novo iure poenali canonico*, in *Periodica* 72 (1983) 403-433.

DE PAOLIS, V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218.

DELÉTRAZ, H., *Az emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ötven év után* in *Távlatok* 39 (1998) 3-13.

DEPASQUALE, A., *Pene latae sententiae nel Codice* (particolarmente quelle riservate alla Sede Apostolica), in AA.VV., *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni di Mendola 5), Milano 1997.

DIÓSZEGI, L., *A gyóntató felelőssége*, in *Teológia* 19 (1985) 174-178.

DIÓSZEGI, L., *A tiszta szív titkai*, in *Teológia* 22 (1988) 47-50.

ERDŐ, P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban (Alapvető kérdések)*, in *Kánonjog* 8 (2006) 7-23.

ERDŐ, P., *Az egyházi büntetések elengedése*, in AA.VV., *Békés Imre ünnepi kötet*, Budapest 2000. 115-124.

ERDŐ, P., *Az Egyházjog emberképe, Teológiai, filozófiai és pszichológiai elemek*, in *Vigilia* 60 (1995) 722-730.

ERDŐ, P., *Disciplina penitenziale interrituale (interecclesiale) nella chiesa cattolica*, in *Folia Canonica* 3 (2000) 43-52.

ERDŐ, P., *Egyház - állam - emberi jogok. Fórum*, in *Fundamentum Az emberi jogok folyóirata* 2 (1997) 57-58.

ERDŐ, P., *Engedelmesség és szabadság az egyházban az új codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 34-38.

ERDŐ, P., *Foro interno e foro esterno nel diritto canonico*, in *Periodica* 95 (2006) 3-35.

ERDŐ, P., *Problemi interritualis (interecclesiali) nell' amministrazione del sacramento della penitenza*, in *Periodica* 90 (2001) 437-453.

ERDŐ, P., *Rítusközi (egyházközi) gyóntatási fegyelem a katolikus egyházban*, in *Kánonjog* 4 (2002) 7-15.

FARKASFALVY, D. *Szentségi bűnbocsánat a János-evangéliumban (Jn 20, 22-23)*, in *Teológia* 19 (1985) 139-144.

FISCHER, E. H., *Die Notwendigkeit hoheitlicher Hirtengewalt zur Bußspendung*, in *Ius sacrum. Klaus Mörsdorf zum 60. Geburtstag*, MAY, G., München, Paderbon, Wien, 1969. 232-251.

- GÁBOR, B., *A Hittani Kongregációnak fenntartott „DE DELICTIS GRAVIORIBUS” normái*, in *Kánonjog* 5 (2003) 73-76
- GÁL, F., *Az ember és a bűn*, in *Vigilia* 49 (1984) 245-250.
- GÁL, F., *Az emberi jogok és az egyház*, in *Vigilia* 49 (1984) 190-195.
- GÁL, F., *Bűnbánat és Eucharisztia*, in *Teológia* 22 (1988) 2-6.
- GÁNÓZCY, S., *A békülés szentsége*, in *Teológia* 19 (1985) 144-150.
- GASTBERG, R., *Natural Law and Human Rights: An Idea-historical Survey in International Protection of Human Rights*, EIDE, A., SCHOU, A., New York (1968) 13-34.
- GEROSA, L., *Segreto confessionale e diritto-dovere dei ministri del culto di astenersi dal deporre in processi penali. Brevi annotazioni canonistiche*, in *Rivista Teologica di Lugano*, 10 (2005) 265-272.
- GIZZONI, L., *La prima confessione e la prima comunione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 209-224.
- GÖRBE, J., *Meditáció a bűn és megbocsátás természetrajzáról* in *Teológia* 22 (1988) 34-37.
- GYULAY, E., *Lelkitükör plébánosoknak*, in *Teológia* 18 (1984) 55-58.
- HÁDA, L., *A családbarát Egyház Néhány gyakorlati szempont a lelkipásztorkodó papság részére*, *Koronai előadás, Kézirat*, Zalakaros (2011) 1-14.
- HÁMORI, A., *Az abortusz büntetendő cselekményének kánonjogi tényállása (magyar állami jogi összehasonlítással)*, in *Kánonjog* 4 (2002) 85-96.
- HARTAI, É., *Lelki segítség, lelkigondozás*, in *Távlatok* 39 (1998) 82-86.
- HORVÁTH - SZABÓ, K., *Az önértékelés és a bűntudat kapcsolata („Egy istenarc van eltemetve bennem”)*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 191-197.
- HORVÁTH - SZABÓ, K., *Bűntudat - bűnbánat*, in *Vigilia* 67 (2002) 181-188.
- HORVÁTH, L., *Gyógyító föloldozás*, in *Teológia* 19 (1985) 171-174.
- HUIZING, J. P., *Beichtväter und Strafrecht*, in *Ministerium Iustitiae*, Ludgerus (1985) 363-371.
- HUIZING, P., *De iudicio poenali in foro poenitentiali*, in *Periodica* 75 (1986) 255-272.
- ILOAIE, Ș., *Der persönliche und der gemeinschaftliche aspekt der Sünde*, in *Studia Theologica Budapestinensia* 30 (2002) 51-60.
- Kérdések a gyóntatással kapcsolatban*, in *Távlatok* 39 (1998) 65-81.

KERESZTES, A., *A lelkipásztori beszélgetések lélektanából I.* in *Vigilia* 48 (1983) 641-645.

KERESZTES, A., *A lelkipásztori beszélgetések lélektanából II.*, in *Vigilia* 48 (1983) 735-740.

KÖNIGSMANN, J., „*Vollkommene Gesellschaft*” oder „*Religionsfreiheit*” als *Zentralbegriff einer Lehre über das Verhältnis von Kirche und Staat*, in *ÖAKR* 19 (1968) 232-245.

KUMINETZ, G., *A gyóntató néhány súlyos kötelezettsége*, in *Kánonjog* 8 (2006) 25-38.

KUMINETZ, G., *A gyóntatói felhatalmazás a hatályos egyházi jogban*, in *Athanasiana* 24 (2006) 81-124.

KUMINETZ, G., *A jóhír és magánszféra védelmének joga és abotrány okozás*, *Kézirat*, Megjelenés alatt.

KUMINETZ, G., *A klerikusi jogok és köteleességek*, in KUMINETZ, G., *A klerikusi életállapot. Válogatott pasztorálteológiai és kánonjogi tanulmányok*, Budapest 2010.

KUMINETZ, G., *Az igazmondás két sajátos kifejeződése: a fogadalom és az eskü*, in *Kánonjog* 13 (2011) 29-48.

KUMINETZ, G., *Megfontolások az igazmondás erényéről* in *Deliberationes* 4/1 (2011) 97-120.

KURSAWA, W., *Zum Sakrament der Versöhnung Grundsatzfragen und neuere Entwicklungen*, in *Kirchliches Recht als Freiheitsordnung. Gedenkschrift für Hubert Müller*, WEIGAND, R., Würzburg (1997) 241-260.

L'AUNÉ, GY., *A büntudat pszichopatológiája a hívő életút tükrében*, SZEGEDI, M., *A lelkiismeret, Személyiség - lélektani konstrukció: kialakulása, működése*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 179-189.

LEFKÁNITS, GY., *Néhány megjegyzés a büntető óvintézkedésekkel kapcsolatban (az 1339. kánon értelmezése)*, in *Kánonjog* 6 (2004) 111-116.

LORUSSO, L., *Alcune osservazioni sul sacramento della penitenza nella legislazione della Chiesa Cattolica*, in *Folia Canonica* 2 (1999) 217-229.

MAJTÉNYI, L., *Ombudsman, állampolgári jogok biztosa*, in *KJK*, Budapest 1992.

MARÓTH, M., *A bűn fogalma a görög és az iszlám kultúrában*, in *Az emberről A bűnről*, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 133-144.

MARTIN DE AGAR, T., *El c. 964 del CIC: sobre el uso del confesionario*, in *Reconciliación y Penitencia*, V Simposio International de Teologia, Pamplona (1983) 1011-1024.

MIGLIAVACCA, A., *L'assoluzione collettiva: un caso eccezionale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 275-300.

MIGLIAVACCA, A., *La confessione frequente*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 67-90.

MIRAGOLI, E., *Confessore e la remissione della scomuntia per aborto procurato*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 125-142.

MIRAGOLI, E., *Il confessore e il „de sexto”*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 101-124.

MIRAGOLI, E., *Il confessore giudice e medico: natura della confessione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 25-40.

MIRAGOLI, E., *Il sigillo sacramentale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 143-154.

MIRAGOLI, E., *La Penitenzieria Apostolica: un organismo a servizio dei confessori e dei penitenti*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 261-274.

MITROFAN, I., *Peccato e conversione oggi (Riflessione etico-pastorale)*, in *Studia Theologica Budapestinensia* 30 (2002) 61-67.

MONTINI, G. P., *Il sacramento della penitenza negli istituti di vita consacrata, nei noviziati, nei seminari e nei collegi*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 163-178.

MONTINI, G. P., *Le situazioni matrimoniali irregolari e difficili. Tutta la chiarezza possibile isn una pastorale difficile*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 233-246.

MUNIER, C., *Bußdisziplin und kirchliches Strafrecht, Querverbindungen und Ausdifferenzierungen*, in *Conzilium* 11 (1975) 453-459.

MÜLLER, L., *Nemkatolikus haldoklók lelkipásztori kezelése*, in *Theológia* 10 (1943) 47-60.

NÉMETH, G., *Aquinói Szent Tamás tanítása a bűnről*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5.*, Budapest 2006.

NYIREDY, M., *Az Egyház dilemmája (Részeshíthetők-e az elvált újraházasodottak a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségében?)*, in *Teológia 22* (1988) 10-15.

OBBÁGY, L., *Bűn és megbocsátás a keresztény kelet liturgiájában*, in *Teológia 22* (1988) 37-40.

OROSZ, L., - VÉRTESALJAI, L., *Elvárás és valóság a gyónási gyakorlatban*, in *Teológia 19* (1985) 151-155.

PERLASCA, A., *La tutela giuridica civile del segreto confessionale*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 179-208.

POLGÁRI, E., *A strasbourgi bíróság és az európai konszenzus*, in *Fundamentum Az emberi jogok folyóirata* (2005) 5-13.

PRIMETSHOFFER, B., *Problemi intorno alla facoltà per sacerdoti religiosi di conferire il sacramento della Penitenza*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis 81* (2000) 377-386.

RATZINGER, J., *Il carattere personalistico giuridico del sacramento*, in *Commentarium pro Religiosis et missionariis 83* Róma (2002) 127-130.

RINCÓN-PÉREZ, T., *Los derechos de los fieles y el sacramento de la penitencia (a propósito de dos notas recientes del pcitl)*, in *Ius Canonicum 39* (1999) 227-257.

RITTER, G., *Ursprung und Wesen der Menschrechte*, in *Zur Geschichte der Erklärung der Menschrechte*, Wissenschaftliche Buchesgesellschaft, SCHUR, R., Darmstadt (1964) 201-237.

RIVELLA, M., *Il confessore educatore: l'uso delle conoscenze acquisite della confessione*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 155-162.

SCHANDA, B., *Egyház - állam - emberi jogok. Fórum*, in *Fundamentum Az emberi jogok folyóirata 2* (1997) 62-64.

SCHANDA, B., *Vallási vonatkozású európai normák*, in *Kánonjog 3* (2001) 49-56.

SERÉDI, J., *Egyéni felelősség*, in *Vigilia 53* (1988) 147-151.

SOLTÉSZ, J., *A bűn az Ószövetségben* in *Erkölcsteológiai tanulmányok 6* (2006) 7-27.

SOLTÉSZ, J., *A bűnbánat szentségével kapcsolatos spirituális és pasztorális szempontok* in *Athanasia 27* (2008) 49-62.

SOLTÉSZ, J., *A lelkiismeret szerepe* in *Erkölcsteológiai Munkák I* (2006) 31-50.

SOLTÉSZ, J., *Megélni az evangéliumot* in *Erkölcsteológiai Munkák III.* (2011) 5-188.

STECHEER, R., *A bűnbánat a lelkipásztori munkában és a katekézisben (Az innsbrucki megyéspüspöknek az 1986. január 2-4-én tartott Osztrák Lelkipásztori Konferencián elmondott záróreferátuma. Némileg rövidített fordítás. Fordította: BÁNHEGYI B., M.), in Teológia 22 (1988) 41-47.*

SZABÓ, F., *Az emberi jogok teológiájához, in Távlatok 39 (1998) 14-19.*

SZABÓ, P., *A gyóntatási felhatalmazás rezervációja: egyházközi esettan, in Athanasiana 26 (2007) 171-201.*

SZEGEDI, M., *A lelkiismeret, Személyiség – lélektani konstrukció: kialakulása, működése, in Az emberről A bűnről, Katolikus Pszichológusok Baráti köre – Faludi Ferenc Akadémia, Manréza, (1996) 167-178.*

SZÉKELY, J., TARJÁNYI, Z., SZEGEDI, L., EDELÉNYI, I., *A bűn elutasítása – bűnös elfogadása, in Teológia 22 (1988) 20-29.*

SZÉLL, M., *„Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek, in Teológia 22 (1988) 29-34.*

SZÉLL, M., *Önismerettől a kiengesztelődés szentségéig, in Teológia 19 (1985) 155-160.*

SZENNAY, A., *Vallásszabadság és tolerancia, A II. Vatikáni Zsinat vallásszabadságról szóló nyilatkozata, in Vigilia 60 (1995) 577-587.*

SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *A „dispozitio” mint az egyházi személyek foglalkoztatásának, a magyar állam által elismert formája, in Kánonjog 11 (2009) 75-79.*

SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *Az egyházi személyek foglalkoztatásának sajátos helyzete a mai magyar jogban, in Jogtudományi közlöny 64 (2009) 379-381.*

SZUROMI, SZ. A., - FERENCZY R., *Az egyház és állam kapcsolatainak alakulása Közép- és Kelet Európában az elmúlt két évtized jogalkotásának tükrében, in Kánonjog 12 (2010) 105-112.*

SZUROMI, SZ. A., *A vallásszabadság érvényesülése a spanyol jogban az állami egyház-jogot érintő jogszabályok és a nemzetközi megállapodások alapján, in Kánonjog 4 (2002) 29-48.*

SZUROMI, SZ. A., *Az állami egyházjog sajátosságai a spanyol jogban, in Jogtudományi közlöny 58 (2003) 419-424.*

SZUROMI, SZ. A., *Az egyházi büntetőeljárást megelőző előzetes vizsgálat sajátosságai, in Jogtudományi közlöny 63 (2008) 51-54.*

SZUROMI, SZ. A., *Megjegyzések az egyház és állam modern kori viszonyának változásaihoz in Jogtörténeti szemle 2 (2003) 7-13.*

TAILLEURE, F., *A világiak a II. Vatikáni Zsinat után, in Szolgálat 73 (1987) 40-52.*

TAKÁCS, P., *Emberi jogok*, in *Jogbölcseleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 213-241.

TARJÁNYI, Z., *A bűn megtapasztalása és feloldása*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5* Budapest 2006.

TELEKI, B., *Az új kódex és Isten népe*, in *Szolgalat* 80 (1988) 76-85.

TOMKA, F., *Az új kódex és a gyónás*, in *Teológia* 18 (1984) 61-64.

TÓTH, F., *A keleti liturgikus instrukció és a magyar gyakorlat*, in *Kánonjog* 7 (2005) 87-96.

TREVISAN, *La facolta di confessare*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 91-100.

TUBA, I., *A bűn a zsinat utáni német szakirodalomban*, in *Erkölcsteológiai tanulmányok 5* Budapest 2006.

ÚJHÁZI, L., *A klerikusok pszichés alkalmassága és erre vonatkozóan az egyházi hatóság joga és kötelessége*, in *Kánonjog* 9 (2007) 101-120.

VARGA, L., *Bűnbánattartás lélektani és lelkipásztori szempontból*, in *Teológia* 19 (1985) 168-171.

VEREBÉNYI, I., *Liturgikus változások az Egyházi Törvénykönyvben*, in *Teológia* 18 (1984) 62-64.

WEIGAND, R., *Das Bußsakrament*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, LISTL, J., SCHMITZ, H., Regensburg (1999) 841-856.

WERDY, P., *A gyónás pszichoanalitikája*, in *Vigilia* 48 (1983) 646-649.

ZANETTI, E., *Il sacramento della penitenza e i separati o divorziati non risposati*, in *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, MIRAGOLI, E., Milano (1999) 247-260.

ZATYKÓ, L., *Szeretet és bűnbánat*, in *Teológia* 19 (1985) 165-168.

ZOLTÁN, Ö., *A személyek polgári jogi védelme*, GELLÉRT, GY., in *KJK I. kötet*, Budapest 1995.

ZÓDI, ZS., *Diszkréció és méltányosság: Fogalmak jog és értékek határán*, in *Jogbölcseleti előadások*, SZABÓ, M., Miskolc (1998) 197-211.

3. Lexikonok, szótárak

A latin nyelv szótára, FINÁLY, H., Budapest, 1991.

BAKOS, F., *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára*, Budapest, 1999.

Etimológiai szótár Magyar szavak és toldalékok eredete, ZAICZ, G., Budapest 2006.

Jogi lexikon, LAMM, V., PESCHKA, V., Budapest, 1999.

Latin - -magyar – szlovák egyházi jogi kisszótár, ERDŐ, P., GÁBOR, B., SZALAY, L., Budapest, 1997.

Lexikon für Theologie und Kirche, Band II., KASPER, W., Freiburg, Basel, Rom, Wien 1994.

Lexikon für Theologie und Kirche, Band III., KASPER, W., Freiburg, Basel, Rom, Wien 1995.

Magyar értelmező kéziszótár, JUHÁSZ, J., SZÓKE, I., O., NAGY, G., KOVALSZKY, M., Budapest 2000.

Magyar Katolikus Lexikon, II., DIÓS, I., VICZIÁN, J., Budapest 1992.

Magyar szókincstár Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára, KISS, G., Budapest, 2005.

SCHÜTZ, C., *A keresztény szellemiség lexikona*, Budapest, 1993.

4. Honlapok

AAS http://www.vatican.va/archive/aas/index_sp.htm (2010. 10. 11.)

Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata,

http://www.menszt.hu/informaciok/emberi_jogok/az_emberi_jogok_egyetemes_nyilatkozata

(2009. április 28.) vagy <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/hng.htm> (2009. április 28.)

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatáról

http://www.menszt.hu/informaciok/emberi_jogok#5 (2009. május 1.)

Az ENSZ alapokmánya, <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/145.htm>, (2009. február 18.)

BEJÓ, L., *Bűntudat és bűnbánat*, in *A Lélek zsengei Internetes Keresztyén Havilap* 4.évf 6.szám (2006) 8-10. <http://www.geocities.com/egyetemiujsag/nyar2006.doc>, (2009. március 18.)

BÖHRINGER, H., *Gondolatok filozófia és művészet viszonyáról*, in *HB: Szinte semmi*, Budapest, 2006. 12. www.c3.hu/-tillmann/forditasok, (2009. február 13.)

ÉRSZEGI, M. A., *Titoktartás a katolikus egyházban*, <http://stud-theol.blogspot.com/2010/01/titoktartas-katolikus-egyhazban.html> (2011. 09. 10.)

Hivatali titok címszó in http://hu.metapedia.org/wiki/Hivatali_titok (2011. szeptember 14.)

Kidolgozott szóbeli tételek jogi asszisztensek részére, Budapest, 2007.

http://www.jegyzet.hu/uploaded/1406/sz_beli_t_telek_2007_sorbarandezve1.doc, (2009. február 13.)

TAKÁCS, P., *Ronald Dworkin jogelmélete, ELTE JAK Jogbölcseleti előadások Budapest 2008.*

<http://www.ajk.elte.hu/HallgatoiInformaciok/TanszkekHirei/AllamEsJogelmelet/Jogbolcseleti%20Eloadasok/Jogbolcseleti%20eloadasok%202008%20%5B4%5D.pdf>, (2009. február 13.)

VATIKÁNI RÁDIÓ, *A Szentatya üzenete a gyóntatásról tartott tanfolyam résztvevőihöz,*

<http://storico.radiovaticana.org/ung/storico/2005-03/30357.html> (2007. 05. 19.)

Tartalomjegyzék

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	2
BEVEZETÉS.....	3
1. A GYÓNTATÓI DISZKRÉCIÓ ALAPJAI.....	5
1.1. A DISZKRÉCIÓ ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA	5
1.1.1. A gyóntatói diszkréció mibenléte és teológiai súlya.....	8
1.2. AZ EMBER VALLÁSI IGÉNYE, ÉS ANNAK JOGRENDI MEGMUTATKOZÁSA.....	11
1.2.1. Vallási utalások az ENSZ alapidokumentumaiban	13
1.2.2. Vallási utalások a Magyar állam jogrendjében.....	17
1.3. AZ EMBERI BÜNTUDAT JELENLÉTE	20
1.3.1. A büntudat pszichológiai megközelítése.....	26
1.3.1.1. A büntudati feszültség feloldásának útjai, tévútjai.....	28
1.3.2. A bűn keresztény értelmezése.....	31
1.4. AZ EGYHÁZ VÁLASZA AZ EMBERI IGÉNYRE	37
1.4.1. Az egyház jog válasza az ember vallási igényére.....	38
1.4.2. Az Egyház válasza a büntudat tapasztalására	40
1.4.2.1. A szentgyónás általános egyházi jogi védelme.....	40
1.4.3. A jogokkal szemben álló kötelesség a szentségek kiszolgáltatása.....	43
1.4.3.1. A szentség kiszolgáltatásának megtagadhatósága.....	45
2. A SZENTGYÓNÁSRÓL ÉS A GYÓNTATÓ PAPRÓL	50
2.1. A SZENTGYÓNÁS HATALMÁRÓL	50
2.1.1. A szentgyónás jogi természetéről	53
2.2. A SZENTGYÓNÁSRÓL ÉS LÉNYEGES ELEMEIRŐL.....	54
2.2.1. Felmentő okok a szentgyónás teljessége alól.....	60
2.2.2. Egyéni bűnbevallás nélküli feloldozás	62
2.3. A GYÓNTATÓI FAKULTÁS A LATIN ÉS A KELETI JOG SZERINT	64
2.3.1. A két jogrendszer szemléletmódja	64
2.3.2. A gyóntatói felhatalmazás megadóinak köre fenntartott esetekre.....	68
2.4. A GYÓNTATÓ PAPRÓL ÉS FELADATKÖREIRŐL	71
2.4.1. A gyóntató papról	71
2.4.1.1. A gyóntató pap, mint tanító.....	73
2.4.1.2. A gyóntató pap, mint orvos	74
3. A GYÓNTATÓ PAP, MINT BÍRÓ	77
3.1. A BÍRÓI HATALOMRÓL.....	77
3.1.1. A bűn tényének megítélése	84
3.1.2. A pap bírói feladata a szentgyónásban.....	90
3.2. A BEVALLOTT BŰNÖK MÉRLEGELÉSE	96
3.2.1. A bűnök mérlegelésének alapelveiről.....	97
3.2.1.1. Erkölcsi alapelvek.....	97
3.2.1.2. Büntetőjogi alapelvek.....	102
3.2.1.3. Képtelenség a bűncselekményre.....	106
3.2.1.4. Mentő körülmények.....	107
3.2.2. Enyhítő körülmények.....	108
3.2.3. Súlyosbító körülmények.....	110
3.3. A GYÓNTATÓI HATALOMMAL VALÓ ÉLÉS KORLÁTAI	111
3.3.1. Általános elvek.....	111
3.3.2. Konkrét esetek.....	116
3.3.2.1. Szentsékeknek fenntartott büntetések	116
3.3.2.2. Ordináriusnak fenntartott büntetések	120

4. A GYÓNTATÓ PAP MAGATARTÁSA A SZENTGYÓNÁSBAN	124
4.1. A GYÓNTATÓ MEGJELENÉSE, RENDELKEZÉSRE ÁLLÁSA.....	125
4.2. A GYÓNTATÓ KÉRDEZÉSE	126
4.3. A GYÓNTATÓ KOMPETENCIÁJÁNAK HATÁRAI.....	130
5. A TITOKTARTÁSRÓL ÉS ANNAK SZABÁLYOZÁSÁRÓL.....	131
5.1. A TITOKTARTÁS FELVÁZOLÁSA A MAGYAR JOGRENDBEN.....	132
5.1.1. Alkotmányos elvek.....	132
5.1.2. Szisztematikus felvázolás.....	137
5.1.2.1. Polgári Törvénykönyv.....	137
5.1.2.2. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény	139
5.1.2.3. Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvények.....	141
5.1.2.4. A Munka Törvénykönyve.....	142
5.1.2.5. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény	147
5.1.2.6. A közjegyzőkről szóló törvény	147
5.1.2.7. Az ügyvédekről szóló törvény.....	147
5.1.2.8. A köztisztviselők jogállásáról szóló törvény.....	148
5.1.2.9. Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló törvény	149
5.1.2.10. A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény	152
5.1.2.11. A titkok védelmére vonatkozó néhány törvény	154
5.1.2.12. A titkok védelmére vonatkozó törvényekkel kapcsolatos néhány megjegyzés	173
5.2. A TITOKTARTÁS FELVÁZOLÁSA AZ EGYHÁZ JOGRENDJÉBEN	174
5.2.1. Általános elvek.....	174
5.2.2. Titoktartás az Egyházi Törvénykönyvben.....	175
5.2.2.1. Egyházi közigazgatási jog.....	175
5.2.2.2. Egyházi alkotmányjog.....	177
5.2.2.3. Egyházi szentségjog	182
5.2.2.4. Egyházi vagyoni jog	184
5.2.2.5. Egyházi büntetőjog.....	184
5.2.2.5. Egyházi eljárásjog	186
5.2.3. Titoktartás néhány egyházi rendelkezésben	190
5.2.3.1. <i>Universi Dominici Gregis</i>	190
5.2.3.2. <i>Regolamento Generale della Curia Romana</i>	191
5.2.3.3. <i>Secreta continere – Instructio de Secreto Pontificio</i>	191
5.3. A TITOKTARTÁS MORÁLIS MEGKÖZELÍTÉSE.....	193
6. A GYÓNÁSI TITOK	196
6.1. A GYÓNÁSI TITOK KÖTELEZETTJEI.....	196
6.1.1. Titoktartás a gyóntató pap részéről (<i>sigillum sacramentale</i>).....	197
6.1.1.1. A szentségi pecsét rövid indoka.....	199
6.1.2. Titoktartás a gyónó részéről	199
6.1.3. Titoktartás harmadik személy részéről.....	200
6.2. A GYÓNÁSI TITOK TARTALMA.....	201
6.3. A GYÓNÁSI TITOK MEGSZEGÉSÉNEK MÓDJAI, KRITÉRIUMAI	207
6.4. A GYÓNÁSI TITOK MEGSZEGÉSÉNEK BÜNTETÉSEI	211
6.5. A GYÓNÁSI TITOK ALÓLI FELMENTÉS ESETE	213
6.6. A GYÓNTATÓ KÁNONJOGI VÉDELME.....	213
6.6.1. A gyóntatószék rácsa.....	214
6.6.2. A hatodik parancsolattal kapcsolatos hamis vád.....	216
7. A GYÓNÁSI TITOK TISZTELETBEN TARTÁSA A MAGYAR JOGRENDBEN	217
7.1. A BÜNTETŐELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY	217
7.2. A POLGÁRI PERRENDTARTÁSRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY	218
7.3. A LELKIISMERETI ÉS VALLÁSSZABADSÁG JOGÁRÓL, VALAMINT AZ EGYHÁZAK, VALLÁSFELEKEZETEK ÉS VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK JOGÁLLÁSÁRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY	219
8. A TITKOK ÉS TITOKTARTÁSOK TIPOLÓGIÁJA, ÖSSZEHASONLÍTÓ BEMUTATÁSA	221
8.1. AZ ALKOTMÁNYOS ALAPOK	221

8.2. AZ EGYES TITKOK.....	222
8.2.1. A személyhez fűződő jogok, titkok.....	222
8.2.2. A szervezetekhez fűződő jogok, titkok.....	227
8.2.3. Néhány észrevétel a két jogrend titoktartási szemléletmódjához.....	230
BEFEJEZÉS.....	232
IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEZÉS / ZUSAMMENFASSUNG.....	239
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	248
FELHASZNÁLT IRODALOM:.....	249
FORRÁSOK:.....	249
1. Pápai dokumentumok.....	249
2. Római kúria dokumentumai.....	250
3. Zsinati dokumentumok.....	250
4. Egyházmegyei rendelkezések.....	251
5. A latin egyház liturgikus könyvei.....	251
6. Magyar állami törvények, rendelkezések.....	251
KÖNYVEK, TANULMÁNYOK:.....	253
1. Könyvek.....	253
2. Cikkék.....	257
3. Lexikonok, szótárak.....	266
4. Honlapok.....	266
TARTALOMJEGYZÉK.....	268
NYILATKOZAT.....	271

Nyilatkozat

Alulírott, felelősen kijelentem, hogy a jelen doktori disszertációt önálló kutatásaim alapján, önállóan írtam, a feltüntetett és hivatkozott források és szakirodalom alapján, amelyeket az érvényben lévő előírások értelmében idézek.

Háda László